

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**<<Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΩΣ ΜΕΣΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ,
ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ, ΧΩΡΙΣ ΤΗ ΧΡΗΣΗ
ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ.>>**

ΜΕΤΕΧΟΥΣΕΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ

**Γκούγκου Αναστασία
Παπαζήση Νικολέτα
Τασολάμπρου Μαρία**

ΕΠΟΠΤΕΥΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Δρ. Μάνεσης Νικόλαος

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία, από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών Υγείας και Πρόνοιας του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2009

Η Τριμελής Επιτροπή για την έγκριση της Πτυχιακής:

Υπογραφή

Υπογραφή

Υπογραφή

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Ευχαριστούμε ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μας, κ. Μάνεση Νικόλαο για την ενθάρρυνση, την υποστήριξη και την καθοδήγηση του.

Ευχαριστούμε επίσης την Κοινωνική Λειτουργό του ΔΟΚΠΥ Ν. Ιωνίας, Βόλου, Αποστολίδου Σοφία και τους Κοινωνικούς Λειτουργούς του Κέντρου Ψυχικής Υγιεινής Βόλου για τη θεμελιακή βοήθεια που μας προσέφεραν .

Επίσης, ευχαριστούμε θερμά τους γονείς μας για την αμέριστη, ηθική και οικονομική υποστήριξη τους, χωρίς την οποία δεν θα ήταν εφικτή η ολοκλήρωση αυτής της εργασίας.

Τέλος θέλουμε να ευχαριστήσουμε, όλους εκείνους που μας ανέχτηκαν και μας στήριξαν με κάθε τρόπο, κατά την προσπάθεια ολοκλήρωσης του έργου μας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Η εργασία αυτή βασικό σκοπό έχει τη μελέτη του κοινωνικοποιητικού ρόλου της οικογένειας, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο οι γονείς θα πρέπει να διαπαιδαγωγούν και να πειθαρχούν τα παιδιά τους, χωρίς όμως να γίνεται χρήση της σωματικής τιμωρίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται μια ιστορική ανασκόπηση του θεσμού της οικογένειας και γίνεται αναφορά στη δομή και τις λειτουργίες της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύεται ο ρόλος των γονέων στην οικογένεια και γίνεται μία ενδελεχής αναφορά στους τύπους των γονέων, καθώς και στη θέση που κατέχουν ο πατέρας, η μητέρα και το παιδί μέσα στην οικογένεια.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρατίθεται μια ιστορική αναδρομή της κοινωνικοποίησης και αναλύεται λεπτομερώς η εξέλιξη και οι λειτουργίες της.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η σπουδαιότητα της κοινωνικοποίησης στην ανάπτυξη και τη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού, καθώς και οι ανάγκες που οδηγούν το άτομο να κοινωνικοποιηθεί.

Στο έκτο κεφάλαιο αναλύεται η έννοια της διαπαιδαγώγησης ως μέσο κοινωνικοποίησης και παρουσιάζονται οι μέθοδοι διαπαιδαγώγησης, καθώς και τα λάθη που κάνουν οι γονείς στην ανατροφή των παιδιών τους.

Στο έβδομο κεφάλαιο παρατίθεται μια ιστορική αναδρομή για τη σωματική τιμωρία, καθώς και μια περιγραφή του φαινομένου έως σήμερα, στην Ευρώπη, την Αμερική, την Αυστραλία και σε χώρες της Ασίας, μένοντας λίγο περισσότερο στη Σουηδία, η οποία ήταν η πρώτη χώρα που κατάργησε διά νόμου τη σωματική τιμωρία, και τέλος θα δούμε πως εξελίχθηκε το φαινόμενο στην Ελλάδα.

Στο όγδοο κεφάλαιο παρατίθενται τα επιδημιολογικά στοιχεία και εμπειρικά ερευνητικά δεδομένα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό για τη χρήση της σωματικής τιμωρίας και αναλύονται οι βιολογικές, ψυχολογικές και ψυχοκοινωνικές επιπτώσεις στο άτομο και στο κοινωνικό σύνολο, καθώς επίσης γίνεται και μια αναφορά στην αναπαραγωγή της βίας, από γενιά σε γενιά.

Στο ένατο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στους λόγους που οδηγούν στην εγκατάλειψη της χρήσης της σωματικής τιμωρίας ως συστηματικής μεθόδου διαπαιδαγώγησης των παιδιών και στη συνέχεια παρατίθενται οι εναλλακτικές μορφές διαπαιδαγώγησης, εκμάθησης και πειθαρχίας, δίχως προσφυγή στη βία, καθώς και οι όροι με τους οποίους μπορεί να επικρατεί θετικό κλίμα στην οικογένεια. Επίσης, παρουσιάζεται ενδεικτικά και μια σύγκριση των εναλλακτικών προτεινόμενων μεθόδων με τη χρήση σωματικής τιμωρίας.

Στο δέκατο κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά για το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού στην οικογένεια, καθώς και τη σημαντικότητα της οικογενειακής θεραπείας.

Τέλος, στο ενδέκατο κεφάλαιο παραθέτουμε τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την βιβλιογραφική μας έρευνα για το ρόλο της οικογένειας ως μέσο κοινωνικοποίησης και πειθαρχίας, χωρίς όμως να γίνεται χρήση της σωματικής τιμωρίας.

SUMMARY OF STUDY

This work is essential to study the socialization role of the family, as well as how parents should educate and discipline their children, but to not make use of corporal punishment.

The second chapter presents a historical overview of the institution of the family and refers to the structure and functions of the modern Greek family.

The third chapter discusses the role of parents in the family and made a thorough report on the types of parents, and the position of the father, mother and child in the family.

The fourth chapter is given a history of socializing and details the evolution and functions.

The fifth chapter shows the importance of socialization in the development and shaping of the child and the needs that lead the person to socialize.

The sixth chapter discusses the concept of education as a means of socialization and education, the procedures and the mistakes that parents make in raising their children.

The seventh chapter is given a history of physical punishment, and a description of the phenomenon to date in Europe, America, Australia and Asia, staying a little longer in Sweden, which was the first country eliminated by Law corporal punishment, and finally we see that the phenomenon has evolved in Greece.

In the eighth chapter lists the epidemiological data and empirical research data in Greece and abroad using corporal punishment and analyze the biological, psychological and psychosocial effects on the individual and the community, and also made a reference to the reproduction of violence from generation to generation.

In the ninth chapter refer to the reasons leading to the abandonment of the use of corporal punishment as a systematic method of educating children and then set out the alternative education, learning and discipline without resorting to violence and the conditions under which there may positive climate in family. Also, presented a limited comparison of alternative methods proposed by the use of corporal punishment.

The tenth chapter is a reference to the role of social worker in the family and the importance of family therapy.

Finally, in the eleventh chapter we present the conclusions drawn from our literature survey on the role of the family as a means of socialization and discipline, but to not make use of corporal punishment.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Αναγνώριση.....	3
Περίληψη μελέτης.....	4
Summary of study.....	6
Πίνακας περιεχομένων.....	8

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Εισαγωγή.....	12
1.2 Σκοπός μελέτης.....	14
1.3 Μεθοδολογία μελέτης.....	16
1.4 Ορισμοί όρων.....	17

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο θεσμός της οικογένειας

2.1 Ιστορική αναδρομή του θεσμού της οικογένειας.....	21
2.2 Μορφές οικογένειας.....	25
2.3 Η δομή της σύγχρονης ελληνικής οικογένειας.....	27
2.4 Λειτουργίες της σύγχρονης οικογένειας.....	32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Γονείς και παιδί

3.1 Ο ρόλος των γονέων στην οικογένεια.....	35
3.2 Οι τύποι των γονέων.....	37
3.3 Σύντομη αναφορά στην εξέλιξη του παιδιού.....	43
3.4 Για να καταλάβουμε το παιδί.....	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης

4.1 Κοινωνικοποίηση-Ιστορική αναδρομή.....	48
4.2 Η εξελικτική διαδικασία της κοινωνικοποίησης.....	49
4.3 Λειτουργίες της κοινωνικοποίησης.....	55
4.4 Φορείς κοινωνικοποίησης.....	56

4.4.1 Οικογένεια.....	56
4.4.2 Σχολείο.....	59
4.4.3 Παιχνίδι.....	62
4.4.4 Μέσα μαζικής επικοινωνίας.....	64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ο κοινωνικοποιητικός ρόλος της οικογένειας στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών

5.1 Η κοινωνικοποίηση στην οικογένεια.....	66
5.2 Κοινωνικοποίηση και προσωπικότητα του ατόμου.....	69
5.3 Ψυχοκοινωνικοί μηχανισμοί ως μέσα κοινωνικοποίησης.....	75
5.4 Η σπουδαιότητα της κοινωνικοποίησης στη παιδική ηλικία.....	77
5.5 Κοινωνικοποίηση του παιδιού και στάδια ανάπτυξης.....	79
5.6 Ανάγκες του παιδιού και κίνητρα κοινωνικοποίησης.....	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η διαπαιδαγώγηση στην οικογένεια

6.1 Έννοια και σκοπός της διαπαιδαγώγησης.....	96
6.2 Τρεις προσεγγίσεις διαπαιδαγώγησης.....	99
6.3 Μέσα διαπαιδαγώγησης του παιδιού στην οικογένεια.....	103
6.4 Λάθη των γονέων στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών.....	104

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Σωματική τιμωρία: ένας αναποτελεσματικός τρόπος διαπαιδαγώγησης

7.1 Τι είναι η σωματική τιμωρία; Ιστορική αναδρομή.....	107
7.2 Ο ανατομικός στόχος της σωματικής τιμωρίας.....	111
7.3 Σωματική τιμωρία στις σύγχρονες κοινωνίες.....	112
7.4 Το παράδειγμα της Σουηδίας.....	113
7.5 Η ελληνική πραγματικότητα-παράθεση έρευνας.....	115

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Επιδημιολογικά στοιχεία και ερευνητικά δεδομένα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό

8.1 Εισαγωγή.....	120
-------------------	-----

8.2 Η σωματική τιμωρία στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Επιδημιολογικά στοιχεία που αφορούν την εφαρμογή της.....	121
8.2.1 Έρευνες στην Αμερική και τον Καναδά.....	123
8.2.2 Έρευνες στην Ευρώπη και την Ασία.....	125
8.2.3 Έρευνες στην Ελλάδα.....	128
8.3 Επιπτώσεις της σωματικής τιμωρίας των παιδιών στο άτομο και στο κοινωνικό σύνολο-θέσεις.....	129
8.3.1 Η άμεση συμμόρφωση.....	130
8.3.2 Μείωση της εσωτερίκευσης των ηθικών κανόνων.....	131
8.3.3 Σωματική τιμωρία και σωματική κακοποίηση.....	132
8.3.4 Επιθετικότητα.....	132
8.3.5 Δυσλειτουργία της σχέσης γονέα-παιδιού.....	134
8.3.6 Ψυχολογικές επιπτώσεις της σωματικής τιμωρίας στα παιδιά και τους εφήβους.....	135
8.3.7 Επιπτώσεις της σωματικής τιμωρίας στην ενήλικη ζωή.....	135
8.3.8 Κοινωνικές επιπτώσεις.....	136
8.3.9 Βιολογικές επιπτώσεις.....	137
8.4 Διαγενεακή αναπαραγωγή της βίας.....	140

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9' Οι σύγχρονες αντιλήψεις για την εκμάθηση των ορίων στα παιδιά δίχως τη χρήση σωματικής τιμωρίας

9.1 Εναλλακτικές μορφές διαπαιδαγώγησης, εκμάθησης και πειθαρχίας των παιδιών.....	142
9.2 Μαθαίνοντας τους γονείς να δημιουργούν θετικό κλίμα στην οικογένεια.....	147
9.3 Εκμάθηση των ορίων στα παιδιά δίχως τη χρήση σωματικής τιμωρίας.....	152
9.4 Τεχνικές πειθαρχίας για την βελτίωση της επικοινωνίας των γονιών με τα παιδιά τους.....	156
9.5 Τα πρέπει και τα θέλω παιδιά.....	171
9.6 Σύγκριση των προτεινόμενων εναλλακτικών μεθόδων με τη χρήση της σωματικής τιμωρίας.....	176

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στην οικογένεια

10.1 Οι αρχές της οικογενειακής θεραπείας.....	179
10.2 Βασικοί στόχοι της οικογενειακής θεραπείας.....	180
10.3 ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού.....	182

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....185

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....187

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....194

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1 Εισαγωγή

Οικογένεια είναι μια κοινωνικά αναγνωρισμένη και παραδοσιακά καθιερωμένη μορφή συμβίωσης των μελών της κοινωνίας. Σχηματίζει την αρχική βιολογική και κοινωνική κοινότητα που συντελεί στην αναπαραγωγή της κοινωνίας. Μέσα στα πλαίσιά της δημιουργείται μια κοινότητα όπου τα μέλη της έχουν κοινούς δεσμούς, ψυχικούς και αίματος και ζουν κάτω από την ίδια στέγη.

Η οικογένεια προτού φτάσει στη σημερινή της μορφή, την πυρηνική, πέρασε από πολλά στάδια, όπως είχαμε την μητριαρχική οικογένεια, την πατριαρχική, την εκτεταμένη οικογένεια, όπου εξαιτίας της βιομηχανικής επανάστασης κατέληξε στην πυρηνική οικογένεια, η οποία αποτελείται από τους δυο γονείς και τα παιδιά.

Από τη στιγμή που οι γονείς φέρουν ένα παιδί στον κόσμο, ο ρόλος τους, στην αγωγή του είναι πολύ σημαντικός, για την μετέπειτα νοητική, συναισθηματική, ηθική και ψυχολογική ανάπτυξή του. Επίσης, θα πρέπει να αποκτήσουν γνώσεις για την ανατροφή των παιδιών τους, ρωτώντας φίλους και ειδικούς ή διαβάζοντας βιβλία να προετοιμαστούν για τις ευθύνες που θα αναλάβουν και να αντιμετωπίζουν τα ενδεχόμενα προβλήματα με θετική ψυχολογία και καλές προοπτικές. Το χρέος που πρέπει να εκπληρώσουν είναι τετραπλό: α) Ασφάλεια, β) Φροντίδα, γ) Έλεγχο, δ) Νοητικά ερεθίσματα.

Υπάρχουν όμως αρκετοί γονείς, οι οποίοι έχουν την συνεχή τάση να θέλουν να διαμορφώσουν τη συμπεριφορά και την προσωπικότητα των παιδιών τους όπως ακριβώς είναι εκείνοι, χωρίς να λαμβάνουν υπ' όψιν τους τις

ιδιαιτερότητες και τα χαρίσματα που μπορεί να έχει το κάθε παιδί. Το σημαντικότερο λοιπόν, είναι οι γονείς να διαθέσουν χρόνο στα παιδιά τους έτσι ώστε να δημιουργηθεί μια θετική σχέση μεταξύ τους. Στις μέρες μας όμως και λόγω του άγχους της καθημερινότητας, οι γονείς απομακρύνονται από τα παιδιά και δε συμπεριφέρονται με τρόπους που ευνοούν την ομαλή ανάπτυξή τους και αγνοούν τις ιδιαιτερότητες της παιδικής ψυχής. Επομένως είναι εξαιρετικά σημαντικό για τους γονείς να αποφασίσουν τι είδους πειθαρχία θα χρησιμοποιήσουν όταν το παιδί εκφράζει συμπεριφορές που οι ίδιοι θέλουν να ενθαρρύνουν ή να αποθαρρύνουν.

Το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων πιστεύει πως το «ξύλο βγήκε απ' τον Παράδεισο» και καταφεύγει σ' αυτό πολύ συχνά. Ωστόσο έχει αποδειχθεί πως το «ξύλο» είναι το μέσο με το οποίο εκφράζουμε τα δικά μας συναισθήματα και θυμό και όχι τακτική που χρησιμοποιείται για να διαπαιδαγωγηθεί σωστά το παιδί και να αποτραπεί η «άσχημη» συμπεριφορά. Το «ξύλο» τραυματίζει την αυτοπεποίθηση, διδάσκει βία και όχι αυτοέλεγχο. Επομένως οι γονείς θα πρέπει να ακολουθούν ένα σωστό τρόπο πειθαρχίας απέναντι στα παιδιά τους και φυσικά χωρίς «ξυλιές και φωνές».

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι όταν μιλάμε για πειθαρχία, εννοούμε μια θετική κατά βάση λέξη που σημαίνει την παραδοχή καθοδήγησης, ενθάρρυνσης και τη θέσπιση δίκαιων όρων. Επιπλέον, σημαίνει ότι δίνουμε το καλό παράδειγμα. Αν θέλουμε λοιπόν να βοηθήσουμε τα παιδιά να ξεμάθουν ανεπιθύμητες συμπεριφορές και να μάθουν κάτι περισσότερο κατάλληλο στη θέση τους, θα πρέπει οι γονείς να αλλάξουν τον τρόπο με τον οποίο αμείβουν ή δεν αμείβουν τα παιδιά για τις πράξεις τους.

Από όλα αυτά βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι σημερινοί γονείς έχουν πολλές υποχρεώσεις και ευθύνες έναντι των παιδιών τους. Η όσο γίνεται σωστή-ανατροφή τους είναι πολύ δύσκολη και απαιτεί σωστούς χειρισμούς και ιδιαίτερη στάση απέναντι στα προβλήματα των παιδιών. Ο γονιός παρέχει φροντίδα και αγάπη αλλά το παιδί χρειάζεται πολύ περισσότερα από

αυτά.Χρειάζεται μια καλή βάση για την ανάπτυξή του,και ένα καλό στήριγμα για τα όσα προβλήματα του και την ομαλή ένταξή του στην κοινωνία.

1.2 Σκοπός μελέτης

Κατά την διάρκεια της φοίτησής μας στο τμήμα της Κοινωνικής Εργασίας μελετήσαμε και επεξεργαστήκαμε πολλά θέματα της που είχαν να κάνουν με άτομα με ειδικές δεξιότητες, τους ψυχικά ασθενείς τους αλκοολικούς, τους ναρκομανείς, τα παιδιά, την οικογένεια.

Όλα αυτά τα χρόνια ενώ μιλούσαμε για την οικογένεια και για τα παιδιά δεν ασχοληθήκαμε με το πώς αναπτύσσεται η προσωπικότητα ενός παιδιού μέσα από τον τρόπο που πειθαρχούν και διαπαιδαγωγούν οι γονείς απέναντί του.

Η οικογένεια αποτελεί το πολυτιμότερο μέσο κοινωνικοποίησης και ο τρόπος με τον οποίο οι γονείς ανατρέφουν τα παιδιά παίζει σημαντικό ρόλο στην ένταξη του στο κοινωνικό σύνολο. Πολλοί είναι οι γονείς που πειθαρχούν με τις φωνές και αρκετοί άλλοι με το «ξύλο».

Έτσι λοιπόν θέλοντας να μάθουμε περισσότερα για το θέμα της πειθαρχίας απέναντι στα παιδιά δίχως όμως τη χρήση της σωματικής τιμωρίας, ασχοληθήκαμε με το θέμα αυτό.

Τα επιμέρους θέματα που μας ενδιέφερε να μελετήσουμε είναι τα εξής:

- Τον θεσμό της οικογένειας και τις λειτουργίες της σύγχρονης οικογένειας.
- Τον γονεϊκό ρόλο και τη σημασία του στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών.
- Τους παράγοντες που επηρεάζουν την προσωπικότητα του παιδιού και ποιες είναι οι επιπτώσεις αυτών.
- Τη σημασία και τις διάφορες μεθόδους διαπαιδαγώγησης.

- Τις μορφές, τα αίτια και τις συνέπειες της σημαντικής τιμωρίας.
- Τη διαχρονική εξέλιξη της σωματικής τιμωρίας.
- Τις εναλλακτικές τεχνικές πειθαρχίας που υπάρχουν για την καλύτερη διαπαιδαγώγηση των παιδιών από τους γονείς, δίχως τη χρήση σωματικής τιμωρίας.

Η προσέγγιση του θέματος έγινε με:

- Τη μελέτη ελληνικής και ξενόγλωσσης πρόσφατης βιβλιογραφίας.
- Τη συλλογή σύγχρονων πληροφοριών στο διαδίκτυο.
- Άτυπες και ανεπίσημες συζητήσεις με ειδικούς για την καλύτερη κατανόηση του θέματος.

1.3 Μεθοδολογία μελέτης

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια βιβλιογραφική ανασκόπηση των διαφόρων θεωριών και ερευνών όσον αφορά την κοινωνικοποίηση και τη διαπαιδαγώγηση του παιδιού στην οικογένεια, δίχως τη χρήση σωματικής τιμωρίας.

Έγινε προσπάθεια συλλογής και διερεύνησης στοιχείων σχετικά με την κοινωνικοποιητική λειτουργία της οικογένειας καθώς και με τον τρόπο με τον οποίο οι γονείς πειθαρχούν και διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους, χωρίς να χρησιμοποιούν τη σωματική τιμωρία.

Για τη συλλογή βιβλιογραφικού υλικού, επισκεφθήκαμε τις παρακάτω βιβλιοθήκες:

- Παιδαγωγική βιβλιοθήκη Θεσσαλονίκης
- Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Σχολή

Ψυχολογίας

- Βιβλιοθήκη ΤΕΙ Πατρών
- Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Πατρών
- Παιδαγωγική Βιβλιοθήκη Βόλου
- Δημοτική βιβλιοθήκη Βόλου
- Δημοτική Βιβλιοθήκη Ν. Ιωνίας Βόλου
- Δημοτική Βιβλιοθήκη Κατερίνης

Η παρούσα μελέτη μπορεί να αποτελέσει τη θεωρητική βάση για τη διεξαγωγή έρευνας, σχετικής με τον τρόπο τον οποίο οι γονείς διαπαιδαγωγούν

και πειθαρχούν απέναντι στα παιδιά τους.

1.4 Ορισμοί όρων

Αγωγή:Καθοδήγηση, σύστημα εκπαίδευσης, ανατροφή, διαπαιδαγώγηση. Σκόπιμη και προγραμματισμένη κοινωνική λειτουργία, που οδηγεί στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου. Η λέξη προέρχεται από το ρήμα άγω και σημαίνει μια προσπάθεια να φέρουμε, να οδηγήσουμε κάποιον σε μια ορισμένη κατεύθυνση ή ορισμένο σκοπό. (Διαμαντόπουλος Δ.,«*Σύγχρονο Λεξικό των Βασικών Εννοιών*», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2007)

Ανατροφή: Η επιμέλεια για την πλήρη σωματική και πνευματική ανάπτυξη, το μέγαλωμα. Η ιδιαίτερη αγωγή, ο βαθμός στον οποίο έχει κατακτήσει κανείς τους κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς. (Μπαμπινιώτης Δ., «*Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*»,Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.,Τρίτη έκδοση,Αθήνα ,2008)

Διαπαιδαγώγηση: Ο τρόπος με τον οποίο να ανατρέφεται και εκπαιδεύεται κανείς, η ανατροφή, η καθοδήγηση. (Μπαμπινιώτης Δ., «*Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*»,Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.,Τρίτη έκδοση, Αθήνα, 2008)

Κοινωνικοποίηση: Η αφομοίωση από τα μέλη - άτομα κάθε κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας των πολιτισμικών στοιχείων, των αξιών και των κανόνων που συνιστούν και εκφράζουν τη δεδομένη κοινωνία η

ομάδα. Η εσωτερίκευση, συνειδητή ή μη- συνειδητή των κοινωνικών αξιών και κανόνων. Η διαδικασία με την οποία ένα άτομο εντάσσεται και προσαρμόζεται σε ένα κοινωνικό σύνολο.

Πρόκειται για νεολογισμό. Η λέξη προέρχεται από το σύνθετο ρήμα κοινωνικοποιούμαι [ποιούμαι (=γίνομαι) + κοινωνικός (=εκείνος που ανήκει στην κοινωνία των ανθρώπων, εκείνους που αναφέρεται ή αρμόζει στην κοινωνία). (Μπαμπινιώτης Δ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Τρίτη έκδοση, Αθήνα, 2008)

Κοινωνική συμπεριφορά: Στην ευρεία του έννοια ο όρος υποδηλώνει κάθε συμπεριφορά ενός ατόμου που περιέχει κοινωνικές προεκτάσεις. Δηλαδή, συμπεριφορά που επηρεάζεται από την παρουσία, τις στάσεις, ή τις πράξεις των άλλων, η συμπεριφορά που αποκτήθηκε ως αποτέλεσμα κοινωνικών παραγόντων.

Ειδικότερα, ο όρος υποδηλώνει την ομαδική συμπεριφορά και τη συμπεριφορά που εκδηλώνεται στα πλαίσια μιας ομάδας και που προσδιορίζεται από αυτή. («Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό», Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, τόμος Β, Αθήνα, 1991)

Οικογένεια: Ομάδα ατόμων που συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς αίματος και γάμου ή υιοθεσίας και διαμένουν κάτω από την ίδια στέγη. (Μπαμπινιώτης Δ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας», Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Τρίτη έκδοση, Αθήνα 2008)

Η λέξη προέρχεται από το αρχαίο επίθετο οικογενής (οίκος + γένος) που σημαίνει αυτός που γεννιέται στον οίκο. (Διαμαντόπουλος Δ., «Σύγχρονο Λεξικό των Βασικών Εννοιών», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2007)

Παιδική ηλικία: Είναι η περίοδος ανάμεσα στο 6^ο και το 12^ο έτος της ανάπτυξης ενός ατόμου (Διαμαντόπουλος Δ. , «*Σύγχρονο Λεξικό των Βασικών Εννοιών*», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα,2007)

Πειθαρχία: Υπακοή στους νόμους και στις ανώτερες αρχές και σε κάθε ηθικό κανόνα. Η υποταγή και η συμμόρφωσή του ατόμου σε κανόνες και νόμους που βασίζονται σε λογικές αρχές και καθιερώθηκαν είτε με τη δική του θέληση, είτε με τη θέληση των άλλων.

Η λέξη προέρχεται από το ρήμα πείθομαι + αρχή. (Διαμαντόπουλος Δ., «*Σύγχρονο Λεξικό των Βασικών Εννοιών*», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα,2007)

Ποινή: Τιμωρία που επιβάλλεται στο άτομο με σκοπό την καταστολή μιας παράβασης ή ενός αδικήματος. Παράγωγο ουσιαστικό από το αρχαίο το ρήμα ποινάω, -ώ, που σημαίνει τιμωρώ, εκδικούμαι. Αρχικά, σήμαινε τη χρηματική ποινή, αργότερα λέξη πήρε την έννοια της τιμωρίας. (Διαμαντόπουλος Δ. , «*Σύγχρονο Λεξικό των Βασικών Εννοιών*», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα,2007)

Προσωπικότητα: Το σύνολο των πνευματικών, σωματικών και ψυχικών χαρακτηριστικών ενός ατόμου που το διαφοροποιούν από τα άλλα. Το εξαιρετικό άτομο που με τη δραστηριότητα και την αυτονομία του ασκεί ένα ιδιαίτερο γόητρο στο περιβάλλον του. Είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς, έμφυτα ή επίκτητα, που διακρίνουν κάθε άτομο και που παρατηρούνται στις σχέσεις του με το περιβάλλον και την κοινωνική ομάδα. (Διαμαντόπουλος Δ. , «*Σύγχρονο Λεξικό των Βασικών Εννοιών*», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα,2007)

Τιμωρία: Είδος ποινής που επιβάλλεται σε ένα άτομο για αξιόμεμπτες κι επιζήμιες πράξεις. Η λέξη προέρχεται από το αρχαίο ουσιαστικό τιμωρός (τιμή όρος, τιμή + ορώ), που σημαίνει φύλακας της τιμής, φρουρός. (Διαμαντόπουλος Δ., «Σύγχρονο Λεξικό των Βασικών Εννοιών», Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα,2007)

Σωματική βία: η φυσική δύναμη που ασκείται κατά του σώματος κάποιου, π.χ. ο ξυλοδαρμός. (Μπαμπινιώτης Δ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»,Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.,Τρίτη έκδοση, Αθήνα,2008)

Σωματική ποινή: Κάθε ποινή που πλήττει το σώμα του ατόμου που του επιβάλλεται. (Μπαμπινιώτης Δ., «Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας»,Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Τρίτη έκδοση,Αθήνα,2008)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο θεσμός της οικογένειας

2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΘΕΣΜΟΥ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η οικογένεια είναι ένας κοινωνικός θεσμός, ο οποίος με την πάροδο του χρόνου διαρκώς εξελίσσεται και μεταλλάσσεται. Οι πρώτοι μελετητές της οικογένειας διαπίστωσαν ότι αυτή δεν είναι στατική και αμετάβλητη, αλλά αποτελεί σίγουρα εξαρτημένη μεταβλητή της κοινωνίας, η οποία έχει επιπτώσεις στη δομή και στη λειτουργία της λόγω διάφορων κοινωνικών μεταβλητών. Η προσπάθεια να ερευνηθούν οι πιθανοί εξελικτικοί μετασχηματισμοί, από τους οποίους πέρασε η οικογένεια για να φτάσει στη σημερινή της κατάσταση, πρέπει να συμπεριλάβει αναγκαστικά όλο το φάσμα των κοινωνικών - ιστορικών – οικονομικών – πολιτικών και πολιτισμικών συνθηκών, οι οποίοι ανάπτυξαν και διαμόρφωσαν τον θεσμό αυτό (Πυργιωτάκης Ι.,1989).

Η οικογένεια γνώρισε πολλές μεταβολές και πέρασε από πολλά σχήματα, ώσπου να φτάσει στη σύγχρονη μορφή της. Στην ιστορική εξέλιξη της οικογένειας παρουσιάστηκαν τρεις βασικοί μετασχηματισμοί, όσο αφορά τη δομική συγκρότηση και τη μορφή εξουσίας που επικρατούσε κάθε φορά στην

οικογένεια. Στην αρχική φάση του πολιτισμού, είχε κυρίαρχο ρόλο μέσα στην οικογένεια η γυναίκα. Με την εξέλιξη όμως του ανθρώπου η ζωή διαμορφώθηκε έτσι ώστε έφερε στο προσκήνιο της οικογενειακής ζωής, αλλά και της κοινωνίας, τον άνδρα. Ωστόσο σήμερα είναι εμφανής η τάση να αντικατασταθεί η ανισορροπία που υπάρχει ανάμεσα στα δύο φύλα με την ισότητα. Έτσι έχουμε αντίστοιχα τρεις βασικές μορφές οικογένειας: την μητριαρχική, την πατριαρχική και την συντροφική (Πυργιωτάκης Ι.,1989).

Σε ότι αφορά το πλήθος των μελών και τον αριθμό των γενεών που εκπροσωπούνταν στην οικογένεια, από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα παρουσιάζει την τάση να μειώνει προοδευτικά τον αριθμό των μελών της. Έχουμε λοιπόν τρεις μορφές οικογένειας: την εκτεταμένη οικογένεια πολλών γενεών, τη μικρή οικογένεια και τη σύγχρονη πυρηνική οικογένεια, η οποία προέκυψε ύστερα από την απομάκρυνση των λοιπών συγγενών που συμβιούσαν σ' αυτή (Πυργιωτάκης Ι.,1989).

Επίσης υπάρχει και μια άλλη εξέλιξη της οικογένειας, όπου η ανθρωπότητα πέρασε από το στάδιο της άγριας κατάστασης στην βαρβαρότητα και από εκεί στο στάδιο πολιτισμού. Έτσι οι προαναφέροντες μελετητές διακρίνουν ακόμη τέσσερις διαφορετικές μορφές οικογένειας: την αίματος συγγενική, την ομαδογαμική, τη ζευγαρωτή και τη μονογαμική.

Στην πρώτη μορφή οικογένειας απαγορεύτηκαν οι σεξουαλικές σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και στα παιδιά. Στη δεύτερη μορφή, η απαγόρευση επεκτάθηκε και στα αδέρφια και στην ζευγαρωτή μορφή σιγά σιγά σταθεροποιήθηκε η σχέση ανάμεσα σ' ένα μόνο άνδρα και μια γυναίκα. Έτσι αργότερα οριστικοποιήθηκε η σχέση αυτή και εμφανίστηκε η μονογαμική οικογένεια.

Κατά την μητριαρχική περίοδο, η κοινωνία βρισκόταν στις αρχικές βαθμίδες του πολιτισμού και όσο ακόμα διαρκούσαν οι ομαδικοί γάμοι ήταν δύσκολο να γίνει γνωστός ο πατέρας των παιδιών. Η μητέρα, η οποία ήταν γνωστή, συγκέντρωνε γύρω της τα παιδιά και αποκτούσε μεγάλη εξουσία και

δύναμη μέσα στην οικογένεια. Όταν καθιερώθηκε, έπειτα, η μονογαμία και επήλθε η αλλαγή στον τρόπο παραγωγής των αγαθών, η γυναίκα έπαψε να βρίσκεται στο επίκεντρο της παραγωγής και ο άνδρας, ο οποίος κατασκεύαζε και χειριζόταν τα εργαλεία, απέκτησε κυρίαρχο ρόλο στην οικογένεια. Έτσι η οικογένεια αλλάζει μορφή και από μητριαρχική, εξελίχθηκε σε πατριαρχική (Πυργιωτάκης Ι.,1989).

Κύριο χαρακτηριστικό της πατριαρχικής οικογένειας ήταν η κυριαρχική δύναμη του πατέρα, ο οποίος συγκεντρώνει και οργανώνει την οικογένεια του. Η αυστηρή τήρηση των ηθών και εθίμων ήταν απαραίτητη, όπως και το συναίσθημα της τιμής, στις πράξεις των μελών της οικογένειας (Πυργιωτάκης Ι.,1989).

Η κατανομή των ρόλων στις οικογένειες αυτές είχε ως βασικό κριτήριο την ηλικία και ρυθμιζόταν σύμφωνα με την παράδοση. Λειτουργούσαν ως μονάδες παραγωγής και κατανάλωσης με πλήρη αυτάρκεια και αυτοτέλεια, αφού φρόντιζαν να παράγουν ότι χρειάζονταν για να καλύψουν τις φυσικές και βιολογικές ανάγκες τους. Η ανατροφή – αγωγή των παιδιών τους γινόταν με τον παραδοσιακό τρόπο, δηλαδή βίωναν τις δυσκολίες των γονιών τους, αποκτούσαν τη πείρα και τις ικανότητες τους και έτσι ωρίμαζαν και αναλάμβαναν το ρόλο τους στη ζωή (Πυργιωτάκης Ι.,1989).

Με το πέρασμα των αιώνων ακολούθησε η βιομηχανική επανάσταση, η οποία έφερε μεγάλες ανακατατάξεις. Ιδρύθηκαν μεγάλες βιομηχανίες και αναπτύχθηκαν μεγάλα αστικά κέντρα με μεγάλη μετακίνηση του πληθυσμού. Όλες αυτές οι νέες αλλαγές δεν άφησαν ανέπαφη την οικογένεια, η οποία έπρεπε να μετακινείται περισσότερο και πιο εύκολα. Έτσι οι άνθρωποι της τρίτης ηλικίας, λιγότερο ευέλικτοι και λιγότερο αποδοτικοί δεν ακολούθησαν τα παιδιά τους στα αστικά κέντρα και με τον τρόπο αυτό διαμορφώνεται ένας παραγκωνισμός των γερόντων και μια ταυτόχρονη διάσπαση της παραδοσιακής μορφής της οικογένειας, όπου απομακρύνονται οι γονείς από τα παιδιά και έτσι

συνιστά προβληματική την επίβλεψη και την ανατροφή τους (Πυργιωτάκης I.,1989).

Μέσα από αυτές τις συνθήκες οι βιομηχανικές κοινωνίες οδηγήθηκαν στην επικράτηση της πυρηνικής οικογένειας. Η σύγχρονη πυρηνική οικογένεια έχει ένα περιορισμένο φάσμα λειτουργιών και αρμοδιοτήτων, σε αντίθεση με την εκτεταμένη πατριαρχική οικογένεια, η οποία είχε στη δική της αποκλειστικότητα το θέμα της παραγωγής και της κατανάλωσης, την περίθαλψη, την πρόνοια και την κοινωνικοποίηση των μελών της. Σήμερα πολλές από αυτές τις λειτουργίες τις έχει αναλάβει το κράτος, δημιουργώντας νέους θεσμούς και ιδρύματα για να αντεπεξέλθει στις αντίστοιχες ανάγκες (Πυργιωτάκης I.,1989).

Εν συνεχεία, παρατηρείται στις βιομηχανικές κοινωνίες μια επέκταση των αρμοδιοτήτων του σύγχρονου κράτους, το οποίο μέσω ιδρυματικών μορφών αναλαμβάνει πολλές από τις λειτουργίες που επιτελούσε στο παρελθόν η οικογένεια. Λόγω αυτής της κοινωνικής πολιτικής προκύπτει ο περιορισμός του λειτουργικού φάσματος της οικογένειας (Πυργιωτάκης I.,1989).

Χαρακτηριστικό της σύγχρονης πυρηνικής οικογένειας είναι ότι καλλιεργεί φιλελεύθερο και δημοκρατικό πνεύμα και δίνει περιθώρια ώστε να διαμορφωθούν ελεύθερα οι σχέσεις ανάμεσα στα μέλη της. Οι κυριότερες λειτουργίες της οικογένειας στρέφονται πλέον γύρω από την κάλυψη των συναισθηματικών αναγκών των μελών που την αποτελούν, γεγονός που κάνει τις σχέσεις τους αμεσότερες, εντονότερες, πιο ευαίσθητες και πιο εύθραυστες (Τσαούσης Γ.Δ.,1991).

Επίσης στις σύγχρονες κοινωνίες κατοχυρώνονται τα δικαιώματα της γυναίκας στους κυριότερους κοινωνικούς χώρους, όπως στην εργασία, στην παιδεία και στην οικογένεια. Η κατανομή των ρόλων σταματάει να βασίζεται στην ανδροκρατία και το οικογενειακό δίκαιο αντιμετωπίζει τους δύο συζύγους, γυναίκα και άνδρα, ισότιμα (Τσαούσης Γ.Δ.,1991).

Στη σύγχρονη πυρηνική οικογένεια οι γονείς αποτελούν δύο ξεχωριστές, αλλά εξισωμένες προσωπικότητες με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Όλα αυτά βέβαια δεν έχουν επιτευχθεί στον ίδιο βαθμό σε όλες τις κοινωνίες. Γίνεται, λοιπόν φανερό, ότι η οικογένεια ακολούθησε μια μη απλή εξελικτική πορεία και έχει υποστεί διάφορες αλλαγές μέχρι να έρθει στη σημερινή μορφή της (Πυργιωτάκης Ι.,1989).

2.2 ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Μερικές από τις μορφές οικογένειας που συναντάμε στις σύγχρονες κοινωνίες είναι οι εξής: πυρηνική, εκτεταμένη, μονογονεϊκή, οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας, χωλές οικογένειες, οικογένειες σε δεύτερο γάμο.

- **Συζυγική ή πυρηνική ή μικρή οικογένεια :**

Πρόκειται για τον πιο βασικό και διαδεδομένο τύπο οικογένειας στις σύγχρονες βιομηχανικές-αστιακές κοινωνίες. Αποτελείται από το ζευγάρι των συζύγων και τα παιδιά τους που συνήθως ο αριθμός τους είναι περιορισμένος. Η πυρηνική οικογένεια είναι η βάση της τεκνοποίησης και της ανατροφής των παιδιών και αποτελεί πηγή συναισθηματικής στήριξης και ευφορίας για τα μέλη της. Χαρακτηριστικό της συζυγικής οικογένειας είναι ότι διαβιώνει ανεξάρτητα από άλλες συγγενικές συζυγικές οικογένειες, σε αντίθεση με την εκτεταμένη οικογένεια, διατηρεί όμως σχέσεις με αυτές που συχνά στις σύγχρονες κοινωνίες αποτελούν ίσως το μοναδικό κοινωνικό της περίγυρο. Επίσης αποτελεί μια ανεξάρτητη οικονομική μονάδα τα έσοδα της οποίας προέρχονται από την εργασία του ενός ή και των δύο συζύγων (Francois De Singly, 1996).

Η πυρηνική οικογένεια, η οποία είναι και η επικρατέστερη στη σύγχρονη εποχή, κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια είναι καθιερωμένη πιο πολύ στις δυτικές βιομηχανικές κοινωνίες. Όταν ένα παιδί μεγαλώσει και παντρευτεί, συνήθως αποχωρίζεται τους γονείς του και ζει με την δικιά του

οικογένεια σε μια άλλη κατοικία. Αυτή η μορφή οικογένειας συναντάται και στην Ελλάδα, κυρίως στα αστικά κέντρα (Τσαρδάκης Δ., 1993)

- **Εκτεταμένη οικογένεια :**

Αυτός ο τύπος οικογένειας συναντάται στις αγροτικές-γεωργικές κοινωνίες και περιλαμβάνει τρεις ή περισσότερες γενιές προσώπων που ζουν στο ίδιο σπίτι. Σε αντίθεση δηλαδή με την πυρηνική οικογένεια, την εκτεταμένη ή αλλιώς την παραδοσιακή οικογένεια αποτελούν οι σύζυγοι, τα παιδιά τους που συνήθως ξεπερνούν τα δύο και συγγενείς του ενός ή του άλλου συζύγου όπως οι γονείς του ή τα αδέρφια του. Τα πρόσωπα αυτά εκτός από το ότι συνδέονται με συγγενικούς δεσμούς συναποτελούν και μια οικονομική μονάδα. Όλα τα μέλη της οικογένειας συμπεριλαμβανομένων και των παιδιών συμβάλλουν στην παραγωγική δραστηριότητα. Τα έσοδα της εκτεταμένης οικογένειας προέρχονται δηλαδή από την εργασία όλων των ατόμων που την αποτελούν και τα έξοδα μοιράζονται εξίσου (Τσαούσης Γ.Δ.,1991).

Κατά τον Goode, αυτή η μορφή της οικογένειας όπου πολλές γενιές ζουν κάτω από μια στέγη ανταποκρίνεται στην ιδανική εικόνα της κοινωνίας. (Τσαρδάκης Δ., 1993)

- **Μονογονεϊκή οικογένεια :**

Είναι ο τύπος της οικογένειας που αποτελείται από έναν ενήλικα και τα παιδιά του. Χαρακτηρίζεται ως μητροκεντρική όταν αρχηγός της οικογένειας είναι η μητέρα και πατροκεντρική όταν αρχηγός της οικογένειας είναι ο πατέρας. Η μορφή αυτή οικογένειας προέρχεται είτε ύστερα από θάνατο του

ενός συζύγου, ή από το διαζύγιο των συζύγων ή από προσωπική και συνειδητή επιλογή συνήθως της μητέρας (Τσαούσης Γ.Δ.,1991)

Το μεγαλύτερο ποσοστό των μονογονεϊκών οικογενειών είναι μητροκεντρικές και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν σοβαρότατα οικονομικά προβλήματα λόγω της δυσκολίας εύρεσης εργασίας και των χαμηλότερων μισθών που έχουν σε αντίθεση με τους άντρες. Αντίθετα οι πατροκεντρικές οικογένειες αντιμετωπίζουν άλλα προβλήματα, περισσότερο πρακτικά. Οι άντρες δεν είναι προετοιμασμένοι να αναλάβουν το γονεϊκό ρόλο όπως οι γυναίκες πόσο μάλλον να έχουν μόνοι την ευθύνη των παιδιών τους. (Μουσούρου Μ., 1993)

- **Οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας :**

Στη σύγχρονη κοινωνία η γυναίκα δεν διεκδικεί μόνο το ρόλο της μητέρας αλλά και το ρόλο της εργαζόμενης. Συνέπεια τούτου ήταν να δημιουργηθούν οι οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας οι οποίες χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες. Στις παραδοσιακές, τις οικογενειοκεντρικές, τις επαγγελματοκεντρικές και τις επαναστατικές. Πιο συγκεκριμένα:

Ø **Παραδοσιακές:** ενώ και οι δύο σύζυγοι είναι φιλόδοξοι επαγγελματικά, η σύζυγος δίνει μέγιστη σημασία στην οικογένεια και όχι στη σταδιοδρομία της.

Ø **Οικογενειοκεντρικές:** η μέγιστη σημασία και των δύο συζύγων είναι η οικογένειά τους.

Ø **Επαγγελματοκεντρικές:** και οι δύο σύζυγοι αποδίδουν μέγιστη σημασία στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

Ø **Επαναστατικές:** η σύζυγος είναι αυτή που ενδιαφέρεται περισσότερο για τις επαγγελματικές της φιλοδοξίες ενώ ο σύζυγος δίνει μεγαλύτερη σημασία στην οικογένεια.

Παρόλο που μια οικογένεια μπορεί να είναι συζυγική ως προς τη μορφή μπορεί ταυτόχρονα να είναι και οικογένεια διπλής σταδιοδρομίας ως προς τη

δομή της. Οι οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας αποτελούν ένα διαφορετικό σχήμα οργάνωσης του ιδιωτικού βίου και αυτό οφείλεται κυρίως στις διαφορές που υπάρχουν στους ρόλους που τα άτομα υιοθετούν. Οι ρόλοι και οι σχέσεις μέσα στην οικογένεια δεν ακολουθούν τα παραδοσιακά πρότυπα αλλά τις επιθυμίες και τις δυνατότητες κάθε ατόμου άσχετα από το φύλο του. Οι οικογένειες διπλής σταδιοδρομίας έχουν να αντιμετωπίσουν εκτός από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κάθε συζυγική οικογένεια και όλα τα πρόσθετα προβλήματα που προκύπτουν ακριβώς από την ίδια τη δομή της (Μουσούρου Μ.,1993).

Αυτά συνοψίζονται στο βάρος των διαφορετικών ρόλων που το ζευγάρι υιοθετεί, στην πίεση που ο κοινωνικός περίγυρος ασκεί στο ζευγάρι επειδή συνήθως δε μπορούν να κατανοήσουν τον τρόπο ζωής του ζευγαριού, στο συνδυασμό καριέρας και απόκτησης παιδιών και στην έλλειψη χρόνου για την όποια κοινωνική δραστηριότητα (Μουσούρου Μ.,1993).

- Μια ακόμη μορφή οικογένειας που συναντάμε στη σύγχρονη κοινωνία είναι οι χωλές οικογένειες:

Κύριο χαρακτηριστικό τους είναι η διάσπαση της οικογένειας σε δύο τμήματα. Το ζευγάρι για μεγάλα χρονικά διαστήματα ζει χωριστά χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει συναισθηματικό δέσιμο. Οι λόγοι αυτής της διάσπασης χωρίζονται σε τυπικά ακούσιους, όταν αφορούν ασθένεια, στρατιωτική θητεία ή φυλάκιση και σε τυπικά εκούσιους όταν αφορούν μετανάστευση ή επάγγελμα όπως είναι οι ναυτικοί, οι πολιτικοί, υπάλληλοι αποσπασμένοι σε άλλη περιοχή από αυτή που διαμένει μόνιμα η οικογένεια. Όποιοι και αν είναι οι λόγοι που οδηγούν ένα ζευγάρι στη χωριστή διαβίωσή του για μεγάλο χρονικό διάστημα, έχουν παρατηρηθεί επιπτώσεις στην ψυχική υγεία των παιδιών αυτών των οικογενειών. Για παράδειγμα στις οικογένειες όπου απουσίαζε ο πατέρας για μεγάλο χρονικό διάστημα παρατηρήθηκε στα παιδιά μειωμένη υπευθυνότητα, έλλειψη αυτοσεβασμού και ηγετικών ικανοτήτων (Μουσούρου Μ.,1993).

- **Οικογένειες που δημιουργούνται από το δεύτερο γάμο του ενός ή και των δύο συζύγων :**

Η αύξηση των διαζυγίων στη σύγχρονη κοινωνία είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση του ποσοστού των δεύτερων γάμων. Εκτός από το διαζύγιο ένας άλλος λόγος που μπορεί να οδηγήσει έναν άντρα ή μια γυναίκα στη σύναψη ενός δεύτερου γάμου είναι και η χηρεία. Ο τύπος αυτός οικογένειας παρουσιάζει μια σημαντική ιδιομορφία που δεν τη συναντάμε σε κανέναν άλλο τύπο. Παρουσιάζουν πολλούς συνδυασμούς διαφόρων οικογενειακών καταστάσεων (Μουσούρου Μ.,1993).

Για να δημιουργηθεί μια τέτοια οικογένεια μπορεί να ισχύουν τα εξής : **α)** Και οι δύο σύζυγοι να συνάπτουν δεύτερο γάμο χωρίς να έχουν παιδιά από τον πρώτο τους γάμο. Σε αυτή την περίπτωση μπορούν να κάνουν τα δικά τους παιδιά και να ισχύει για αυτή την οικογένεια ό,τι θα ίσχυε για μια οικογένεια σε πρώτο γάμο. **β)** Ο σύζυγος ή η σύζυγος να συνάπτουν δεύτερο γάμο και να έχουν ένα ή περισσότερα παιδιά από τον πρώτο τους γάμο. Σε αυτή την περίπτωση τα παιδιά από τον πρώτο γάμο του ενός συζύγου ζουν στο ίδιο σπίτι με τη φυσική μητέρα ή τον φυσικό πατέρα και τον πατριό ή τη μητριά αντίστοιχα. Επιπλέον αν δέχονται επισκέψεις και από τον φυσικό γονέα που δε ζει μαζί τους τότε τα πράγματα περιπλέκονται ακόμη περισσότερο. **γ)** Και οι δύο σύζυγοι συνάπτουν δεύτερο γάμο και έχουν παιδιά από τον πρώτο τους γάμο. Στην περίπτωση που τα παιδιά και των δύο συζύγων ζουν μαζί τότε και οι δύο σύζυγοι έχουν το ρόλο του πατριού και της μητριάς στα παιδιά του άλλου. Επιπλέον αν οι δύο σύζυγοι αποφασίσουν να κάνουν δικά τους παιδιά τότε μέσα στην ίδια οικογένεια συμβιώνουν ετεροθαλή αδέρφια, φυσικά αδέρφια, φυσικοί γονείς και θετοί γονείς (Μουσούρου Μ.,1993).

Αν αναλογιστούμε πόσο δύσκολες και περίπλοκες είναι οι σχέσεις και οι ρόλοι των ανθρώπων μέσα σε μια οικογένεια από πρώτο γάμο, δεν είναι δύσκολο να σκεφτεί κανείς πόσο περισσότερο περιπλέκονται οι σχέσεις των ατόμων που ζουν μέσα σε μια τέτοια οικογένεια. Ακόμη πόσο δυσχεραίνουν οι σχέσεις με τους υπόλοιπους συγγενείς που ίσως να μην κατανοούν πλήρως αυτό το σχήμα οικογένειας. Πολλά είναι τα προβλήματα που προκύπτουν από μια τέτοια μορφή οικογένειας τόσο ως προς τη δομή της όσο και ως προς τους ρόλους που αναλαμβάνουν τα άτομα. Οι οικογένειες αυτές έχουν να επιλύσουν προβλήματα άγνωστα σε άλλες μορφές οικογένειας όπως οι όροι συγγένειας, η διαπαιδαγώγηση των παιδιών, οι νομικές σχέσεις που προκύπτουν. Έτσι πολύ συχνά προκύπτουν ασυμφωνίες, διαφορές και ένταση (Μουσούρου Μ., 1993).

Στη σημερινή ελληνική κοινωνία όταν αναφερόμαστε στην ελληνική οικογένεια έχουμε στο μυαλό μας την πυρηνική οικογένεια, η οποία έχει επικρατήσει χωρίς αυτό να σημαίνει ότι μια οικογένεια ανήκει μόνο σε έναν τύπο. Μπορεί δηλαδή μια οικογένεια να είναι πυρηνική και ταυτόχρονα διπλής σταδιοδρομίας.

2.3 Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

«Η οικογένεια, ως κοινωνική ομάδα, έχει δομή. Αυτή συνίσταται σε ένα σταθερό πλέγμα κοινωνικών σχέσεων και κοινωνικών ρόλων, σε ένα δίκτυο σχέσεων μεταξύ κοινωνικών θέσεων και κοινωνικών ρόλων.» (Μουσούρου Μ., 1993).

Το παραδοσιακό σχήμα οικογενειακής δομής εξαρτάται από δύο διαφορετικά μεταξύ τους χαρακτηριστικά τα οποία είναι το φύλο και η ηλικία. Το φύλλο αποτελεί χαρακτηριστικό το οποίο δεν αλλάζει κατά τη διάρκεια της ζωής του ατόμου και είναι σταθερό. Σε αντίθεση, η ηλικία, είναι χαρακτηριστικό το οποίο μεταβάλλεται συνεχώς και χαρακτηρίζεται από ρευστότητα. Έτσι λοιπόν οι θέσεις και οι ρόλοι του ατόμου μέσα στην

οικογένεια χαρακτηρίζονται από δύο αντιφατικά μεταξύ τους στοιχεία. Επίσης το παραδοσιακό σχήμα «εκφράζει και αναπαράγει την έννοια της εξουσίας: του άνδρα πάνω στη γυναίκα, του ενήλικα πάνω στο παιδί- όπως και την αντίστοιχη έννοια εξάρτησης: της γυναίκας από τον άνδρα και του παιδιού από τον ενήλικα» :Όσο πιο παραδοσιακή είναι μια κοινωνία τόσο πιο άκαμπτη η οικογενειακή δομή, τόσο πιο απόλυτη η αναπαραγωγή των ρόλων μέσω της κοινωνικοποίησης και τόσο πιο αποτελεσματική η οικογένεια ως φορέας κοινωνικής σταθερότητας και συντηρητισμού.

Μια οικογένεια μπορεί να θεωρηθεί παραδοσιακή στο μέτρο που υπερισχύουν τα παραδοσιακά χαρακτηριστικά της -και συγκεκριμένα: ο απόλυτος προσδιορισμός των ρόλων με βάση το φύλο και την ηλικία, η απομόνωση των γυναικών (και των παιδιών) στον ιδιωτικό χώρο και η απουσία της έννοιας της ισότητας, των ισότιμων ρόλων (Μουσούρου Μ.,1993).

Σύμφωνα με τη θεωρία του Parsons, η οικογένεια των βιομηχανικά ανεπτυγμένων χωρών είναι κατά κύριο λόγο πυρηνική, καθώς βιομηχανική κοινωνία και εκτεταμένη οικογένεια «είναι δύο αντίθετα συστήματα αξιών». Οι σχέσεις που βασίζονται στη συγγένεια αναφέρονται στην καταγωγή (εξαρτώνται από ιδιότητες που αναφέρονται στη γέννηση του ατόμου) και προωθούν *ιδιομορφικές αξίες* (Μισέλ Α.,1991).

Καθώς η σύγχρονη βιομηχανία κυβερνάται από αξίες παγκοσμιότητας και επιτεύγματος που σημαίνει πως όλα τα άτομα ανεξάρτητα από την κοινωνική τους θέση και φυλή μπορούν να βελτιώσουν τη θέση τους χάρη στην ικανότητα και όχι στις οικογενειακές τους θέσεις. Έτσι η σύγχρονη αστική οικογένεια παρουσιάζεται απομονωμένη από τους υπόλοιπους συγγενείς, είναι νεοτοπική όσον αφορά τον τόπο διαμονής της και βασίζεται σε ορθολογιστικές αξίες. Σύμφωνα με το παρσονικό μοντέλο, η εκτεταμένη οικογένεια δεν είναι δυνατόν να λειτουργήσει σ' ένα αστικό περιβάλλον καθώς οι αξίες της απορρίπτονται από τη νέα γενιά ενώ αντίθετα η μεμονωμένη συζυγική οικογένεια αποτελεί τον

πιο προσαρμοσμένο τύπο οικογένειας στη σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία (Μισέλ Α.,1993).

Η οικογένεια είναι κοινωνική ομάδα με ιδιαίτερη δυναμική, καθώς το ατομικό και το ομαδικό εμπλέκονται σε αυτήν με χαρακτηριστικό τρόπο, διαμορφώνοντας έτσι την εσωτερική της πραγματικότητα. Συγκεκριμένες καταστάσεις που αφορούν κάποιο μέλος γίνονται κοινά σημεία, στα οποία εστιάζεται το ενδιαφέρον και η προσοχή όλων των μελών, έτσι που μεμονωμένα περιστατικά και γεγονότα από την ατομική ζωή των μελών να αποτελούν κοινά θέματα για ολόκληρη την οικογένεια, και να μετατρέπονται σε ευρύτερη οικογενειακή υπόθεση (Χουρδάκη Μ.,1992).

Μέσα στην οικογένεια, η ενότητα, η εγγύτητα και η προσφορά αποκτούν ιδιαίτερο νόημα, καθώς οι προσωπικές ανάγκες του ατόμου είναι δυνατόν να παραμερίζονται, προκειμένου για το σύνολο της οικογένειας, αλλά και οι υπηρεσίες του συνόλου να αφορούν ένα μόνο μέλος της οικογένειας που βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, είτε αντιμετωπίζει σωματικό, ψυχοδιανοητικό ή άλλο πρόβλημα προσαρμογής (Χουρδάκη Μ.,1992).

Ως μέρος της κοινωνίας, η οικογένεια, αποτελεί σύστημα , η δομή και ο ρόλος του οποίου επηρεάζονται από τις ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες και τους κοινωνικούς θεσμούς και συγχρόνως επηρεάζει με τη λειτουργία της τους διάφορους θεσμούς, καθώς συνδέεται με την κοινωνία με σχέση αλληλεξάρτησης . Το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο βρίσκεται, ζει και δρα μια οικογένεια επηρεάζει τους κανόνες της, όπως επηρεάζει και τους ρόλους των μελών της. Η οικογένεια, άλλωστε είναι η κοινωνική ομάδα με τις λειτουργίες που επιτελεί συμβάλλει στην επίτευξη κοινωνικών σκοπών (Χουρδάκη Μ.,1992).

2.4 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Κάποιες βασικές λειτουργικές αρχές που επιτελεί η οικογένεια είναι οι εξής

α) η αναπαραγωγική λειτουργία

β) οι οικονομικές

γ) οι εκπαιδευτικές και

δ) οι ψυχολογικές οι οποίες διαφοροποιούνται καθώς η οικογένεια «εκσυγχρονίζεται» (Μουσούρου Μ., 1993).

α) αναπαραγωγική λειτουργία : η λειτουργία αυτή είναι απαραίτητη ,για την εξασφάλιση της βιολογικής αναπαραγωγής της κοινωνίας. Απαραίτητη είναι επίσης και η ύπαρξη των παιδιών, με σκοπό τη δημιουργία της οικογένειας ως ομάδας και την εξασφάλιση της συνέχειας των συγγενικών δεσμών. Η αναπαραγωγική λειτουργία διαχωρίζεται από τις σεξουαλικές σχέσεις, είναι δύο διαφορετικοί κοινωνικοί σκοποί και αντιστοιχούν σε δύο διαφορετικές λειτουργίες της οικογένειας. Ο διαχωρισμός αυτός έχει επιτραπεί από τη σύγχρονη τεχνολογία και τις κοινωνικές αξίες των σύγχρονων κοινωνιών, με αποτέλεσμα ο διαχωρισμός αυτός να έχει σημαντικές επιπτώσεις για την δυναμική της οικογένειας καθώς και δημογραφικές επιπτώσεις (Μουσούρου Μ.,1993).

Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως το γεγονός των βιολογικά διαφορετικών ρόλων των φύλων στην αναπαραγωγική λειτουργία, έχει αποβεί καθοριστικό στον κοινωνικό προσδιορισμό των ρόλων τους στις άλλες λειτουργίες. Όσο περισσότερο παραδοσιακή είναι μία κοινωνία τόσο πιο καθοριστικός είναι ο βιολογικός ρόλος στον προσδιορισμό των Κοινωνικών ρόλων (Μουσούρου Μ.,1993).

β) Οικονομικές λειτουργίες: στις παραδοσιακές κοινωνίες, οι οικονομικές λειτουργίες της οικογένειας αφορούσαν μια ποικιλία δραστηριοτήτων όπου, η κατανομή της εργασίας γινόταν με βάση το φύλο. Η οικογένεια- ως ομάδα-

αποτελούσε μια πλήρη οικονομική μονάδα δηλαδή μια μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης (Τσαούσης Γ.Δ.,1991)

Ο κοινωνικοοικονομικός εκσυγχρονισμός έχει ως αποτέλεσμα, κατά την άποψη πολλών μελετητών, τη διαφοροποίηση των οικονομικών λειτουργιών. Ο εκσυγχρονισμός (δηλαδή η σταδιακή μετατροπή της παραδοσιακής αγροτικής-γεωργικής κοινωνίας σε σύγχρονη αστεακή βιομηχανική) επέδρασε σε μεγάλο βαθμό στις οικονομικές λειτουργίες της οικογένειας. Αυτό συμβαίνει γιατί στις σύγχρονες κοινωνίες η οικογένεια λειτουργεί κατά κύριο λόγο ως μονάδα κατανάλωσης και όχι σαν μια μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης (Τσαούσης Γ.Δ.,1991).

γ) εκπαιδευτικές λειτουργίες: πρόκειται για λειτουργίες απαραίτητες προκειμένου να εξασφαλιστεί η πολιτισμική αναπαραγωγή της κοινωνίας. Η κατηγορία αυτή λειτουργιών μπορεί να διακριθεί σε δυο υποκατηγορίες λειτουργίες που αποβλέπουν στην απόκτηση γνώσεων και ικανοτήτων, οι οποίες είναι απαραίτητες στην παραγωγή και λειτουργία της κοινωνικοποίησης (Τσαούσης Γ.Δ.,1991).

δ) ψυχολογικές λειτουργίες: οι λειτουργίες αυτές συνίστανται κυρίως στην ικανοποίηση της ανάγκης των ατόμων να αισθάνονται ασφαλή και να απολαμβάνουν τη στοργή των άλλων(Τσαούσης Γ.Δ.,1991).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 : Γονείς και παιδιά

3.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

« Για την ομαλή εξέλιξη ενός παιδιού χρειάζεται να μπορούν οι γονείς να κρατηθούν μαζί στο ίδιο επίπεδο, το γονικό επίπεδο, για να αντιμετωπίσουν τις αναγκαστικά υπέρμετρες απαιτήσεις του»(Μπερνάρντ Μύλντροφ)

Ο Τσιαντής, παρατηρεί πως είναι γεγονός πως έχουν γραφτεί πολλά και έχουν γίνει έρευνες σχετικά με τις σχέσεις μητέρας παιδιού ενώ ο ρόλος του πατέρα παραγκωνίζεται και έρχεται συνήθως σε δεύτερη μοίρα. Αναφέρει λοιπόν πως υπερτονίζεται ο ρόλος του επαγγελματία έναντι του πατέρα και συζύγου. Δίνεται μεγάλη σημασία στις κοινωνικές και επαγγελματικές του υποχρεώσεις και ελάχιστη στις βιολογικές και ψυχολογικές τόσο του ίδιου όσο και του παιδιού (Τσιαντής Ι.,1998).

Ο Bowlby, βλέπει το ρόλο του πατέρα σαν έμμεσο, η αξία του οποίου καθορίζεται μόνο από την οικονομική και συναισθηματική υποστήριξη προς τη μητέρα. Γίνεται λόγος συχνά για μητρικά ένστικτα και μητρική συμπεριφορά η

οποία είναι βιολογικά καθορισμένη ενώ ο πατέρας δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψη. Με άλλα λόγια επικρατεί η γενική αντίληψη πως ο ρόλος του πατέρα αποτελείται από μία σειρά κοινωνικών υποχρεώσεων, χωρίς να υπάρχουν αντίστοιχα βιολογικά καθορισμένα πατρικά ένστικτα (Τσιαντής Ι., 1998).

Η στάση και η συμπεριφορά των γονέων θα πρέπει να είναι η πρέπουσα και να αποφεύγονται η υπερβολική αγάπη και η παντελής έλλειψη αντίστοιχα διότι και οι δύο έχουν ως αποτέλεσμα στο παιδί συνήθως δυσάρεστες συνέπειες. Και οι δύο αυτές μορφές συμπεριφοράς αφαιρούν την ενεργητικότητα και την πρωτοβουλία του παιδιού και το μετατρέπουν σε άβουλο και απαιτητικό. Με την υπερβολική αγάπη το παιδί χαρακτηρίζεται από νωθρότητα και περιμένει τα πάντα από τους άλλους. Το παιδί, εκτός από την εξασφάλιση τροφής και στέγης χρειάζεται αγάπη και στοργή ούτως ώστε να δημιουργηθούν συναισθήματα ασφάλειας καθώς επίσης δημιουργική και ήρεμη ατμόσφαιρα η οποία θα διασφαλίσει την συνεννόηση και τη συνεργασία. Οι διαφωνίες και οι συγκρούσεις είναι ικανές να δημιουργήσουν ψυχικές ανωμαλίες στο παιδί αφαιρώντας του ταυτόχρονα το αίσθημα της ασφάλειας (Τσιαντής Ι., 1998)

Η συνεργατική σχέση των συζύγων είναι ιδιαίτερα εμφανής στο ρόλο που αναλαμβάνει ο σύζυγος πατέρας φροντίζοντας και διαπαιδαγωγώντας τα παιδιά. Ένα μέρος του ελεύθερου χρόνου του αφιερώνεται στη δημιουργική του επαφή με τα παιδιά, στην ψυχαγωγία τους και στην προστασία τους. Η ενεργός παρουσία του πατέρα στη ζωή της οικογένειας και του παιδιού ενισχύει την ταύτιση του παιδιού μαζί του και επιδρά θετικά στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του. Η απουσία του πατέρα για διάφορους λόγους, οι οποίοι γίνονται όλο και πιο σύνθετοι στη σύγχρονη οικογένεια έχει ποικίλες αρνητικές επιπτώσεις στη γενικότερη εξέλιξη του παιδιού (Μουζακίτης Χ.Μ., 1999).

Ο ρόλος της μητέρας είναι αναμφίβολα αυτός που έχει υποστεί τις περισσότερες αλλαγές στην ελληνική οικογένεια. Ο ρόλος της ως συζύγου, μητέρας, εργαζόμενης και νοικοκυράς την έχει καταστήσει το βασικότερο κύτταρο για τη λειτουργία και την ανάπτυξη της οικογενειακής μονάδας.

Μολονότι όμως θεωρείται ισότιμο μέλος με το σύζυγό της βάσει των νομικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων και συμμετέχει στην λήψη αποφάσεων που αφορούν την οικογένεια, οι πολυπληθείς ρόλοι που αναλαμβάνει για τη διατήρηση και τη συντήρηση του οικογενειακού συστήματος είναι πολλές φορές αλληλοσυγκρουόμενοι (Μουζακίτης Χ.Μ., 1999)

Η παρουσία του πατέρα συμπληρώνει την οικογένεια και βοηθά απ' την αρχή τα παιδιά να γίνουν ολοκληρωμένοι άνθρωποι, τους δίνει χρόνο να αντιληφθούν πως υπάρχουν και άνδρες, όπως και γυναίκες, και πως έντονα συναισθήματα χαράς, λύπης ή θυμού μπορεί να αναπτυχθούν μεταξύ πατέρα-μητέρας, πατέρα-γιου, μητέρας-κόρης.(Τσιάντης Ι.,1998)

3.2 ΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

Η Χουρδάκη διακρίνει τους εξής ψυχολογικούς τύπους γονέων:

- Οι ευερέθιστοι γονείς

Είναι εκείνοι που δημιουργούν σκηνές στο σπίτι για ασήμαντες αφορμές και συχνά. Επικρατεί έντονος εκνευρισμός και νευρικότητα η οποία είναι άλλοτε φανερή και άλλοτε σιωπηλή. Οι γονείς αυτού του τύπου είναι κουραστικοί και προκαλούν φοβίες στα παιδιά τους.

- Οι απαιτητικοί γονείς

Είναι αυτοί που έχουν πάρα πολλές αξιώσεις από τα παιδιά τους. Εξαντλούν τη δύναμή τους σ' ότι αφορά τη ζωή τους ρυθμίζοντας το χρόνο που έχουν για ανάπαυση, παιχνίδι, διάβασμα, ψυχαγωγία. Μ' αυτόν τον τρόπο το παιδί εμποδίζεται να αποκτήσει το συναίσθημα της ευθύνης και της πρωτοβουλίας και του επιβάλλεται έτσι μια μονότονη ζωή.

- Οι υπερπροστατευτικοί γονείς

Είναι εκείνοι που προστατεύουν τα παιδιά σε υπερβολικό βαθμό. Αυτού του τύπου οι γονείς κατέχονται από μια νευρωτική κατάσταση και γίνονται έντονα φορτικοί.

• Οι ανήσυχτοι γονείς

Είναι εκείνοι που διαρκώς φοβούνται για τους κινδύνους που διατρέχουν τα παιδιά τους. Συνήθως δημιουργούν φοβίες στα παιδιά τους, τους στερούν την ελευθερία, τον αυθορμητισμό τους, την πρωτοβουλία και την υπευθυνότητα.

• Οι φιλόδοξοι γονείς

Είναι εκείνοι που προγραμματίζουν τις ζωές των παιδιών τους όχι σύμφωνα με τις δυνατότητες τους αλλά σύμφωνα με τους προσωπικούς τους στόχους επιθυμίες τους. Τα παιδιά συντρίβονται κάτω από τις επιτακτικές αξιώσεις των γονέων τους και συχνά διαψεύδουν τις φιλοδοξίες τους.

• Οι κοσμικοί «μποέμ»γονείς

Είναι εκείνοι που θέλουν να ρυθμίσουν τη ζωή του σπιτιού κατά εγωκεντρικό τρόπο. Ενδιαφέρονται να ικανοποιήσουν τις δικές τους αποστερήσεις και ανάγκες.

Όπως είναι φυσικό όλοι οι γονείς δεν έχουν την ίδια στάση προς τα παιδιά τους ούτε έχουν την ίδια αντιμετώπιση στα προβλήματα της αγωγής τους, και αυτή η συμπεριφορά, εξαρτάται από τον τρόπο που έχουν μεγαλώσει οι ίδιοι, τι είδους αγωγή έχουν πάρει από τους δικούς τους γονείς, από το περιβάλλον που έχουν ζήσει και μεγαλώσει και από την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα τους (Χουρδάκη Μ.,1992).

Όσοι κανόνες κι αν υπάρξουν ή γραφούν σε βιβλία για τον τρόπο που πρέπει να διαπαιδαγωγούν οι γονείς τα παιδιά τους, η κάθε μητέρα και ο κάθε πατέρας θα σταθεί με μοναδικό και ανεπανάληπτο τρόπο στις διάφορες στιγμές της ανάπτυξης του παιδιού Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν κάποια εσωτερικά χαρακτηριστικά στην προσωπικότητα του κάθε ατόμου που καθορίζουν την

συμπεριφορά των γονιών και διαμορφώνουν τον τύπο τους (Χουρδάκη Μ.,1992).

Παρακάτω θα εξετάσουμε κάποιους συγκεκριμένους τύπους γονιών, οι οποίοι διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους ανάλογα με τον χαρακτήρα τους.

1) Αυστηροί γονείς.

Αυστηροί είναι οι γονείς οι οποίοι δεν είναι ήπιοι στις κρίσεις τους για την συμπεριφορά των άλλων και ιδιαίτερα των παιδιών τους. Χαρακτηρίζονται από υπερβολικό συναίσθημα αγάπης και φροντίδας για τα παιδιά, αλλά και από άγχος για την εικόνα που θέλουν να δείχνει η οικογένειά τους στην κοινωνία. Όλα αυτά τα αισθήματα προσπαθούν να τα κρύψουν επιμελώς πίσω από την αυστηρότητά τους. Αναμένουν πάντα την τέλεια συμπεριφορά και την πρωτιά σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής στους οποίους επιδίδονται τα παιδιά (Τσαρδάκη Δ.,1993).

Για να πετύχουν τους παραπάνω στόχους, είναι πολλές φορές αμείλικτοι στις τιμωρίες, περιορίζοντας τις ελευθερίες των παιδιών, θέλουν να χαράζουν και να διαμορφώνουν την πορεία στις οποιεσδήποτε επιλογές των παιδιών και γενικά, γίνονται απαιτητικοί, υπερβολικοί και ανυποχώρητοι (Τσαρδάκη Δ.,1993).

Παλιότερα, η αυστηρότητα των γονιών, ήταν συνυφασμένη κυρίως με τη σωματική βία. Τα τελευταία χρόνια, στη νεότερη δηλαδή γενιά, έχει περιοριστεί η σωματική βία αλλά ασκείται κυρίως η ψυχολογική πίεση. (Τσαρδάκη Δ., 1993)

2) Επιεικείς γονείς.

Είναι οι γονείς που είναι ήπιοι και συγκαταβατικοί στις κρίσεις τους. Είναι αντίθετοι των αυστηρών γονιών. Συγχωρούν εύκολα τα παιδιά τους, όταν

σφάλλουν και προσπαθούν να τα καταλαβαίνουν και να έχουν καλή επαφή μαζί τους (Ντράικωρς P.,1991).

Και αυτοί οι γονείς, όπως οι αυστηροί παρακινούνται από την υπερβολική τους αγάπη για τα παιδιά. Η διαφορά έγκειται στο ότι οι αυστηροί γονείς προσπαθούν να την κρύψουν όσο πιο καλά μπορούν, ενώ οι επιεικείς γονείς την διαλαλούν με τις πράξεις τους και την προσφέρουν απλόχερα στα παιδιά τους, χωρίς να τα τιμωρούν και να τα πικραίνουν καθόλου. Αυτού του είδους οι γονείς έχουν δώσει την εντύπωση στα παιδιά τους ότι ζουν σε ένα τέλειο και ονειρικό κόσμο, όπου όλα μπορούν να συγχωρεθούν. Γι' αυτό κι έχουν χαρακτηριστεί αρνητικά από τους ψυχολόγους, γιατί παραχαϊδεύοντας τα παιδιά, τα βλάπτουν αντί να τα ωφελούν (Ντράικωρς P.,1991).

Ένας λόγος που θα μπορούσαμε να σκεφτούμε για να δικαιολογήσουμε αυτούς τους γονείς, είναι ότι προσπαθούν να τηρήσουν μια διαφορετική στάση, από αυτή που τηρούσαν οι δικοί τους γονείς. Έτσι όμως δεν γίνονται παιδαγωγοί, γιατί καταλήγουν στο αντίθετο άκρο, κάτι που είναι υπερβολικό και ανώφελο. (Ντράικωρς P., 1991)

3) Απόντες γονείς.

Απόντες, χαρακτηρίζονται οι γονείς που είναι αμέτοχοι στις υποχρεώσεις τους προς την οικογένεια και τα παιδιά. Είναι οι γονείς που δεν μπορούν να ανταποκριθούν σωστά στα καθήκοντά τους, φύσει ή θέσει. Όταν μιλάμε για απουσία κυρίως αναφερόμαστε στη απουσία του πατέρα. Η απουσία αυτή χωρίζεται σε δύο μορφές: στην φυσική και στην ψυχολογική απουσία (Ντράικωρς P.,1991).

α) Φυσική απουσία έχουμε μικρής και μεγάλης διάρκειας. Μικρής διάρκειας είναι η απουσία κατά την οποία ο πατέρας λείπει καθημερινά από το σπίτι για πολλές ώρες εξαιτίας της εργασίας του.

Μεγάλης διάρκειας είναι η απουσία κατά την οποία ο πατέρας λείπει από το σπίτι για εβδομάδες ή μήνες εξ αιτίας της δουλειάς του ή λόγω θανάτου ή

χωρισμού. Η μητέρα σ' αυτές τις περιπτώσεις αναγκάζεται να παίξει διπλό ρόλο, με όλες τις αρνητικές συνέπειες που είναι συνυφασμένες με αυτή την κατάσταση, γιατί επηρεάζεται άμεσα η νοητική, συναισθηματική και ηθική ανάπτυξη του παιδιού (Ντάικωρς P.,1991).

β) Ψυχολογική απουσία έχουμε όταν οι γονείς είναι σωματικά στο χώρο του σπιτιού, όμως πνευματικά και ψυχικά δεν ενδιαφέρονται για τα παιδιά τους. Είναι τόσο απορροφημένοι από τα δικά τους προβλήματα ή δεν έχουν διάθεση να ασχοληθούν με τίποτα ούτε και με την αγωγή των παιδιών τους. Η βοήθειά τους, αρκείται στην παροχή υλικών αγαθών. Τα παιδιά παίρνουν αρνητικά μηνύματα για τη στάση που θα κρατήσουν στα δικά τους παιδιά. Συγκρούσεις, αντιθέσεις και κυρίως απομόνωση είναι τα κύρια χαρακτηριστικά που βιώνουν τα συγκεκριμένα παιδιά (Ντράικωρς P.,1991).

4) Πατρικός Τύπος

Αναφέρεται αποκλειστικά στον πατέρα. Αγαπάει και σέβεται τα παιδιά, προσπαθεί να τα καταλάβει, τα βοηθά όποτε έχουν ανάγκη και τους δίνει τη ευκαιρία και την ελευθερία να εκφραστούν. Έχει ιδιαίτερα ανεπτυγμένο το πατρικό αίσθημα, κρατώντας πάντα μια σχετική απόσταση, ώστε τα παιδιά να μην ξεχνούν ότι πάνω απ' όλα είναι ο πατέρας τους.

Είναι ο τύπος που τα παιδιά μπορούν να βασιστούν, να συζητούν τα προβλήματά τους, αλλά του είναι δύσκολο να παίξει μαζί τους, ή να διασκεδάσει γιατί το θεωρεί ως καθήκον της μητέρας. (Μισέλ Α.,1991)

5) Πατριαρχικός Τύπος

Κι αυτό το χαρακτηριστικό αναφέρεται κυρίως στον πατέρα. Θεωρεί τον εαυτό του ως αρχηγό και εξουσιαστή, έχει δύναμη και εξουσιάζει τα παιδιά να εφαρμόζουν ότι διατάζει αυτός. Πιέζει τα παιδιά, -ακόμα και με σωματική βία-

να δεχθούν τις απόψεις του, χωρίς συζητήσεις αλλά γιατί έτσι θέλει και έτσι είναι το σωστό (για τον ίδιο).

Η στάση αυτή έχει ως αποτέλεσμα τα παιδιά να φοβούνται τον πατέρα, να μην υπάρχει ουσιαστική επαφή και διάλογος, να μην μπορούν να πάρουν πρωτοβουλίες, να γίνονται υποτελή, εξαρτημένα και να καταπιέζονται. Επίσης δεν μπορούν να αναπτύξουν συζήτηση με ολοκληρωμένα επιχειρήματα, μιας και δεν έχουν το σωστό πρότυπο (Canitz H.,1980).

6) Δημοκρατικοί Γονείς

Είναι αντίθετοι των αυταρχικών γονιών. Προσπαθούν πάντα να αποδίδουν δικαιοσύνη και ισομερή αγάπη προς όλα τα παιδιά τους. Είναι δημοκρατικοί και στην μεταξύ τους σχέση ως ανδρόγυνο και έχουν μοιράσει ισότιμα τους ρόλους τους στην οικογένεια. Όταν βλέπουν κάποιο λάθος ή παράπτωμα των παιδιών το συζητάνε μαζί τους και τους δίνουν την ευκαιρία να το επανορθώσουν. Πιστεύουν στην θετική επίδραση του διαλόγου και της συζήτησης, γιατί βοηθάει στην διαμόρφωση ισορροπημένων και ολοκληρωμένων χαρακτήρων. Είναι φιλελεύθεροι στις απόψεις τους και με τον ίδιο τρόπο ανατρέφουν τα παιδιά τους (Canitz H.,1980).

7) Ιδανικοί Γονείς

Είναι αρκετά δύσκολο και σχετικό να χαρακτηρίσουμε έναν γονιό ως ιδανικό, μιας και οι γονείς είναι και αυτοί άνθρωποι και είναι φυσικό να κάνουν λάθη στην αγωγή των παιδιών. Εξ άλλου η έννοια του ιδανικού δεν είναι

σταθερή και απόλυτη, αλλά είναι σχετική και διαφοροποιείται από άνθρωπο σε άνθρωπο. Παρά ταύτα, υπάρχουν κάποια στοιχεία που ενδεχομένως κάνουν έναν γονιό, "ιδανικό". Οι γονείς αυτοί πιστεύουν ότι η μητρότητα και η πατρότητα δεν είναι ένα απλό βιολογικό γεγονός αλλά είναι κυρίως κοινωνικό και ψυχολογικό. Δεν θεωρούν τα παιδιά ως κτήμα τους, αλλά σαν ξεχωριστές προσωπικότητες και πιστεύουν ότι μπορούν να διδαχθούν από αυτά (Parke R.,1987).

Ο ιδανικός γονιός είναι ο φίλος για τα παιδιά, το πρότυπο, ο παιδαγωγός, ο προστάτης, ο τροφέας, αλλά κυρίως είναι αυτός που τα παιδιά μπορούν να στηριχτούν πάνω του και να υπολογίζουν στη βοήθειά του. Αγαπά και καταλαβαίνει, γνωρίζει τις ικανότητες και τις ανάγκες των παιδιών, τα οποία δεν θέλει να τελειοποιήσει αλλά να τα βοηθήσει να μην επαναλάβουν τα ίδια λάθη (Parke R.,1987).

3.3 ΣΥΝΤΟΜΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Η εξέλιξη αποτελεί μια διαδικασία που σταματάει μόνο με το τέλος της ζωής. Η παιδική ηλικία είναι αποφασιστικής σημασίας, χωρίς να σημαίνει ότι αν κάτι πάει στραβά, δεν μπορεί να γίνει τίποτε πια αργότερα.

Η εξέλιξη περνάει από πολλά στάδια. Κάθε στάδιο αποτελεί την απαραίτητη συνέχεια του προηγούμενου και ταυτόχρονα μια διεύρυνση των δυνατοτήτων για πληρέστερη κατανόηση του κόσμου. Το παιδί ερμηνεύει πάντοτε την πραγματικότητα ξεκινώντας από το στάδιο εξέλιξης στο οποίο βρίσκεται, ενώ ταυτόχρονα η ερμηνεία αυτή αποτελεί ένα βήμα προς το επόμενο στάδιο. Η αντιπαράθεσή του με την πραγματικότητα το ωθεί να

δοκιμάζει και να βελτιώνει τις ερμηνείες για την πραγματικότητα διακρίνοντας νέους συσχετισμούς και αλληλεπιδράσεις. (Χουντουμάδη Α., 1994)

Η σχέση με τον γύρω κόσμο φέρνει αναπόφευκτα συγκρούσεις ανάμεσα στην προσωπική ερμηνεία του παιδιού και την πραγματικότητα. Από την προσπάθειά του να επιλύσει αυτές τις συγκρούσεις το παιδί εξελίσσεται. Για να καταλάβουμε την συμπεριφορά του, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας αφενός το στάδιο ανάπτυξης - εξέλιξής του και αφετέρου τις αλληλεπιδράσεις των οποίων αποτελεί τμήμα. (Χουντουμάδη Α., 1994)

Ο ρόλος των μεγάλων στην εξέλιξή του είναι σημαντικός. Συντηρούν άμεση σχέση αλληλεπίδρασης μαζί του και είναι τα άτομα με τα οποία ταυτίζεται. Δημιουργούν επίσης τις προϋποθέσεις ανάπτυξής του, διαμορφώνοντας το άμεσο περιβάλλον του και του παρέχουν δυνατότητες για ποικίλες κοινωνικές επαφές. (Χουντουμάδη Α., 1994)

3.4 ΓΙΑ ΝΑ ΚΑΤΑΛΑΒΟΥΜΕ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Κάθε ανθρώπινη συμπεριφορά έχει κάποια πρόθεση, αποτελεί μια κίνηση προς ένα σκοπό. Ορισμένες φορές ξέρουμε ποιος είναι ο σκοπός μιας πράξης και άλλοτε όχι. Ενεργούμε από κάποια αιτία που δεν μας είναι συνειδητή. Το ίδιο ισχύει και για τα παιδιά. Αν θέλουμε να βοηθήσουμε το παιδί να αλλάξει κατεύθυνση, πρέπει να καταλάβουμε τι το κάνει να κινείται. Αν δεν καταλάβουμε τι υπάρχει πίσω από την συμπεριφορά του, δεν έχουμε μεγάλες πιθανότητες να το αλλάξουμε. Ορισμένες φορές μπορούμε να ανακαλύψουμε το σκοπό της συμπεριφοράς του παιδιού εξετάζοντας τα αποτελέσματα που επιτυγχάνει.

α. Η επιθυμία να «είσαι κάτι»

Αφού το παιδί είναι κοινωνικό πλάσμα, το πιο ισχυρό του κίνητρο είναι η ανάγκη να είναι κάτι. Το αίσθημα της ασφάλειας ή η έλλειψη του εξαρτώνται από το αίσθημα ότι είναι ή δεν είναι μέσα στην ομάδα. Αυτή είναι η βασική του απαίτηση. Ο σκοπός του, μέσα από ότι κάνει, είναι να βρει την θέση του. Η επιθυμία να είναι κάτι είναι ο βασικός σκοπός του, ενώ η μέθοδος που διαλέγει για να φτάσει αυτόν τον βασικό σκοπό γίνεται ο άμεσος σκοπός του. Έτσι μπορούμε να πούμε πως η συμπεριφορά του είναι στραμμένη σε κάποιο σκοπό. Ένα παιδί δεν έχει ποτέ συνείδηση του κινήτρου που υπάρχει πίσω από την συμπεριφορά του. (Ντράικωρς P.,1989)

β. Οι παρατηρήσεις του παιδιού

Τα παιδιά είναι πεπειραμένοι παρατηρητές, κάνουν όμως πολλά λάθη όταν προσπαθούν να εξηγήσουν αυτά που παρατηρούν. Συχνά καταλήγουν σε λανθασμένα συμπεράσματα και διαλέγουν λανθασμένους τρόπους για να αποκτήσουν τη θέση τους μέσα στην ομάδα. (Ντράικωρς P.,1989)

γ. Το περιβάλλον του παιδιού

Ένα παιδί παρατηρεί ότι γίνεται γύρω του. Καταλήγει, από ότι βλέπει, στα δικά του συμπεράσματα και ψάχνει να βρει μια κατευθυντήρια γραμμή για την συμπεριφορά του. Στα πρώτα παιδικά χρόνια πρέπει να προσαρμοστεί και να μάθει πώς να χειρίζεται το εσωτερικό και το εξωτερικό του περιβάλλον. Η κληρονομικότητα του παιδιού είναι το εσωτερικό του περιβάλλον. (Ντράικωρς P.,1989)

Ανακαλύπτει τις ικανότητες και τις ελλείψεις του. Αν συναντήσει δυσκολίες ή ένα σοβαρό εμπόδιο, τότε το παιδί ή θα εγκαταλείψει τον αγώνα ή θα βρει ένα αντιστάθμισμα. Καμιά φορά το παιδί μπορεί να αναπτύξει ακόμα

μια ιδιαίτερη επιδεξιότητα, αν έχει να αντιμετωπίσει μια αδυναμία. (Ντράικωρς P.,1989)

Την ίδια εποχή που το παιδί μαθαίνει να ζει με εσωτερικό του περιβάλλον έχει τις πρώτες του επαφές με το περιβάλλον του το εξωτερικό.

Υπάρχουν στο περιβάλλον του παιδιού τρεις παράγοντες που επιδρούν στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς του. Ο πρώτος είναι η οικογενειακή ατμόσφαιρα. Στη σχέσεις του με τους γονείς του το παιδί κάνει την γνωριμία του με την κοινωνία. Οι γονείς καθιερώνουν μίαν ορισμένη οικογενειακή ατμόσφαιρα. Από εδώ θα αντλήσει το παιδί τις οικονομικές φυλετικές, θρησκευτικές και κοινωνικές πεποιθήσεις του και προσπαθεί να ταυτιστεί με πρότυπα που έχουν θέσει οι γονείς. (Ντράικωρς P.,1989)

Οι σχέσεις ανάμεσα στους γονείς γίνονται το πρότυπο όλων των σχέσεων μέσα στην οικογένεια.

Η σχέση ανάμεσα στους γονείς δίνει στα παιδιά μια κατευθυντήρια γραμμή, από όπου μπορούν να διαλέξουν τους προσωπικούς τους ρόλους. Ότι κοινό γνώρισμα έχουν τα παιδιά της ίδιας οικογένειας μεταξύ τους είναι η έκφραση της οικογενειακής ατμόσφαιρας που έχει καθιερωθεί από τους γονείς. Ωστόσο, όλα τα παιδιά μιας οικογένειας δεν είναι τα ίδια, αλλά συχνά αρκετά

διαφορετικά. (Ντράικωρς P.,1989)

δ. Η θέση του παιδιού στην οικογένεια

Ο δεύτερος παράγοντας στο εξωτερικό περιβάλλον του παιδιού είναι ο οικογενειακός αστερισμός. Ο όρος αυτός προσδιορίζει τη χαρακτηριστική σχέση κάθε μέλους της οικογένειας απέναντι στα άλλα. Κάθε οικογένεια έχει το δικό της ξεχωριστό συνδυασμό. Η θέση του ατόμου μέσα στον αστερισμό, ο ρόλος που παίζει, θα έχει ως ένα σημείο μια επίδραση στα πρότυπα ολόκληρης της οικογένειας και στην προσωπικότητα του κάθε παιδιού. (Ντράικωρς, 1989)

ε. Η αντίδραση του παιδιού

Το παιδί αποτελεί μια ενεργητική και δυναμική ενότητα. Συμμετέχει και αυτό ισότιμα στην αποκατάσταση των σχέσεων ανάμεσα στον εαυτό του και σε κάθε άλλο άτομο του περιβάλλοντός του. Κάθε σχέση είναι μοναδική και εξαρτάται απόλυτα από τι προσφέρει σε αυτήν το κάθε μέλος. Κάθε σχέση περιστρέφεται γύρω από τη δράση και την αντίδραση που δημιουργείται ανάμεσα στα άτομα.

Η ερμηνεία που δίνει το παιδί ως προς την θέση του μέσα στον οικογενειακό αστερισμό και η αντίδρασή του σε αυτή μπορεί να είναι απεριόριστη όσο και ανθρώπινη δημιουργικότητα.

Ο τρίτος παράγοντας στο εξωτερικό περιβάλλον του παιδιού είναι ο τρόπος της αγωγής. (Ντράικωρς, 1989)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 : Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης

4.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ-ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Το φαινόμενο της κοινωνικοποίησης εμφανίστηκε για πρώτη φορά όταν εμφανίστηκε και η ανθρώπινη κοινωνία. Αυτή η διαδικασία αφορά τους τρόπους ένταξης και ενσωμάτωσης του ατόμου σε ένα κοινωνικό σύνολο. Αυτό σημαίνει πρώτον, ότι με την κοινωνικοποίηση το άτομο αποκτά μια θέση μέσα στο σύνολο και δεύτερον, ότι με τον τρόπο αυτόν γίνεται μέρος του συνόλου και επομένως φορέας κοινωνικής κληρονομιάς που θεμελιώνει την συλλογική ταυτότητα (Τσαούση Δ. Γ., 2004).

Σύμφωνα με τον Ιντζεσίλογλου (1989) σε οποιαδήποτε μορφή διαπαιδαγώγησης των παιδιών, συνίσταται μια θεωρία κοινωνικοποίησης που συνάδει με τη νοοτροπία των μελών μιας συγκεκριμένης κοινωνίας. Δύο τέτοια παραδείγματα είναι της αγωγής των Σπαρτιατών και των Αθηναίων. Η αγωγή των πρώτων, μέσω της κοινωνικοποίησης του ατόμου, παρήγαγε κυρίως αθλητές και στρατιώτες ενώ αυτή των Αθηναίων παρήγαγε κυρίως διανοούμενους, φιλοσόφους και δημοκρατικούς πολίτες.

Κάθε κοινωνιολογικό, φιλοσοφικό σύγγραμμα θίγει θέματα που αφορούν στην κοινωνικοποίηση. Η < Πολιτεία> του Πλάτωνα, όπου οργανώνεται ένα ολόκληρο σύστημα κοινωνικοποίησης με καθορισμένους και συγκεκριμένους στόχους. Κατά την μαρξιστική άποψη, η κοινωνικοποίηση εκφράζει τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ του ατόμου και κοινωνικών δομών. Αλλά και στη θρησκευτική θεώρηση, όπως του Νικολάου Καβασίλα, γίνεται λόγος για την κοινωνικοποίηση του ατόμου μέσα από τη διαδικασία του θεϊκού έργου της ολοκλήρωσης του σύμπαντος (Ιντζεσίλογλου Ν., 1989).

Διάφοροι μελετητές, όπως ο Ρουσσώ, κοινωνιολόγοι αλλά και επιστήμονες άλλων κλάδων, στο τέλος του 19^{ου} αιώνα και στις αρχές του 20^{ου}, ασχολήθηκαν με το φαινόμενο της κοινωνικοποίησης και αποτέλεσαν τους πρωτεργάτες από μεθοδολογικής απόψεως, για μια πιο εμπειριστατωμένη επιστημονικά προσέγγιση του φαινομένου αυτού (Ιντζεσίλογλου Ν., 1989).

Τα πρώτα επιστημονικά συγγράμματα που ασχολήθηκαν με το φαινόμενο αυτό, είτε πρόκειται για κοινωνιολογική, είτε για ανθρωπολογική, είτε για ψυχαναλυτική προσέγγιση, χρονολογούνται στη δεκαετία του 1930.

Όμως με το πέρασμα των χρόνων, εξαιτίας των κοινωνικών αλλαγών και της προόδου των επιστημών, το ενδιαφέρον στα σύγχρονα συγγράμματα στρέφεται κυρίως στην κοινωνιολογική προσέγγιση. Ο λόγος που συνέβη αυτό είναι ότι τα αντικείμενα μελέτης της, αφορούν περισσότερο το άτομο σε σχέση με τις κοινωνικές δομές, την κοινωνική του θέση, τα αποτελέσματα της κοινωνικοποίησης κ.λ.π. μέσα στα πλαίσια της εξέλιξης αυτής, η προσωπικότητα του ατόμου εκλαμβάνεται ως ένα μέγεθος, το οποίο μετέχει σε μια συνάρτηση κοινωνικών μεταβλητών χωρίς όμως να εξηγείται από αυτό (Ιντζεσίλογλου Ν., 1989).

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η προσέγγιση με τη μεγαλύτερη σπουδαιότητα είναι αυτή της κοινωνιολογίας, χωρίς αυτό να σημαίνει πως απορρίπτει τους άλλους κλάδους επιστημών. Αντιθέτως απαιτεί τη συνδρομή

τους, κυρίως στο στάδιο της ανάλυσης και ερμηνείας των ερευνητικών αποτελεσμάτων (Ιντζεσίλογλου Ν., 1989).

4.2 ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η κοινωνικοποίηση είναι μια εξελικτική διαδικασία που διαφοροποιείται σε σχέση με το χρόνο (ιστορική περίοδο) και το χώρο (την κοινωνία στην οποία αναφερόμαστε) και επιτρέπει στο άτομο να κατανοεί τον κόσμο που το περιβάλλει (Κασιμάτη Ρ., Γεωργούλας Σ., Παπαϊωάννου Μ., Πράνταλος Ι., 2006).

Σύμφωνα με τον Durkheim, το φαινόμενο αυτό δεν είναι ούτε στατικό ούτε παροδικό, αντίθετα διαρκεί όσο και η ζωή του ανθρώπου. Κάθε άτομο συνθέτει σταδιακά, από την νεαρή ηλικία ως τα γεράματα του, τις εικόνες για τον κόσμο. Αυτές τις εικόνες τις επεξεργάζεται, για να τις μετατρέψει με το δικό του τρόπο σε μια καινούρια, πρωτότυπη και προσωπική εικόνα. Πρόκειται δηλαδή για μια συνεχή αλληλεπίδραση κοινωνίας και ατόμου, αφού το άτομο συμμετέχει κάθε φορά σε νέες ομάδες ατόμων και αφομοιώνει τα ερεθίσματα αυτά, με αποτέλεσμα η κοινωνικοποίηση να διευρύνει συνεχώς (Πυργιωτάκης Ι., 1980).

Γίνεται λόγος για διάκριση ανάμεσα στις διαδοχικές φάσεις της κοινωνικοποίησης. Η διάκριση αυτή της εξελικτικής πορείας της δεν έχει πάντα ως γνώμονα το ίδιο στοιχείο. Κάποιες φορές το στοιχείο που παίζει κυρίαρχο ρόλο είναι ο κοινωνικοποιητικός φορέας, κάποιες ο βαθμός εξέλιξης του αναπτυσσόμενου ατόμου και κάποιες άλλες η λειτουργία που επιτελείται στη συγκεκριμένη φάση. Τρία παραδείγματα μελετητών που διακρίνουν διαδοχικά εξελικτικά στάδια είναι αυτά του Parsons, του Freud, και του Dieter Claessens (Πυργιωτάκης Ι., 1980).

Όσον αναφορά στον κοινωνικοποιητικό φορέα θα μπορούσε να γίνει λόγος για τον Parsons, ο οποίος διέκρινε πέντε φάσεις κατά την διαδικασία ένταξης που παιδιού στην κοινωνία.

- Στην πρώτη φάση κυριαρχεί η μορφή της μητέρας
- Στην δεύτερη φάση οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας
- Στην τρίτη περιλαμβάνεται η κοινωνικοποίηση στο σχολείο
- Στην τέταρτη οι ομάδες συνομηλίκων
- Και την πέμπτη φάση η επαγγελματική κοινωνικοποίηση(Πυργιωτάκης Ι., 1980).

Για το βαθμό εξέλιξης του αναπτυσσόμενου ανθρώπου θα μπορούσαμε να κατατάξουμε τον Sigmund Freud, ο οποίος προχώρησε στη διάκριση στοματικού, πρωκτικού και γενετικού σταδίου. (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

Τέλος, ο Dieter Claessens χώρισε την οικογενειακή κοινωνικοποίηση σε τρεις φάσεις:

- Η πρώτη φάση κοινωνικοποίησης (*Sozialisierung*) αποτελεί την προϋπόθεση για την εξέλιξη του παιδιού σε άτομο ενταγμένο στο κοινωνικό σύνολο.
- Η δεύτερη φάση (*Enkulturation*) που είναι η φάση της πολιτισμοποίησης. Εδώ ο Claessens εννοεί το στάδιο της προοδευτικής εισαγωγής στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και της προετοιμασίας για ανάληψη του πολιτισμικού ρόλου.
- Και η τρίτη φάση (*sekundäre soziale Fixierung*),τη δευτερογενή κοινωνική σταθεροποίηση, όπου αναφέρεται στην προετοιμασία για ανάληψη των πιθανών κοινωνικών ρόλων που αποσκοπεί στην ποτιστικής και κοινωνικής ταυτότητας δηλ. της προσωπικότητας(Τσαρδάκης Δ., 1993).

Παρά ταύτα, την πιο εύχρηστη διάκριση της κοινωνικοποίησης αποτελεί ένας πιο γενικός διαχωρισμός. Έτσι προκύπτουν η πρωτογενής, η δευτερογενής και η τριτογενής κοινωνικοποίηση ή ανακοινωνικοποίηση (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

Ø Πρωτογενής Κοινωνικοποίηση

Η πρωτογενής κοινωνικοποίηση συντελείται στην οικογένεια. Αρχίζει από τη στιγμή της γέννησης του παιδιού και τελειώνει με την απόκτηση της πολιτιστικής ταυτότητας. Στη φάση αυτή διακρίνονται δύο επιμέρους βαθμίδες.

i. Καλλιέργεια του κοινωνικού στοιχείου

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, σύμφωνα με τον Claessens, το παιδί πρέπει να γίνει κοινωνικοποιήσιμο. Για να επιτευχθεί αυτό χρειάζεται η αφύπνιση, η σταθεροποίηση και η σταδιακή ενίσχυση του κοινωνικού στοιχείου. Όλη αυτή η επιμέρους φάση αποτελεί προστάδιο της κοινωνικοποίησης, αρκετά σημαντικό όμως, διότι εμπνέει στο νεογέννητο βρέφος θετική προδιάθεση για συνύπαρξη με το κοινωνικό σύνολο και ασκεί την πρώτη μύηση. Αυτή η πρώτη μύηση βοηθά στην εμφάνιση και καλλιέργεια του συναισθηματικού και κοινωνικού στοιχείου, καθώς και οποιασδήποτε άλλης ανθρώπινης ιδιότητας. (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

Αν το νεογέννητο βρέφος, αμέσως μετά τη γέννησή του, απομακρυνθεί από το ανθρώπινο περιβάλλον, τότε δεν εκτυλίσσεται καμία από τις επόμενες φάσεις της κοινωνικοποίησης με αποτέλεσμα το άτομο, να παραμένει εξελικτικά σε υπανθρώπινη βαθμίδα. (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

ii. Πολιτιστική ένταξη

Με την πολιτιστική ένταξη επιτυγχάνεται η οικειοποίηση της πολιτιστικής ταυτότητας και των πολιτιστικών αξιών. Το παιδί βιώνει τις πολιτιστικές αξίες, διαμορφώνει ηθική συνείδηση, οικειοποιείται το γλωσσικό όργανο των γονέων του, αναπτύσσει τη βασική δομή της σκέψης του και γενικά αποκτά την πολιτιστική του ταυτότητα. Οι επιδράσεις αυτές είναι καθοριστικές για την ανέλιξη του ατόμου. Εάν για παράδειγμα αφήναμε το παιδί ενός Ευρωπαίου να αναπτυχθεί στην Ασία, τότε αυτό θα αποκτούσε την πολιτιστική ταυτότητα του Ασιάτη. Το ίδιο θα συνέβαινε αν το παιδί του Ασιάτη μεγάλωνε στην Ευρώπη.

Επίσης χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι μετανάστες, οι οποίοι δυσκολεύονται να ενταχθούν πολιτιστικά, διότι φθάνουν ώριμοι στη χώρα αποδημίας. Τα παιδιά τους όμως, ειδικά όσα γεννιούνται εκεί, έχουν πολύ μικρότερα προβλήματα διότι φοιτούν σε σχολεία της χώρας αυτής οπότε εντάσσονται με μεγαλύτερη άνεση. (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

Ø Δευτερογενής κοινωνικοποίηση

Η δευτερογενής κοινωνικοποίηση αποτελεί συνέχεια της πρωτογενούς και θεμελιώνεται πάνω σ' αυτή. Αφορά άτομα που έχουν ήδη δεχθεί την πρώτη μορφή κοινωνικοποίησης. Έτσι στο στάδιο αυτό μαθαίνει το ρόλο του συζύγου, του πατέρα, του παππού όπως επίσης τα ήθη και έθιμα του πολιτιστικού του περιβάλλοντος. Με τη διαδικασία αυτή της δευτερογενής κοινωνικοποίησης εντάσσεται στο κοινωνικό σύνολο. (Πυργιωτάκης Ι., 1989). Η δευτερογενής κοινωνικοποίηση συντελείται κυρίως έξω από το οικογενειακό περιβάλλον. Με αποτέλεσμα καθώς πολλαπλασιάζονται οι φορείς κοινωνικοποίησης να μειώνεται η κοινωνικοποιητική δύναμη του οικογενειακού θεσμού. Έτσι το άτομο βρίσκεται κάτω από τις επιδράσεις του σχολείου, του

επαγγέλματος, των διαφόρων ομάδων και τόσων άλλων μέσων τα οποία συνεχώς πληθαίνουν. (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

Ø Τριτογενής κοινωνικοποίηση ή ανακοινωνικοποίηση

Με τον όρο ανακοινωνικοποίηση εννοούμε τη διαδικασία με την οποία το άτομο αποδέχεται “ στάσεις και αντιλήψεις οι οποίες αρχικά ήταν αντίθετες με αυτές που πίστευε. Αναφερόμαστε δηλαδή στη μεταβολή των αντιλήψεων και στην τροποποίηση της συμπεριφοράς.

Σοβαρά ανακοινωνικοποιητική επίδραση ασκούν οι ομάδες συνομηλίκων και γενικά όλες οι ομάδες που γίνονται ανεκτές στα δημοκρατικά πολιτεύματα και λειτουργούν ως “δομές κοινωνικής κριτικής”. (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

Ο Μεταξάς, αντί του όρου ανακοινωνικοποίηση, χρησιμοποιεί τον όρο τροποποιητική κοινωνικοποίηση. Όμως για την αποφυγή εννοιολογικών συγχύσεων είναι προτιμότερος ο όρος, τριτογενής κοινωνικοποίηση. Ο όρος αυτός υπονοεί όλες τις αναπροσαρμογές τις οποίες πρέπει να υποστεί ένα άτομο ώστε να ανταποκριθεί σε νέα δεδομένα και καταστάσεις. Η σημαντικότητά της, είναι μεγάλη διότι ο άνθρωπος σήμερα είναι υποχρεωμένος να ζει σε μια συνεχώς μεταβαλλόμενη κοινωνία. (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

Από όσα αναφέρθηκαν ως τώρα μπορούν να επισημανθούν τα εξής (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

α. Οι δύο φάσεις της πρωτογενούς κοινωνικοποίησης δηλαδή η καλλιέργεια του πολιτιστικού στοιχείου και η πολιτιστική ένταξη εμπλέκονται μεταξύ τους έτσι ώστε να είναι αδύνατο να υπάρξουν μεταξύ τους σαφή διαχωριστικά όρια. Το ίδιο παρατηρείται μεταξύ της πρωτογενούς και της δευτερογενούς κοινωνικοποίησης. Εδώ όμως υπάρχει μια σημαντική διαφορά.

Η πρώτη συντελείται κυρίως μέσα στην οικογένεια, ενώ η δεύτερη κυρίως έξω απ' αυτή. Όσον αφορά την τριτογενή κοινωνικοποίηση πρόκειται για τροποποιητική διαδικασία που συμβαίνει ταυτοχρόνως προς τις δύο άλλες μορφές. (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

β. Τονίζεται συνήθως η ανυπολόγιστη σημασία της πρωτογενούς κοινωνικοποίησης. Το ίδιο όμως πρέπει να γίνει και για τη δευτερογενή, διότι κατά τη διάρκεια αυτής το άτομο μαθαίνει διάφορους ρόλους και ολοκληρώνεται ως προσωπικότητα. Η τριτογενής κοινωνικοποίηση ως διαδικασία κοινωνικής ανατροφοδότησης και αναπαραγωγής έχει ιδιαίτερη σημασία για τις πολύπλοκες αναπτυγμένες κοινωνίες. (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

Γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω ότι στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης συμμετέχουν δύο γενιές. Αυτή που στο μέλλον θα αποχωρήσει και αυτή που θα την αντικαταστήσει. Κρίνεται λοιπόν απαραίτητο η νέα γενιά να οικειοποιηθεί τον πολιτισμό, τη γλώσσα και ολόκληρη την πολιτιστική κληρονομιά των παλαιότερων. Έτσι η κοινωνία διαρκώς θα μεταβάλλεται και δεν θα παραμένει στάσιμη.

4.3 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η κοινωνικοποίηση είναι μία διαδικασία που έχει διπλή λειτουργία αφού δεν εξυπηρετεί μόνο το άτομο εντάσσοντας το στο κοινωνικό σύνολο, αλλά ευεργετεί και την κοινωνία. Μέσα από την αποχώρηση των παλιών μελών της κοινωνίας και την αντικατάστασή τους από νέα, εξασφαλίζει τη σταθερότητα του κοινωνικοπολιτικού συστήματος. Πέρα από το βιολογικό τους κύκλο, αν δεν υπήρχε η μύηση της νέας γενιάς στις αντίστοιχες κοινωνικοπολιτικές αξίες, η διατήρηση της δεν θα ήταν δυνατή. (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

Το άτομο εσωτερικεύει κάποιες μορφές συμπεριφοράς και με τη συνείδηση να παίζει κυρίαρχο ρόλο, διαμορφώνει ένα προσωπικό ρυθμιστικό

κριτήριο. Με τον τρόπο αυτό επιτελείται ένας εσωτερικός έλεγχος. Όταν όμως αυτός δεν επαρκεί, η κοινωνία αναλαμβάνει να ασκήσει τον έλεγχο αυτό, μέσω ενός πλέγματος κυρώσεων (εξωτερικός έλεγχος). (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

Ακόμη η διαδικασία αυτή είναι αμφίδρομη, αφού ως σύνολο ενεργειών εκπορεύεται από το σύνολο και κατευθύνεται προς το άτομο, το οποίο δεν είναι ένας παθητικός δέκτης. Έχει τη δική του προσωπικότητα και κοινωνικοποιείται και με τη δική του αυτοτελή ενέργεια. Εντάσσει τον εαυτό του σε κατηγορίες και ομάδες που θέλει να αποτελεί μέρος και έτσι αποκτά τη δική του κοινωνική κληρονομιά (Τσαούση Δ. Γ., 2004).

Σταδιακά κάθε άτομο συνθέτει τις εικόνες του για τον κόσμο καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Τις εικόνες αυτές τις επεξεργάζεται και τις μετατρέπει σε μία δική του, προσωπική εικόνα. Υπάρχει δηλαδή μια συνεχής αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμου και κοινωνίας (Κασιμάτη Ρ., Γεωργούλας Σ., Παπαϊωάννου Μ., Πράνταλος Ι., 2006).

Πρόκειται, επίσης, για μια διαδικασία οικοδόμησης της συλλογικής ταυτότητας. Η αίσθηση ότι ανήκουμε σε μια κοινωνική ομάδα, μας βοηθά να συγκροτήσουμε την αυτό-εικόνα μας, την οποία διαμορφώνουμε σε σχέση με τους συνανθρώπους μας και συγχρόνως τη μοιραζόμαστε με τα μέλη της ευρύτερης ή της στενότερης ομάδας στην οποία ανήκουμε. (Κασιμάτη Ρ., Γεωργούλας Σ., Παπαϊωάννου Μ., Πράνταλος Ι., 2006).

4.4 ΦΟΡΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Φορείς κοινωνικοποίησης ονομάζονται όλοι εκείνοι οι θεσμοί και οι ομάδες που επηρεάζουν τη διαδικασία κοινωνικοποίησης ενός ατόμου. Άλλοι από αυτούς είναι τυπικοί(π.χ. οικογένεια, σχολείο) και άλλοι άτυποι θεσμοί (π.χ. το παιχνίδι). Οι βασικότεροι φορείς που ασκούν κοινωνικοποίηση είναι οι εξής:

4.4.1 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η οικογένεια αποτελεί τον βασικότερο φορέα κοινωνικοποίησης, γιατί αναλαμβάνει το άτομο από τη στιγμή της γέννησής του και το επηρεάζει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, μεταφέροντας του αξίες, πρότυπα και τρόπους συμπεριφοράς. Στο πλαίσιο των οικογενειακών σχέσεων το άτομο μαθαίνει τι είναι αποδεκτό και τι όχι, ταυτίζεται με ανθρώπους του περιβάλλοντος του, αποκτά την ικανότητα να δημιουργεί σχέσεις και, τελικά, συγκροτεί την προσωπικότητά του.

Στις αγροτικές κοινωνίες, η οικογένεια είχε αποκλειστικά σχεδόν την ευθύνη της κοινωνικοποίησης των νέων. Και αυτό γιατί ήταν, κυρίως, η βασικότερη μονάδα παραγωγής και όχι μία κοινότητα συνύπαρξης, ελεύθερου χρόνου και κοινωνικοποίησης. Οι κοινωνίες οργανώνονταν με βάση την ομάδα και όχι το άτομο, το οποίο δρούσε με γνώμονα την επιβίωση και το συμφέρον της ομάδας, χωρίς να λαμβάνει υπ' όψιν του τις δικές του επιθυμίες και ανάγκες (Καλτσούνη – Νόβα Χ., 1993).

Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης χαρακτηριζόταν ως φυσική, αφού το παιδί από τα πρώτα χρόνια της ζωής του έπαιρνε μέρος στη ζωή των ενηλίκων και με τον τρόπο αυτό εντάσσονταν στην κοινωνία. Με λίγα λόγια το παιδί γινόταν αντιληπτό ως εργατική δύναμη και ως κληρονόμος της λειτουργίας της οικογενειακής μονάδας. Η διαπαιδαγώγηση του παιδιού ήταν άρρηκτα συνδεδεμένη με την διαπαιδαγώγηση για εργασία, η οποία κάποιες φορές συνδυαζόταν με το παιχνίδι (φύλαγμα των ζώων). Το παιδί αφομοίωνε τις καθημερινές δραστηριότητες και μέσα από αυτές μάθαινε τους ρόλους που αργότερα θα αναλάμβανε. Αυτή η αντιγραφή των ρόλων και των δραστηριοτήτων γινόταν παράλληλα με την σωματική και διανοητική ωρίμανση του παιδιού (Καλτσούνη – Νόβα Χ., 1993).

Καθώς η κοινωνία εξελίσσεται από παραδοσιακή- αγροτική σε σύγχρονη-αστιακή, οι κοινωνικοί θεσμοί σταδιακά πολλαπλασιάζονται. Το γεγονός αυτό έχει ως συνέπεια κάποιοι από αυτούς να χάνουν τον πολύσκοπο χαρακτήρα τους, και αναλαμβάνουν νέοι εξειδικευμένοι ολιγόσκοποι ή και μονόσκοποι θεσμοί. Την αλλαγή αυτή δεν αποτέλεσε εξαίρεση και η οικογένεια, η οποία, στις σύγχρονες κοινωνίες, ορισμένες από τις μέχρι τότε λειτουργίες της αναλαμβάνουν άλλοι, εξειδικευμένοι φορείς, όπως οι παιδικοί σταθμοί, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, κέντρα κατάρτισης κ.τ.λ. Αυτή η μείωση των λειτουργιών της οικογένειας δε μειώνει τη σημασία της ως βασικού φορέα κοινωνικοποίησης, εφόσον στο πλαίσιο της το άτομο συνεχίζει να βιώνει τις πρώτες και σημαντικότερες επιδράσεις (Μουσούρου Λ. Μ., 2005)

Η οικογένεια ως κοινωνικός θεσμός αποτελεί ένα σταθερό πλέγμα σχέσεων ανάμεσα σε καθορισμένους ρόλους (μητέρα, πατέρα, κόρη κ.λ.π.) ένα σύνολο τυποποιημένων τρόπων ατομικής αλλά και ομαδικής δράσης. Κύρια χαρακτηριστικά της είναι η σταθερότητα και η τυποποίηση αλλά και η καθολικότητα του, αφού ο θεσμός αυτός εμφανίζεται σε όλες τις κοινωνίες και σε όλες τις εποχές. Αποτελεί κανονιστικό πρότυπο, δηλαδή πρότυπο που προσανατολίζει μία συμπεριφορά για την παραγωγή ενός κοινωνικά αναγνωρισμένου αποτελέσματος, που επιβάλλεται στα άτομα, εξασφαλίζοντας τους την κοινωνική ένταξη αλλά και τρόπους κοινωνικά αποδεκτούς για την επίτευξη ατομικών και συλλογικών στόχων (Μουσούρου Λ. Μ., 2005).

Ο βασικότερος κοινωνικός σκοπός της οικογένειας είναι η εξασφάλιση της συνέχειας της κοινωνίας και η μεταβίβαση του πολιτισμού, από γενιά σε γενιά, που αφορά τον τρόπο ζωής αλλά και τον τρόπο ύπαρξης των κοινωνικών θέσεων. Η συνειδητοποίηση του παραπάνω σκοπού, αποτελεί προϋπόθεση κοινωνικής συνοχής και κοινωνικής ταυτότητας. Μέσω των λειτουργιών που επιτελεί η οικογένεια, πραγματοποιείται μία μορφή ελέγχου του τρόπο ζωής με το σύστημα διαδοχής, το σύστημα κληρονομιάς, τη μεταβίβαση του συστήματος των αξιών (Μουσούρου Λ. Μ., 2005).

Ακόμη η οικογένεια έχει δημόσιο χαρακτήρα, αφού αφορά την οργάνωση του συλλογικού βίου και συνδέεται τόσο με την εν γένει νομοθεσία όσο και με την υλική του υπόσταση, τον τρόπο παραγωγής. Αλλά έχει και χαρακτήρα ιδιωτικό, καθώς αφορά την οργάνωση του ιδιωτικού βίου. Βάσει του ιδιωτικού της χαρακτήρα, μελετάτε η μορφή και η δομή της αναφορικά με τις δι-ατομικές σχέσεις και με τις συνθήκες, τις επιλογές και τα προβλήματα των σύγχρονων ανθρώπων (Μουσούρου Λ. Μ., 2005).

Σύμφωνα με μία διαδεδομένη κοινωνιολογική παραδοχή, όσο πιο παραδοσιακή και άκαμπτη είναι μία οικογένεια στις μεταξύ τους σχέσεις και στον προσδιορισμό των ρόλων τους τόσο πιο δυσάρεστες είναι για το άτομο, το οποίο από ανάγκη ή επιθυμία διαφέρει.

Παρ' όλα αυτά η οικογένεια παραμένει ένας βασικός τόπος στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης και ένα καταφύγιο αλληλεγγύης για τα άτομα παρά τις διαφοροποιήσεις που έχουν επέλθει με το πέρασμα των χρόνων, όπου παρατηρείται μια περισσότερο χαλαρή σύνδεση των μελών της (ελεύθερη συμβίωση, διαζύγια, ανεξαρτησία του ατόμου από την οικογένεια). (Κασιμάτη Ρ., Γεωργούλας Σ., Παπαϊωάννου Μ., Πράνταλος Ι., 2006).

4.4.2 ΣΧΟΛΕΙΟ

Το σχολείο και γενικότερα η εκπαίδευση, μετά την οικογένεια, θεωρείται ο σημαντικότερος θεσμός κοινωνικοποίησης. Η είσοδος του παιδιού στο σχολείο αποτελεί την πρώτη προσπάθεια του παιδιού για ανάληψη των ευθυνών του μακριά από το οικογενειακό περιβάλλον. Μέσω του σχολείου, γίνεται πλέον σαφές στο παιδί ποιες μορφές συμπεριφοράς είναι αποδεκτές από την κοινωνία, ποιες επιβραβεύονται και ποιες τιμωρούνται (Καλτσούνη – Νόβα Χ., 1993).

Η φοίτηση στο σχολείο καθιερώθηκε ως υποχρεωτική στη βιομηχανική κοινωνία, όταν οι εκπαιδευτικές λειτουργίες της οικογένειας, η οποία μέχρι τότε αποτελούσε τη μοναδική πηγή κοινωνικοποίησης, έπαψαν να ανταποκρίνονται

στις νέες κοινωνικές απαιτήσεις. Με τη διάκριση αυτή, σε δημόσιους θεσμούς κοινωνικοποίησης (σχολείο) και σε ιδιωτικούς (οικογένεια) έγινε και η διάκριση των κοινωνικών υποκειμένων σε ενήλικες (φορείς κοινωνικοποίησης) και σε ανήλικους (υποκείμενα κοινωνικοποίησης) (Καλτσούνη – Νόβα Χ., 1993).

Η εκπαιδευτική διαδικασία μέσα στο σχολείο εξυπηρετεί τη θεμελιώδη ανάγκη κοινωνικοποίησης του μαθητή. Η οργάνωση του σχολείου και το πρόγραμμα αποτελούν βασικά εργαλεία με τα οποία η προηγούμενη γενιά μεταλαμπαδεύει στη νεότερη πολιτιστικά αγαθά και πληροφορίες, με απώτερο σκοπό την ομαλή κοινωνικοποίηση και προσαρμογή της στην κοινωνία. Ο μαθητής στο σχολείο δεν αποκτά μόνο γνώσεις, τις οποίες μπορεί να πάρει και εκτός σχολείου, αλλά και τρόπο ζωής. (Ιντζεσίλογλου Ν., 1989).

Εκτός όμως από την παραπάνω κοινωνικοποιητική λειτουργία του, το σχολείο επιτελεί και ιδεολογική λειτουργία, αφού θεωρείται ως ο αποφασιστικής σημασίας παράγοντας σταθεροποίησης του συστήματος και πειθάρχησης των ατόμων σε μια συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα.

Το σχολείο προετοιμάζει τους πολίτες που θα ανήκουν αύριο, αλλά και σήμερα, σε διάφορα κοινωνικά σύνολα όπως είναι η οικογένεια, η φυλή, το έθνος, ένα πολιτικό κόμμα κ.λ.π. Η εικόνα αναπαράσταση του εαυτού κάθε ανθρώπου μπορεί να κατασκευαστεί με βάση τη γνώση και ερμηνεία του παρελθόντος του ή με βάση μια προοπτική για το μέλλον του ή σε συνδυασμό και των δύο. Η ύπαρξη μιας κοινής και μακρόχρονης παράδοσης επιβεβαιώνει την ύπαρξη μιας συλλογικής ταυτότητας, αλλά και ενισχύει τη συγκρότηση της (Ιντζεσίλογλου Ν., 1994).

Το βάρος της κοινωνικοποίησης επιμερίζεται σε ορισμένα μαθήματα των οποίων το υλικό είναι διαφορετικό σε κάθε χώρα, εκτός από τις φυσικές επιστήμες, τα μαθηματικά και κάποια άλλα μαθήματα που έχουν σχέση με την τεχνολογία είναι κοινά σχεδόν σε όλες τις χώρες.

Η διδασκαλία κυρίως του μαθήματος της γλώσσας εμπεριέχει θέματα κοινωνικής συμβίωσης ζωτικής σημασίας, αφού η γλώσσα μπορεί να

διαμορφώσει τη σκέψη και προσδιορίζει την αντίληψη και κατανόηση του κόσμου. Το πλούσιο λεξιλόγιο οδηγεί σε πλούσια σκέψη και συνεπώς σε πλούσιο πολιτισμό. Σύμφωνα με τα παραπάνω, η μετάδοση του πλούτου της Ελληνικής Παιδείας, ιδιαίτερα από τους δασκάλους και τους παιδαγωγούς, κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική.

Ακόμη η κοινωνικοποίηση στο σχολείο είναι επίσης σημαντική γιατί εξυπηρετεί την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Η κοινωνικοποίηση πραγματοποιείται μέσα από τα ομαδικά παιχνίδια και με τις ομαδικές εργασίες μέσα στην τάξη. Με τη συνεργασία των ατόμων στη σχολική ομάδα επέρχεται η αυτογνωσία, αφού ανταλλάσσουν απόψεις, συνηθίζουν στην αυτοκυριαρχία, εκτιμούν τις απόψεις των άλλων, αναγκάζονται να σκεφτούν και να τοποθετήσουν τον εαυτό τους στην ανάλογη θέση μέσα στην τάξη. Με τη συνεργασία αποδεσμεύεται η σκέψη των ατόμων τόσο με την ανταλλαγή γνώμών όσο και με την υποχρέωση τους να αντιμετωπίσουν τις καταστάσεις από τη σκοπιά θεώρησης των άλλων, οπότε η σκέψη τους γίνεται πιο αντικειμενική. (Μάνος Κ., 1990).

Πάντοτε αλλά κυρίως τώρα, το σχολείο έχει την ευθύνη να βοηθήσει όλους τους μαθητές, ώστε να έχουν ίσες ευκαιρίες επιτυχίας στη ζωή, ανεξάρτητα από εθνική, φυλετική και κοινωνική προέλευση (Μάρκου Γ., 1997).

Παράλληλα στόχος του σχολείου είναι η ολόπλευρη ανάπτυξη κάθε μαθητή ως ατόμου, επομένως έχει μια κοινωνικοπολιτική λειτουργία. Από τον γενικότερο αυτό ρόλο του σχολείου απορρέει ως βασικό του μέλημα η διαμόρφωση των μελλοντικών πολιτών. Το σχολείο ασκεί πολιτική αγωγή, επιδρά δηλαδή σκόπιμα στο άτομο με γνώμονα κάποιο μοντέλο πολίτη (Μάρκου Γ., 1997).

Ο ρόλος του σχολείου ως κοινωνικού μηχανισμού, εκτός των άλλων είναι να προσφέρει θετικά στερεότυπα αποδομώντας τα αρνητικά. Μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης γεννιέται η συναίσθηση στο άτομο ότι

αποτελεί τμήμα ενός ιδιαίτερου <<εμείς>> , το οποίο χαρακτηρίζεται από κάποιες σημαντικές ιδιότητες, σε αντίθεση με άλλα άτομα εκτός του συγκεκριμένου κοινωνικού συνόλου. Το άτομο αυτό καλύπτεται από το <<εμείς>>, το οποίο αποτελείται από τα μέλη μιας χώρας.

Το βάρος της κοινωνικοποίησης εκτός από τις διοικητικές διαδικασίες του σχολείου επιμερίζεται σε ορισμένα μαθήματα των οποίων το υλικό είναι διαφορετικό σε κάθε χώρα. Είναι γνωστό πως η διδασκαλία κυρίως της γλώσσας εμπεριέχει θέματα κοινωνικής συμβίωσης ζωτικής σημασίας και αυτό γιατί η γλώσσα, που είναι το κυριότερο σύστημα επικοινωνίας , διαμορφώνει τη σκέψη και προσδιορίζει την αντίληψη και κατανόηση του κόσμου.(Κυριακίδης Π. 2000).

Τέλος, άλλος ένας τομέας της σχολικής ζωής είναι η κοινωνικοποίηση κατά φύλο. Βασική αποστολή του σχολείου, θεωρείται η σφυρηλάτηση της ταυτότητας του φύλου. Το σχολείο ενισχύει τη διαδικασία αυτή που ξεκίνησε από το οικογενειακό περιβάλλον. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από την προώθηση υποδειγματικών ρόλων που βοηθούν το παιδί να ταυτιστεί με το φύλο του, σύμφωνα με τα αποδεκτά πρότυπα από την κοινωνία (Καλτσούνη – Νόβα Χ., 1993).

Το σχολείο λοιπόν, με σκόπιμες και συνειδητές ενέργειες, οφείλει να αναπτύσσει την κοινωνικότητα του παιδιού και να το προετοιμάζει για τη συνειδητή ένταξη του στο ρυθμό της κοινωνικής ζωής. Για το λόγο αυτό πρέπει:

:

- Να καλλιεργεί τον ελεύθερο και δημοκρατικό διάλογο μεταξύ των μαθητών
- Οφείλει να ασκεί τους μαθητές, όχι στη στεία απομνημόνευση γνώσεων, αλλά σε τεχνικές ώστε να ανακαλύπτουν οι ίδιοι τη γνώση. Να ερευνούν και να κρίνουν τα γεγονότα της κοινωνικής, πολιτιστικής και σχολικής ζωής.

- Η σχολική ζωή με την παιδαγωγική μορφή και οργάνωση, να έχει κοινά χαρακτηριστικά με την οργανωμένη έξω από το σχολείο κοινωνία (Ιντζεσιλόγλου Ν.,)

4.4.3 ΠΑΙΧΝΙΔΙ

Το παιδικό παιχνίδι ως φορέας κοινωνικοποίησης αποτελεί τον βασικό άξονα γύρω από τον οποίο οργανώνεται η << κοινωνία των παιδιών >>. Αναπαράγει πλευρές του πραγματικού κόσμου ενώ πολλές φορές αναπλάθει ή μεταβάλλει ένα φανταστικό κόσμο σε πραγματικό. Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού, το παιδί έχει τη δυνατότητα να επεξεργαστεί εμπειρίες και συναισθήματα, αφού ενεργεί δίχως την επίβλεψη των γονιών του, και με τον τρόπο αυτό να λύσει τα προβλήματα του (Καλτσούνη – Νόβα Χ., 1993).

Ανάλογα με τις αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς τους, μέσα από την κοινωνικοποίηση στην οικογένεια, τα παιδιά επιλέγουν τα παιχνίδια τους και τον τρόπο με τον οποίο παίζουν. Μέσα από τα παιχνίδια αυτά, τα παιδιά υποδύονται άλλους και με τον τρόπο αυτό μαθαίνουν να βλέπουν τον εαυτό τους από την σκοπιά των άλλων (Καλτσούνη – Νόβα Χ., 1993).

Σύμφωνα με τον Mead, το παιδικό παιχνίδι είναι το πιο απλό σχήμα συγκρότησης της ταυτότητας. Κυρίως με το ομαδικό παιχνίδι και τους κανόνες που το διέπουν, το παιδί μεταβαίνει από ρόλους παιχνιδιού σε οργανωμένους κοινωνικούς ρόλους με κανόνες, γεγονός μέγιστης σημασίας για τη συγκρότηση του << εαυτού >> (Καλτσούνη – Νόβα Χ., 1993).

Ακόμη το παιχνίδι λειτουργεί ως μέσο αποτελεσματικής φυσικής μάθησης, αφού εκπαιδεύει με μεγάλο ενδιαφέρον το παιδί, χωρίς να ξεχωρίζει την ενότητα του ψυχικού βίου του αλλά το αντιμετωπίζει σαν μια ενιαία ολότητα.

Η ικανότητα του παιδιού να συμμετέχει σε διάφορες μορφές παιχνιδιού αποτελεί δείκτη για την ποιότητα της κοινωνικής του συμπεριφοράς δηλαδή της κοινωνικοποίησης του γενικά. Το παιχνίδι, είτε ατομικό είτε ομαδικό, διέπεται

από κανόνες ιδιαίτερα αυστηρούς, με αποτέλεσμα η δράση να υπακούσει σε συγκεκριμένες ρυθμίσεις. Έτσι το παιδί μαθαίνει να αφομοιώνει ρόλους αλλά κυρίως να δρα μέσα σε ένα πλαίσιο καθορισμένων κανόνων. Αυτή είναι η κοινωνική πλευρά του παιχνιδιού και σκοπό έχει την ενδυνάμωση της ικανότητας του παιδιού να συμμετέχει σε οργανωμένες κοινωνικές δραστηριότητες (Καλτσούνη – Νόβα Χ., 1993).

Στη νηπιακή ηλικία κυριαρχούν το φανταστικό παιχνίδι, το οποίο εμπνυχώνει τα άψυχα, το επαναληπτικό μιμητικό παιχνίδι, το ατομικό χωρίς ιδιαίτερους κανόνες και λογική παιχνίδι, αφού ακόμη το παιδί δεν είναι σε θέση να συνεργαστεί με άλλα παιδιά. Αργότερα στη σχολική ηλικία ο κόσμος των ψευδαισθήσεων αποβάλλεται και το παιδί προσγειώνεται στην πραγματική ζωή. Έτσι αυξάνονται οι προτιμήσεις του για λογικότερα παιχνίδια, ομαδικά κυρίως με κανόνες, αν και η πειθαρχία είναι ακόμη χαλαρή.

Το παιχνίδι αποτελεί το σπουδαιότερο μέσο για σωματική, πνευματική συναισθηματική άσκηση ώστε να ενταχθεί το παιδί σωστά στην ομάδα και στην κοινωνία. Πρόκειται για βασική ανάγκη του παιδιού, αφού ανταποκρίνεται στη φύση του. Το παιχνίδι είναι κομμάτι της ζωής του και για το λόγο αυτό η οικογένεια και κυρίως η μητέρα πρέπει να ασχοληθεί με το θέμα αυτό (Γαβαλάς Λ.).

4.4.4 ΜΕΣΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Είναι γενικά παραδεκτό ότι δημιουργείται μια διαρκώς αυξανόμενη επίδραση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, και κυρίως της τηλεόρασης, στη διαδικασία διαμόρφωσης της κοινωνικής, πολιτικής και πολιτιστικής συνείδησης των πολιτών. Υπάρχουν βέβαια διαφοροποιήσεις όσον αφορά τις διάφορες ηλικιακές κατηγορίες, το φύλο, το κοινωνικό στρώμα στο οποίο ανήκουν, το μορφωτικό τους επίπεδο κλπ. αλλά πέρα από τις όποιες διαφορές προκύπτει ως κοινός παρανομαστής η συχνά

έντονη επιρροή των ΜΜΕ στον τρόπο ζωής των πολιτών γενικότερα (Ασλανίδου Σ. 2000).

Η επίδραση που ασκούν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στη ζωή του ανθρώπου μελετάται από πολλούς κοινωνικούς επιστήμονες για όλες τις ηλικιακές ομάδες, κυρίως όμως για τα παιδιά. Τα Μ.Μ.Ε. ψυχαγωγούν, ενημερώνουν, ασκούν κριτική, ιδιοτελή ή ειλικρινή, επηρεάζοντας την κοινή γνώμη, μορφώνουν. Κυρίως όμως, προβάλλουν πρότυπα συμπεριφοράς, αναδεικνύουν κοινωνικούς ρόλους, κατασκευάζουν είδωλα και είναι σε θέση να επηρεάσουν βαθιά τη σκέψη των ατόμων, αλλά και ολόκληρη την προσωπικότητα τους (Κασιμάτη Ρ., Γεωργούλας Σ., Παπαϊωάννου Μ., Πράνταλος Ι., 2006).

Όπως σημειώνουν οι Martin Carnoy και Manuel Castells, «Οι γιγάντιοι όμιλοι παραγωγής θεάματος ενσωματώνουν την τηλεόραση σε όλες τις μορφές της, το βίντεο τις ταινίες, το ραδιόφωνο, την ψυχαγωγία, τις εκδόσεις, τις εφημερίδες και τα περιοδικά, σε ένα ολιγοπωλιακό διασυννοριακό σύστημα που κυριολεκτικά διαμορφώνει τις πληροφορίες και τις πολιτιστικές παραστάσεις» (Ρήγος Α.- Τσουκαλάς Κ., 2001).

Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αποτελούν το κομβικό σημείο έκφρασης και εκδήλωσης του δημόσιου βίου.

Η τηλεόραση, ειδικότερα, αποτελεί σήμερα, διεθνώς, το κυρίαρχο μέσο ψυχαγωγίας και ενημέρωσης, με καθοριστικό ρόλο και επιρροή στην κοινωνία, την οικονομία και τον πολιτισμό. Παρέχοντας ένα ευρύ φάσμα πολύμορφης πληροφόρησης, ενώνοντας τον πλανήτη και καθιστώντας κάθε τηλεθεατή παγκόσμιο πολίτη, δεν έχει απλώς γίνει αναπόσπαστο στοιχείο της καθημερινότητας των περισσότερων ανθρώπων. Αποτελεί σημαντικό μέσο κοινωνικοποίησης, βασικό πεδίο του δημόσιου χώρου και πλαίσιο των κοινωνικοπολιτικών εξελίξεων. Πολύ εύστοχα η Φρανσουάζ Ζιρού αποκαλούσε τη σύγχρονη τηλεόραση «δημοκρατία του καθρέφτη» έστω και αν πολλοί

θεωρούν την τηλεόραση ως τον παραμορφωτικό καθρέφτη της σύγχρονης δημοκρατίας (Ασλανίδου Σ.,2000).

Οι νεότερες ηλικιακές ομάδες αποτελούν τους πιο ευάλωτους δέκτες που μιμούνται ή ταυτίζονται πολλές φορές με διάφορα είδωλα. Όμως η μίμηση ή η ταύτιση αυτή δεν αντανακλά τις δικές τους ανάγκες αλλά τις ανάγκες της διαφήμισης και της αγοράς (Κασιμάτη Ρ., Γεωργούλας Σ., Παπαϊωάννου Μ., Πράνταλος Ι., 2006).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ο κοινωνικοποιητικός ρόλος της οικογένειας στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών

5.1 Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η σπουδαιότερη λειτουργία της οικογένειας είναι η κοινωνικοποιητική και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μέσω της σχέσης ατόμου – κοινωνίας, μεταδίδει στα παιδιά πολιτισμικά περιεχόμενα. Δηλαδή η οικογένεια αποτελεί τον συνδετικό κρίκο μεταξύ ατόμου και κοινωνίας και παίζει μεσολαβητικό ρόλο στις μεταξύ τους σχέσεις (Τσαρδάκης Δ., 1993).

Βασική προϋπόθεση για να μπορεί να υφίσταται μια κοινωνία είναι να εκπληρώνει τις βασικές ανάγκες της, όπως η παραγωγή και η κατανομή των

υλικών αγαθών, η τήρηση των νόμων του κράτους, η προστασία των πολιτών, η κοινωνικοποίηση των μελών της κ.λ.π. Όμως αυτό συμβαίνει μόνο όταν υπάρχει το ενδιαφέρον από τα μέλη της να εκπληρωθούν οι παραπάνω ανάγκες (Τσαρδάκης Δ., 1993).

Ο ρόλος της οικογένειας στην ανάπτυξη του παιδιού είναι ιδιαίτερα σημαντικός αφού, χωρίς τη συμπαράσταση και τη φροντίδα της, το νεογέννητο δεν θα ήταν σε θέση να επιβιώσει. Ο άνθρωπος όταν γεννιέται, σε αντίθεση με τα νεογνά των άλλων θηλαστικών, παραμένει σε κατάσταση που δεν διαφέρει ουσιαστικά από αυτήν του εμβρύου. Βάσει αυτού, ο Γερμανός ανθρωποβιολόγος A. Portmann κατέληξε στο συμπέρασμα ότι γεννιόμαστε ένα χρόνο νωρίτερα από τα άλλα θηλαστικά και κάνει λόγο για πρόωρη γέννηση του ανθρώπου (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

Με τη γέννηση του το παιδί δεν είναι ούτε κοινωνικό ούτε μη κοινωνικό. Έχει απλά δυνατότητες κοινωνικοποίησης. Κατά την άποψη του Αριστοτέλη ο άνθρωπος είναι φύσει ον κοινωνικό. Για την κοινωνικοποίηση όμως χρειάζεται επίδραση του περιβάλλοντος. Δηλαδή όταν γεννιέται είναι ένα εν δυνάμει κοινωνικό ον, αφού έχει κάποιες έμφυτες ικανότητες, που όμως δεν αναπτύσσονται αν το παιδί δεν μεγαλώσει σε ένα κοινωνικό περιβάλλον (Τσαούση Δ. Γ., 2004).

Στην οικογένεια, ως φορέας πρωτογενούς κοινωνικοποίησης, λαμβάνουν χώρα δύο επίπεδα κοινωνικοποίησης, τα οποία είναι καθοριστικής σημασίας για τον άνθρωπο, αφού ασκούν ρυθμιστικό ρόλο για την παραπέρα εξέλιξη του. Στο πρώτο επίπεδο επιδιώκεται η καλλιέργεια του κοινωνικού στοιχείου, και στο δεύτερο η πολιτιστική ένταξη. (Πυργιωτάκης Ι., 1989).

• Καλλιέργεια κοινωνικού στοιχείου

Η συμπεριφορά των ζώων είναι καθορισμένη από τη φύση και από τα ένστικτα τους, ενώ για τον άνθρωπο δεν υπάρχουν μορφές συμπεριφοράς που

να μεταβιβάζονται έτοιμες. Ως αντιστάθμισμα για την έλλειψη του αυτή ο άνθρωπος έχει μία μοναδική ικανότητα για κοινωνική μάθηση. Τα στοιχεία αυτά του δίνουν τη δυνατότητα να εξελιχθεί σε κοινωνικό ον, αφού του επιτρέπουν να οικειοποιείται εύκολα μορφές συμπεριφοράς και να ενστερνίζεται κοινωνικούς κανόνες και ρόλους (Τσαούση Δ. Γ., 2004).

Για την επίτευξη όμως του παραπάνω στόχου, πρέπει να υπάρξει ένα περιβάλλον που να του προσφέρει κατάλληλη και σωστή μαθητεία, αφού ο νεογέννητος οργανισμός έχει ανάγκη όχι μόνο από βιολογική ενίσχυση αλλά και κοινωνική επαφή. Αυτή την ατμόσφαιρα προσφέρει η οικογένεια (Τσαούση Δ. Γ., 2004).

Ιδιαίτερα ο στενός δεσμός που αναπτύσσεται ανάμεσα στη μητέρα και στο παιδί προκαλεί την αφύπνιση του κοινωνικού στοιχείου που φαίνεται να βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση. Η έντονη επικοινωνία της μητέρας με το παιδί ενισχύει το αίσθημα ασφάλειας και σιγουριάς και με τον τρόπο αυτό αρχίζουν να αναπτύσσονται τα πρώτα κοινωνικά συναισθήματα και να καλλιεργούνται οι πρώτες κοινωνικές σχέσεις. Σημαντικό ρόλο στην κοινωνική ένταξη παίζει ο μητρικός θηλασμός, αφού με τον τρόπο αυτό δεν ικανοποιείται μόνο το αίσθημα της πείνας αλλά δημιουργείται μια ιδιαίτερη ψυχοσυναισθηματική κατάσταση απαραίτητη τόσο για την ψυχική υγεία του παιδιού όσο και για την κοινωνικοποίηση του.

- Πολιτιστική ένταξη

Με την πολιτιστική ένταξη το άτομο αποκτά ιδιαίτερα κοινωνικοπολιτιστικά χαρακτηριστικά της ανθρώπινης ομάδας μέσα στην οποία ζει και αναπτύσσεται. Από τη στιγμή δηλαδή που συντελείται η πρώτη καλλιέργεια του κοινωνικού στοιχείου, το παιδί ανταποκρίνεται στα κοινωνικά ερεθίσματα και τις επιδράσεις του περιβάλλοντος, αφομοιώνει βαθμιαία τα πολιτιστικά στοιχεία που του προσφέρονται και αποκτά πολιτιστική ταυτότητα (Ιντζεσίλογλου Ν., 1989).

Σχεδόν σ' όλο αυτό το στάδιο της ζωής του, το οποίο ο Piaget ονόμασε αισθησιοκινητικό, η κοινωνική μάθηση συντελείται σύμφωνα με τα πρότυπα της θεωρίας του εξαρτημένου αντανakλαστικού, στο βαθμό που η θεωρία αυτή μπορεί να μεταφερθεί στο χώρο των διαπροσωπικών σχέσεων. Έτσι το παιδί διαμορφώνει μια συγκεκριμένη αρχικά εικόνα για το επιτρεπτό και το μη επιτρεπτό, δηλαδή την πρώτη εικόνα για τους κανόνες που πρέπει να ακολουθεί. Με τον τρόπο αυτό, η οικογένεια ασκεί ρυθμιστικό ρόλο στη συμπεριφορά του παιδιού, το οποίο μαθαίνει να δρα σύμφωνα με τις προσδοκίες της ομάδας (Muhlbauer K. R., μτφρ. Δημοκίδη Δ., 1985).

Η οικογένεια αποτελεί την πρώτη μικρή κοινωνική ομάδα με την οποία το άτομο έρχεται σε επαφή και προσφέρει πολλές δυνατότητες για την ψυχοσωματική και διανοητική του εξέλιξη. Το μεγαλύτερο ρόλο σε αυτό διαδραματίζει η σχέση μητέρας και παιδιού(Τσαρδάκης Δ., 1993).

Η οικογένεια αποτελεί το βασικό φίλτρο, μέσα από το οποίο φιλτράρονται οι αξίες και τα πολιτιστικά αγαθά πριν μεταβιβαστούν στα νέα μέλη της και οι γονείς μεταβιβάζουν στα παιδιά τις αξίες και τις στάσεις, το γλωσσικό ιδίωμα και τις συνήθειες τους, τον τρόπο με τον οποίο μιλούν αστειεύονται, επαινούν ή βρίζουν. Μέσα από τις επιδράσεις αυτές τα παιδιά αναπτύσσουν τους αντίστοιχους μηχανισμούς σκέψης και δράσης και αποκτούν την πολιτιστική ταυτότητα που τους χορηγεί η οικογένεια. Αυτός είναι και ο λόγος που η οικογένεια θεωρείται σοβαρός παράγοντας της κοινωνικοποίησης και της συνοχής και διατήρησης του κοινωνικού συστήματος.

Η καλή ή κακή κοινωνικοποίηση μέσα στην οικογένεια θα έχει ευεργετικές ή μη συνέπειες για την μετέπειτα κοινωνικοποίηση του ατόμου. Για να δημιουργηθεί ευνοϊκό περιβάλλον κοινωνικής μάθησης μέσα στην οικογένεια πρέπει:

- το παιδί να αισθάνεται ότι αγαπιέται, ότι δέχεται στοργή και ασφάλεια
- Να μην πολυχαϊδεύεται ούτε να αγνοείται

- Να υπάρχουν κανόνες στην οικογένεια τους οποίους να τηρεί το παιδί, αλλά και να επικρατεί μία ατμόσφαιρα συνεργασίας και κατανόησης και να παρατηρείται συνέπεια σ' αυτά που λέγονται και πράττονται από τους γονείς
- Η συμπεριφορά των γονέων απέναντι στα παιδιά να είναι ανάλογη με την ηλικία στην οποία αυτά βρίσκονται (Μάνος Κ.,1990).

5.2 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Ο άνθρωπος μόνο όταν μεγαλώσει στο κοινωνικό περιβάλλον μπορεί να ολοκληρώσει την προσωπικότητα του, αφού μέσα από την επικοινωνία με άλλους ανθρώπους μαθαίνει τη γλώσσα, τις αξίες, τα έθιμα της κοινωνίας στην οποία συμμετέχει. Βάσει αυτών αντιλαμβανόμαστε ότι η κοινωνικοποίηση είναι μία διαδικασία μάθησης που έχει ως κύριο περιεχόμενο της συστήματα αξιών, κοινωνικών κανόνων, μορφών συμπεριφοράς κ.λ.π.

Μέσα από την κοινωνική επαφή και την αλληλεπίδραση επέρχεται η απόκτηση τρόπων σκέψης και δράσης. Το άτομο δηλαδή μέσα σε μια κοινωνία συναναστρέφεται με άλλα άτομα και ομάδες και αναπτύσσει διαπροσωπικές σχέσεις μαζί τους. Με τον τρόπο αυτό έρχεται σε επαφή με τους κοινωνικούς κανόνες αλλά κυρίως με τις κοινωνικές αξίες, τις οποίες και οικειοποιείται συνειδητά ή ασυνείδητα και σύμφωνα μ' αυτές διαμορφώνει τη συμπεριφορά του. Μέσω της παραπάνω διαδικασίας το άτομο εντάσσεται μέσα στο κοινωνικό του περιβάλλον και μαθαίνει να δημιουργεί μέσα σε αυτό. Δηλαδή σύμφωνα με τον Χαραλαμπίδου (1993) αποκτά κοινωνική συμπεριφορά.

Με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης και την επίδραση της στην προσωπικότητα του ανθρώπου, σχεδόν ταυτόχρονα, αλλά ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλο, ασχολήθηκαν τέσσερις πολύ σπουδαίοι μελετητές, ο Sigmund Freud, ο Charles Cooley, ο George Herbert Mead και ο Emile Durkheim.

Η πιο γνωστή εκδοχή που αφορά το φαινόμενο της κοινωνικοποίησης σε σχέση με την προσωπικότητα του ατόμου δόθηκε από τον Freud. Την παρουσιάζει ως μία πάλη που επαναλαμβάνεται αδιάκοπα ανάμεσα στα τρία μέρη της προσωπικότητας του ατόμου: τη φύση του ανθρώπου δηλαδή τα βιολογικά ένστικτα, τις εμπειρίες του από την πραγματικότητα δηλαδή το <<εγώ>> του και την ηθική εξουσία μέσα στον άνθρωπο, το <<υπερεγώ >> του. Από τη φύση του ανθρώπου αναδύονται οι παρορμήσεις, οι οποίες συχνά συγκρούονται με το <<υπερεγώ>>, δηλαδή με την κοινωνία και τον πολιτισμό. Το άτομο για να μπορέσει να αντιμετωπίσει αγχώδεις καταστάσεις καταφεύγει σε μηχανισμούς άμυνας. Υπάρχουν αρκετοί μηχανισμοί άμυνας, οι οποίοι προέρχονται κυρίως από το <<εγώ>>, και λειτουργούν υποσυνείδητα ούτως ώστε να εξασφαλιστεί η ισορροπία ανάμεσα στα τρία μέρη της προσωπικότητας. Επομένως το <<εγώ>> λειτουργεί ως εξισορροπητικός μηχανισμός ανάμεσα στο <<υπερεγώ>> και το ασυνείδητο περιβάλλει (Κασιμάτη Ρ., Γεωργούλας Σ., Παπαϊωάννου Μ., Πράνταλος Ι., 2006).

Ο κοινωνιολόγος Charles Cooley, σύμφωνα με τη θεωρία του περί συμβολικής διαντίδρασης, τονίζει ότι η αντανakλαστική συμπεριφορά κάθε ατόμου διευκολύνει την ανάπτυξη του εαυτού του. Ο Cooley, υποστηρίζει ότι δεν υφίσταται διαχωρισμός ανάμεσα στο σκεπτόμενο υποκείμενο και στην εξωτερική πραγματικότητα. Αυτό συνεπάγεται ότι άτομο και κοινωνία αποτελούν τις δύο πλευρές ενός νομίσματος. Ο εαυτός του ατόμου δημιουργείται σε διαλεκτική συνάρτηση με τους άλλους και επικοινωνώντας μαζί τους. Πρόκειται για έναν συμβολικό αντικατοπτρισμό. Αυτό σημαίνει ότι ο άνθρωπος, μέσα από τη διαδικασία κοινωνικοποίησής του, βλέπει τον εαυτό του, όπως νομίζει ότι το βλέπουν οι άλλοι, κάτι που πολλές φορές δεν αντιπροσωπεύει την πραγματικότητα, αλλά βρίσκεται στη σφαίρα φαντασίας του ατόμου (Ζέγκερ, Ίμογκεν, μτφρ. Μαστοράκη Γ., 1977).

Ένα παράδειγμα στην παραπάνω θεωρία είναι το παρακάτω. Αν οι προσπάθειες ενός παιδιού στο σχολείο κρίνονται επιτυχείς από τους δασκάλους

του, τότε το παιδί, ανεξάρτητα από το αν διαθέτει τις ικανότητες διακατέχεται από αυτοπεποίθηση. Αντίθετα, αν οι προσπάθειες του χαρακτηριστούν ανεπιτυχείς, τότε διακατέχεται από αισθήματα μειονεξίας. Επομένως, ανεξάρτητα από τα προσόντα του, το άτομο διαμορφώνει την εικόνα του εαυτού του σύμφωνα με τη γνώμη που εκφράζουν οι άλλοι γι' αυτό, αφού ενσωματώνονται μέσα του (Χαραλαμπίδης Β., 1993).

Στην παραπάνω κατεύθυνση που έδωσε ο Cooley προχωράει ακόμα περισσότερο ο George Herbert Mead. Αυτός ενδιαφέρεται αποκλειστικά για τις ορθολογικές πλευρές της προσωπικότητας και για το πώς αναπτύσσονται με τις επιδράσεις άλλων ανθρώπων. Η γλώσσα και οι αμοιβαίες ενέργειες που γίνονται δυνατές με αυτή αποτελούν το κέντρο της μελέτης του. Σύμφωνα, λοιπόν, με αυτόν, το εξελισσόμενο ανθρώπινο πλάσμα μαθαίνει να βλέπει τον εαυτό του παρατηρώντας την επίδρασή του πάνω στους άλλους. Γυρεύει ζεστασιά, αγάπη, έπαινο, εκτίμηση από όσους θεωρεί σημαντικούς και κάνει αυτό που εκείνοι περιμένουν να κάνει, στο βαθμό που το καταλαβαίνει και μπορεί να το φανταστεί (Τσαούση Δ. Γ., 2004).

Κατά τον Mead, ο αυτοέλεγχος είναι ένας έμμεσος κοινωνικός έλεγχος από τους «γενικευμένους άλλους». Σε αντίθεση με το «υπερεγώ» του Freud, οι «γενικευμένοι άλλοι» έχουν μια θετική καθοδηγητική φωνή, που του λέει τι πρέπει να κάνει για να κερδίσει τον έπαινο και την αναγνώριση, ενώ το «υπερεγώ» εμποδίζει και κατηγορεί αδιάκοπα (Τσαούση Δ. Γ., 2004).

Σ' αυτό ακριβώς το σημείο η σκέψη του Mead αγγίζει τη σκέψη του Emile Durkheim. Είναι αποφασιστικό για το σχήμα του Durkheim το ότι η κοινωνικοποίηση της προσωπικότητας δεν έχει μόνο ανασταλτικό χαρακτήρα, δεν εμποδίζει μόνο τις βιολογικές ορμές, έτσι που να γίνει δυνατή η κοινωνική ζωή, αλλά είναι και μια θετική λειτουργία, δεδομένου ότι κάνει, πριν από όλα, δυνατή την ανθρώπινη ζωή. Ο άνθρωπος παίρνει μέρος στη ζωή της κοινωνίας – στη γλώσσα της, στον πατροπαράδοτο πολιτισμό της, στη γνώση, στα έθιμα, στα ήθη, στην τεχνολογία– και έτσι κερδίζει κάτι, όχι μόνο αυτό που παίρνει

άμεσα, αλλά και το ερέθισμα να συνεχίσει, να οικοδομήσει πάνω στην κοινωνική κληρονομιά που δέχτηκε. Τα «κοινωνικά δεδομένα», λέει ο Durkheim, δεν μπορούν να ερμηνευτούν με βιολογικά ή ψυχολογικά δεδομένα, υπάρχουν πριν ο ανθρώπινος οργανισμός γίνει προσωπικότητα και επιβιώνουν και μετά από αυτόν.

Η κοινωνία, κατ' αυτόν, δεν είναι απλό άθροισμα ατόμων. Το σύστημα που δημιουργείται με τη συνένωσή τους αντιπροσωπεύει μια ξεχωριστή πραγματικότητα, που έχει δικά της χαρακτηριστικά. Ο Durkheim, ακόμα, είναι αυτός που κατέλυσε την παλιά και πολυσυζητημένη αντίθεση ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία. Υποστήριξε ότι το άτομο στη διαδικασία της διαμόρφωσής του αφομοιώνει ένα μέρος της κοινωνικής ουσίας και την κάνει μέρος του εαυτού του. Η κοινωνία ενσαρκώνεται στα άτομα, αποτελείται από συλλογικές παραστάσεις που υλοποιούνται μέσα σε κοινωνικούς θεσμούς, και πάλι με τη σειρά τους οι θεσμοί επιβεβαιώνονται αδιάκοπα από τις συλλογικές παραστάσεις και παραδίνονται από γενιά σε γενιά. Αυτό σημαίνει ότι το άτομο δεν είναι μόνο ένα μέρος της κοινωνίας, αφού η ατομική προσωπικότητα σχηματίζεται με την αλληλεπίδραση των έμφυτων τάσεων και του κοινωνικού περιβάλλοντος. Ούτε και η κοινωνία αποτελείται μόνο από άτομα. Έτσι, ο Durkheim είναι αυτός που έκανε το αποφασιστικό βήμα από την κοινωνική ψυχολογία στην κοινωνιολογία, όταν διακήρυξε αυτό που σήμερα αποτελεί τη βάση για κοινωνική επιστημονική έρευνα: «ο άνθρωπος είναι προϊόν και συνάμα δημιουργός της κοινωνίας» (Muhlbauer K. R., μτφρ. Δημοκίδη Δ., 1985).

Οι σύγχρονες θεωρίες κοινωνικοποίησης δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στο κοινωνικό περιβάλλον και στις συνειδητές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ατόμων παρά στο ασυνείδητο και τα βιολογικά ένστικτα (Κασιμάτη Ρ., Γεωργούλας Σ., Παπαϊωάννου Μ., Πράνταλος Ι., 2006).

Αρχικά το παιδί εσωτερικεύει τα κοινωνικά αντικείμενα, ιδιαίτερα τα πρόσωπα αναφοράς, δηλαδή τα πρώτα πρόσωπα που το φροντίζουν και με τα

οποία αλληλεπιδρά. Το παιδί δεν αντιλαμβάνεται τα πρόσωπα αυτά ως απομονωμένα άτομα αλλά ως κοινωνικά αντικείμενα που παραπέμπουν, ανάλογα με το ρόλο που κατέχουν, στο κοινωνικό και πολιτισμικό σύστημα τους. Με τον τρόπο αυτό το παιδί δέχεται τα πρώτα πολιτισμικά πρότυπα, τα οποία συμβάλλουν στο σχηματισμό του συστήματος της προσωπικότητας του (Muhlbauer K. R., μτφρ. Δημοκίδη Δ., 1985).

Ακόμη το παιδί εσωτερικεύει αλληλοσυμπληρωματικά πρότυπα ρόλων δηλαδή συμπεριφορές των προσώπων αναφοράς και τις αντιδράσεις του ίδιου σε αυτές καθώς και συμπεριφορές δικές του και αντιδράσεις των προσώπων αναφοράς με θετικές ή αρνητικές ενισχύσεις γι' αυτά. Έτσι το παιδί αντιλαμβάνεται τις προσδοκίες που έχουν τα άλλα πρόσωπα γι' αυτό που αφορούν τη συμπεριφορά και το ρόλο του μέσα στο κοινωνικό σύστημα. Βάσει της παραπάνω αλληλεπίδρασης μεταξύ των προσώπων αναφοράς και του παιδιού δημιουργείται το σύστημα της προσωπικότητας, το οποίο, σύμφωνα με τον Parsons, αντικατοπτρίζει το κοινωνικό σύστημα (Muhlbauer K. R., μτφρ. Δημοκίδη Δ., 1985).

Η κοινωνικοποίηση του παιδιού επιτυγχάνεται με τη βαθμιαία ένταξη του παιδιού σε όλο και ευρύτερα υποσυστήματα, έτσι το άτομο αποκτά το σύστημα της προσωπικότητας του (Muhlbauer K. R., μτφρ. Δημοκίδη Δ., 1985).

Η ατομική ταυτότητα συγκροτείται βάσει κάποιων αμετάβλητων ή σχετικά σταθερών ιδιοτήτων που χαρακτηρίζουν τη σχέση ενός ανθρώπου τόσο με τον εσωτερικό του εαυτό όσο και με τα άλλα μέλη ενός ή περισσότερων κοινωνικών συστημάτων.

Το να ανήκει ένα άτομο σε κάποια μικρή ή μεγάλη ομάδα όπως το έθνος, έχει μεγάλη ψυχοκοινωνική σημασία, αφού κάθε άνθρωπος αισθάνεται την ανάγκη να ταυτίζεται με αυτήν.

Το άτομο μέσα από την συναναστροφή του με μικρές ή μεγαλύτερες κοινωνικές ομάδες μαθαίνει τα πρότυπα συμπεριφοράς, τις αντιλήψεις της ομάδας κ.λ.π. Σημαντικό κεφάλαιο στην ανατροφή και στη γενικότερη

γαλούχηση ενός παιδιού είναι η κοινωνικοποίηση του. Ένα κεφάλαιο που μερικοί γονείς παραμελούν χωρίς, αλλά και πολλές φορές και με τη θέληση τους με αποτέλεσμα το παιδί να το πληρώσει ακριβά στη μετέπειτα πορεία της ζωής του. Και ακριβά γιατί πολλοί άνθρωποι που είναι μόνοι τους με το πέρασ του χρόνου δεν έχουν κοινωνικοποιηθεί σωστά και όπως θα έπρεπε. Κάτι που γίνεται από την πλευρά των γονιών στην παιδική τους ηλικία (White S., Notkin – White B., μτφρ. Μαράτου Ο., 1982).

Η κοινωνική συμπεριφορά του παιδιού αρχίζει από τις σχέσεις του με τη μητέρα, οπότε ικανοποιούνται όλες οι ανάγκες του. Αργότερα δέχεται ευρύτερες κοινωνικές επιδράσεις ερχόμενο σε επικοινωνία με τα άλλα παιδιά, γιατί με την επικοινωνία αυτή δέχεται μεγάλη ικανοποίηση. Η κοινωνική μάθηση μέσα στην κοινωνική ομάδα που την αποτελούν τα παιδιά του στενού κύκλου του αποτελεί την ιδανικότερη μορφή κοινωνικοποίησης. Ακόμη και στην νηπιακή ηλικία τα παιδιά ικανοποιούνται πολύ να βρίσκονται και παίζουν μαζί ανταλλάσσοντας πολλές φορές και τα παιχνίδια τους. Παρόλο που ευχαριστιούνται να παίζουν στον ίδιο χώρο, το παιχνίδι τους είναι βασικά ατομικό. Στο νηπιαγωγείο η κοινωνικοποίηση προχωρά πιο γρήγορα. Το παιδί έχει αποδεσμευτεί κάπως από την επίβλεψη των γονιών του, αναζητεί φίλους και μετέχει σε ομάδες δραστηριότητας όπου και συνεργάζεται, γιατί έτσι μόνο γίνεται αποδεκτό. Συνήθως η κοινωνική συμπεριφορά που διδάχτηκαν τα παιδιά στην οικογένεια διατηρούν και στο σχολικό περιβάλλον (Μάνος

Σύμφωνα με την Χριστίνα Νόβα- Καλτσούνη (1994) το παιδί στη διαδικασία κοινωνικοποίησης δεν μαθαίνει μόνο τις θέσεις και τους ρόλους που κατέχουν τα άτομα μέσα στην κοινωνία ή τις κοινωνικές ομάδες, αλλά συγχρόνως μαθαίνει τις αξιολογήσεις και ιεραρχήσεις αυτών των θέσεων. αυτό συντελείται από πολύ νωρίς με τη βοήθεια των εμπειριών στα πλαίσια της οικογένειας, όσο και με τη βοήθεια της τηλεόρασης και των αναγνωσμάτων του σχολείου.

5.3 ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ ΩΣ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Η κοινωνικοποίηση του ατόμου είναι μία πολύπλοκη διαδικασία που επιτελείται μέσω ψυχοκοινωνικών μηχανισμών, όπως είναι:

Η μάθηση δηλαδή η απόκτηση συνηθειών και τρόπων συμπεριφοράς. Το άτομο, τόσο από το στενό όσο και από το ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον, προσλαμβάνει παραστάσεις και έπειτα εναρμονίζει τη συμπεριφορά του ανάλογα με αυτές. Μαθαίνει δηλαδή από το κοινωνικό του περιβάλλον ποια συμπεριφορά είναι ενδεδειγμένη σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, τι είναι καλό και τι κακό, ποια είναι η σημασία των συμβολισμών και των μηνυμάτων που εκπέμπονται από τους άλλους κ.λ.π. Σημαντικό ρόλο σ' αυτόν τον μηχανισμό ασκούν οι ικανότητες και οι κλίσεις κάθε ατόμου ξεχωριστά, καθώς και ο τρόπος αντίδρασης (ενθαρρυντικός ή αποθαρρυντικός) του κοινωνικού περιβάλλοντος σε μια συγκεκριμένη συμπεριφορά.

Η ταύτιση δηλαδή η υιοθέτηση ρόλων αλλά και συμπεριφορών που οδηγούν το παιδί στο να αναγνωρίζει τον εαυτό του σε έναν από τους δύο γονείς, σε κάποιον δάσκαλο ή σε κάποιο άλλο φυσικό πρόσωπο. Μέσω του μηχανισμού της ταύτισης συντελείται η απόκτηση της αίσθησης πως αποτελεί το ίδιο το άτομο μέρος ενός κοινωνικού συνόλου. Τα πρόσωπα με τα οποία ταυτίζεται το άτομο, άλλοτε συνειδητά και άλλοτε όχι, συνήθως βρίσκονται στο άμεσο περιβάλλον του. Ωστόσο η ταύτιση αυτή δεν είναι απόλυτη, γεγονός που δίνει στο άτομο τη δυνατότητα να διατηρεί μία σχετική αυτονομία και να διαφοροποιείται σε σχέση με τα πρόσωπα που ταυτίζεται.

Η εσωτερίκευση. Ο όρος αυτός δηλώνει την ενσωμάτωση, στην προσωπικότητα του ατόμου, των πολιτισμικών στοιχείων. Η διαδικασία αυτή πραγματοποιείται σταδιακά και σημαίνει την υιοθέτηση των κανόνων αλλά και των αξιών της κοινωνίας, ανάλογα με τις κοινωνικές συνθήκες κάτω από τις οποίες κοινωνικοποιείται το άτομο. Άτομα που έχουν εσωτερικεύσει τις αξίες

και τους κανόνες της κοινωνίας λειτουργούν αυτόβουλα και δεν χρειάζονται εξωτερικό έλεγχο με τη μορφή ποινών, βραβεύσεων κ.λ.π.

Οι τρεις αυτοί μηχανισμοί εμφανίζουν το άτομο σαν ένα παθητικό δέκτη, το οποίο αποδέχεται τα προβαλλόμενα πρότυπα και τις συμπεριφορές που πρέπει να υιοθετήσει άκριτα. Τα παραπάνω όμως δεν μπορούν να ισχύουν αφού το κάθε άτομο λειτουργεί και ως πομπός, που μπορεί να επηρεάσει την διαδικασία κοινωνικοποίησης του περιβάλλοντος του, αφού επιλέγει από τα πρότυπα αυτά, αυτό που του ταιριάζει καλύτερα, ανάλογα με κοινωνικά του ερεθίσματα, τα βιώματα και τις διαθέσεις του. Η επιλογή ή η απόρριψη αυτών των προτύπων κάποιες φορές είναι συνειδητή και κάποιες όχι. Συνήθως το άτομο εναρμονίζει τη συμπεριφορά του σύμφωνα με τους νόμους και τους κανόνες κάθε κοινωνίας, όταν αυτή συνάδει με τις πεποιθήσεις, τις αξίες αλλά και τα αισθήματα του. Ουσιαστικά τα πολιτιστικά στοιχεία τα οποία και υιοθετεί, είναι αυτά που έχει εντάξει στην παιδεία του κατά την προσαρμογή του στο κοινωνικό σύνολο(Κασιμάτη Ρ., Γεωργούλας Σ., Παπαϊωάννου Μ., Πράνταλος Ι., 2006).

5.4 Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Η κοινωνικοποίηση του παιδιού είναι σημαντική και αυτό εξηγείται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Ο T. Parsons επισημαίνει ότι η κοινωνικοποίηση του παιδιού είναι πιο αποτελεσματική από αυτή του ώριμου ανθρώπου. Και αυτό γιατί είναι φορτισμένη με το συναίσθημα που συνδέει το παιδί με την οικογένεια που είναι ο κύριος παράγοντας κοινωνικοποίησης σ' αυτή την ηλικία. Υπάρχει όμως και κάτι άλλο. Οι γονείς προκειμένου να επιβάλλουν στο παιδί τις μορφές συμπεριφοράς που επιθυμούν οι ίδιοι, καταφεύγουν στη χρησιμοποίηση σωματικής βίας. (Ιντζεσιλόγλου Ν., 1994).

Κατά τη διάρκεια της νηπιακής και παιδικής ηλικίας συγκεντρώνεται "υλικό" στο υποσυνείδητο και στο ασυνείδητο, το οποίο λειτουργεί ως ψυχολογικό υπόβαθρο για την προσωπικότητα που αναπτύσσεται και γηράσκει. Μέσω της σχέσης επιθυμιών – αναγκών αλλά και κοινωνικών κανόνων – με αντικειμενικές, συνθήκες, η ανθρώπινη επιθετικότητα εξειδικεύεται και βρίσκει ικανοποίηση χρησιμοποιώντας συγκεκριμένα και κοινωνικά υποδειγμένα αντικείμενα. (Ιντζεσιλόγλου Ν., 1994). Τα προτεινόμενα αλλά και επιβαλλόμενα μοντέλα συμπεριφοράς από τους γονείς, περιορίζουν τις δυνατότητες επιλογής και ανεύρεσης των μέσων ικανοποίησης των αναγκών και των επιθυμιών του παιδιού. Έτσι οι συμπεριφορές, οι κοινωνικές στάσεις, οι συνήθειες χαράσσονται στο χαρακτήρα του παιδιού. Αυτό συμβαίνει διότι, πρώτον η συνεχής και μακροχρόνια επανάληψη ενός ίδιου περιεχομένου μάθησης ενισχύει την αποτελεσματικότητά της και δεύτερον, δεν υπάρχει αντίθετη προκατάληψη και κριτική από το παιδί. (Ιντζεσιλόγλου Ν., 1994). Άρα με την ταυτοποίηση της ικανοποίησης ορισμένων αναγκών με συγκεκριμένα αντικείμενα και επιλογές, οι κοινωνικές αναγκαιότητες μετατρέπονται σε προσωπικές προτιμήσεις. Είναι δυνατόν να προκληθούν σοβαρές ζημιές στην διαδικασία ένταξης του παιδιού ως ώριμου ατόμου στην κοινωνική ομάδα, εάν δημιουργηθεί χάσμα ανάμεσα στην εκμάθηση συμπεριφορών και στην εξάσκηση των δυνατοτήτων του. (Ιντζεσιλόγλου Ν., σελ. 200 – 201). Μεταξύ του τρίτου και όγδοου έτους της ηλικίας του ανθρώπου, όπως έδειξε η ψυχολογική έρευνα τα καθοριστικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας παίρνουν μια σχετικά ολοκληρωμένη μορφή. Οι Φροϋδικού προσανατολισμού, σχολές ψυχανάλυσεως, αλλά και οι μαθητές του Adler, εξαρτούν την ανάπτυξη της προσωπικότητας των ατόμων, από τις εμπειρίες της παιδικής ηλικίας. Οι εμπειρίες αυτές συγκεκριμενοποιούνται, είτε μέσα από τις μεταμορφώσεις της σχέσης της libido του παιδιού με το ίδιο του το κορμί (Freud), είτε μέσα από το σχηματισμό του συναισθήματος κατωτερότητας και της τάσης για το ξεπέραςμα του (Adler). (Ιντζεσιλόγλου Ν., 1994).

Η μητέρα, όπως ήδη έχει αναφερθεί, είναι ο πρώτος παράγοντας κοινωνικοποίησης του παιδιού. Όχι μόνο γιατί καλύπτει την βιολογική του ανάγκη, αλλά κυρίως γιατί είναι η πρώτη που του μαθαίνει την έννοια της περιοδικότητας, του ρυθμού και κατά συνέπεια της πειθαρχίας. Αυτό το επιτυγχάνει μέσω του καθορισμού των γευμάτων, της καθαριότητας κ.ά. Η συναισθηματική επαφή με τη μητέρα επιτρέπει την ομαλή εξέλιξη του παιδικού ψυχισμού. (Ιντζεσιλόγλου Ν. , 1994)

Για να μπορέσουμε να πούμε ότι παρατηρήθηκαν τα πρώτα βήματα της κοινωνικοποίησης του ατόμου, θα πρέπει το παιδί να φθάσει στο σημείο εκείνο της ωριμότητας και εμπειρίας ώστε να ξεπεράσει τη σχέση του με τη μητέρα του.

Έτσι η διαδικασία της κοινωνικοποίησης αρχίζει ουσιαστικά από τη στιγμή που μετέχει σε σχέσεις τριαδικές. Η ύπαρξη τρίτου συνίσταται στην υλική ή νοητική επαφή ή παρουσία.

Γίνεται φανερό από τα παραπάνω, ότι στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης το παιδί δεν έχει την άνεση επιλογής και έτσι υιοθετεί τις απόψεις και τις συμπεριφορές της οικογένειάς του και σχηματίζει συμπεριφορά παρόμοια μ' αυτή της οικογένειάς του. Παρόλα αυτά όταν στην προσπάθεια κοινωνικοποίησης του παιδιού εξελίσσεται ομαλά. Αυτό του δίνει τη δυνατότητα να διευρύνει τις κοινωνικές συναλλαγές του και να αποκτήσει μεγαλύτερη εμπειρία, όσου αφορά τη σχέση του με τους άλλους.

5.5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΣΤΑΔΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Ο Mead αναφέρθηκε στις φάσεις ανάπτυξης του παιδιού αλλά και στις διεργασίες που τη συνοδεύουν.

Τα στάδια της κοινωνικής ανάπτυξης του παιδιού είναι κατά τον Mead τρία:

1. το προπαρασκευαστικό στάδιο της ασυντόνιστης , δοκιμαστικής και τυχαίας συμπεριφοράς, που συνοδεύονται από μιμήσεις.

2. το στάδιο του ατομικού παιχνιδιού, κατά το οποίο το παιδί παίζει διαφορετικούς ρόλους. Για παράδειγμα μπορεί να αλλάζει ρόλους, χωρίς συντονισμό ή λογική τάξη, και από ασθενείς να γίνεται γιατρός ή από μαθητής δάσκαλος. Κατά το στάδιο αυτό οι <<σημαντικοί άλλοι>>, που είναι συγκεκριμένα πρόσωπα από το κοινωνικό του περιβάλλον με τα οποία το παιδί έχει άμεσες, συχνές και στενές επαφές , ασκούν ιδιαίτερη επίδραση στη διαμόρφωση των προτύπων συμπεριφοράς του.

3. το στάδιο του ομαδικού παιχνιδιού, κατά το οποίο συντελείται μετάβαση από τους απλούς ρόλους του ατομικού παιχνιδιού σε οργανωμένους κοινωνικούς ρόλους (με προσδοκίες, κανόνες, πρότυπα συμπεριφοράς). Σε αυτό το στάδιο πραγματοποιείται μέσω της κοινωνικοποίησης η αφομοίωση όλων και περισσότερων ρόλων και το παιδί σχηματίζει την εικόνα αυτού που ο Μιντ ονόμασε << γενικευμένο άλλο>>, δηλαδή αφομοιώνει τις στάσεις και τις αντιλήψεις που επικρατούν σε μια κοινωνία σε σχέση με τους διαφορετικούς ρόλους. Μέσω αυτής της αφομοίωσης των πολλαπλών ρόλων τα παιδιά εξελίσσονται σε κοινωνικά όντα (Κασιμάτη Ρ., Γεωργούλας Σ., Παπαϊωάννου Μ., Πράνταλος Ι., 2006).

Με την προσέγγιση αυτή, όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, ο Mead συνέβαλε στη διχοτόμηση του εαυτού στο <εμέ> και στο <εγώ> (Κασιμάτη Ρ., Γεωργούλας Σ., Παπαϊωάννου Μ., Πράνταλος Ι., 2006).

Στην αρχή ζωής του το παιδί δεν μπορεί να προσδιορίσει τα πράγματα γύρω του. Η εικόνα του για το διαχωρισμό μεταξύ του περιβάλλοντος και του εαυτού του είναι συγκεχυμένη. Ο μόνος τρόπος επικοινωνίας του είναι το κλάμα. Οι πρώτες επαφές του με τον κόσμο γίνονται με το στόμα όπου προσπαθεί να βρει το μητρικό στήθος. Η περίοδος αυτή στην ψυχαναλυτική

θεωρία ονομάζεται στοματική. Χαρακτηριστικό της είναι η ικανοποίηση ή μη ικανοποίηση της ανάγκης για τροφή και η αίσθηση ηδονής ή δυσαρέσκειας και στέρησης. (Ιντζεσιλόγλου Ν. ,1994).

Στο τρίτο περίπου μήνα, το ότι αρχίζει και χαμογελά αποτελεί ένα στοιχείο του ανθρώπινου ψυχισμού. Κατά τον έκτο μήνα καταφέρνει να κάθεται, ενώ έχει ωριμάσει το νευρικό του σύστημα και μπορεί να ελέγχει διάφορα μέρη του σώματός του, σε αρκετά μεγάλο βαθμό. Ακόμη αρχίζει σιγά – σιγά να αναγνωρίζει τον εαυτό του στον καθρέφτη και να ξεχωρίζει το σχήμα του ανθρώπινου προσώπου και κορμιού.

Από τον όγδοο μήνα αναγνωρίζει το πρόσωπο της μητέρας του και αυτό φαίνεται από την αγωνία που δείχνει απέναντι σε άλλα πρόσωπα τα οποία έρχονται σε επαφή μαζί του.

Στον ένατο μήνα το παιδί μπορεί να κάθεται μόνο του, ενώ αν και καταλαβαίνει μερικές εκφράσεις παρ' όλα αυτά δεν μπορεί να τις επαναλάβει (Ιντζεσιλόγλου Ν. , 1994).

Στην ηλικία του ενός έτους περίπου, όχι μόνο στέκεται όρθιο αλλά αρχίζει να κάνει και τα πρώτα του βήματα. Επίσης αρχίζει να προφέρει τις πρώτες λέξεις, βέβαια με παιδική διάλεκτο.

Μέχρι τον εικοστό μήνα, αποκτά συνείδηση της προσωπικότητάς του μέσα από τις συναναστροφές του με τους γονείς του. Το ότι καταφέρνει να σταθεί όρθιο μόνο του, αλλά και να περπατήσει, δίνει στο παιδί μια αίσθηση ελευθερίας και αποστασιοποίησης από το περιβάλλον του. Ενώ παράλληλα του δίνεται η ευκαιρία να διευρύνει την επικοινωνία του και με άλλους ανθρώπους οι οποίοι το περιβάλλουν (Ιντζεσιλόγλου Ν. ,).

Η ελευθερία αυτή που έχει το παιδί, του δίνει το δικαίωμα να μπει σ' ένα ρυθμό περιοδικότητας, πράγμα που επιφέρει από την πλευρά της μητέρας αγάπη και επιβράβευση. Στην περίπτωση όμως που το παιδί αρνηθεί τότε αποδοκιμάζεται από τη μητέρα του και αυτό είναι κάτι που του προκαλεί αγωνία. Προκειμένου όμως να ενθαρρυνθεί το παιδί , έτσι ώστε να επικοινωνεί

καλύτερα με τους γύρω του, και να επιτύχει μια ομαλή κοινωνική ένταξη θα πρέπει να υφίστανται κάποιες βασικές προϋποθέσεις.

Οι προϋποθέσεις λοιπόν, που θα το οδηγήσουν στην ικανοποιητική κοινωνικοποίησή του είναι οι εξής : (Πυργιωτάκης Ι. , 1989).

α. Πνεύμα αγάπης

Η σημασία της αγάπης έχει τονισθεί και σε προηγούμενη ενότητα. Το παιδί κοινωνικοποιείται ομαλά, όταν μεταξύ των γονιών έχει αναπτυχθεί σωστός ψυχικός δεσμός μεταξύ τους. Κάτι που ευνοεί και την ορθότερη στάση τους απέναντι στο παιδί. Όταν το παιδί ζει σ' ένα περιβάλλον όπου απολαμβάνει τη στοργή και την αγάπη των γονέων και διακρίνεται από ομαλές σχέσεις και αισιοδοξία, τότε μπορεί να αναπτυχθεί ομαλά, χωρίς προβλήματα. Πρέπει να διευκρινίσουμε ότι η αγάπη δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο μεταξύ των γονέων και του παιδιού, αλλά να συμπεριλαμβάνει όλα τα μέλη της οικογένειας.

Σε αντίθετη περίπτωση, όταν δηλαδή το παιδί ζει σε περιβάλλον όπου οι γονείς του διαπληκτίζονται συχνά και γενικά όταν βρίσκεται αντιμέτωπο με έντονες ψυχοσυναισθηματικές καταστάσεις, είναι πιθανό να καταλήξει προβληματικό για τον εαυτό του αλλά και για το κοινωνικό σύνολο (Πυργιωτάκης Ι. , 1989).

β. Θετικό αυτοσυναίσθημα

Σημαντική για την κοινωνικοποίηση του παιδιού είναι η καλλιέργεια του θετικού αυτοσυναίσθηματος. Γύρω από το αυτοσυναίσθημα περιστρέφονται και σχηματίζονται όλες οι άλλες αντιλήψεις. Το αυτοσυναίσθημα παρέχει συνοχή και συνέπεια στην προσωπικότητα του ατόμου ενώ όταν είναι μειωμένο δεν μπορεί το παιδί να καλλιεργηθεί κοινωνικά οπότε και η ένταξη του στο κοινωνικό σύνολο δεν είναι ομαλή.

Οφείλουν συνεπώς οι γονείς να ενισχύουν το αυτοσυναίσθημα του παιδιού επιβραβεύοντάς το για τις ενέργειές του. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία για τους γονείς, διότι είναι τα καθοριστικά πρόσωπα στη ζωή του παιδιού. Έτσι όταν τα καθοριστικά αυτά πρόσωπα υποτιμούν και προσβάλουν το παιδί, αναγκαστικά εξασθενείται το αυτοσυναίσθημά του. Η εξασθένηση αυτή παρατηρείται ιδιαίτερα όταν η υποτίμηση και η προσβολή προς το παιδί είναι επαναλαμβανόμενη (Πυργιωτάκης Ι. , 1989).

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η συμπεριφορά των γονέων πρέπει να είναι τέτοια, ώστε να ενδυναμώνει τον ψυχισμό του παιδιού, συμβάλλοντας στη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης προσωπικότητας και ενός σωστά ενταγμένου και κοινωνικοποιημένου ατόμου.

5.6 ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΚΙΝΗΤΡΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

Ο άνθρωπος, όπως έχει προαναφερθεί, αμέσως μετά τη γέννησή του είναι ανίκανος να επιτελέσει οποιαδήποτε λειτουργία. Άρα θεωρείται απαραίτητη η φροντίδα του από την οικογένειά του. Προκειμένου λοιπόν να διατηρηθεί στη ζωή, να αλληλοσχετισθεί με τους γύρω του και να αναπτύξει τις δυνάμεις του χρειάζεται να ικανοποιήσει κάποιες ανάγκες. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Οι ανάγκες αυτές διαφέρουν τόσο από άτομο, όσο και από χρόνο σε χρόνο , στο ίδιο άτομο. Οι ανάγκες που έχει ο άνθρωπος είναι πολυπληθείς. Αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό εάν δίπλα στις βιολογικές του ανάγκες ενταχθούν και αυτές που είναι συνέπεια των πνευματικών του ικανοτήτων και των σχέσεών του με τους συνανθρώπους του.(Πετρουλάκης Ν. 1984).

Ο Α. Maslow έχει ιεραρχήσει τις ανάγκες σε πέντε βαθμίδες. Αυτές είναι: (Πετρουλάκης Ν., 1984).

✓ φυσιολογικές ανάγκες

- ✓ ανάγκη για αποφυγή κινδύνων και ασφάλεια
- ✓ ανάγκη για αγάπη και στοργή από τους άλλους
- ✓ ανάγκη για εκτίμηση
- ✓ ανάγκη για ψυχική ολότητα, η οποία προϋποθέτει την ικανοποίηση όλων των προηγούμενων αναγκών.

Μια άλλη πιο γενική κατηγοριοποίηση, χωρίς να συμπεριλαμβάνονται οι βιολογικές ανάγκες, είναι αυτή σε κοινωνικές, ψυχολογικές και πνευματικές. Αυτή η κατηγοριοποίηση είναι περισσότερο συμβατική και δεν ανταποκρίνεται πλήρως στην πραγματικότητα, ούτε είναι η ιδανικότερη. (Πετρουλάκης Ν., 1984).

α. Κοινωνικές ανάγκες

Σ' αυτήν την κατηγορία ανήκουν οι ανάγκες που είναι αποτέλεσμα των διαπροσωπικών σχέσεων του ανθρώπου. Αυτές είναι α) ανάγκη για αγάπη, β) ανάγκη για ασφάλεια, γ) ανάγκη για αναγνώριση και επιδοκιμασία, δ) ανάγκη για ένταξη στην ομάδα.

i. Η ανάγκη για αγάπη

Όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενη ενότητα, η ανάγκη για αγάπη είναι η βασικότερη του παιδιού. Έχουν γίνει πολλές έρευνες οι οποίες μελέτησαν τη σημασία της μητρικής αγάπης στην συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού και την ομαλή προσαρμογή του στην κοινωνία, καθώς και τις επιπτώσεις που επιφέρει η στέρησή της. Το συμπέρασμα όλων των ερευνών ήταν κοινό. Η αγάπη είναι απαραίτητη για την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού ενώ η στέρησή της το βαραίνει σ' όλη του τη ζωή. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

◆ Κοινωνικός τομέας

Όσα παιδιά έχουν στερηθεί τη μητρική αγάπη, αισθάνονται εχθρότητα προς την κοινωνία και κάθε μορφή εξουσίας, ενώ αποφεύγουν να συνεργάζονται με άλλους. Επίσης εξωτερικεύουν και εκφράζουν δύσκολα την

αγάπη τους προς τους συνανθρώπους τους. Κανείς δεν μπορεί να προτρέψει τα παιδιά αυτά να αγαπούν, διότι η αγάπη αν δεν βιωθεί, δεν μπορεί να προσφερθεί. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

◆ Συναισθηματικός τομέας

Τα παιδιά γίνονται ευτυχισμένα ως ενήλικες, αν έχουν δεχθεί υπερβολική αγάπη από τη μητέρα τους. Σε αντίθετη περίπτωση, σύμφωνα με τον John Bowlby, όσα άτομα στερήθηκαν τη μητρική αγάπη και μεγάλωσαν σε περιβάλλον ψυχρό, αυτή την ψυχρότητα τη μεταβιβάζουν και στα δικά τους παιδιά. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

◆ Πνευματικός τομέας

Τα παιδιά που έχουν έλλειψη αγάπης, διακατέχονται και από έλλειψη διάθεσης για σύναψη σχέσεων με άλλα άτομα, για συνεργασία μαζί τους καθώς επίσης και για ανταλλαγή σκέψεων και ιδεών. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

◆ Σωματικός τομέας

Η αγάπη της μητέρας και γενικότερα των γονέων, αποδεικνύεται έμπρακτα με τη συμμετοχή αυτών στα παιχνίδια του παιδιού, με τη συζήτηση μαζί του και ιδιαίτερα με την προθυμία τους να ασχοληθούν με το παιδί, έστω και για ένα χαμόγελό του. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

ii. Η ανάγκη για ασφάλεια

Εκτός από την ανάγκη για αγάπη, το παιδί έχει και ανάγκη από ασφάλεια. Μεταξύ αυτών των δύο υπάρχει τέτοια σχέση, που η μία είναι εξαρτημένη από την άλλη. Κάθε άνθρωπος και ιδιαίτερα το παιδί, θέλει να αισθάνεται σιγουριά. Η ανασφάλεια είναι συναίσθημα που δεν το επιθυμεί. Αν η ανασφάλεια είναι παρατεταμένη τότε το παιδί νιώθει να αποδιοργανώνεται η σκέψη του.

Διαταράσσεται η ομαλή προσαρμογή του και επηρεάζεται η ψυχική του υγεία. Χαρακτηριστικό είναι πως, όταν το παιδί ακούει τους χτύπους της καρδιάς της μητέρας του τότε νιώθει πως δεν κινδυνεύει. (Γιαννικόπουλος Α.,1991).

Αυτό που έχει σημασία, στη σχέση του παιδιού με τον ενήλικο, είναι η σωματική επαφή και η φιλική διάθεση. Στις μέρες μας έχει γίνει γνωστό από έρευνες, πως ο λόγος για τον οποίο το παιδί προσκολλάται στη μητέρα, δεν είναι τόσο η ικανοποίηση της ανάγκης για τροφή, όσο η αίσθηση της ασφάλειας που έχει στη μητρική αγκαλιά.

Πηγές ανασφάλειας

Είναι πολλές οι αιτίες που εμποδίζουν το παιδί να προσαρμοσθεί ομαλά. Εδώ θα αναφέρουμε ορισμένες από αυτές. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

α. Η απουσία του πατέρα λόγω θανάτου, διαζυγίου, μεταναστεύσεως.

β. Η αδιαφορία και η αποθάρρυνση δημιουργούν στο παιδί άγχος. Περισσότερο όμως βλαβερή είναι η απόρριψη από τους γονείς.

γ. Οι οικονομικές δυσκολίες, τα προβλήματα υγείας και άλλες αιτίες που φροντίζουν συναισθηματικά το κλίμα της οικογένειας μεταδίδονται στο παιδί με αποτέλεσμα να μη νιώθει άνετα.

δ. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι γονείς στη μεταξύ τους σχέση και η εκδήλωση αυτών με καυγάδες, δάκρια, ύβρεις και πολλές φορές συμπλοκές, είναι χωρίς αμφιβολία η σοβαρότερη αιτία για ανασφάλεια στο παιδί.

ε. Η ασυνέπεια και η αλλοπρόσαλλη συμπεριφορά των γονέων δεν βοηθά στην εδραίωση αισθήματος σιγουριάς στο παιδί. Για το λόγω αυτό οι αντιδράσεις των γονέων στο ίδιο παράπτωμα του παιδιού, θα πρέπει να είναι σταθερές και να μην αλλάζουν ανάλογα με τις διαθέσεις τους.

Άγνωστο και ψυχολογική ασφάλεια

Ως γνωστών τα παιδιά αγχώνονται όταν βρεθούν σε άγνωστο περιβάλλον η μεταξύ ξένων προσώπων. Αυτό φαίνεται κυρίως από τη συμπεριφορά τους. Όταν είναι μόνο του το παιδί κλαίει. Όμως, όταν συνοδεύεται από τη μητέρα του, προσκολλάται πάνω σ' αυτή χωρίς να την αφήνει ούτε στιγμή. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

iii. Η ανάγκη για επιδοκίμασία

Το παιδί, προκειμένου να εναρμονισθεί μέσα στο πολύπλοκο οικογενειακό περιβάλλον, έχει να αντιμετωπίσει πολλές δυσκολίες που δεν του επιτρέπουν ομαλή προσαρμογή. Ένα χαμόγελο η ένας επαινετικός λόγος από τα οικία του πρόσωπα είναι δυνατόν να το εμψυχώσουν. Αυτές οι κινήσεις επιδοκίμασίας, λειτουργούν ευεργετικά για το δειλό παιδί, το οποίο μεγαλώνει σε περιβάλλον χωρίς στοργή και αγάπη. Ιδιαίτερη σημασία όμως έχουν για τα ενεργητικά παιδιά, τα οποία επιζητούν τον έπαινο και έχουν ανάγκη από αναγνώριση. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Γενικά, δεν υπάρχει άνθρωπος που να μην είναι ευχαριστημένος όταν τον επιδοκιμάζουν και να μην ενοχλείται από την αυστηρή κριτική. Με τη διαρκή υποτίμηση, καταρρακώνεται η αισιοδοξία του παιδιού και γίνεται δυσκολότερη η ένταξή του στο κοινωνικό σύνολο. Αντίθετα με τον έπαινο, ενισχύεται η σωστή συμπεριφορά και εμφανίζονται τα επιθυμητά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας. Η συνεχής επιδοκίμασία, χωρίς ίχνος τιμωριών, αποτελεί την καλύτερη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

iv. Η ανάγκη για ένταξη στην ομάδα

Όλοι οι άνθρωποι έχουμε την ανάγκη να πάρουμε και να δώσουμε αγάπη, στοργή, βοήθεια και πιο γενικά να επικοινωνήσουμε. Η πρώτη ομάδα μέσα στην οποία επιτυγχάνεται αυτό είναι η οικογένεια. Τα μέλη αυτής και ειδικότερα οι γονείς τραβούν την προσοχή του παιδιού και ικανοποιούν την επιθυμία του για ένταξη σε ανθρώπινη ομάδα. Αργότερα προς το τρίτο έτος της ηλικίας του το παιδί νιώθει την ανάγκη να επικοινωνήσει με παιδιά της ηλικίας του και έξω από το οικογενειακό περιβάλλον. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Κατά το πέμπτο έτος, εντάσσεται σε ομάδες που έχουν σχετικά σύντομη διάρκεια ζωής λόγω του ότι παρατηρούνται πολύ συχνά μέσα σ' αυτές τάσεις για συγκρούσεις. Τέλος οι ομάδες στις οποίες εντάσσεται το παιδί μεταξύ των επτά και δέκα χρόνων, έχουν μονιμότερο χαρακτήρα. Έχει διαπιστωθεί πως τα παιδιά αυτής της ηλικίας δίνουν μεγαλύτερη βάση στους φίλους, με αποτέλεσμα να μη συναντούν εμπόδια στην κοινωνική τους προσαρμογή. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Χαρακτηριστικό είναι πως δεν έχουν την ίδια επιθυμία για ένταξη σε ομάδα όλα τα παιδιά. Η Charlotte Buhler, κατατάσσει τα παιδιά σε τρεις κατηγορίες:

- ✚ Το κοινωνικά αδιάφορο. Είναι το παιδί που παίζει πολλές ώρες μόνο του με τα παιχνίδια του, ενώ ενδιαφέρεται ελάχιστα για την επαφή του με άλλα άτομα. Με την προϋπόθεση ότι το ατομικό παιχνίδι εναλλάσσεται με το ομαδικό, τότε η συμπεριφορά του δεν εμπνέει ανησυχία.
- ✚ Το κοινωνικά εξαρτημένο. Είναι το παιδί που έχει την ανάγκη της παρουσίας των άλλων. Η άποψη των συμπαικτών του έχει ιδιαίτερη σημασία για το πώς θα διαμορφώσει τη συμπεριφορά του.
- ✚ Το κοινωνικά ανεξάρτητο. Είναι το παιδί που μπορεί να αισθάνεται άνετα τόσο όταν παίζει μόνο του, όσο και όταν βρίσκεται με άλλα παιδιά. Η συμπεριφορά του περισσότερο επηρεάζει, παρά επηρεάζεται από τους άλλους.

β. Ψυχολογικές ανάγκες

Κάτω από αυτόν τον τίτλο εμπεριέχονται η ανάγκη για ελευθερία και η ανάγκη για αυτοπραγμάτωση. Και οι δύο αποτελούν καθαρά ανθρώπινες ανάγκες. Δίνουν υπόσταση στην ανθρώπινη ύπαρξη και για το λόγο αυτό παρουσιάζουν μεγάλη σχέση μεταξύ τους.

i. Ανάγκη για ελευθερία

Το παιδί είναι αναγκασμένο να κινείται μεταξύ δύο αντίθετων ρευμάτων και πρέπει να αντισταθεί και στα δύο. Από τη μια επιθυμεί να ενεργεί και να σκέπτεται ελεύθερα, ενώ όταν παρεμβαίνουν οι άλλοι στη διαδικασία αυτή τότε αντιδρά έντονα. Από την άλλη, νιώθει την ανάγκη να εξαρτηθεί από κάποιον έτσι ώστε να απολαύσει την αγάπη, τη στοργή και τη φροντίδα. Η συνύπαρξη της ελευθερίας και της εξάρτησης είναι απαραίτητη. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Το πρώτο βήμα του παιδιού προς την ελευθερία γίνεται με το κόψιμο του ομφάλιου λώρου. Έτσι από δω και πέρα θα μπορεί να τρέφεται και να αναπνέει μόνο του, χωρίς την παρέμβαση της μητέρας του. Τα επόμενα βήματά του για την ανεξαρτητοποίησή του είναι η εμφάνιση των δοντιών και η ικανότητα του για βάδισμα. Από το δεύτερο έτος αρχίζει να ταυτίζεται – εκτός από τη μητέρα και τον πατέρα του- με ζώα και πράγματα. Η ταύτιση γίνεται σε τέτοιο βαθμό ώστε να διαχέεται σ' αυτά το εγώ του. Είναι δύσκολο δηλαδή, να ξεχωρίσει την ατομικότητά του από πρόσωπα και πράγματα που το περιτριγυρίζουν.

ii. Ανάγκη για αυτοπραγμάτωση

Ο Rogers πιστεύει πως η ορμή για αυτοπραγμάτωση είναι το μοναδικό έμφυτο γνώρισμα που διακρίνει τον άνθρωπο από τα υπόλοιπα ζώα. Δηλαδή, ο άνθρωπος νιώθει πως θέλει να βελτιώνει όλο και περισσότερο τον τρόπο διαβίωσής του, να αυξάνει τις γνώσεις και να ικανοποιεί οράματά του. Η ανικανότητά του να εργασθεί για όλα αυτά του δημιουργεί ψυχική διαταραχή και υπαρξιακό άγχος. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Το άτομο που έχει πετύχει την αυτοπραγμάτωσή του διακρίνεται από κάποια χαρακτηριστικά, σύμφωνα με τον Maslow , ο οποίος ασχολήθηκε συστηματικά με αυτή την ανάγκη του ανθρώπου. Αυτά είναι : (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

α. Έχει επίγνωση των ικανοτήτων και αδυναμιών του και αποδέχεται τον εαυτό του χωρίς να νιώθει μειονεξία ή υπεροψία.

β. Έχει αυθόρμητη συμπεριφορά και δεν εκτιμά οτιδήποτε συμβατικό.

γ. Έχει ξεκαθαρισμένες ιδέες και προσανατολισμό που διακρίνονται για τη συνέπεια και τη σταθερότητά του.

δ. Χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι η αυτόβουλη δραστηριότητα. Αυτό οφείλεται στον τρόπο διαπαιδαγώγησής του. Αν τα άτομα της οικογένειας στην οποία μεγάλωσε ενθάρρυναν την πρωτοβουλία και την αυτονομία, τότε δείχνουν αυξημένη ανεξαρτησία. Αν η μέθοδος ανατροφής ήταν αντίθετη, τότε αυτή είναι υπεύθυνη για την ανεκπλήρωτη αυτοπραγμάτωση.

ε. Χαίρεται τη φύση, τη ζωή και πιστεύει ότι αξίζει να έρχεται συχνά σ' επαφή με την πρώτη και να ζει για τη δεύτερη.

στ. Δεν κάνει διάκριση σε φύλο, ηλικία, μόρφωση η κοινωνική θέση, να συνάψει φιλικές σχέσεις.

ζ. Το αυτοπραγματόμενο άτομο έχει αγαθές σχέσεις με την εργασία. Από τα παραπάνω χαρακτηριστικά διακρίνουμε πως ένα άτομο είναι καλά προσαρμοσμένο μόνο όταν έχει επιτύχει ικανοποιητική αυτοπραγμάτωση.(Γιαννικόπουλος Α., 1991).

γ. Πνευματικές ανάγκες

Η πνευματική πείνα για τον άνθρωπο, είναι η περιέργεια. Αυτή δεν ικανοποιείται ποτέ διότι η δίψα για μάθηση είναι ακόρεστη. Η προσπάθεια για ικανοποίηση της περιέργειας βοηθά τον άνθρωπο να διευρύνει τους γνωστικούς του ορίζοντες και συμβάλλει στην πολιτιστική του άνοδο. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

i. Το παιδί

Για την ικανοποίηση της πνευματικής του ανάγκης, τον πρώτο καιρό της ζωής του το παιδί χρησιμοποιεί την έρευνα που γίνεται δια του στόματος. Τα χέρια δεν λειτουργούν ως όργανα αφής, αλλά ως μέσο μεταφοράς αντικειμένων στο στόμα. Έτσι αρχίζει να γνωρίζει σιγά – σιγά το περιβάλλον γύρω του.

Από το πρώτο έτος της ηλικία του το παιδί αρχίζει τη σπουδαιότερη σε ποσότητα κα ποιότητα γνωριμία. Το ότι μπορεί να μετακινείται από μόνο του, καθώς και το ότι αρχίζουν να συνεργάζονται οι αισθήσεις του. Χαρακτηριστικό είναι ότι αντικείμενα έρευνας γίνονται τα πάντα, χωρίς καμία μορφή εκλεκτικότητας.

ii. Εμπειρίες και νοημοσύνη

Η σχέση μεταξύ των εμπειριών και της νοημοσύνης είναι στενή, όσο πιο πολλές εμπειρίες αποκτά ένα παιδί, τόσο πιο πολύ ανεβαίνει ο δείκτης της νοημοσύνης του. Σημαντικές θεωρούνται οι εμπειρίες που θα αποκτηθούν τα πρώτα χρόνια της ζωής του. Η κληρονομικότητα προδιαγραφεί ένα επίπεδο νοημοσύνης. Αυτό θα καλυφθεί εάν οι εμπειρίες του παιδιού ικανοποιούνται συστηματικά από τους πρώτους μήνες της ζωής του ως την εφηβεία. Αν όμως τα ερεθίσματα που λαμβάνει το παιδί από το περιβάλλον του είναι φτωχά, τότε

η νοημοσύνη του αναγκαστικά υπόκειται σε περιορισμό. (Γιαννικόπουλος Α., 1991)

iii. Ατομικές διαφορές στην εξερεύνηση

Όλοι οι άνθρωποι δεν έχουν την ίδια θέληση για μάθηση. Αυτό οφείλεται σε μια σειρά από λόγους. Οι κυριότεροι απ' αυτούς είναι οι παρακάτω.

- Η ορμή για μάθηση δεν έχει δοθεί το ίδιο σε όλους τους ανθρώπους όπως και οτιδήποτε δίνεται από τη φύση.
- Όσοι έζησαν σε υπερπροστατευτικές ή αυστηρές οικογένειες που δεν ικανοποίησαν την ανάγκη για ασφάλεια, παρουσιάζουν μειωμένη διάθεση για νέες εμπειρίες. Το παιδί που νιώθει ανασφαλές αποφεύγει την εξερεύνηση του περιβάλλοντος και μένει άπραγο και φοβισμένο. Το παιδί όμως που έχει αυξημένο αίσθημα σιγουριάς διακρίνεται για την αυξημένη περιέργεια του.
- Μερικοί άνθρωποι είναι εσωστρεφείς με αποτέλεσμα να είναι αδιάφοροι για τον εξωτερικό κόσμο και να έχουν στραμμένη την προσοχή τους προς τον εαυτό τους. Το ακριβώς αντίθετο συμβαίνει με τους εξωστρεφείς, οι οποίοι επιζητούν την επαφή με τον κόσμο. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

iv. Έλλειψη εξωτερικών ερεθισμών

Είναι δυνατόν τα μονότονα πράγματα να κουράζουν το παιδί, ενώ τα καινούργια να του προκαλούν φόβο. Όμως η παντελής έλλειψη ερεθισμάτων από το περιβάλλον του μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα στην ψυχική του

ισορροπία. Αυτή η στέρηση των ερεθισμάτων παρατηρείται πιο έντονη στους νέους απ' ότι στους μεγαλύτερους. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Η συμμετοχή του παιδιού δια μέσω των αισθήσεων, το βοηθά να γνωρίσει καλύτερα πρόσωπα, αντικείμενα και γεγονότα. Να αυξήσει το επίπεδο της νοημοσύνης του και όχι η απλή προφορική διδασκαλία. Η απροθυμία των γονέων να ικανοποιήσουν την περιέργεια του παιδιού ή χειρότερα η αποθάρρυνση του γι' αυτή θα μείωνε την όρεξή του για διερεύνηση των εμπειριών του με άσχημες συνέπειες για τη μελλοντική του πνευματική πορεία. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Κλείνοντας την ενότητα για τις ανάγκες του παιδιού, διαπιστώνουμε πως η ικανοποίησή τους αποτελεί μονόδρομο για την ομαλή κοινωνική του ένταξη, καθώς και για την ψυχολογική και πνευματική του ισορροπία. Φαίνεται από τα παραπάνω πως το παιδί που ζει σε αρμονικό περιβάλλον ικανοποιώντας τις κοινωνικές του ανάγκες απολαμβάνει τα πλεονεκτήματα που του προσφέρουν οι ψυχολογικές και πνευματικές ανάγκες. Αντίθετα, όταν το παιδί μεγαλώνει σε περιβάλλον που δεν έχει να του προσφέρει κάτι ξεχωριστό, απομονώνεται κοινωνικά και μειονεκτεί, τόσο ψυχολογικά όσο και πνευματικά.

Κίνητρα κοινωνικοποίησης

Εκτός από τις ανάγκες που έχει το παιδί και που το οδηγούν στην κοινωνικοποίησή του, υπάρχουν και κάποιες άλλες δυνάμεις, που αποτελούν κίνητρα για κοινωνικοποίηση και προσαρμογή στο ευρύτερο σύνολο. Αυτές διαχωρίζονται στις κοινωνικές πιέσεις και το κοινωνικό ένστικτο.

α. Κοινωνικές πιέσεις

Η συμπεριφορά του ατόμου επηρεάζεται από τον έλεγχο που ασκεί πάνω του η κοινωνία, η οποία ενισχύει ή περιορίζει κάποιες εκδηλώσεις του. Οι επιδράσεις που δέχεται έχουν αποφασιστικό ρόλο στην όλη συμπεριφορά του,

αλλά αυτό δεν γίνεται πάντα αντιληπτό από το ίδιο το άτομο. Οι κυριότερες πιέσεις έχουν ως εξής: (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

- Η παράδοση

Η παράδοση υπαγορεύει περίεργους τρόπους συμπεριφοράς και εμφυτεύει στα άτομα ιδιαίτερους τρόπους <<σκέπτεσθαι>>. Επηρεάζει ακόμα και τις συνήθειες στην ένδυση, διατροφή και τη γλώσσα. Ουσιαστική κοινωνική προσαρμογή, σημαίνει αποδοχή και εσωτερικοποίηση των νόμων και αξιών της κοινωνίας στην οποία ζει το άτομο. Τα εξωτερικά γνωρίσματα της κοινωνικής προσαρμογής συνδέονται με την ουσία της. Επομένως, απροθυμία ενός ατόμου να αποδεχθεί τους εξωτερικούς τύπους πρέπει να μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η ουσιαστική κοινωνική προσαρμογή δεν βρίσκεται σε ικανοποιητικό επίπεδο. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

- Η κοινή γνώμη

Είναι οι διαμορφωμένες ιδέες και γνώμες που σχηματίζονται συλλογικά σε μια κοινωνική ομάδα. Γίνονται αποδεκτές από τα περισσότερα μέλη της κοινότητας και σκοπεύουν στη ρύθμιση των σχέσεων του ατόμου με άλλα πρόσωπα, πράγματα και γεγονότα. Σε παλιότερες εποχές η κοινή γνώμη έπαιξε σημαντικό ρόλο στην κατεύθυνση της προσαρμογής. Σε περίπτωση που το άτομο εμφάνιζε αναρχική συμπεριφορά γευόταν την οργή της κοινής γνώμης που επιζητούσε τιμωρά, κοινωνική απομόνωση και περιφρόνηση.

Στη σημερινή εποχή, η κοινή γνώμη δεν έχει τέτοια επιρροή. Το άτομο όμως, δέχεται επιδράσεις στη διαμόρφωση αντιλήψεων, αισθημάτων, ιδεών, από το κοντινό οικείο του περιβάλλον τους γονείς, συγγενείς και φίλους. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

- Η δύναμη της πλειοψηφίας

Είναι παραπλήσια με την επιρροή που ασκεί η κοινή γνώμη και υποχρεώνει το άτομο να συμβιβαστεί και να προσαρμοστεί με τη συμπεριφορά των άλλων. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

- Ο φόβος της απόρριψης

Η απομόνωση και η απόρριψη είναι οι συνέπειες που γεύεται το άτομο με την άρνηση των κανόνων της κοινωνίας. Χαρακτηρίζεται ως εκκεντρικό και ανισόρροπο γι' αυτό και επιδιώκει την εναρμόνισή του, με τους ισχύοντες κοινωνικούς κανόνες και την αφομοίωσή του με το σύνολο, ώστε να νιώσει ασφάλεια και σιγουριά. Η μοναξιά είναι βαρύ τίμημα και φοβίζει. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

- Κοινωνικός ρόλος

Η κοινωνία απαιτεί από το άτομο να έχει συμπεριφορά διαφοροποιημένη ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, τη θέση και την ιδιότητά του. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

β. Κοινωνικό ένστικτο

Η κοινωνική προσαρμογή είναι μάλλον έμφυτη. Μεταφράζεται και ως κοινωνικό ένστικτο περιλαμβάνοντας την ανάγκη του ατόμου για επικοινωνία και συναναστροφή με άλλα άτομα, αναζητώντας τη φιλία και την αγάπη τους.

Οι σχέσεις μέσα στην οικογένεια προδιαγράφουν σε μεγάλο βαθμό την ποιότητα των μελλοντικών σχέσεων με τους άλλους. Στις περιπτώσεις που το άτομο δεν γεύτηκε την οικογενειακή θαλπωρή και τη μητρική αγάπη είναι ανίκανο να συνάψει ικανοποιητικές διαπροσωπικές σχέσεις. Εκδηλώνει αντικοινωνικές διαθέσεις, επίμονη αναζήτηση αγάπης και επιδοκιμασίας, απροθυμία και ανικανότητα δημιουργίας αμοιβαίων συναισθημάτων. Εάν το άτομο νιώσει απόρριψη παρουσιάζει δυσκολία στη δημιουργία κοινωνικών σχέσεων και ελαττωμένη ευαισθησία. Αυτό έχει σαν συνέπεια να παραμένει

αδιάφορο είτε στην κοινωνική αποδοχή, είτε στην κοινωνική απόκρουση. (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι το ζήτημα της προσαρμογής λύνεται αν το άτομο εφοδιαστεί με τις κατάλληλες δεξιότητες. Αυτές εμφυτεύονται μέσα του από πολύ μικρό με τις δυνάμεις που ασκούνται πάνω του και που το οδηγούν μέχρι την κοινωνικοποίησή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 : Η διαπαιδαγώγηση του παιδιού στην οικογένεια

6.1 ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ

Το φαινόμενο της διαπαιδαγώγησης είναι πανάρχαιο και πανανθρώπινο, αν και αλλάζει από εποχή σε εποχή. Συγκεκριμένα, διαπαιδαγώγηση είναι το σύνολο των επιδράσεων που ασκούνται στο άτομο από το φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον από τη στιγμή της γέννησης και κατά τη διάρκεια της όλης ζωής του. Ειδικότερα, είναι η σκόπιμη και συστηματική επίδραση του ώριμου ανθρώπου πάνω στον νέο και η συμβολή στην ψυχοσωματική ανάπτυξη του, καθώς και στην προσαρμογή του στα δεδομένα και τις απαιτήσεις της εποχής του (Κακαβούλη Δ., 1995). Είναι δηλαδή η προσπάθεια να μεταδοθούν από τους μεγάλους στους μικρότερους, ή από έμπειρους σε άπειρους γνώσεις, δεξιότητες, εμπειρίες, συνήθειες και Βασικά στοιχεία για την αντιμετώπιση της ζωής και των αναγκών του παιδιού ανάλογα με την ηλικία του

και την ιδιοσυγκρασία του. Πρέπει να ασκείται πάντα με βάση τις ικανότητες του παιδιού με αλληλεπίδραση και ποτέ με εξαναγκασμό (Κακαβούλη Δ., 1995).

Η έννοια της διαπαιδαγώγησης πρέπει να διαφοροποιείται από την έννοια της κοινωνικοποίησης. Με τον όρο κοινωνικοποίηση εννοούμε την δημιουργία ενός ενιαίου λειτουργικού και ψυχοσωματικού όλου, δηλ. την δημιουργία του ατόμου. Σύμφωνα με τη θεωρία των ρόλων, κοινωνικοποίηση είναι η εκμάθηση των κοινωνικών ρόλων, η οποία κάνει ικανό το άτομο να ενεργεί και να μεταβάλλεται σ' ένα φορέα κοινωνικών συστημάτων και ρόλων κι έτσι να συμβάλλει στην αναπαραγωγή της κοινωνίας (Ζαχαρενάκη Κ., 1995). Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι η κοινωνικοποίηση είναι ευρύτερη έννοια από την διαπαιδαγώγηση, μιας και η κοινωνικοποίηση συμπεριλαμβάνει τις συνειδητά προγραμματισμένες επιδράσεις για την εξέλιξη των προδιαθέσεων του παιδιού, το οποίο προσαρμόζεται στις αρχές και στις ανάγκες της κοινωνίας (Ζαχαρενάκη Κ., 1995).

Οι σκοποί της διαπαιδαγώγησης διαφοροποιούνται από εποχή σε εποχή κι εξαρτώνται από τις απαιτήσεις και τα πρότυπα της κοινωνίας. Υπάρχουν όμως κάποια Βασικά χαρακτηριστικά της οικογενειακής αγωγής που είναι σταθερά σε γενικές γραμμές και αυτά επιδιώκουν οι γονείς να προβάλλουν στα παιδιά τους όπως:

α. Οι καλές συνήθειες των παιδιών, είτε αφορούν προσωπικά στοιχεία είτε αφορούν την κοινωνικότητα των παιδιών.

β. Η ανάπτυξη της αίσθησης της ευθύνης και του καθήκοντος στα παιδιά, δίνοντας τους να καταλάβουν πως στη ζωή δεν πρέπει να τα περιμένουμε όλα από τους άλλους.

γ. Η ανάπτυξη βιολογικών συνηθειών και καθαριότητας.

δ. Τέλος η οικογενειακή αγωγή, αποβλέπει στην δημιουργία ψυχολογικών και σωματικών δυνατοτήτων στα παιδιά δίνοντας τους τα κατάλληλα εφόδια για την αντιμετώπιση της ζωής (Μουδατσάκη Δ., 1995). Τα στοιχεία αυτά

επιδιώκουν οι γονείς να τα δώσουν στα παιδιά ανεξαρτήτως εποχής και χρονολογίας.

Υπάρχουν όμως και οι σκοποί της αγωγής οι οποίοι διέπουν κάποιες συγκεκριμένες εποχές, ανάλογα με το ιδεώδες και τα πρότυπα της εποχής αυτής. Ειδικότερα:

α. Το ηρωικό ιδεώδες της αγωγής· είναι το παλαιότερο και ανήκει στην Ομηρική εποχή. Αφορμή του ηρωικού ιδεώδους ήταν ο Τρωικός πόλεμος και η αναγκαιότητα ύπαρξης ενός ήρωα, ο οποίος με τη Βοήθεια των θεών θα γίνει πρότυπο ανυπέρβλητο και αιώνιο.

β. Το γεωργικό ιδεώδες της αγωγής- το συναντάμε στην εποχή του Ησιόδου. Τώρα το πρότυπο δεν είναι ο γενναίος πολεμιστής, που όλοι θέλουν να του μοιάσουν, αλλά ο γεωργός που εργάζεται και μοχθεί συνεχώς. Κυρίαρχη ιδέα είναι η ιδέα του δικαίου, οι νόμοι και η εργασία.

γ. Το πολιτειακό και εθνικό ιδεώδες της αγωγής· το υποστήριξαν οι δύο μεγάλοι φιλόσοφοι Πλάτωνας και Αριστοτέλης. Κυρίαρχη ιδέα είναι ότι η δύναμη του κράτους δεν συνίσταται στον πληθυσμό του αλλά στην υπεροχή των πολιτών του και την αξιοκρατία (Ζαχαρενάκη Κ., 1995).

δ. Το Χριστιανικό ιδεώδες· το βρίσκουμε στα σκοτεινά χρόνια του Μεσαίωνα, όπου επικρατούσαν οι προκαταλήψεις και η εκκλησία έριχνε την βαριά σκιά της σ' όλη την Ευρώπη, δημιουργώντας φανατικούς οπαδούς και μίση ανάμεσα στους ανθρώπους.

ε. Το Δυτικό και Λογοτεχνικό ιδεώδες της αγωγής· το οποίο το συναντάμε στην περίοδο της Αναγέννησης. Μετά το σκοταδισμό του Μεσαίωνα, η Αναγέννηση φέρνει αλλαγή στην αγωγή των παιδιών, δίνοντας τους γνώσεις και εφόδια για μια πολιτισμένη και εγγράμματη ζωή (Ζαχαρενάκη Κ., 1995).

στ. Σήμερα η αγωγή αποβλέπει στην δημιουργία ελεύθερης δημοκρατικής και υπεύθυνης προσωπικότητας. Οι γονείς πρέπει να χρησιμοποιούν την σωστή διαπαιδαγώγηση στα παιδιά τους όσο καλύτερα μπορούν, όχι όμως να γίνεται αυτοσκοπός, αλλά με τους σωστούς χειρισμούς να οδηγεί το παιδί στην

εσωτερική ευγένεια, δηλ στην φιλικότητα και στην εγκαρδιότητα για τους γύρω του, καθώς στον σεβασμό της ανθρώπινης προσωπικότητας και τέλος να υπάρχουν βελτιωτικές επιδράσεις για το ίδιο το παιδί (στην προσωπικότητα του).

Πιο συγκεκριμένα, για να έχουμε ολοκληρωμένη αγωγή, πρέπει να στοχεύουμε στα εξής:

- α. Στην προαγωγή του ατόμου ως φορέα του πολιτισμού στον οποίο ζει.
- β. Στην αγάπη για το περιβάλλον και την τέχνη.
- γ. Στην ανάπτυξη εσωτερικής ελευθερίας και αγάπης για τον άλλον.
- δ. Στην μέριμνα για την πρόοδο, ευημερία και κοινωνικοποίηση του νέου (Ζαχαρενάκη Κ., 1995).

6.2 ΤΡΕΙΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ

Οι γονείς θα πρέπει να γνωρίζουν πως προβλήματα στην ανατροφή των παιδιών υπήρχαν και θα υπάρχουν πάντα. Βασικός κανόνας της συμπεριφοράς των γονέων προς το παιδί, είναι η αναγνώριση της προσωπικότητας του και ο σεβασμός της μοναδικότητάς του.

Ανάλογα με το βαθμό στον οποίο, οι γονείς, το επιτυγχάνουν αυτό, είναι δυνατόν να διακρίνουμε τρεις βασικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την πειθαρχία και γενικότερα την ανατροφή του παιδιού: α) την αυταρχική, β) την υποχωρητική και γ) τη δημοκρατική (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Βέβαια καμία από αυτές τις μεθόδους δεν είναι αποκομμένη η μία από την άλλη. Αντίθετα εμπλέκονται μεταξύ τους. Μπορούμε να πούμε όμως, πως οι γονείς κινούνται πάνω σ' ένα άξονα που ξεκινά από την υπερβολική αυστηρότητα και φτάνει ως την απόλυτη ελευθερία. Παρ' όλα αυτά γίνονται αποδεκτές οι τρεις

προαναφερθείσες μέθοδοι (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

α. Αυταρχική διαπαιδαγώγηση

Σύμφωνα μ' αυτή τη μέθοδο, οι γονείς μέσα στην οικογένεια έχουν τη μορφή τυράννου. Δε δέχονται τις απόψεις των παιδιών κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων μέσα στο οικογενειακό συμβούλιο. Αξιώνουν, να εκτελούνται οι εντολές τους χωρίς αντιρρήσεις, ενώ στην άρνηση του παιδιού για την εκτέλεση των εντολών επιβάλλουν σκληρές κυρώσεις (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β., 2000).

Στη σημερινή εποχή όμως, γονείς που υιοθετούν τέτοια στάση μέσα στην οικογένεια, δεν συναντώνται συχνά. Αυτό είναι λογικό, διότι τα παιδιά έχουν διαποτιστεί με το δημοκρατικό πνεύμα. Οπότε δε δέχονται δικτατορικές συμπεριφορές μέσα στην οικογένεια. Από την πλευρά τους οι γονείς γνωρίζουν ότι αυτού του είδους διαπαιδαγώγηση ανήκει στο παρελθόν. Πάντως, αρκετές φορές κατά τη διάρκεια της διαπαιδαγώγησης, χρησιμοποιείται η αυστηρότητα. Με τη συνεχή άσκηση της αυστηρότητας, οι αυταρχικοί γονείς προετοιμάζουν ανθρώπους κοινωνικά απροσάρμοστους. Τα παιδιά των αυταρχικών οικογενειών είναι δυνατόν να παρουσιάζονται: υποτακτικά, ανασφαλή, ελάχιστα δημοφιλή, λιγότερο ευαίσθητα στον έπαινο και στη μορφή, με τάση για απομόνωση, διστακτικότητα, ενώ τέλος ρέπουν προς την κλοπή.

Γενικά, επικρατεί η άποψη, πως η αυστηρότητα στην αγωγή μπορεί να δημιουργήσει πρόβλημα στην προσαρμογή του παιδιού. Έρευνες έχουν δείξει πως επηρεάζεται η στάση του ατόμου προς το κατεστημένο, από τον τρόπο ανατροφής του (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β., 2000).

Η σχέση που έχει το παιδί με τους γονείς του, δεν είναι καλή όταν αυτοί είναι αυστηροί. Έτσι το παιδί, χάνει τις υπηρεσίες των φυσικών του δασκάλων, στην πορεία των επομένων χρόνων. Ταυτόχρονα το παιδί παρουσιάζεται δύσκολο στη διεξαγωγή διαλόγου ενώ είναι αμέτοχο στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β., 2000).

Αυτή η αποχή παρουσιάζεται σ' αυτά τα κρίσιμα χρόνια της παιδικής ηλικίας, διότι οι αυταρχικοί γονείς επιδιώκουν, να εξουσιάζουν μέσω της δύναμης και της επιβολής κι να ελέγχουν κατά βάση την εξωτερική συμμόρφωση. Ακόμη, πιστεύουν πως με την εξουσία που διαθέτουν απέναντι στο παιδί, θα καταφέρουν να ρυθμίσουν τη συμπεριφορά του. Η εξουσία συνεπάγεται και τη χρήση απειλής ή πολύ περισσότερο τιμωρίας. Συνεπώς, λοιπόν, ο έλεγχος που ασκείται, από τους γονείς είναι εμφανής και άμεσος (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000.).

Από όλα τα παραπάνω μπορούμε να συμπεραίνουμε πως η αυταρχική αγωγή δεν είναι η καταλληλότερη για άσκηση προς το παιδί. Είναι όμως αναπόφευκτη, έστω και αν χρησιμοποιείται περιοδικά στις καθημερινές αλληλεπιδράσεις μεταξύ γονέων και παιδιού

β. Υποχωρητική διαπαιδαγώγηση

Η υγιής προσωπικότητα ενός παιδιού εξαρτάται από την ελαστικότητα που θα επιδείξουν οι γονείς κατά τα πρώτα χρόνια της ζωής του, σύμφωνα με τις Φροϋδικές θεωρίες. Σε αντίθετη περίπτωση, όπου υπάρχει δηλαδή συνεχής καταπίεση, τότε επέρχονται επιπτώσεις στην ψυχική του υγεία (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Σε σχέση με τους αυταρχικούς γονείς, οι ανεκτικοί είναι ακριβώς αντίθετοι. Οι ανεκτικοί γονείς, υιοθετούν τη στάση αυτή προς το παιδί τους διότι, στην δική τους παιδική ηλικία μπορεί να έζησαν σε περιβάλλον σκληρό και να μίσησαν τον αυταρχισμό, οπότε παρέχουν απόλυτη ελευθερία σ' αυτό να ενεργεί όπως θέλει. Όμως ούτε αυτή η μέθοδος είναι η καταλληλότερη για την προσαρμογή του παιδιού στην κοινωνία. Η απουσία ελέγχου και τάξης δημιουργούν παιδιά με προσωπικότητα που είναι τυραννική και βασανιστική για τους γονείς. Ακόμη τα παιδιά αυτά, παρουσιάζουν ανασφάλεια σε μεγάλο

βαθμό. Η έλλειψη περιορισμών ενδυναμώνει τις ενστικτώδεις δυνάμεις του παιδιού.

Θεωρείται απαραίτητος ο καθορισμός κανόνων συμπεριφοράς διότι η απόλυτη ελευθερία σύμφωνα με τους ψυχοθεραπευτές, καθίσταται επιζήμια για την κοινωνική στερέωση του παιδιού. Γι' αυτό η ελευθερία και ο έλεγχος των παιδικών πράξεων, πρέπει να συνυπάρχει (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Σ' αυτή τη μέθοδο αγωγής θεωρείται βασικό μειονέκτημα το ότι δημιουργούνται κοινωνικώς αποκομμένα άτομα. Αυτό οφείλεται στο ότι τα παιδιά, που μεγάλωσαν σε καθεστώς απόλυτης ελευθερίας, προσπαθούν να επιβάλλουν τις απόψεις τους, με αποτέλεσμα να δέχονται την άρνηση της υπόλοιπης κοινωνίας (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Καταλήγουμε λοιπόν, στο συμπέρασμα πως δεν πρέπει να δίδεται απόλυτη ελευθερία στο παιδί. Γιατί αποκτά θάρρος που μετατρέπεται σε θράσος, το οποίο του δημιουργεί προβλήματα στις σχέσεις του με τα μέλη, όχι μόνο της οικογένειας του, αλλά και της κοινωνίας.

γ. Δημοκρατική διαπαιδαγώγηση

Η μέθοδος αυτή, που θεωρείται η πιο παιδαγωγική, έχει τη θέση της μεταξύ των δύο προηγούμενων. Η δημοκρατική αγωγή χαρακτηρίζεται από:

α) την ατμόσφαιρα ελευθερίας μεταξύ των μελών της οικογένειας,
β) το σεβασμό της ατομικότητας του καθενός,
γ) την αντικειμενικότητα και την αμεροληψία στην αξιολόγηση των πράξεων κάθε μέλους της οικογένειας.

δ) το διάλογο για τη λύση όλων των οικογενειακών προβλημάτων καθώς και στη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων. Πρέπει να παρέχεται από νωρίς στο παιδί το δικαίωμα της ψήφου μέσα στα οικογενειακά συμβούλια. Έτσι, η απόφαση που θα λαμβάνεται κάθε φορά θα γίνεται αποδεκτή απ' όλους και δεν θα έχει τη μορφή εντολής (Γιαννικόπουλος Α., 1991).

Οι δημοκρατικοί γονείς αναζητούν τη συνεργασία, την πειθώ και τον αυτοέλεγχο. Επίσης χρησιμοποιούν την προτροπή, τη λογική εξέταση των καταστάσεων, την παροχή εξηγήσεων για τους κανόνες συμπεριφοράς και τις υποχρεώσεις. Αυτά τα επιτυγχάνουν βασιζόμενοι στο χειρισμό των ψυχολογικών αναγκών του παιδιού που αποβλέπει στην αυτοκριτική και αυτοβελτίωση. Ο έλεγχος που ασκούν είναι έμμεσος και διακριτικός, ενώ αποσκοπούν στη συνεργασία και την εξατομίκευση (Παρασκευόπουλος Ι., 1985).

Γενικότερα η στάση των γονέων προς τα παιδιά πρέπει να διακατέχεται από συνέπεια λόγων και έργων, σταθερότητα συμπεριφοράς, αποφυγή υπερβολικής αυστηρότητας.

6.3 ΜΕΣΑ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Οι γονείς οι οποίοι θέλουν να διαμορφώσουν ένα καλό χαρακτήρα και να διαπαιδαγωγήσουν όσο καλύτερα μπορούν το παιδί τους, πρέπει να έχουν υπ' όψη τους κάποια βοηθητικά μέσα, τα οποία θα βοηθήσουν τους ίδιους να ασκήσουν πιο καλά το ρόλο τους αλλά και τα παιδιά να πάρουν τα σωστά μηνύματα και να διδαχτούν σωστά.

Τα πιο σημαντικά μέσα διαπαιδαγωγικής είναι:

I. Το παράδειγμα. Οι γονείς με τη σωστή συμπεριφορά τους παραδειγματίζουν το παιδί, το οποίο μιμείται τη στάση τους και διαμορφώνει το χαρακτήρα του.

II. Η συνήθεια – όταν κάτι επαναλαμβάνεται συνέχεια από τους γονείς, π.χ. μια συγκεκριμένη μορφή αγωγής, γίνεται βίωμα για το παιδί και συνηθίζει να πράττει όπως και οι γονείς του.

III. Η πειθαρχία. Με την πειθαρχία, οι γονείς μπορούν να επιτύχουν σημαντικά αποτελέσματα στη βελτίωση συμπεριφοράς του παιδιού. Πρέπει βέβαια να εφαρμόζεται με μέτρο, χωρίς υπερβολές και ακρότητες.

IV. Η αμοιβή. Όταν οι γονείς αμείβουν υλικά ή λεκτικά το παιδί τους για μια σωστή πράξη ή μια σωστή συμπεριφορά, το παιδί θα επαναλάβει την ενέργειά του αυτή, νιώθοντας περήφανο για τον έπαινο ή αμοιβή που παίρνει. Η αμοιβή δεν πρέπει να δίνεται με σπατάλη ή φειδώ, γιατί δε θα έχει καμιά επίδραση στο παιδί.

V. Η ποινή. Με την ποινή οι γονείς προειδοποιούν το παιδί να μην επαναλάβει μια ανεπιθύμητη ενέργειά του και το συνετίζουν προς μια καλύτερη συμπεριφορά. Η ποινή δεν πρέπει να είναι πολύ αυστηρή, πρέπει να πραγματοποιείται όταν προλέγεται και να μην είναι πολύ συχνή και για ασήμαντους λόγους, γιατί τότε θα έχει ασήμαντη επιρροή (Ζουρδάκη Δ.,1984).

6.4 ΛΑΘΗ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΣΤΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Το πρώτο και σημαντικότερο λάθος, που διαπράττουν οι γονείς είναι ότι ξεχνούν πάνω απ' όλα ότι είναι άνθρωποι με αδυναμίες, ελαττώματα, δεν είναι παντογνώστες και σίγουρα κάνουν λάθη στην αγωγή των παιδιών τους, τα οποία όμως μπορούν να τα συνειδητοποιήσουν και να μην τα επαναλάβουν. Οι γονείς πρέπει να αποκτήσουν γνώσεις για την ανατροφή των παιδιών, να προετοιμάζονται για τα ενδεχόμενα μελλοντικά προβλήματα και να δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες και προϋποθέσεις για αρμονική συνεργασία, τόσο μεταξύ τους όσο και με τα παιδιά. Η συμπεριφορά τους προς τα παιδιά, επηρεάζει όχι μόνο τη σχέση που θα έχουν με τα παιδιά αλλά και ολόκληρη την ανάπτυξη του χαρακτήρα των παιδιών.

Ας δούμε όμως κάποια λάθη που κάνουν οι γονείς, χωρίς να τα συνειδητοποιούν.

α) Πολλοί γονείς στην προσπάθειά τους να καθοδηγήσουν, να συμβουλέψουν και να προστατέψουν τα παιδιά, με σκοπό να τα κάνουν ευτυχισμένα και επιτυχημένα στη ζωή, τα καταπιέζουν, καταπνίγουν τις

επιθυμίες τους και δεν τους δίνουν περιθώρια για πρωτοβουλίες και αυτονομία. Τα παιδιά, νιώθουν ανίκανα να κάνουν κάτι μόνα τους και πιστεύουν ότι είναι κλεισμένα σε χρυσό κλουβί. Πρέπει να δίνουν κάποιες ελευθερίες στα παιδιά, όχι όμως να καταλήγουν στην ασυδοσία (Ντράικωρς P.,1991)

β) Οι γονείς με την καταπιεστική και αποκλειστική αγάπη που δείχνουν στα παιδιά (και την ίδια αγάπη προσδοκούν να εισπράξουν) τα αποξενώνουν από τον έξω κόσμο, τα εμποδίζουν στο να κάνουν φιλίες και γνωριμίες και τέλος τα παιδιά αυτά γίνονται ενήλικες μοναχικοί, εσωστρεφείς, με προβλήματα κοινωνικής συμπεριφοράς αι συναναστροφής. Το κάθε παιδί έχει ανάγκη από την απεριόριστη αγάπη των γονιών του, αλλά αυτή η αγάπη δεν πρέπει να τα κάνει να εξαρτώνται από τους γονείς και να μην μπορούν να αποκολληθούν από αυτούς (Ντράικωρς P.,1991).

γ) Από την άλλη, οι εντελώς αδιάφοροι γονείς, οι γονείς δηλ. που δε δίνουν σημασία στα προβλήματα και στις ανάγκες των παιδιών, δεν τους προσφέρουν αγάπη και φροντίδα, δημιουργούν ψυχολογικές διαταραχές και διανοητική καθυστέρηση στα παιδιά. Τα οποία νιώθουν μόνα, εγκαταλειμμένα και αποξενωμένα. Κι αυτό γιατί η ψυχολογική ανάγκη του παιδιού να αγαπά και να αγαπιέται, να φροντίζεται, να νιώθει ασφαλές, δεν ικανοποιείται κι έτσι δημιουργούνται ανεπανόρθωτες ψυχικές βλάβες και τραύματα. Ο Nobel λέει:

«Το παιδί που μεγαλώνει με επιδοκιμασία μαθαίνει να αγαπά τον εαυτό του. Το παιδί που μεγαλώνει με ασφάλεια μαθαίνει να πιστεύει στον εαυτό του. Το παιδί που μεγαλώνει με αποδοχή και φιλία, μαθαίνει να αγαπά τον κόσμο».(Μουδατσάκη Δ.,1995)

δ) Οι γονείς ξεχνάνε να συμπεριφέρονται μερικές φορές σαν τα παιδιά, να παίζουν μαζί τους, να προσπαθούν να σκέφτονται όπως τα παιδιά, ώστε να καταλαβαίνουν τον τρόπο και την αιτία των πράξεών τους και απαιτούν από τα παιδιά να φέρονται, να σκέφτονται και να ενεργούν όπως οι μεγάλοι, κάτι που είναι αρκετά δύσκολο. Οι γονείς απαιτούν την τελειότητα από τα παιδιά στη συμπεριφορά τους και τυφλή υπακοή στο πρόσωπό τους, έχοντας βέβαια, τις

περισσότερες φορές, καλό κίνητρο. Ο τρόπος όμως που εκφράζουν την απαίτηση αυτή είναι αυταρχικός και βίαιος (Μουδατσάκη Δ.,1995).

ε) Πολλά λάθη γίνονται από τους γονείς ανάλογα με τη σειρά γέννησης των παιδιών.

Κυρίως στο πρωτότοκο παιδί, κάνουν οι γονείς τα περισσότερα λάθη, από άγνοια και από έλλειψη εμπειρίας. Οι γονείς φτάνουν σε υπερβολές και παραφέρονται, όσον αφορά τη διαπαιδαγώγησή του. Με τη γέννηση των άλλων παιδιών, οι γονείς κάνουν συγκρίσεις με το πρωτότοκο και ίσως να αδιαφορήσουν και να το παραμερίσουν με τον ερχομό του δεύτερου παιδιού, δίνοντας περισσότερη προσοχή στο νέο μέλος της οικογένειας (Μουδατσάκη Δ.,1995).

Στο τελευταίο παιδί, οι φροντίδες και η προσοχή που του δίνουν είναι μερικές φορές υπερβολικές και καταπιεστικές με αποτέλεσμα το παιδί να εξαρτάται αποκλειστικά από τους γονείς, να μην έχει δική του πρωτοβουλία και γνώμη, να μην είναι αυτόνομο και να νιώθει καταπίεση και ασφυκτική αγάπη. Τα μεγαλύτερα αδέρφια του, βλέποντας την ιδιαίτερη προσοχή κι αγάπη που του δείχνουν οι γονείς, υπάρχει περίπτωση να ζηλέψουν και να του κρατήσουν κακία, μιας και συγκεντρώνει όλα τα προνόμια των γονιών του (Φάρου Φ.\Κοφινά Σ.,1993).

Το μεσαίο παιδί, συγκεντρώνει τα λιγότερα προνόμια και τη λιγότερη προσοχή των γονιών και ίσως και κάποια αδιαφορία εκ μέρους τους μιας και αφιερώνουν την περισσότερη φροντίδα τους στο τελευταίο παιδί τους (Φάρου Φ.\Κοφινά Σ.,1993).

Το μοναχοπαιδί, αν κι έχει την αποκλειστική φροντίδα και μέριμνα των γονιών του, μιας και μεγαλώνει σε κλίμα υπερπροστατευτικό και σε περιβάλλον μεγάλων, νιώθει ανασφάλεια στην επαφή του με άλλα παιδιά, γίνεται απαιτητικό, ανυπόμονο και επίμονο στις απαιτήσεις του, τις οποίες συνήθως τις πραγματοποιούν οι γονείς του και δυσκολεύεται στις σχέσεις του, μιας και έχει μάθει να τα έχει όλα δικά του και δεν γνωρίζει την άρνηση. Οι γονείς για να

αποφύγουν την διαμόρφωση ενός δύστροπου χαρακτήρα και την προσκόλληση μαζί τους, πρέπει να το προτρέπουν να κάνει παρέα και με άλλα παιδιά, να μην είναι συνέχεια μαζί τους, να μην του δείχνουν υπερβολική αδυναμία και αφοσίωση και καλό θα ήταν να το πηγαιναν στο νηπιαγωγείο, για να έρθει σε επαφή με άλλα παιδιά και να κοινωνικοποιηθεί σωστά (Φάρου Φ.\Κοφινά Σ.,1993).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Σωματική τιμωρία :Ένας αποτελεσματικός τρόπος διαπαιδαγώγησης

7.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΤΙΜΩΡΙΑ; - ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Ως σωματική τιμωρία ορίζεται η πράξη επιβολής πόνου ή σωματικής δυσφορίας σε ανήλικο με σκοπό τον σωφρονισμό ή τον έλεγχο της συμπεριφοράς του. Μορφές σωματικής τιμωρίας μπορεί να είναι, μεταξύ άλλων, το «ζύλο», το χαστούκι, το άγριο σπρώξιμο, το χτύπημα με αντικείμενο, το ταρακούνημα, το τράβηγμα (αυτιού, μαλλιών κ.λ.π.), το δάγκωμα κ.α. Η σωματική τιμωρία αποτελούσε μέχρι πρότινος μια επιτρεπτή πράξη βίας στο πλαίσιο άσκησης του γονεϊκού ρόλου.

Είναι δεδομένο ότι για πολλά χρόνια η χρήση βίας ως μέσου στην ανατροφή, την πειθάρχηση και την εκπαίδευση των παιδιών ήταν λίαν διαδεδομένη. Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα όμως μια σειρά παιδαγωγοί, ψυχολόγοι, φωτισμένοι εκπαιδευτικοί, γιατροί και διανοητές επεσήμαναν αφενός τις βλαπτικές συνέπειες της χρήσης της σωματικής τιμωρίας ως μέσου σωφρονισμού των ανηλίκων και αφετέρου την ύπαρξη μιας σειράς άλλων

εναλλακτικών, λιγότερο επικίνδυνων αλλά και πιο αποτελεσματικών, και σε τελική ανάλυση πιο ανθρώπινων, μέσω ανατροφής των παιδιών (Φερέτη Ε.,2000).

Έτσι, το παράδειγμα των ενηλίκων, η εμφύσηση της ηρεμίας, της συνέπειας και της διαλλακτικότητας, ο διάλογος και η πειθώ, η επιβράβευση και η θετική ενίσχυση των επιθυμητών συμπεριφορών έναντι της τιμωρίας ήταν μερικά από τα εναλλακτικά μέσα που προτάθηκαν στις δυτικές κοινωνίες καθ' όλη τη διάρκεια του 20ού αιώνα, κερδίζοντας διαρκώς έδαφος και κοινωνική αποδοχή. Χαρακτηριστικά και πάλι, ο George Bernard Shaw φέρεται να έχει πει πως « το λουρί και το ραβδί είναι τα όργανα επιβολής του ανόητου», σηματοδοτώντας την αλλαγή αντιλήψεων που σιγά-σιγά επήλθαν στις δυτικές κοινωνίες (Φερέτη Ε.,2000).

Είναι βέβαιο ότι υπάρχουν γονείς που χρησιμοποιούν τη σωματική τιμωρία και τη θεωρούν μια καλή μέθοδο επιβολής των κανόνων προκειμένου να αναθρέψουν πειθαρχημένα παιδιά και νομοταγείς πολίτες .

Στις Η.Π.Α., από όπου προέρχεται η πλειονότητα των ερευνών, η χρήση σωματικής τιμωρίας φθίνει με την πάροδο των ετών. Τη δεκαετία του 1950, 99% των γονέων υποστήριζαν τη σωματική τιμωρία των παιδιών. Τα τελευταία χρόνια ο αριθμός αυτός έχει μειωθεί σημαντικά. Έρευνες αναφέρουν γενικά ότι, ποσοστό 50% των γονέων υποστηρίζουν τη χρησιμότητα του μέσου αυτού διαπαιδαγώγησης. Έρευνες δείχνουν επίσης ότι, ενώ οι περισσότεροι γονείς χρησιμοποιούν τη σωματική τιμωρία, εντούτοις δεν τη θεωρούν αποτελεσματικό τρόπο πειθάρχησης στους κανόνες (Φερέτη Ε.,2000).

Συνήθως οι γονείς που χρησιμοποιούν τη σωματική τιμωρία υποστηρίζουν ότι:

- Το ξύλο (σε ήπια μορφή) είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος ελέγχου της συμπεριφοράς.

- Κι εμένα με χτυπούσαν οι γονείς μου όταν ήμουν μικρός/ή και εξελίχθηκα φυσιολογικά.

- Αν δεν δίνουμε λίγο ξύλο στα παιδιά, θα γίνουν κακομαθημένα. Εξάλλου το ξύλο βγήκε από τον παράδεισο.

Πρώτο επιχείρημα:

« Το ξύλο (σε ήπια μορφή) είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος ελέγχου της συμπεριφοράς»

Όταν χτυπάμε ένα μικρό παιδί συνήθως με αυτόν τον τρόπο θα καταφέρουμε να σταματήσουμε την κακή του συμπεριφορά προσωρινά. Ωστόσο, άλλοι τρόποι πειθαρχίας όπως είναι η λεκτική διόρθωση, η χρήση λογικής μπορούν να λειτουργήσουν επίσης αποτρεπτικά χωρίς τις κακές συνέπειες του ξύλου (Φερέτη Ε.,2000).

Δεύτερο επιχείρημα:

«Κι εμένα με χτυπούσαν οι γονείς μου όταν ήμουν μικρός/ή και εξελίχθηκα φυσιολογικά»

Η σωματική τιμωρία-το ξύλο αποτελεί ένα συναισθηματικό γεγονός. Οι ενήλικες συχνά θυμούνται με μεγάλη διαύγεια τις φορές που τους χτύπησαν προκειμένου να τους τιμωρήσουν. Πολλοί από αυτούς γυρίζοντας στην παιδική

ηλικία τους θυμούνται αυτές τις σκηνές με ιδιαίτερο θυμό και λύπη. Μερικές φορές λένε «Με χτυπούσαν όταν ήμουν μικρός και το άξιζα». Είναι σκληρό να πιστέψουν ότι άνθρωποι που τους αγαπούσαν μπορούσαν να έχουν την πρόθεση να τους κάνουν κακό. Αισθάνονται έτσι την ανάγκη να τους δικαιολογήσουν. Οι μελέτες δείχνουν ότι ακόμη και λίγες φορές επιβολής της σωματικής τιμωρίας συνδέονται με περισσότερα καταθλιπτικά συμπτώματα στην ενήλικη ζωή καθώς και με αντικοινωνική συμπεριφορά, παραβατικότητα και άλλες μορφές παθολογικής συμπεριφοράς. Επομένως ,είναι πιθανό κάποια άτομα να μην εξελιχθούν ομαλά (Φερέτη Ε.,2000).

Τρίτο επιχείρημα:

«Αν δεν δίνουμε λίγο ξύλο στα παιδιά, θα γίνουν κακομαθημένα. Εξάλλου το ξύλο βγήκε από τον παράδεισο».

Σε πολλές χώρες τα παιδιά μεγαλώνουν χωρίς να τους επιβάλλεται σωματική τιμωρία στο σπίτι ή στο σχολείο, και έχει παρατηρηθεί ότι τα ποσοστά διαπροσωπικής βίας είναι χαμηλότερα από ό,τι σε χώρες όπου χρησιμοποιείται ακόμη η σωματική τιμωρία. Επίσης, για παράδειγμα, στη Σουηδία, μετά την κατάργηση της σωματικής τιμωρίας διά νόμου, έρευνες έδειξαν ότι οι γονείς σκέφτονταν περισσότερο πριν ενεργήσουν τιμωρητικά και εμπιστεύονταν περισσότερο τη λεκτική επίλυση των συγκρούσεων, με αποτέλεσμα τόσο οι γονείς όσο και τα παιδιά να έχουν μεγαλύτερο αυτοέλεγχο (Φερέτη Ε.,2000).

7.2 Ο ΑΝΑΤΟΜΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ

Η επιλογή του ανατομικού στόχου εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Η ταπείνωση και ο πόνος του θύματος ήταν πάντοτε πρωταρχική μέριμνα του θύτη. Στην επιλογή του στόχου συμβάλλουν επίσης τα ήθη μιας κοινωνίας. Έτσι, πιο συχνά η σωματική τιμωρία κατευθύνεται στα οπίσθια και μάλιστα ορισμένες γλώσσες έχουν ειδική λέξη για να περιγράψουν τα χτυπήματα που φέρονται σε αυτό το συγκεκριμένο μέρος του σώματος: στη γαλλική *fessée* (από το *fesse* = πισινός) και στην ισπανική *nalgada* (από το *nalga* = γλουτός) (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

Ο αγγλικός όρος *spanking* (ξύλο στον πισινό) αναφέρεται επίσης στο ξύλο στον πισινό, όμως μόνο με ανοιχτή παλάμη. Τα χτυπήματα στα οπίσθια προτιμώνται διότι είναι επώδυνα και παράλληλα δεν επιφέρουν σωματικό τραυματισμό. Όσο για τα χτυπήματα στην πλάτη, το μέρος αυτό του σώματος αποτελούσε τον κύριο στόχο στις στρατιωτικές και δικαστικές ποινές κατά τον 17ο και 18ο αιώνα (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

Στις σύγχρονες κοινωνίες σπάνια πλέον δίνονται ραπίσματα στην πλάτη, καθώς είναι πιθανή η πρόκληση κάκωσης στη σπονδυλική στήλη και στα νεφρά. Το πρόσωπο και ειδικότερα τα μάγουλα εξακολουθούν να αποτελούν τον κύριο στόχο της σωματικής τιμωρίας εκ μέρους των γονέων, ενώ αποφεύγεται το υπόλοιπο κεφάλι λόγω της ευαισθησίας του σε σοβαρό και μη αναστρέψιμο τραυματισμό. Στο σχολείο χτυπήματα (με βέργα, χάρακα κλπ.) είναι η πιο συνηθισμένη μορφή σωματικής τιμωρίας. Στη δυτική Ασία τέλος, η σωματική τιμωρία στοχεύει κυρίως στα πόδια (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

Σε κάθε περίπτωση, η σωματική τιμωρία αποτελεί την πρώτη μορφή βίας με την οποία έρχεται αντιμέτωπο το παιδί στους κόλπους αρχικά της οικογένειας και εν συνεχεία ίσως στο σχολείο, με σκοπό την επιβολή κανόνων πειθαρχίας. Η επιλογή του συγκεκριμένου μέσου ως μέσου διαπαιδαγώγησης αντικατοπτρίζει τις στάσεις και τις αντιλήψεις της ευρύτερης κοινωνίας καθώς

και το βαθμό στον οποίο είναι ανεπτυγμένες και γνωστές τόσο οι εναλλακτικές μορφές πειθαρχίας όσο και οι δυσμενείς συνέπειες που ενδέχεται να επιφέρει η συγκεκριμένη μέθοδος (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

7.3 ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΤΙΜΩΡΙΑ ΣΤΙΣ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΕΣ

Στις σύγχρονες κοινωνίες, η σωματική τιμωρία έχει ευρέως απορριφθεί προς όφελος άλλων μεθόδων διαπαιδαγώγησης και επιβολής της πειθαρχίας. Αν και η σωματική τιμωρία χρησιμοποιείται ακόμη στο πλαίσιο της οικογένειας, έχει απαγορευτεί σε περισσότερες από 17 χώρες: Αυστρία, Βουλγαρία, Κροατία, Κύπρο, Δανία, Φινλανδία, Γερμανία, Ελλάδα, Ουγγαρία, Ιταλία, Ισλανδία, Ισραήλ, Λετονία, Νορβηγία, Ρουμανία, Σουηδία, Κάτω Χώρες και Ουκρανία (Σταυριανάκη Μ.,2000).

Όπου αυτή χρησιμοποιείται, έχει παρατηρηθεί ότι η φυλή και το φύλο αποτελούν παράγοντες διάκρισης της επιβολής της τιμωρίας. Έτσι τα παιδιά των μαύρων και τα αγόρια είναι πιο πιθανό να τιμωρηθούν με ξύλο στο σπίτι και στο σχολείο, ενώ η σωματική τιμωρία που υφίστανται τα αγόρια είναι μάλλον πιο αυστηρή, πιο συχνή και πιο βίαιη απ' ό,τι εκείνη που υφίστανται τα κορίτσια.Ωστόσο, σύμφωνα με έρευνες, η σωματική τιμωρία έχει αντίθετα από τα προσδοκώμενα αποτελέσματα στα παιδιά, πράγμα που ισχύει ακόμη περισσότερο για τα αγόρια (Σταυριανάκη Μ.,2000).

Όσον αφορά την τιμωρία σε εκπαιδευτικό πλαίσιο, οι προσεγγίσεις ποικίλλουν ανάλογα με τη χώρα. Στη δυτική Ευρώπη, στις περισσότερες χώρες της ανατολικής Ευρώπης, στον Καναδά, στη Νέα Ζηλανδία, στην Ιαπωνία και στη Νότιο Αφρική,η σωματική τιμωρία στο σχολείο έχει καταργηθεί. Στην Αυστραλία, η σωματική τιμωρία έχει καταργηθεί σε όλα τα δημόσια σχολεία αλλά εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ως μέθοδος διαπαιδαγώγησης στην πλειονότητα των ιδιωτικών στις περισσότερες πόλεις (Σταυριανάκη Μ.,2000).

Στις Η.Π.Α., 23 πολιτείες επιτρέπουν τη σωματική τιμωρία στα σχολεία. Κάποιοι αναφέρουν 350.000 περιπτώσεις ανά έτος όπου δάσκαλοι έχουν καταφέρει χτυπήματα σε παιδιά, ενώ ο Εθνικός Σύλλογος Σχολικών Ψυχολόγων ανεβάζει τον αριθμό σε 1,5 εκατομμύριο περιπτώσεις το χρόνο.

Στοιχεία υποδεικνύουν ότι στις Η.Π.Α. παρατηρούνται τα ίδια φαινόμενα διάκρισης που ισχύουν σε όλες τις χώρες όπου χρησιμοποιείται η σωματική τιμωρία. Έτσι υπάρχουν, τόσο φυλετικές διακρίσεις όσο και διακρίσεις μεταξύ των δύο φύλων, με τους μαύρους μαθητές και τα αγόρια να τιμωρούνται πιο συχνά σε σύγκριση με τους λευκούς και τα κορίτσια για την αθέτηση των ίδιων κανόνων (Σταυριανάκη Μ.,2000).

Τέλος παρατηρείται ότι η σωματική τιμωρία των αγοριών είναι πιο αυστηρή και εμπεριέχει περισσότερη επιθετικότητα σε σχέση με τα κορίτσια. Σε κάποιες πόλεις η διάκριση μεταξύ των φύλων ως προς τη σωματική τιμωρία έχει ισχύ νόμου. Για παράδειγμα, στο Κουίνσλαντ της Αυστραλίας η σωματική τιμωρία των κοριτσιών στα σχολεία καταργήθηκε το 1934 αλλά η σωματική τιμωρία των αγοριών στα ιδιωτικά σχολεία εν έτει 2007 εξακολουθεί να είναι νόμιμη (Σταυριανάκη Μ.,2000).

7.4 ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΣΟΥΗΔΙΑΣ

Η Σουηδία ήταν η πρώτη χώρα που ήδη από το 1979 απαγόρευσε διά νόμου τη χρήση σωματικής τιμωρίας τόσο στο σχολείο όσο και στην οικογενειακή εστία. Το 1996 έγινε ανακοίνωση έρευνας στο 26ο Διεθνές Συνέδριο Ψυχολογίας στο Μόντρεαλ για τα αποτελέσματα του νόμου αυτού, με τίτλο «Πού είναι τα στοιχεία ότι η μη κακοποιητική σωματική τιμωρία αυξάνει την επιθετικότητα;» (Haeuser A.,1992).

Η έρευνα κατέληγε ότι, αν και ο σουηδικός νόμος αποσκοπούσε στη μείωση της παιδικής κακοποίησης, οι μελέτες έδειχναν ότι το ποσοστό της παιδικής κακοποίησης στη Σουηδία ήταν 49% υψηλότερο από εκείνο στις

Η.Π.Α. ένα χρόνο μετά την εφαρμογή του νόμου. Το ερώτημα που εγείρει η μελέτη είναι για ποιο λόγο υπήρξε στη Σουηδία αυτή η αύξηση του ποσοστού της παιδικής κακοποίησης μετά την θεσμοθέτηση της απαγόρευσης της (Haeuser A.,1992).

Παρατηρείται, ότι σε σύγκριση με τους αυταρχικούς και απολυταρχικούς γονείς, οι επιτρεπτικοί γονείς ήταν πιο πιθανό να αναφέρουν,εκρήξεις οργής στις οποίες προκαλούσαν μεγαλύτερο πόνο ή σοβαρότερο τραυματισμό στο παιδί απ' ό,τι σκόπευαν αρχικά.

Οι επιτρεπτικοί γονείς προφανώς έγιναν βίαιοι επειδή ένιωσαν ότι δεν μπορούσαν να ελέγξουν τη συμπεριφορά των παιδιών τους ούτε να αντέξουν την επίπτωση που είχε στους ίδιους.Οι επιτρεπτικοί γονείς χρησιμοποιούσαν το ήπιο ξύλο λιγότερο από τους απολυταρχικούς και αυταρχικούς γονείς. Επομένως, πιθανόν η απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας σε οποιοδήποτε βαθμό, ίσως , να εξαλείφει την ήπια μορφή τιμωρίας, η οποία θεωρείται ότι αποτρέπει την περαιτέρω κλιμάκωση της επιθετικότητας στα πλαίσια της πειθαρχίας (Haeuser A.,1992).

Ωστόσο, αυτός δεν είναι λόγος για να εξακολουθούν οι γονείς να καταφεύγουν στη βία οποιουδήποτε βαθμού. Θα πρέπει να αναζητηθούν νέοι τρόποι διαπαιδαγώγησης που θα έχουν ως βάση το διάλογο και τη λογική.Και γι'αυτό το λόγο,φαίνεται ότι οι Σουηδοί γονείς στη συνέχεια ανέπτυξαν νέους, σταθερούς τρόπους διαπαιδαγώγησης που μείωναν την κλιμάκωση των φωνών και πιθανόν της κακοποίησης (Haeuser A.,1992)

Συμπερασματικά, τα διαθέσιμα δεδομένα για το ζήτημα αυτό στη Σουηδία δείχνουν ότι δεν μπορούμε να μειώσουμε την παιδική κακοποίηση ή σωματική τιμωρία απλώς και μόνο διατάσσοντας την κατάργηση της. Κάτι τέτοιο αποτελεί το πρώτο και βασικό βήμα που πρέπει να κάνει η πολιτεία, αλλά παράλληλα οι γονείς χρειάζονται νέες, αποτελεσματικές τεχνικές για να αντικαταστήσουν τη σωματική τιμωρία με άλλους τρόπους διαπαιδαγώγησης

που θα βοηθούν και τους ίδιους να διαχειρίζονται σωστά τον εκνευρισμό ή τη ματαίωση τους .

7.5 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΠΑΡΑΘΕΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στην Ελλάδα ο νόμος απαγόρευε τη λήψη σωφρονιστικών μέτρων που θίγουν την αξιοπρέπεια των παιδιών, αλλά δεν εξαιρούσε τη σωματική τιμωρία από τα μέτρα που επιτρέπεται να επιβάλλουν οι γονείς στα παιδιά για τη διαπαιδαγώγησή τους. Ωστόσο, ο νέος νόμος 3500/06 για την ενδοοικογενειακή βία που ψηφίστηκε πρόσφατα απαγορεύει την άσκηση σωματικής βίας σε βάρος ανηλίκου ως μέσο σωφρονισμού στο πλαίσιο της ανατροφής του, με τη ρητή διευκρίνιση ότι η σωματική τιμωρία δεν περιλαμβάνεται στα επιτρεπτά μέτρα σωφρονισμού και ότι η χρήση της επισύρει για τους γονείς τις συνέπειες της κακής άσκησης της γονικής μέριμνας. Εξάλλου, η σωματική τιμωρία απαγορεύεται ρητά σε σχολεία και ιδρύματα (Φερέτη Ε.,2000).

Στην έρευνα των Ε. Φερέτη και Μ. Σταυριανάκη που πραγματοποιήθηκε στο Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού με θέμα: « **Η χρήση της σωματικής τιμωρίας στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια. Μια κοινωνιολογική μελέτη στην περιοχή της πρωτεύουσας (1997)**», σε αντιπροσωπευτικό δείγμα 591 οικογενειών μαθητών δημοτικών σχολείων Α΄ και ΣΤ΄ Δημοτικού (293 κορίτσια, 298 αγόρια) και με τη μέθοδο της προσωπικής συνέντευξης βάσει ερωτηματολογίου, βρέθηκε ότι:

Το ποσοστό χρήσης της σωματικής τιμωρίας επί του συνόλου του δείγματος ανέρχεται κατά μέσο όρο στο 65,5%. Μεγαλύτερη χρήση σωματικής τιμωρίας παρατηρείται στα αγόρια 71,3% και μικρότερη στα κορίτσια 59,7% (σχεδόν διπλάσια πιθανότητα στα αγόρια).Αντίστοιχα, σε σχέση με την ηλικία, τα παιδιά της Α΄ Δημοτικού έχουν τριπλάσια πιθανότητα να τιμωρηθούν σωματικά (77,8%) από τα παιδιά της ΣΤ΄ Δημοτικού (53,5%).Να σημειωθεί

ότι, στα παιδιά προσχολικής ηλικίας το ποσοστό χρήσης μπορεί να ξεπεράσει το 90%. (Σταυριανάκη Μ., 2000).

Οι λόγοι για τους οποίους χρησιμοποιείται η σωματική τιμωρία είναι όταν το παιδί:	
1. Κάνει κάτι για το οποίο το έχουν προειδοποιήσει	71,7 %
2. Τσακώνεται με τα αδέρφια του	62,4 %
3. Αντιμιλάει	53,3%
4. Λέει ψέματα	37,7%
5. Κάνει ζημιά στο σπίτι	27,7%
6. Χρησιμοποιεί «κακές λέξεις»	27,6%
7. Αρνείται να διαβάσει τα μαθήματά του	25,8 %
8. Έχει κακή επίδοση στα μαθήματα	15,7%
9. Τσακώνεται με άλλα παιδιά	13,4%
10. Αρνείται να φάει	12,6 %
11. Κακομεταχειρίζεται τα ζώα	10,0 %
12. Έχει κακή συμπεριφορά στο σχολείο	8,6 %
13. Βλέπει πολύ τηλεόραση	6,2 %
14. Καταστρέφει ή λερώνει τα ρούχα του παίζοντας	3,0 %

Είναι χαρακτηριστικό ότι 4% (21 περιπτώσεις) του δείγματος των παιδιών των οποίων οι γονείς χρησιμοποιούν σωματική τιμωρία, είχε υποστεί μικροτραυματισμούς όπως π.χ. μάτωμα της μύτης και εκδορές, ενώ 1,2 % (7 περιπτώσεις) , είχε υποστεί σοβαρό τραυματισμό με αποτέλεσμα να χρειαστεί συρραφή του τραύματος ή/ και νοσηλεία. Ως προς την αποτελεσματικότητα της μεθόδου της σωματικής τιμωρίας, η έρευνα έδειξε ότι το 90% των παιδιών επαναλαμβάνουν την πράξη για την οποία τις «έφαγαν» και μάλιστα το 44% από αυτά μέσα σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα (Φερέτη Ε., 2000).

Επισημαίνεται ότι σε ποσοστό 87% οι γονείς δήλωσαν ότι γνωρίζουν ότι η σωματική τιμωρία απαγορεύεται στο σχολείο, ενώ 78% δήλωσαν ότι συμφωνούν να ισχύσει η απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας και στη χώρα μας (Φερέτη Ε.,2000).

Πρόσθετη ανάλυση ως προς τις κοινωνικές αντιλήψεις και συνθήκες που περιβάλλουν το φαινόμενο ανέδειξε ως ιδιαίτερα σημαντική την ύπαρξη των ακόλουθων παραγόντων, οι οποίοι ευνοούν τη χρήση της σωματικής τιμωρίας:

- Ένταση και εκνευρισμός των γονέων από προβλήματα και καταστάσεις, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά των παιδιών όταν πρέπει αυτά να τιμωρηθούν.

- Κοινωνική αντίληψη ότι η σωματική τιμωρία χρησιμοποιείται από την πλειονότητα των γονιών « κάτι που το κάνουν σχεδόν όλοι ή οι περισσότεροι».

- Απουσία βοήθειας από άλλα άτομα υποστηρικτικά προς την οικογένεια όταν υπάρχει ανάγκη στο θέμα της φροντίδας των παιδιών (Φερέτη Ε.,2000).

Μόνο 5% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι η σωματική τιμωρία προλαμβάνει την εκδήλωση παραβατικής συμπεριφοράς, ενώ αντίθετα, σε πολύ υψηλά ποσοστά, άνω του 90% υπήρξαν απαντήσεις όπως: με τη χρήση της σωματικής τιμωρίας «το παιδί μπορεί να φύγει από το σπίτι», « να εκδηλώσει διάφορες μορφές παραβατικής συμπεριφοράς», «να γίνει επιθετικό, πεισματάρικο και αδιάφορο στην τιμωρία» (Φερέτη Ε.,2000).

Σε ανάλογα υψηλά ποσοστά οι γονείς πιστεύουν ότι η σωματική τιμωρία μπορεί να προκαλέσει τραυματισμούς, να κάνει το παιδί να αισθάνεται ανεπιθύμητο, να προκαλέσει κατάθλιψη και συναισθηματικά προβλήματα, να κλονίσει τη σχέση γονιού-παιδιού, να καθυστερήσει την περιέργεια και την πνευματική του ανάπτυξη και να καλλιεργήσει το φόβο. Πρόσθετα, οι γονείς εξέφρασαν την άποψη ότι με τη χρήση της σωματικής τιμωρίας είναι πολύ

πιθανό τα παιδιά να χρησιμοποιούν βία ως ενήλικες στα δικά τους παιδιά στο μέλλον (Φερέτη Ε.,2000).

Έχει σημασία να υπογραμμιστεί ότι η ανάλυση ανέδειξε ως ισχυρότερο παράγοντα στη χρήση της σωματικής τιμωρίας,την αντίληψη ότι η σωματική τιμωρία αποτελεί δικαίωμα των γονιών.

Στο ερώτημα «Τι, κατά τη γνώμη σας, διευκολύνει περισσότερο ένα γονιό στο μεγάλωμα του παιδιού του;» οι απαντήσεις που δόθηκαν είχαν ως εξής:

∅ Το μεγαλύτερο ποσοστό 47,6% ανέφεραν τη σημασία των σχέσεων ανάμεσα στο ζευγάρι. Η ύπαρξη συμφωνίας μεταξύ των γονιών σε θέματα διαπαιδαγώγησης, η συμπαράσταση μεταξύ των συζύγων, το μοίρασμα της φροντίδας των παιδιών με τον σύντροφο, η μεγαλύτερη συμμετοχή του πατέρα και γενικά ο καταμερισμός εργασιών στο σπίτι και η αλληλοκατανόηση είναι τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα που δόθηκαν.

∅ 44,6% όλων των περιπτώσεων αναφέρθηκαν στη σημασία του οικονομικού παράγοντα. Η οικονομική άνεση, οι καλές συνθήκες διαβίωσης, η ύπαρξη σταθερής εργασίας και εισοδήματος υπογραμμίστηκαν ως οι σημαντικοί παράμετροι στην κατηγορία αυτή.

∅ 40,8% των απαντήσεων αφορούσε στην ποιότητα των σχέσεων γονιών-παιδιών.

∅ 37,3% του συνόλου του δείγματος απάντησαν ότι το μεγάλωμα ενός παιδιού μπορεί να διευκολυνθεί μέσα από το ρόλο του σχολείου, καθώς και το ρόλο των ειδικών (Φερέτη Ε.,2000).

Με τα δεδομένα αυτά, η σωματική τιμωρία δεν μπορεί πλέον και στην Ελλάδα να θεωρείται ως αναγκαία και αναπόφευκτη μέθοδος διαπαιδαγώγησης των παιδιών αλλά ως παραβίαση των δικαιωμάτων τους, με δυσμενείς συνέπειες

για τα παιδιά, τις ενδοοικογενειακές σχέσεις αλλά και το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο (Φερέτη Ε.,2000).

Η αντιμετώπιση του προβλήματος της σωματικής τιμωρίας σε επίπεδο διεθνών οργανισμών και εθνικών προσπαθειών και κινημάτων επιβεβαιώνει τη σημασία της μη βίαιης διαπαιδαγώγησης των παιδιών για την αποτροπή και την πρόληψη της βίας (Φερέτη Ε.,2000).

Το γεγονός και μόνο ότι τα όρια μεταξύ σωματικής τιμωρίας και σωματικής κακοποίησης είναι δυσδιάκριτα, καθιστά την ποινή που εμπεριέχει την πρόκληση σωματικού πόνου,ένα μάλλον επικίνδυνο μέσο διαπαιδαγώγησης και αποτελεί μία τελείως αναποτελεσματική μέθοδο για να συντελέσει στη δόμηση ενός υγιούς χαρακτήρα.Επίσης είναι πασιφανείς οι επιβλαβείς συνέπειες που έχει στη συγκρότηση της προσωπικότητας καθώς συνδέεται άρρηκτα με διάφορες μορφές ψυχοπαθολογίας. Στην ελληνική κοινωνία όπου γενικά γονείς και δάσκαλοι καταφεύγουν στην τακτική της σωματικής τιμωρίας είναι ανάγκη να υπάρξει ενημέρωση για τις επιζήμιες συνέπειές της και συγχρόνως να διαδοθούν εναλλακτικά μέσα διαπαιδαγώγησης που χρησιμοποιούν το λόγο και όχι τη βαναυσότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Επιδημιολογικά στοιχεία και ερευνητικά δεδομένα στην Ελλάδα και στο εξωτερικό

8.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σωματική τιμωρία έχει γίνει αντικείμενο ευρείας έρευνας τα τελευταία χρόνια, από τη στιγμή κυρίως που άρχισε να αμφισβητείται η αποτελεσματικότητα της εφαρμογής της. Πρόκειται ουσιαστικά για έναν τύπο πειθαρχίας τον οποίο χρησιμοποιούν οι γονείς ή άλλα άτομα που αναλαμβάνουν τη φροντίδα ή εκπαίδευση των παιδιών και που αναφέρεται στην απόκριση του γονέα ή άλλου τροφού σε μια μη επιθυμητή συμπεριφορά του παιδιού, με πρόκληση πόνου.

Η σωματική τιμωρία παρουσιάζει μεγάλο εύρος στη μορφή και τη σοβαρότητα της, που κυμαίνεται από ένα χτύπημα του παιδιού με το χέρι-κυρίως στα άκρα ή τα οπίσθια- μέχρι και σοβαρά χτυπήματα, αναγνωρίσιμα κάποιες φορές και ως σωματική κακοποίηση (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε.,1993).

Αυτό έχει ως αποτέλεσμα πολλοί ερευνητές να υποστηρίζουν ότι η σωματική τιμωρία δεν διαφοροποιείται από την κακοποίηση και ότι τις περισσότερες φορές η σωματική κακοποίηση ξεκινάει ως σωματική τιμωρία, όπως έχει άλλωστε υποδειχθεί και από έρευνες στην Αμερική, τον Καναδά, τη Φινλανδία και το Χονγκ Κονγκ. (Αγάθωνος-Γεωργοπούλου Ε.,1993).

Στον Οδηγό για την αναγνώριση της κακοποίησης-παραμέλησης του παιδιού (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού 1998), σε ειδικό για τη σωματική τιμωρία κεφάλαιο, αναφέρεται επίσης, ότι τις περισσότερες φορές η σωματική τιμωρία δεν καταλήγει σε κακοποίηση, ενώ η κακοποίηση τις περισσότερες φορές αρχίζει ως μια συνήθης σωματική τιμωρία .

Επίσης αξίζει να αναφερθεί πως οι συμπεριφορές που δεν καταλήγουν σε σοβαρή σωματική βλάβη, θεωρούνται σωματική τιμωρία, ενώ οι συμπεριφορές που είναι πιθανό να τραυματίσουν το παιδί θεωρούνται σωματική κακοποίηση. Τα όρια βέβαια μεταξύ των δύο εννοιών δεν είναι πάντα ξεκάθαρα. Ο γονέας και ο εκπαιδευτής μπορεί να μην έχει πρόθεση να βλάψει το παιδί, αλλά η βλάβη μπορεί να είναι αποτέλεσμα υπερπειθάρχησης ή σωματικής τιμωρίας. Είναι σημαντικό λοιπόν να διευκρινιστεί άλλη μια παράμετρος στη μελέτη της σωματικής τιμωρίας, που αφορά στη σοβαρότητα της, καθώς η σωματική τιμωρία μπορεί να είναι ήπιας, μέτριας ή σοβαρής μορφής (Αγάθωνος_Γεωργοπούλου Ε.,1993).

Τέλος εκείνο που αναμένεται είναι ότι η σωματική τιμωρία επηρεάζει αρνητικά το άτομο και ότι όσο πιο σοβαρή και χρόνια είναι η χρήση της τόσο πιο αρνητικές είναι οι επιπτώσεις της. Επίσης, αναμένεται ότι η σωματική τιμωρία θα έχει και μακροπρόθεσμες συνέπειες, μία εκ των οποίων θα είναι η επανάληψη της κατά την ενήλικη ζωή και η διαμόρφωση με τον τρόπο αυτό ενός φαύλου κύκλου χρήσης της σωματικής τιμωρίας και της βίας.

8.2 Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΤΙΜΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ. ΕΠΙΔΗΜΙΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ

Τα τελευταία χρόνια σε όλο τον κόσμο παρατηρείται μια σημαντική αύξηση του ενδιαφέροντος σχετικά με τα δικαιώματα των παιδιών. Η μελέτη σχετικά με τη χρήση της σωματικής τιμωρίας συνιστά έναν από τους πιο κρίσιμους τομείς, όπου

εκδηλώνεται το ενδιαφέρον αυτό. Πλήθος ερευνητικών εργασιών έχουν ως σκοπό να αναδείξουν τις αρνητικές συνέπειες της εφαρμογής της, με σκοπό τον περιορισμό, αλλά ακόμα και την εξάλειψη της χρήσης της.

Σε μια παγκόσμια αναφορά στο πλαίσιο πρωτοβουλίας για την εξάλειψη της σωματικής τιμωρίας των παιδιών, οι πρεσβευτές της πρωτοβουλίας αυτής γράφουν «Το να χτυπάει κανείς ανθρώπους είναι λάθος - και τα παιδιά είναι άνθρωποι. Η σωματική τιμωρία των παιδιών καταπατά τα θεμελιώδη δικαιώματα τους για σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της σωματικής τους ακεραιότητας. Η νομιμότητα της καταπατά το δικαίωμα τους για ίση προστασία από το νόμο. Επιτακτική λοιπόν κρίνεται πια η ανάγκη σε όλα τα μέρη του κόσμου να υπάρξει σεβασμός στα δικαιώματα των παιδιών, που αποτελούν την πιο μικρή σε ηλικία και πιο εύθραυστη ομάδα ανθρώπων» (Banks J.B., 2002).

Από το 1960, όλο και περισσότερες χώρες προχωρούν νομικά στην απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας, περισσότερο στο πλαίσιο του σχολείου και λιγότερο στο πλαίσιο της οικογένειας. Παρ' όλα αυτά ο επιπολασμός της σωματικής τιμωρίας είναι ακόμα αρκετά υψηλός.

Τρεις διαπολιτισμικές μελέτες, από τις οποίες η πιο πρόσφατη πραγματοποιήθηκε το 2005 από τους Ember και Ember, έχουν δείξει ότι η σωματική τιμωρία χρησιμοποιείται από τους γονείς σε ποσοστό μεγαλύτερο του 75% των κοινωνιών σε όλο τον κόσμο. Η συχνότητα βέβαια με την οποία χρησιμοποιείται διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα και μεταξύ των διαφόρων πολιτισμών. Εξάλλου στο 82% των κοινωνιών που μελετήθηκαν φάνηκε ότι χρησιμοποιείται παράλληλα με άλλες μεθόδους πειθαρχίας, π.χ. μάθηση μέσω παρατήρησης προτύπου (Ripoll-Nunez & Rohner 2006).

Επίσης, πρόσφατα επιδημιολογικά στοιχεία για τη σωματική τιμωρία υποδεικνύουν ότι λιγότερο από 20 χώρες σε όλο τον κόσμο έχουν προχωρήσει σε μια πλήρη -στα σχολεία, στην οικογένεια και σε κρατικές δομές- απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας. Αυτό δείχνει ότι μόνο 53 εκατομμύρια παιδιά έναντι των 2 δισεκατομμυρίων 187 εκατομμυρίων σε όλο τον κόσμο, ζουν σε χώρες, όπου ο

νόμος τα καθιστά αποδέκτες των ίδιων δικαιωμάτων με τους ενήλικες απέναντι στη σωματική βία (Banks J.B.,2002).

Συγκεκριμένα θα γίνει προσπάθεια να σκιαγραφηθεί ο επιπολασμός και η συχνότητα της σωματικής τιμωρίας μέσα από δεδομένα που προέκυψαν από έρευνες στην Αμερική, τον Καναδά, την Ευρώπη και την Ασία, προκειμένου να γίνει εμφανής η επιτακτικότητα της ανάγκης για δράση ενάντια στην εφαρμογή της σωματικής τιμωρίας, καθώς και η ανάγκη οι γονείς και εκπαιδευτές των παιδιών να προσανατολιστούν προς εναλλακτικές μορφές πειθαρχίας.

8.2.1 ΈΡΕΥΝΕΣ ΣΤΗΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΚΑΝΑΔΑ

Η Αμερική και ο Καναδάς είναι δύο χώρες οι οποίες δεν έχουν προχωρήσει ακόμα σε ολοκληρωτική απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας. Οι έρευνες λοιπόν στις χώρες αυτές είναι ενδεικτικές του αυξημένου επιπολασμού της σωματικής τιμωρίας στο οικογενειακό και σχολικό πλαίσιο. Συγκεκριμένα, μια έρευνα του 1995 έδειξε ότι το 74% των γονέων με παιδιά ηλικίας έως 17 ετών στην Αμερική χρησιμοποιούν τη σωματική τιμωρία (Kazdin & Benjet 2003).

Σε μια ακόμα εθνική μελέτη υποδείχθηκε ότι οι γονείς χρησιμοποιούν τη σωματική τιμωρία σε παιδιά ηλικίας 2 και 3 ετών με συχνότητα 3-4 φορές την εβδομάδα περίπου. Ακόμα και μεταξύ μορφωμένων μητέρων, η συχνότητα χρήσης της σωματικής τιμωρίας ήταν κατά μέσο όρο 2,5 φορές την εβδομάδα (Giles-Sims et al. 1995).

Ιδιαίτερα ενδιαφέροντα ήταν τα αποτελέσματα μιας έρευνας του 1999, που έδειξε ότι στην Αμερική το 94% των γονέων παιδιών ηλικίας 3-4 ετών κάνουν χρήση της σωματικής τιμωρίας, κυρίως του χτυπήματος με το χέρι στα οπίσθια ή τα άκρα. Ειδικότερα, η συγκεκριμένη έρευνα έδειξε ότι το 35% περίπου των παιδιών ηλικίας μικρότερης του ενός έτους έχουν υποστεί σωματική τιμωρία από τους γονείς τους. Το ποσοστό αυτό φάνηκε να αυξάνεται με την πρόοδο της ηλικίας του παιδιού, ώστε, σε παιδιά ηλικίας 4-5 ετών, να φτάνει στην κορύφωση του, με το

94% των γονέων να αναφέρουν ότι έχουν κάνει χρήση σωματικής τιμωρίας προκειμένου να ελέγξουν ή να διορθώσουν τη συμπεριφορά του παιδιού τους. Μετά από τις ηλικίες αυτές αρχίζει η σταδιακή μείωση του ποσοστού των γονέων που χρησιμοποιούν σωματική τιμωρία, το οποίο μειώνεται στο 13% περίπου σε παιδιά ηλικίας 17 ετών. Θα πρέπει βέβαια να σημειωθεί ότι μέχρι την ηλικία των 13 ετών το ποσοστό αυτό φαίνεται να ξεπερνά το 40% των γονέων, γεγονός ενδεικτικό της χρονιότητας που μπορεί να λάβει η χρήση της σωματικής τιμωρίας για μεγάλο ποσοστό των παιδιών (Kazdin & Benjet, 2003).

Επίσης, το 2001 πραγματοποιήθηκε σε αμερικανικό πληθυσμό μια έρευνα στην οποία συμμετείχαν 2.017 γονείς (εκ των οποίων 1.320 μητέρες και 687 πατέρες)-παιδιών ηλικίας έως 3 ετών. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι 40% των γονέων συχνά ή πιο σπάνια φώναζαν στα παιδιά τους και το 40% αυτών είχαν χτυπήσει έστω μια φορά τα παιδιά τους. Από τα παιδιά που είχαν δεχτεί σωματική τιμωρία το 11 % ήταν ηλικίας 6-11 μηνών και το 67% ηλικίας 2-3 ετών. Επίσης, όσο αυξανόταν η ηλικία φάνηκε να αυξάνεται και η συχνότητα των χτυπημάτων προς το παιδί (Wissow L.S. 2001).

Όσον αφορά στον επιπολασμό της σωματικής τιμωρίας σε σχολεία της Αμερικής, επίσημα δεδομένα που συγκεντρώθηκαν από δημόσια σχολεία κατά το σχολικό έτος 1999-2000 αναφέρουν ότι 342.038 μαθητές είχαν γίνει αποδέκτες σωματικής τιμωρίας. Οι υψηλότερες συχνότητες παρατηρήθηκαν στο Μισισίπι (9,8% των μαθητών), στο Αρκάνσας (9,1% των μαθητών), στην Αλαμπάμα (5,4% των μαθητών) και στο Τενεσί (4,2% των μαθητών) (US Department of Education 2000). Επίσης, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε πέντε πολιτείες της Αμερικής (Αριζόνα, Ιλινόις, Λουιζιάνα, Μισισιπή, Αλαμπάμα), στην οποία συμμετείχαν 149 δάσκαλοι με σκοπό τη διερεύνηση των τρόπων διαχείρισης στην τάξη, αποδείχτηκε ότι η σωματική τιμωρία χρησιμοποιούνταν σε ποσοστό 10% (Wissow L.S., 2002).

Σε άλλη έρευνα που διεξήχθη το 1998-1999 στον Καναδά συμμετείχαν 1.643 γονείς (698 ζευγάρια γονέων και 247 άγαμες μητέρες). Σε ποσοστό 51% ανέφεραν ότι χρησιμοποιούσαν τη σωματική τιμωρία περιστασιακά, ίσως κάποιες φορές

συχνά, και σε ποσοστό 49% ανέφεραν ότι δεν την χρησιμοποιούσαν ποτέ. Επίσης, σε πρόσφατη έρευνα στον Καναδά αναφέρθηκαν 25.141 περιπτώσεις σωματικής κακομεταχείρισης το 2003, εκ των οποίων το 75% ήταν περιπτώσεις σωματικής τιμωρίας, κυρίως με τη μορφή του χτυπήματος με το χέρι στα οπίσθια ή τα άκρα (Wissow L.S.,2002).

8.2.2 ΈΡΕΥΝΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΣΙΑ

Ιδιαίτερα εκτεταμένες είναι και οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε χώρες της Ασίας και της Ευρώπης σχετικά με τη χρήση της σωματικής τιμωρίας από τους γονείς και τους εκπαιδευτές των παιδιών. Στη υποενότητα αυτή παρατίθενται τα αποτελέσματα δύο μεγάλων ερευνών, που πραγματοποιήθηκαν από τη Unicef (2001) από τις οποίες η μια περιέλαβε χώρες της Ανατολικής Ασίας και του Ειρηνικού και η άλλη χώρες της Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας. Στη συνέχεια παρατίθενται τα δεδομένα που έχουν προκύψει από έρευνες σε κάποιες χώρες της Ευρώπης, με σκοπό να δοθεί μια συνολική εικόνα σχετικά με την ευρύτητα της χρήσης της σωματικής τιμωρίας στην Ευρώπη.

Το 2001 η Unicef (2001) διεξήγαγε μια έρευνα στην οποία περιέλαβε 17 χώρες της Ανατολικής Ασίας και του Ειρηνικού. Στην έρευνα συμμετείχε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα 10.073 παιδιών και έφηβων ηλικίας 9-17 ετών. Το δείγμα συγκεντρώθηκε με κριτήριο την ηλικία και το φύλο των παιδιών και των εφήβων, τη γεωγραφική περιοχή και την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση της οικογένειας. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν και οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν χωρίς την παρουσία των γονέων. Το 29% των παιδιών ανέφεραν ότι υπήρχε βία μεταξύ των μελών της οικογένειας. Το μεγαλύτερο ποσοστό (της τάξης του 75%) παρουσιάστηκε στη Νέα Γουινέα. Επίσης, το 23% των παιδιών ανέφεραν ότι το ξύλο χρησιμοποιούνταν από τους γονείς τους σαν βασικός τρόπος πειθαρχίας. Τα υψηλότερα ποσοστά εμφανίστηκαν στο Ανατολικό Τιμόρ (53%), την Καμπότζη

(44%) και τη Μιάνμαρ (40%), ενώ τα πιο χαμηλά ποσοστά στην Αυστραλία (1%) και τη Μογγολία (7%). Επίσης, από τα παιδιά που ανέφεραν τη σωματική τιμωρία ως βασικό τρόπο πειθαρχίας τα περισσότερα ήταν αγόρια και νεότερα στην ηλικία, καθώς και παιδιά αγροτικών περιοχών. Ενδιαφέρον ήταν ότι στην έρευνα αυτή τα παιδιά όλων των χωρών ανέφεραν συναισθήματα θλίψης ως αποτέλεσμα της τιμωρίας.

Σε μια δεύτερη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τη Unicef (2001) περιλήφθηκαν χώρες της Κεντρικής Ασίας και της Ευρώπης. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε 35 χώρες, στις οποίες πραγματοποιήθηκαν 15.200 δομημένες συνεντεύξεις παιδιών ηλικίας 9-17 ετών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, το 59% των παιδιών ανέφεραν ότι είχαν εμπειρίες βίαιης και επιθετικής συμπεριφοράς στο οικογενειακό πλαίσιο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών αυτών βρέθηκε στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη και στην Κεντρική Ασία, όπου το 61% αυτών ανέφεραν ότι είχαν δεχτεί σωματική βία έναντι του 54% των παιδιών στη Δυτική Ευρώπη. Τα ποσοστά βέβαια αυτά δεν αρκούν για να δώσουν μια εικόνα του επιπολασμού της σωματικής τιμωρίας στις χώρες της Ευρώπης. Μια ανασκόπηση λοιπόν ερευνητικών δεδομένων από κάποιες χώρες της Ευρώπης κρίνεται ιδιαίτερα βοηθητική.

Το 1990 το Υπουργείο Υγείας της Βρετανίας έδωσε εντολή για μια μελέτη της χρήσης σωματικής βίας στο πλαίσιο της οικογένειας. Στη μελέτη αυτή, όπου συμμετείχαν 99 διγονεϊκές οικογένειες παιδιών ηλικίας 1,4, 7½, και 11½ ετών βρέθηκε υψηλή συχνότητα στη χρήση της σωματικής τιμωρίας, ακόμα και σοβαρής μορφής. Στην έρευνα συμμετείχαν και οι δύο γονείς κάθε οικογένειας και φάνηκε ότι η χρήση σωματικής τιμωρίας από τον ένα γονέα αύξανε τις πιθανότητες και ο άλλος γονέας να κάνει χρήση της ίδιας μεθόδου πειθαρχίας. Από τα δεδομένα της έρευνας φάνηκε ότι το 91% των παιδιών είχαν χτυπηθεί από τους γονείς τους. Το 14% είχαν υποστεί χτυπήματα μέτριας σοβαρότητας, με το 38% των παιδιών σε συχνότητα μεγαλύτερη από μια φορά την εβδομάδα. Μέχρι την ηλικία του ενός έτους μόνο το 25% των παιδιών δεν είχαν δεχτεί ποτέ χτύπημα από τη μητέρα τους.

Από συνεντεύξεις των γονέων που έλαβαν μέρος στην έρευνα φάνηκε ότι το 20% των παιδιών είχαν δεχτεί χτύπημα με κάποιο αντικείμενο, ενώ το 35% κάποια στιγμή είχαν υποστεί σοβαρή σωματική τιμωρία (Baron J.H.,2005).

Επίσης, σε μια μεταγενέστερη έρευνα στη Βρετανία, από τους 11.600 ενήλικες που συμμετείχαν, το 74% ανέφεραν ότι, ως παιδιά, οι γονείς τους τους είχαν χτυπήσει με γροθιά, τους είχαν κλωτσήσει ή τους είχαν πιάσει από το λαιμό. Επίσης, από τις οικογένειες που μελετήθηκαν, το 35% των ενηλίκων που συμμετείχαν στην έρευνα είχαν δεχτεί ως παιδιά σοβαρή σωματική τιμωρία (Baron 2005).

Στη Φινλανδία, το 1992 πραγματοποιήθηκε έρευνα σε 7.400 μαθητές ηλικίας 15-16 ετών. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι το 72% των μαθητών περιστασιακά είχαν γίνει αποδέκτες ήπιας σωματικής τιμωρίας, και το 8% σοβαρής σωματικής - τιμωρίας από τους γονείς τους. Οι ερευνητές όριζαν ως ήπια τιμωρία το σπρώξιμο, το τράβηγμα των μαλλιών, το χτύπημα με βέργα και ως σοβαρή τιμωρία τη χρήση άλλων αντικειμένων, τη γροθιά, την κλωτσιά και την απειλή με όπλα (Baron J.H.,2005).

Στην Ιταλία, έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1999-2000 σε οικογένειες 6.250 παιδιών ηλικίας 3-12 ετών διερεύνησε τον τρόπο επίλυσης των οικογενειακών συγκρούσεων από τους τροφούς των παιδιών. Το 77% των τροφών δήλωσαν ότι κατά τη διάρκεια του έτους της έρευνας είχαν πετάξει κάποιο αντικείμενο στο παιδί, το είχαν σπρώξει, το είχαν αρπάξει, το είχαν χτυπήσει στα οπίσθια ή τα άκρα ή το είχαν χαστουκίσει. Το 8% των παιδιών είχαν γίνει αποδέκτες πιο σοβαρής μορφής σωματικής τιμωρίας (Bardi & Borgognini-Tarli 2001).

Στη Σουηδία, μια έρευνα του 2001 έδειξε ότι το 86% των παιδιών που είχαν γεννηθεί μετά την απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας δεν είχαν γίνει ποτέ αποδέκτες σωματικής τιμωρίας. Σε παλιότερη όμως έρευνα παιδιών που είχαν γεννηθεί το 1950 είχε διαφανεί ότι οι μητέρες, σε ποσοστό 55%, χρησιμοποιούσαν τη σωματική τιμωρία σε παιδιά ηλικίας 4 ετών και σε ποσοστό 20% σε παιδιά

ηλικίας 8 ετών (Durrant J.H., 2003).

Επίσης, στη Γερμανία πραγματοποιήθηκε έρευνα με σκοπό να συγκριθεί η χρήση της σωματικής τιμωρίας σε εφήβους ηλικίας 12-18 ετών κατά τα έτη 1992 και 2000. Συγκεντρώθηκε λοιπόν ένα τυχαίο δείγμα 2.400 εφήβων το 1992 και ένα δείγμα 2.000 εφήβων το 2002. Τα δεδομένα που προέκυψαν έδειξαν σημαντική μείωση της σωματικής τιμωρίας από το 1992 στο 2002, και ιδιαίτερα των σοβαρότερων μορφών σωματικής τιμωρίας. Ειδικότερα, ενώ το 1992 το 81% των εφήβων είχαν αναφέρει ότι είχαν δεχτεί ελαφρύ χτύπημα με χαστούκι και το 43,8% σοβαρό χτύπημα με χαστούκι, τα ποσοστά αυτά μειώθηκαν αντίστοιχα σε 68,9% και 23,9% κατά το 2002. Επίσης, ενώ το 41,3% των παιδιών είχαν αναφέρει ότι είχαν δεχτεί χτύπημα στα οπίσθια με ραβδί και το 30,6% χτύπημα που τους έκανε να μελανιάσουν το 1992, τα ποσοστά αυτά μειώθηκαν σε 4,8% και 3,2% κατά το έτος 2002. Αυτό που μεσολάβησε ανάμεσα στα έτη αυτά είναι η κατάργηση της σωματικής τιμωρίας σε όλα τα πλαίσια και η διακήρυξη από τη γερμανική κυβέρνηση της ανάγκης να υπάρχει σεβασμός στα δικαιώματα του παιδιού (Bussman K.D., 2004).

8.2.3 ΈΡΕΥΝΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η Ελλάδα ανήκει στις χώρες που πολύ πρόσφατα προχώρησαν στην απαγόρευση της χρήσης της σωματικής τιμωρίας ως μεθόδου πειθαρχίας εντός του οικογενειακού πλαισίου. Συγκεκριμένα, τον Οκτώβριο του 2006 απαγορεύτηκε η χρήση σωματικής βίας εντός του οικογενειακού πλαισίου ως μέσο πειθαρχίας των παιδιών.

Οι επιδημιολογικές έρευνες στην Ελλάδα σχετικά με τη χρήση της σωματικής τιμωρίας είναι περιορισμένες και συχνά στηρίζονται σε μικρό δείγμα. Είναι ενδεικτικές όμως της μεγάλης χρήσης της σωματικής τιμωρίας στο οικογενειακό πλαίσιο ως κύριου τρόπου πειθαρχίας των παιδιών, προκειμένου να διορθώσουν μη επιθυμητές συμπεριφορές. Η Αγάθωνος-Γεωργοπούλου (1997), έχει σημειώσει ότι

«οι έρευνες στην Ελλάδα είναι ενδεικτικές μιας εκτεταμένης και ανησυχητικής χρήσης της σωματικής τιμωρίας, με τη μορφή του χτυπήματος με το χέρι στα οπίσθια ή τα άκρα, παιδιών έως και 15 ετών.

Σε έρευνα που είχε πραγματοποιηθεί το 1987 από τους Παρίτση και συνεργάτες, σε εφήβους ηλικίας 13-15 ετών, το 15% των εφήβων ανέφεραν ότι είχαν χτυπηθεί σοβαρά από τους γονείς τους στη διάρκεια του προηγούμενου μήνα. Επίσης, σε μεταγενέστερη έρευνα, το 1993, που πραγματοποιήθηκε σε 8.158 παιδιά ηλικίας 7 ετών φάνηκε ότι 1 στα 3 παιδιά αυτής της ηλικίας (37,7%) δέχονται ελαφρύ χτύπημα από τους γονείς τους τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα και 1 στα 6 παιδιά (18%) καθημερινά (ό.π. 1997). Εξάλλου, ήδη αναφέρθηκαν τα ευρήματα της κοινωνιολογικής έρευνας (Φερέτη Ε.,2000).

Σε μια άλλη έρευνα που πραγματοποιήθηκε από ερευνητές του Εθνικού Κέντρου Μελέτης της Σωματικής Τιμωρίας και Εναλλακτικών Μορφών Τιμωρίας, σε προπτυχιακούς φοιτητές της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, το 73% των φοιτητών ανέφεραν ότι ως παιδιά είχαν γίνει δέκτες σωματικής τιμωρίας στο σπίτι. Οι πιο συχνοί τύποι σωματικής τιμωρίας που αναφέρθηκαν ήταν το χτύπημα στα οπίσθια με το χέρι (54%), το χτύπημα στα άκρα με το χέρι (45%), το χαστούκι στο πρόσωπο, το κεφάλι ή τα αυτιά (31%), και το χτύπημα με αντικείμενο (17%) (Σταυριανάκη Μ.,2000).

Όπως είναι εμφανές από τα παραπάνω ερευνητικά δεδομένα, η σωματική τιμωρία κατά την τρέχουσα δεκαετία παρουσιάζει ακόμα υψηλό επιπολασμό, κυρίως στο πλαίσιο της οικογένειας. Σε όλες σχεδόν τις παραπάνω χώρες η σωματική τιμωρία είναι από τις βασικές μεθόδους πειθαρχίας που χρησιμοποιούνται, καθώς στην πλειονότητα των ερευνών φαίνεται να υπερβαίνει σχεδόν πάντα το 50% του πληθυσμού. Οι χώρες με το μικρότερο επιπολασμό στη χρήση της σωματικής τιμωρίας είναι η Σουηδία και η Γερμανία.

8.3 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΤΟ

ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ – ΘΕΣΕΙΣ

Η σωματική τιμωρία ως τρόπος πειθαρχίας των παιδιών έχει εγείρει έντονες συζητήσεις και αντιπαραθέσεις ως προς τις επιπτώσεις και τη χρησιμότητα της. Οι αντιπαραθέσεις αυτές είναι περισσότερο αποτέλεσμα της δυσκολίας να υπάρξει ένας κοινός εννοιολογικός προσδιορισμός της σωματικής τιμωρίας, καθώς η σωματική τιμωρία παρουσιάζει μεγάλο εύρος ως προς τις μορφές που είναι δυνατό να λάβει, οι οποίες κυμαίνονται από το ήπιο χτύπημα με το χέρι μέχρι και σοβαρά χτυπήματα του παιδιού (Larzette 2000).

Στο πεδίο της διεθνούς έρευνας έχουν αναπτυχθεί δύο βασικές θέσεις όσον αφορά τις συνέπειες και τη χρησιμότητα της σωματικής τιμωρίας.

Την πρώτη θέση υποστηρίζουν οι ερευνητές που εναντιώνονται στη χρήση της σωματικής τιμωρίας, πρεσβεύοντας ότι έχει ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στα παιδιά, τόσο άμεσες όσο και μακροπρόθεσμες, καθώς και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Τη δεύτερη θέση υποστηρίζουν οι ερευνητές που πιστεύουν ότι υπό ορισμένες συνθήκες η σωματική τιμωρία δεν συνεπάγεται αρνητικές επιπτώσεις, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις η εφαρμογή της μπορεί να έχει θετικό αποτέλεσμα. Ουσιαστικά, η εφαρμογή της μπορεί να οδηγήσει σε θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα ή και τα δύο, ανάλογα με τις συνθήκες που πλαισιώνουν τη συγκεκριμένη συμπεριφορά (Larzette 2000).

8.3.1 Η ΑΜΕΣΗ ΣΥΜΜΟΡΦΩΣΗ

Η άμεση συμμόρφωση αφορά στην απόκριση του παιδιού σε αυτό που ο γονέας ή άλλος φροντιστής απαιτεί, και αφορά στη διακοπή μιας μη επιθυμητής συμπεριφοράς. Μια τέτοια απόκριση του παιδιού ανακουφίζει τον γονέα ή τροφό, ο οποίος τείνει να επαναλάβει τη συγκεκριμένη μορφή τιμωρίας. Πρόκειται ουσιαστικά για μια αναμενόμενη απόκριση του παιδιού στα συναισθήματα φόβου και άγχους που η πρόκληση πόνου εγείρει. Μια επανάληψη της μη επιθυμητής

συμπεριφοράς και η καθυστέρηση αυτής θα εξαρτηθεί εν μέρει από την ένταση των συναισθημάτων που αρχικά προκλήθηκαν στο παιδί (Φερέτη Ε.,2001).

Πολλοί ερευνητές υποστήριζαν ότι ενώ η συμμόρφωση αποτελεί άμεσο αποτέλεσμα της σωματικής τιμωρίας, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις παιδιών με διαταρακτική συμπεριφορά, η λειτουργικότητα της σωματικής τιμωρίας σε σχέση με το συγκεκριμένο αποτέλεσμα,φθίνει με τον καιρό μέσα από την επανάληψη.Προκειμένου να διατηρηθεί λοιπόν το αποτέλεσμα της συμμόρφωσης θα πρέπει να υπάρχει σταδιακή αύξηση της έντασης του χτυπήματος, γεγονός που είναι δυνατό να οδηγήσει τη σωματική τιμωρία σε επίπεδο σωματικής κακοποίησης (Φερέτη Ε.,2001).

Στην έρευνα των Φερέτη και Σταυριανάκη στην Ελλάδα, το 1997,φάνηκε ότι το 90% των παιδιών της έρευνας που είχαν δεχτεί σωματική τιμωρία έτειναν να επαναλαμβάνουν την πράξη για την οποία τιμωρήθηκαν, και μάλιστα το 44% από αυτά τα παιδιά σε πολύ σύντομο χρονικό διάστημα.

8.3.2 ΜΕΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΥΣΗΣ ΗΘΙΚΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ

Η σωματική τιμωρία, ενώ οδηγεί σε άμεση συμμόρφωση, δεν συνεπάγεται πειθαρχία σε μακροπρόθεσμο επίπεδο, καθώς δεν οδηγεί σε εσωτερίκευση ηθικών νορμών και κοινωνικών κανόνων. Έχει φανεί μάλιστα ότι η σωματική τιμωρία σχετίζεται με τη μείωση της εσωτερίκευσης ηθικών αξιών στα παιδιά, όπως της αξίας της ενσυναίσθησης (empathy) και του αλτρουισμού (Winnicott D.,1988).

Προκειμένου να υπάρξει εσωτερίκευση κανόνων, ο τρόπος πειθαρχίας των γονέων θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από ελάχιστη επιβολή δύναμης, θα πρέπει να προάγει την επιλογή και την αυτονομία και να παρέχει εξηγήσεις για επιθυμητές συμπεριφορές, γνωρίσματα τα οποία δεν χαρακτηρίζουν τη σωματική τιμωρία (Winnicott D.,1988).

Επιπρόσθετα, η συμμόρφωση δεν σημαίνει ότι το παιδί έχει βιώσει ενοχή για τη συμπεριφορά του, ούτε ότι έχει την επιθυμία να επανορθώσει (Gershoff 2002),

ενώ παράλληλα η σωματική τιμωρία δεν σημαίνει κατανόηση και αποδοχή της χρήσης του συγκεκριμένου τρόπου πειθαρχίας από το παιδί και του μηνύματος της πειθαρχίας, προϋποθέσεις απαραίτητες προκειμένου να μην υπάρξει επανάληψη της μη επιθυμητής συμπεριφοράς (Winnicott D.,1988).

8.3.3 ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΤΙΜΩΡΙΑ ΚΑΙ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

Πολλοί μελετητές, όπως έχει ήδη αναφερθεί, υποστηρίζουν ότι η σωματική κακοποίηση βρίσκεται στην άκρη μιας συνέχειας η οποία ξεκίνησε από σωματική τιμωρία και βγήκε εκτός ελέγχου. Οι γονείς που χρησιμοποιούν μια ήπια μορφή σωματικής τιμωρίας, όπως είναι το χτύπημα με το χέρι στα οπίσθια, έχει φανεί ότι τείνουν να χρησιμοποιούν και πιο σκληρές μορφές σωματικής τιμωρίας (Κρασανάκης Γ.Ε.,1999).

Ο κίνδυνος για εξέλιξη της σωματικής τιμωρίας σε μορφή κακοποίησης φάνηκε να σχετίζεται περισσότερο από κάθε άλλη μεταβλητή με τη χρήση της σωματικής τιμωρίας, καθώς διαπιστώθηκε ιδιαίτερα υψηλή συσχέτιση της σωματικής τιμωρίας και της σωματικής κακοποίησης από τους γονείς των ίδιων παιδιών. Τα δεδομένα αυτά φαίνεται να είναι σύμφωνα και με την άποψη ότι η λειτουργικότητα της σωματικής τιμωρίας ως προς την άμεση διακοπή της μη επιθυμητής συμπεριφοράς φθίνει με την επανάληψη του συγκεκριμένου τρόπου πειθαρχίας. Αποτέλεσμα αυτού είναι η αύξηση κάθε φορά της έντασης της τιμωρίας, προκειμένου να διατηρηθεί το αρχικό αποτέλεσμα της συμμόρφωσης. Επιπρόσθετα, είναι δύσκολο να δει κάποιος τη χρήση της σωματικής τιμωρίας ανεξάρτητα από τα συναισθήματα του γονέα που την πλαισιώνουν (Κρασανάκης Γ.Ε.,1999).

8.3.4 ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ

Μια από τις πιο σοβαρές επιπτώσεις της σωματικής τιμωρίας αφορά στην αύξηση της επιθετικής συμπεριφοράς των παιδιών και των εφήβων, γεγονός το οποίο έχει αποδειχθεί από πλήθος ερευνών. Κατ' επέκταση, έχει φανεί ότι, όσο πιο σκληρή είναι η μορφή της σωματικής τιμωρίας της οποίας γίνονται αποδέκτες το παιδί ή ο έφηβος, τόσο υψηλότερα είναι τα επίπεδα της επιθετικής συμπεριφοράς που εκδηλώνουν μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο, όσο και έξω από αυτό, στο σχολείο ή στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο (Βουδάσκης Β.,1987).

Η χρήση του χτυπήματος στα οπίσθια σε αγόρια προσχολικής ηλικίας από τον πατέρα οδηγούσε σε αυξημένη επιθετική συμπεριφορά. Επίσης, όσο τα παιδιά αυτής της ηλικίας υφίσταντο σωματική τιμωρία από τους γονείς τους, τόσο πιο δυσλειτουργική αξιολογήθηκε η συμπεριφορά τους μετά από δυο χρόνια. Ενώ παιδιά ηλικίας 4-9 ετών που γίνονται αποδέκτες σωματικής τιμωρίας έτειναν να αντιδρούν με επιθετικότητα, ανυπακοή και παρορμητικότητα (Βουδάσκης Β.,1987).

Η επιθετική συμπεριφορά ως συνέπεια της σωματικής τιμωρίας από τους γονείς φαίνεται ότι αυξάνεται με την ηλικία, με αποτέλεσμα παιδιά ηλικίας 10-12 ετών να εκδηλώνουν υψηλότερα επίπεδα επιθετικότητας. Οι έφηβοι που γίνονται αποδέκτες σωματικής τιμωρίας (είτε χτύπημα στα οπίσθια ή στα άκρα είτε αυστηρότερη τιμωρία, όπως χτύπημα με ζώνη ή άλλο αντικείμενο) φαίνεται ότι εκδηλώνουν μεγαλύτερη εσωτερική και εξωτερική συμπτωματολογία. Η χρήση του χτυπήματος στα οπίσθια σε μεγαλύτερα παιδιά σχετίζεται με υψηλότερα επίπεδα σωματικής επιθετικότητας, χρήση ουσιών, εγκληματικότητα, βία και αντικοινωνική συμπεριφορά. Επίσης, η χρήση πιο σκληρών μορφών σωματικής τιμωρίας επιδεινώνει την κακή συμπεριφορά κυρίως σε παιδιά σχολικής ηλικίας με σύνδρομο υπερκινητικότητας και ελλειμματικής προσοχής (Βουδάσκης Β.,1987).

Ο θυμός είναι συνήθως μια άμεση αντίδραση του παιδιού απέναντι στον γονέα ή τον φροντιστή ως αποτέλεσμα του πόνου που νιώθει. Αποτέλεσμα του θυμού

είναι η επιθετικότητα προς τους γονείς με σκοπό να σταματήσουν την επιθετικότητα του γονέα ή να ανταποδώσουν. Ο θυμός του παιδιού είναι πιο έντονος όταν η σωματική τιμωρία συνοδεύεται και από συναισθήματα απόρριψης προς το παιδί (Βουδάσκη Β.,1987).

8.3.5 ΔΥΣΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΣΧΕΣΗΣ ΓΟΝΕΑ-ΠΑΙΔΙΟΥ

Η χρήση σωματικής τιμωρίας ως μέσου πειθαρχίας και διαπαιδαγώγησης φαίνεται να επηρεάζει αρνητικά την ποιότητα της σχέσης του παιδιού ή του εφήβου με τον γονέα. Για το γονέα η συγκεκριμένη μέθοδος πειθαρχίας γίνεται η μόνη αποτελεσματική μορφή πειθαρχίας, αποδυναμώνοντας παράλληλα και καθιστώντας λιγότερο αποτελεσματικές εναλλακτικές μεθόδους πειθαρχίας (Gordon T.,1994).

Καθώς μάλιστα λειτουργεί ανακουφιστικά στο θυμό των γονέων, συχνά τείνουν να την επαναλαμβάνουν. Μέσα από έρευνες έχει φανεί ότι τα νήπια που δέχονται σωματική τιμωρία εξακολουθούν να τη δέχονται στην παιδική και εφηβική τους ηλικία (Gordon T.,1994).

Η σωματική τιμωρία είναι δυνατό να προκαλέσει στα παιδιά συναισθήματα φόβου, άγχους και θυμού προς τους γονείς ή τους φροντιστές και να οδηγήσει σε συμπεριφορές αποφυγής τους. Ο πόνος ως αποτέλεσμα της σωματικής τιμωρίας οδηγεί σε συμπεριφορές αποφυγής του επώδυνου ερεθίσματος και συνεπώς αυτού που προκάλεσε τον πόνο, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που το παιδί αισθάνεται ότι υπήρχε πρόθεση από το γονέα ή φροντιστή για πρόκληση πόνου. Παράλληλα, τα συναισθήματα θυμού τα οποία εγείρονται διαταράσσουν σημαντικά τη σχέση, οδηγώντας τα παιδιά είτε σε επιθετικότητα με μορφή εκδίκησης είτε σε απόσυρση (Gordon T.,1994).

Επίσης, η χρήση της σωματικής τιμωρίας από τη μητέρα σχετίζεται με τη δυσκολία του εφήβου να εκφράσει συναισθήματα ζεστασιάς και αισθήματα δεσμού

στη σχέση του με τη μητέρα. Δυσκολεύεται ουσιαστικά να διατηρήσει μια σχέση εγγύτητας μαζί της, απαραίτητη προκειμένου να κατακτήσει την αυτονομία του και να επιτύχει μια υγιή κοινωνική προσαρμογή (Gordon T.,1994).

8.3.6 ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΕΦΗΒΟΥΣ

Τα παιδιά ηλικίας 4-9 χρόνων είναι δυνατό να εσωτερικεύσουν τις αντιδράσεις τους στη σωματική τιμωρία και τη γονεϊκή σύγκρουση και να είναι λυπημένα, αποσυρμένα και να νιώθουν φόβο. Παρουσιάζουν ψυχοκοινωνικές δυσκολίες, χαμηλά επίπεδα αυτοεκτίμησης και συμπτώματα όπως άγχος, απόσυρση, κατάθλιψη (Herbert M.,1989).

Επίσης, στους εφήβους η χρήση ιδιαίτερα σκληρών μεθόδων πειθαρχίας τόσο από τη μητέρα όσο και από τον πατέρα φαίνεται να σχετίζεται κυρίως με συναισθηματικά προβλήματα, χαμηλή αυτοεκτίμηση, υψηλότερα επίπεδα άγχους και κατάθλιψη. Η κατάθλιψη είναι πιο έντονη όταν η σωματική τιμωρία χρησιμοποιείται από μητέρες (Herbert M.,1989).

8.3.7 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΝΗΛΙΚΗ ΖΩΗ

Οι αρνητικές επιπτώσεις της σωματικής τιμωρίας κατά την παιδική ηλικία φαίνεται ότι σε κάποιες περιπτώσεις παραμένουν και κατά την ενήλικη ζωή. Μέσα από μελέτες έχει διαπιστωθεί υψηλή συσχέτιση της σωματικής τιμωρίας με κατάθλιψη στην ενήλικη ζωή, καθώς και με τη χρήση ενδοοικογενειακής βίας. Ειδικότερα, η συσχέτιση της με την κατάθλιψη είναι πιο έντονη όταν η σωματική

τιμωρία πλαισιώνεται από έντονα συναισθήματα θυμού του γονέα προς το παιδί . Κάποιοι μελετητές έχουν επίσης συνδέσει τη σωματική τιμωρία ως μέσο ανατροφής των παιδιών με υψηλότερα επίπεδα κατάθλιψης, αυτοκτονικού ιδεασμού και χρήσης αλκοόλ (Φερέτη Ε.,2001).

Οι πιο σημαντικές επιπτώσεις της χρήσης της σωματικής τιμωρίας κατά την ανατροφή των παιδιών στην ενήλικη ζωή αφορούν στην αποδοχή της βίας σαν μέσου επίλυσης των συγκρούσεων. Η συχνή χρήση της σωματικής τιμωρίας, κυρίως κατά τα εφηβικά χρόνια, έχει συνδεθεί σε μακροπρόθεσμο επίπεδο με χρήση βίας προς τον/η σύζυγο και αυξημένες συζυγικές συγκρούσεις (Φερέτη Ε.,2001).

8.3.8 ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Η πιο σοβαρή συνέπεια της σωματικής τιμωρίας στο κοινωνικό σύνολο είναι ότι προβάλλει τη χρήση βίας σαν αποδεκτή τακτική επίλυσης των συγκρούσεων της καθημερινότητας .Έτσι διαμορφώνεται ένα πρότυπο που αναπαράγει τη βία σε όλες τις σχέσεις του παιδιού αρχικά, έπειτα του εφήβου και αργότερα του ενήλικα (Helmut F.,1989).

Όταν οι γονείς τιμωρούν σωματικά, ουσιαστικά περνάνε στο παιδί το μήνυμα ότι η βία μπορεί και ίσως θα έπρεπε να χρησιμοποιείται για να υπάρξει ένα καλό αποτέλεσμα, ότι είναι μια ηθικά σωστή πράξη και ίσως ότι επιτρέπεται από τη στιγμή που άλλες μέθοδοι επίλυσης της σύγκρουσης δεν φέρνουν αποτέλεσμα (Helmut F.,1989).

Ο Straus διατύπωσε την άποψη ότι η σωματική τιμωρία συμβάλλει στο γενικό επίπεδο κοινωνικής βίας.Όταν χρησιμοποιείται η σωματική τιμωρία για επίλυση μιας σύγκρουσης ή διόρθωση μιας μη επιθυμητής συμπεριφοράς δεν καλλιεργούνται άλλοι τρόποι ή κάποιες εναλλακτικές μέθοδοι επίλυσης των

συγκρούσεων (Helmut F.,1989).

Πολλοί θεωρητικοί της κοινωνικής μάθησης υποστηρίζουν ότι η χρήση της σωματικής τιμωρίας στα παιδιά τα διδάσκει ότι με τη χρήση βίας υπάρχει ανταμοιβή, η οποία είναι η συμμόρφωση αυτού που τιμωρείται. Μαθαίνουν λοιπόν ότι η επιθετική συμπεριφορά βοηθάει να κάνουν τους άλλους να συμπεριφερθούν με τον τρόπο που τα ίδια επιθυμούν (Helmut F.,1989).

Παράλληλα, όπως έχει ήδη αναφερθεί παραπάνω, η σωματική τιμωρία οδηγεί σε μείωση της εσωτερίκευσης ηθικών αξιών και κανόνων, καθώς μάλιστα το παιδί ή έφηβος συχνά χάνει την εμπιστοσύνη του προς τον γονέα, μην μπορώντας να κατανοήσει το λόγο για τον οποίο δρα απέναντι του βία. Έτσι, δεν μπορεί να υπάρξει εσωτερίκευση των ηθικών αρχών που φέρει ο γονέας, απαραίτητων για την κοινωνικοποίηση του (Helmut F.,1989).

8.3.9 ΒΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

Όταν το παιδί δέχεται ένα χτύπημα εγείρονται έντονες αισθητηριακές πληροφορίες και σωματικές αντιδράσεις. Από τη στιγμή που βιώνει πόνο εγείρεται στρες, αλλά και έντονα συναισθήματα αμφιθυμικά, εκδήλωση των οποίων είναι το κλάμα του παιδιού. Η διέγερση αυτή του παιδιού και τα έντονα συναισθήματα είναι δυνατό να μειώνουν την αντίληψη και την αποδοχή του πειθαρχικού μηνύματος του γονέα ή αυτού που έχει τη φροντίδα του παιδιού, με αποτέλεσμα η σωματική τιμωρία να μην επιτελεί το στόχο της μακροπρόθεσμα (American Academy Pediatrics,2000).

Η σωματική τιμωρία, ιδιαίτερα οι πιο σοβαρές μορφές, συνοδεύονται συχνά από συναισθήματα θυμού του γονέα, φροντιστή ή άλλου εκπαιδευτή. Αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα να μην ελεγχθεί η αντίδραση και να προκληθεί σωματική βλάβη στο παιδί. Η σωματική βλάβη είναι βέβαια πιο πιθανό να συμβεί σε ηλικίες μικρότερες των 18 μηνών (American Academy Pediatrics,2000).

Οι επιπτώσεις της σωματικής τιμωρίας, αλλά κυρίως ο βαθμός της

σοβαρότητας τους έχει υποστηριχθεί ότι επηρεάζεται από ποικίλους παράγοντες, οι οποίοι αφορούν κυρίως στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συγκεκριμένης μορφής πειθαρχίας, καθώς επίσης στα χαρακτηριστικά του παιδιού, του γονέα και στην ποιότητα της σχέσης τους, αλλά και στα πολιτισμικά χαρακτηριστικά (American Academy Pediatrics, 2000).

Συγκεκριμένα, το είδος της μη επιθυμητής συμπεριφοράς που οδηγεί σε τιμωρία και ο βαθμός που το παιδί αντιλαμβάνεται τους λόγους για τους οποίους τιμωρήθηκε φαίνεται ότι επηρεάζει και το πώς θα εσωτερικεύσει τη συγκεκριμένη εμπειρία. Ιδιαίτερα καθοριστικής σημασίας φαίνεται να είναι η συναισθηματική κατάσταση του γονέα που τιμωρεί και το πόσο έκδηλα είναι τα συναισθήματα θυμού και απόρριψης που βιώνει όταν τιμωρεί το παιδί ή τον έφηβο. Επίσης, οι επιπτώσεις της σωματικής τιμωρίας φαίνεται ότι επηρεάζονται και από το φύλο του παιδιού, καθώς στα αγόρια η σωματική τιμωρία έχει πιο αρνητικά αποτελέσματα, οδηγώντας κυρίως σε εντονότερη επιθετική αντίδραση σε σχέση με τα κορίτσια (American Academy Pediatrics, 2000).

Επιπρόσθετα, μελέτες έχουν δείξει ότι ο κίνδυνος για αρνητικές επιπτώσεις αυξάνεται όταν η σωματική τιμωρία χρησιμοποιείται στο πλαίσιο μιας σκληρής και δυσλειτουργικής γονεϊκής πρακτικής, αλλά και όταν εξακολουθεί να εφαρμόζεται παρόλο που το παιδί μεγαλώνει. Όταν η σωματική τιμωρία χρησιμοποιείται στο πλαίσιο μιας αρνητικής σχέσης με τους γονείς, οι αρνητικές της επιπτώσεις διογκώνονται (American Academy Pediatrics, 2000).

Ένας ακόμα παράγοντας που επηρεάζει τη σοβαρότητα των επιπτώσεων της σωματικής τιμωρίας φαίνεται ότι είναι η υποστηρικτική στάση του γονέα που δεν δρα τιμωρητικά. Συγκεκριμένα, έχει φανεί ερευνητικά ότι οι επιπτώσεις μετριάζονται όταν το παιδί ή ο έφηβος δέχεται τη συναισθηματική υποστήριξη του γονέα που δεν τιμωρεί σωματικά. Στη συσχέτιση αυτή φάνηκε να παρεμβάλλεται το φύλο του γονέα. Έτσι, όταν η μητέρα κάνει χρήση της σωματικής τιμωρίας προς το παιδί η σχέση αυτού του τύπου πειθαρχίας με την εκδήλωση καταθλιπτικής συμπτωματολογίας δεν φαίνεται να μετριάζεται από την υποστηρικτική στάση του

πατέρα (American Academy Pediatrics,2000).

Η υποστηρικτική στάση του πατέρα φαίνεται όμως να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη συσχέτιση της χρήσης σωματικής τιμωρίας από τη μητέρα και της επιθετικότητας του παιδιού, που φαίνεται να μειώνεται όταν ο πατέρας λειτουργεί υποστηρικτικά. Κάτι ανάλογο όμως δεν φαίνεται να συμβαίνει όταν αυτός που δρα τιμωρητικά είναι ο πατέρας και αυτός που δρα υποστηρικτικά είναι η μητέρα (American Academy Pediatrics,2000).

Οι επιπτώσεις επίσης της σωματικής τιμωρίας φαίνεται ότι επηρεάζονται από την κουλτούρα και το πολιτισμικό επίπεδο κάθε κοινωνίας, αλλά και το βαθμό στον οποίο προσανατολίζεται προς την άποψη ότι το αυστηρό γονεϊκό στυλ και η χρήση της σωματικής τιμωρίας λειτουργούν ευνοϊκά για το παιδί. Στις περιπτώσεις αυτές, ο γονέας τείνει να τη χρησιμοποιεί συνειδητά με σκοπό τη μείωση της μη επιθυμητής συμπεριφοράς και όχι ως λύση ανάγκης όταν υπάρχει συναισθηματική ένταση (American Academy Pediatrics,2000).

Η αρνητικότητα των επιπτώσεων της σωματικής τιμωρίας έχει υπογραμμιστεί από πλήθος φορέων διεθνώς, οι οποίοι τείνουν να τονίζουν διαρκώς την ανάγκη να σταματήσει η σωματική τιμωρία. Η Αμερικανική Ακαδημία Παιδιατρικής, σε επίσημη δήλωση της, αναφέρει: «Η σωματική τιμωρία είναι περιορισμένης αποτελεσματικότητας και έχει εν δυνάμει καταστροφικές παρενέργειες. Οι γονείς θα πρέπει να ενθαρρυνθούν και να βοηθηθούν να αναπτύξουν μεθόδους άλλες από τη σωματική τιμωρία για να διαχειριστούν μη επιθυμητές συμπεριφορές». Το Ινστιτούτο Παγκόσμιας Υγείας του Καναδά εξέδωσε το 2004 φυλλάδιο με τίτλο «Γιατί είναι κακό το χτύπημα του παιδιού στα οπίσθια;», με τα εξής σημεία:

- 1) Το χτύπημα του παιδιού στα οπίσθια μπορεί να οδηγήσει σε θυμό, απόρριψη και απώλεια της εμπιστοσύνης των παιδιών προς τους γονείς τους.
- 2) Μαθαίνει τα παιδιά ότι δεν πειράζει να χτυπούν τους άλλους. Μακροπρόθεσμα χειροτερεύει τη συμπεριφορά τους, δεν την κάνει καλύτερη.

- 3) Μην χτυπάτε ποτέ. Πολύ απλά, δεν έχει αποτέλεσμα, ούτε για το παιδί ούτε για τον γονέα (American Academy Pediatrics, 2000).

8.4 ΔΙΑΓΕΝΕΑΚΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΒΙΑΣ.

Η διαγενεακή αναπαραγωγή της βίας φαίνεται ότι είναι μια σοβαρή αρνητική συνέπεια της χρήσης σωματικής τιμωρίας. Οι γονείς συχνά στηρίζονται σε τρόπους πειθαρχίας που στη δική τους ιστορία λειτούργησαν και στους ίδιους. Πλήθος μελετών έχουν διαπιστώσει τη θετική συσχέτιση ανάμεσα στην εμπειρία σωματικής τιμωρίας κατά την παιδική ηλικία και χρήσης αυτού του τύπου πειθαρχίας κατά την ενήλικη ζωή (Bussman K.D., 2004).

Επίσης, μελέτες έχουν δείξει ότι περισσότερες εμπειρίες σωματικής κακοποίησης σε γονείς αυξάνουν την πιθανότητα χρήσης σοβαρής μορφής σωματικής κακοποίησης στα δικά τους παιδιά. Το γεγονός αυτό είναι δυνατό να ερμηνευτεί εν μέρει από αρχές της κοινωνικής μάθησης (Bussman K.D., 2004).

Οι ενήλικες που έχουν υποστεί σωματική τιμωρία ως παιδιά αναφέρουν υψηλότερα επίπεδα θυμού, είναι πιο πιθανόν να χτυπάνε και αυτοί τα παιδιά τους, είναι πιο πιθανό να αποδέχονται το χτύπημα του συντρόφου και να βιώνουν πιο έντονες συζυγικές συγκρούσεις. Πολλοί ερευνητές απέδειξαν ότι τα άτομα που έχουν δεχτεί σωματική τιμωρία ως έφηβοι είναι πιο πιθανό ως ενήλικες να είναι σωματικά βίαιοι προς το σύντροφο τους. Αυτό συμβαίνει τόσο άμεσα όσο και έμμεσα μέσω της συσχέτισης που υπάρχει ανάμεσα στη σωματική τιμωρία και την αποδοχή της βίας, την κατάθλιψη και τη συζυγική σύγκρουση (Bussman K.D., 2004).

Παιδιά ή έφηβοι με εμπειρία σωματικής τιμωρίας έχουν αυξημένες

πιθανότητες να ευθύνονται για πράξεις βίας προς άλλους, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η σωματική τιμωρία συνδέεται με τη βίαιη συμπεριφορά των νέων. Επίσης σε νέους με ιστορικό σωματικής τιμωρίας η πιθανότητα να προχωρήσουν σε κάποια βίαιη πράξη είναι τρεις φορές μεγαλύτερη και η πράξη βίας σοβαρότερη, σε σχέση με νέους χωρίς ιστορικό σωματικής τιμωρίας. Συνεπώς, ο κύκλος της βίας δεν περιορίζεται στην εμπειρία του παιδιού, αλλά επηρεάζει και τη μεταγενέστερη βίαιη συμπεριφορά του

Είναι εμφανές λοιπόν ότι η βία παράγει βία και αυτό φαίνεται να συμβαίνει σε πολλαπλά επίπεδα. Συνεπώς τα παιδιά ή έφηβοι που γίνονται αποδέκτες σωματικής τιμωρίας είναι πιθανόν όχι μόνο να εφαρμόσουν τον ίδιο τύπο πειθαρχίας προς τα παιδιά τους, αλλά και να αναπαράγουν βίαιες συμπεριφορές και προς άλλες κατευθύνσεις. (Bussman K.D.,2004).

**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο Οι σύγχρονες αντιλήψεις για την εκμάθηση των ορίων
στα παιδιά δίχως τη χρήση σωματικής τιμωρίας**

«Η ανάπτυξη του αυτοελέγχου, τον οποίο αποκαλούμε συνείδηση, προκύπτει από την κατάλληλη αλληλεπίδραση των παιδιών με τους φροντιστές τους. Η παιδική εμπειρία αγάπης και σεβασμού ευνοεί την ανάπτυξη της συνείδησης, ενώ η εμπειρία φόβου ή πόνου εμποδίζει αυτή την ανάπτυξη. Πρέπει να δοθεί ένα τέλος στη σωματική τιμωρία, αν επιδιώκουμε η κοινωνία μας να κυβερνάται από τη συνείδηση και τον αυτοέλεγχο, παρά από τα αντίθετά τους».

«H.Patrick Stern Αν.Καθηγητής Παιδιατρικής, Ψυχιατρικής και Συμπεριφορικής Παιδιατρική, Πανεπιστήμιο του Arkansas.»

9.1 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗΣ, ΕΚΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.

Στις μέρες μας, πολλοί γονείς διερωτώνται καλοπροαίρετα: « Γιατί άραγε να εγκαταλειφθεί ως μέσο πειθαρχίας των παιδιών η σωματική τιμωρία; ». Δεν είναι άλλωστε λίγοι οι γονείς που λένε: « Σιγά, κι εμείς που φάγαμε ξύλο με τη βέργα από τους δασκάλους μας, τι πάθαμε; Τίποτα, μια χαρά είμαστε! » ή « Αν σε χτυπούσαμε όμως όταν ήσουν μικρή, δεν θα τα έκανες αυτά...» (Nelson G.& Lewak R.,1987).

Στην ελληνική κοινωνία και στην οικογενειακή μικροκοινωνία, η ανοχή στη βία δεν βρισκόταν - και ενδεχομένως ούτε και σήμερα να βρίσκεται - σε χαμηλά επίπεδα.

Ωστόσο, μπορεί κανείς να φανταστεί πως οι αναμνήσεις μαθητών που «έφαγαν ξύλο» από τους δασκάλους τους θα ήταν πολύ πιο θετικές και γλυκές αν θυμούνταν ένα μεγάλο «μπράβο» από το στόμα τους, αντί για ένα δυνατό χαστούκι από το χέρι τους. Ή, μιλώντας λίγο παραπάνω με τους σημερινούς ενήλικες, που ως παιδιά τιμωρήθηκαν σωματικά από τους γονείς τους «για να μάθουν» - παρά το επιχείρημα «δεν πάθαμε τίποτα»- ενδεχομένως να μην υπάρχουν και λίγα «παράπονα» από τη γενικότερη άσκηση του γονεϊκού ρόλου, παράπονα όχι και τόσο ανάξια προσοχής ...» (Nelson G.& Lewak R.,1987).

Διαβάζοντας τα παραπάνω, κάποιος μπορεί να σκεφτούν πως, ναι μεν οι αναμνήσεις δίχως σωματική τιμωρία στο σπίτι και στο σχολείο κατά τα χρόνια της παιδικής ηλικίας να ήταν πιο γλυκές, αλλά τι γίνεται με την πειθαρχία των παιδιών και το σεβασμό προς τους γονείς και τους δασκάλους; Άλλωστε « και ο άγιος, φοβέρα θέλει! ». Αυτή ακριβώς είναι και η διαφορά. Η σωματική τιμωρία δεν συνάδει απαραίτητα με την πειθαρχία, αλλά κυρίως με το φόβο. Τα παιδιά μπορούν να σέβονται τους γονείς τους, να τους εμπιστεύονται και να «τους ακούν» , δίχως να τους φοβούνται (Nelson G.& Lewak R.,1987).

Η έννοια της πειθαρχίας δεν θα πρέπει να ταυτίζεται με τη σωματική τιμωρία. Η πειθαρχία είναι ένας τρόπος που βοηθά το παιδί να μάθει αποδεκτούς τρόπους διαχείρισης των συναισθημάτων και των επιθυμιών του. Η τιμωρία, από την άλλη, είναι μία συνήθως επιβλαβής αντίδραση σε μία μη αποδεκτή συμπεριφορά, που μπορεί και να μη σχετίζεται με αυτή καθεαυτή τη συμπεριφορά (Nelson G.& Lewak R.,1987).

Πάντως, για να εγκαταλείψει κανείς μια δοκιμασμένη τακτική και να ασκήσει άλλες εναλλακτικές, είναι αλήθεια πως πρέπει πρώτα να πεισθεί- τόσο σε λογικό, όσο και σε συναισθηματικό επίπεδο- ότι πλέον η αρχική δεν είναι αποτελεσματική ή βοηθητική για τον ίδιο και έμμεσα για τους οικείους του.

Γιατί λοιπόν λέμε «όχι στη σωματική τιμωρία» προτού προτείνουμε κάτι άλλο;

Γιατί:

• **Τα χτυπήματα με την παλάμη (spank) – όχι απαραίτητα μόνο αυτά στο πρόσωπο (slap) ή το κεφάλι – είναι δυνατόν να βλάψουν σωματικά το παιδί (Nelson G.& Lewak R.,1987).**

• **Τα χτυπήματα στο κεφάλι που φτάνουν σε σημεία κακοποίησης μπορεί να προκαλέσουν μόνιμη βλάβη στη νευρολογική δομή και λειτουργία του αναπτυσσόμενου παιδικού εγκεφάλου.** Στην πρώιμη παιδική ηλικία, ο εγκέφαλος αναπτύσσεται ταχύτερα από οποιοδήποτε άλλο όργανο στο σώμα. Στην ηλικία των 5 ετών, ο εγκέφαλος πλησιάζει περίπου το 90% του ενήλικου βάρους του και στην ηλικία των 7 έχει ωριμάσει πλήρως. Το γεγονός αυτό καθιστά την παιδική ηλικία μια πολύ ευαίσθητη και κρίσιμη περίοδο για την εγκεφαλική ανάπτυξη. Το στρες του παιδιού – οφειλόμενο στον πόνο και το φόβο που προκαλείται από το δαρμό- μπορεί να επιδράσει αρνητικά στην ανάπτυξη και λειτουργία του παιδικού εγκεφάλου. Δυστυχώς, πολλά παιδιά υπόκεινται σε σωματική τιμωρία κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου με αποτέλεσμα η επίπτωση μπορεί να είναι η αναστολή της φυσιολογικής εγκεφαλικής ωρίμανσης με αποτέλεσμα τις μη αναστρέψιμες ανωμαλίες για την υπόλοιπη ζωή του παιδιού (Nelson G.& Lewak R.,1987).

• **Όταν οι ενήλικες χρησιμοποιούν σωματική τιμωρία, είναι πιθανότερο τα παιδιά τους να διδαχθούν ότι αυτή η συμπεριφορά είναι η επιθυμητή επιλογή όσον αφορά στην πειθαρχία ή ότι είναι αποδεκτό οι «μεγάλοι» να χτυπούν τους «μικρούς», δίχως απαραίτητα να**

αναγνωρίζουν τα παιδιά το «παραστράτημα» μιας δικής τους συμπεριφοράς και τις συνέπειές του (Nelson G.& Lewak R.,1987).

• **Η σωματική τιμωρία** (χτυπήματα, τράβηγμα μαλλιών, χαστούκια, κτλ.) **καταστρέφει τον αυτοσεβασμό και την αυτοεκτίμηση του παιδιού** (Nelson G.& Lewak R.,1987).

• **Το ξύλο αντί να διδάσκει στα παιδιά πώς να αλλάξουν τη συμπεριφορά τους, τα γεμίζει με φόβο για τους γονείς τους και τα μαθαίνει πώς να κάνουν κάτι χωρίς να τα πιάσουν!**

• **Ειδικά για τα παιδιά που επιζητούν προσοχή, η σωματική τιμωρία μπορεί να δρα ως ανταμοιβή**, μιας και η αρνητική ενασχόληση μαζί τους είναι «καλύτερη» από την πλήρη απουσία ενασχόλησης.

• **Υπάρχουν πολλές άλλες πιο υγιείς και αποτελεσματικές μορφές πειθαρχίας.** Μάλιστα αρκετά αποτελέσματα ερευνών επιβεβαιώνουν πως η σωματική τιμωρία δεν είναι αποτελεσματική μακροπρόθεσμα. Αντίθετα δημιουργεί παράγοντες επικινδυνότητας, όσον αφορά στην επιθετική και αντικοινωνική συμπεριφορά των παιδιών. Άλλες δε αρνητικές επιπτώσεις που σχετίζονται με τη σωματική τιμωρία, είναι η ροπή των παιδιών που υπέστησαν σωματική τιμωρία προς το έγκλημα, η αδιαφορία για τους ηθικούς νόμους και η αποτυχία τους να διαχωρίσουν το «σωστό» από το «λάθος» (Nelson G.& Lewak R.,1987).

• **Η σωματική τιμωρία που εκδηλώνεται από ένα θυμωμένο άτομο, με την πρόθεση να προκαλέσει πόνο σε κάποιον/α άλλη, δεν είναι ποτέ κατάλληλη μέθοδος.** Η σωματική τιμωρία, άλλωστε, συχνά αποτελεί μια παρορμητική ενέργεια που καθοδηγείται περισσότερο από το συναίσθημα (θυμωμένος γονιός) παρά από τη λογική. Αμέσως πριν από τη στιγμή του δαρμού ο γονιός δεν αναρωτιέται: «Τι έκανε το παιδί;», «Για ποιο λόγο είναι ανεπιθύμητη η συμπεριφορά του;», «Τι μπορεί να μου ζητά;» κ.ο.κ. (Nelson G.& Lewak R.,1987).

Ειδικά αναποτελεσματική είναι για τα μωρά (0-2 ετών), μιας και δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν τη σύνδεση μεταξύ της συμπεριφοράς τους και της σωματικής τιμωρίας. Θα νιώσουν μόνο τον πόνο από το χτύπημα.

Εννοείται, πως ακόμη και οι γονείς που κατά κανόνα κατανοούν τα κίνητρα της συμπεριφοράς των παιδιών τους και γνωρίζουν κατάλληλες και αποτελεσματικές τεχνικές καθοδήγησης της συμπεριφοράς τους, κάποια στιγμή νιώθουν θυμωμένοι και απογοητευμένοι. Όταν ο γονιός είναι κουρασμένος, κακοδιάθετος ή αγχωμένος είναι πιθανότερο να αντιδράσει συναισθηματικά, παρά λογικά και έτσι, να τιμωρήσει σωματικά το παιδί του. Γι' αυτό το λόγο στη συγκεκριμένη περίπτωση, η πρόθεση δεν είναι η διαπαιδαγώγηση του παιδιού ή η αποδυνάμωση μιας ανεπιθύμητης συμπεριφοράς του, αλλά η εκτόνωση του γονιού. (Nelson G.& Lewak R.,1987).

Ένα άλλο σημείο το οποίο καλό είναι να αντιμετωπίζουμε με προσοχή και σκέψη είναι αυτό της «διαπαιδαγώγησης» και της «εκμάθησης».

- Πώς να πειθαρχούν απέναντι στην εξουσία;
- Πώς να είναι υπάκουα;
- Πώς να μάθουν να δίνουν αξία στον εαυτό τους;
- Πώς να αυτοπειθαρχούν;
- Τη σημασία της αυτοεκτίμησης και της αυτοπεποίθησης
- Πώς να είναι ανταγωνιστικά, πώς να είναι συνεργάσιμα ή πώς να υπερτερούν;

Αυτά και άλλα τέτοιου τύπου ερωτήματα είναι καλό να απαντηθούν ειλικρινά από τον καθένα για τον εαυτό του, προτού προβεί στην υιοθέτηση και τη χρήση κάποιας μεθόδου πειθαρχίας (Nelson G.& Lewak R.,1987).

9.2. ΜΑΘΑΙΝΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ ΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΝ ΘΕΤΙΚΟ ΚΛΙΜΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Το να χρειαστεί κάποιος γονιός να αλλάζει μια οποιαδήποτε μέθοδο που ως τώρα χρησιμοποιούσε με κάποια άλλη πολύ διαφορετική αφενός απαιτεί χρόνο από το γονιό ώστε να την «κάνει δική του» και αφετέρου από το παιδί, ώστε να τη συνηθίσει ή να πεισθεί γι' αυτή.

Η καθαυτή άλλωστε «αποτελεσματική πειθαρχία» προλαμβάνει προβλήματα πριν τη δημιουργία τους και καλό είναι να εφαρμόζεται από την αρχή και αταλάντευτα. Το ίδιο μπορεί να ισχύει και για την πρώτη ημέρα των μαθητών στην τάξη, την πρώτη ημέρα των παιδιών στον ξενώνα φιλοξενίας (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

Προϋποθέσεις που προλαμβάνουν τις τεταμένες σχέσεις - τουλάχιστον - μεταξύ παιδιών και γονιών είναι οι εξής:

• **Οι «καλές» σχέσεις των γονιών μεταξύ τους.** Η ύπαρξη δηλαδή, συμφωνίας μεταξύ των γονιών σε θέματα διαπαιδαγώγησης, η συμπαράσταση μεταξύ των συζύγων, το μοίρασμα της φροντίδας των παιδιών με το σύντροφο, η μεγαλύτερη συμμετοχή του πατέρα και γενικά, ο καταμερισμός εργασιών στο σπίτι και η αλληλοκατανόηση είναι τα πλέον χαρακτηριστικά παραδείγματα που δόθηκαν.

Είναι σκόπιμο να τονιστεί πως η συμφωνία των γονιών και η κοινή τους στάση σε θέματα πειθαρχίας είναι καίρια. «Όταν οι κανόνες που θέτει ο ένας γονέας αναιρούνται από τον άλλο ή και από τον ίδιο σε άλλη

στιγμή, το παιδί αισθάνεται σύγχυση ως προς τη συμπεριφορά που πρέπει να ακολουθήσει. Η σύγχυση αυτή καταλήγει συνήθως σε επιθετικότητα του παιδιού... Η συνεπής στάση προς το παιδί δεν σημαίνει ότι οι γονείς δεν μπορούν να έχουν διαφορετικές θέσεις σε ορισμένα δευτερεύοντα θέματα που αφορούν τη συμπεριφορά του»(Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

Οι διαφορετικές θέσεις, όπως και να έχει, πρέπει να δηλώνονται, ώστε να μπορεί το παιδί να επιλέξει ποια θα ακολουθήσει. Η επιλογή αυτή πάντως δεν μπορεί να γίνει όταν το παιδί είναι μικρό (π.χ. νήπιο) . Στις μικρές ηλικίες οι κανόνες πρέπει να είναι σαφείς και από κοινού αποφασισμένοι από τους συζύγους/συντρόφους.

•Η οικονομική άνεση, οι καλές συνθήκες διαβίωσης, η ύπαρξη σταθερής εργασίας και εισοδήματος

•Η ενδοσκόπηση των ίδιων των γονιών (η «εξερεύνηση» του εαυτού τους) και η κατεύθυνση σε ειδικούς, αν παραστεί ανάγκη.

•Η κατανόηση των φυσιολογικών αναπτυξιακών σταδίων.

•Η μείωση του προσωπικού στρες και του στρες στην οικογένεια.

Η αναγνώριση των πηγών θυμού και η διαμόρφωση στρατηγικών διαχείρισής του. (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

•Η ενίσχυση της θετικής / επιθυμητής συμπεριφοράς των παιδιών. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται πως καλό είναι οι γονείς: α) να διαχωρίσουν ποιες είναι οι επιθυμητές συμπεριφορές που προσδοκούν από τα παιδιά τους, β) να ενισχύουν τη συμπεριφορά των παιδιών μετά την εμφάνισή της (π.χ. λεκτική επιβράβευση: «Μπράβο, Γιάννη, πολύ ευγενική η απάντησή σου»), γ) να μην επιβραβεύουν συστηματικά τα παιδιά τους για τα αυτονόητα ή ήδη κατακτημένα από πρότερες ηλικίες επιτεύγματά τους, γεγονός που μπορεί να τα παλινδρομεί σε μικρότερες

ηλικίες ή να υποτιμά τη νοημοσύνη τους (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

• **Η ανάπτυξη δεξιοτήτων διαχείρισης των ζητημάτων που απασχολούν τους γονείς.** Οι γονείς αποτελούν τους πρώτους και κύριους «δασκάλους επιρροής» των παιδιών. Οπότε, θα πρέπει να γίνουν οι ίδιοι οι γονείς πρότυπα επικοινωνίας και διαλόγου που προάγουν τον αλληλοσεβασμό, και πρότυπα ανθρώπων που λύνουν τις συγκρούσεις με συνεργατικούς τρόπους (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

• **Η προετοιμασία ενός κατάλληλου, άνετου, λειτουργικού περιβάλλοντος για το παιδί.** Είναι πολύ σημαντικό να μπορεί να κινείται το παιδί σε ένα χώρο δίχως επικίνδυνα αντικείμενα καθώς και σε ένα μέρος όπου υπάρχει επαρκής φυσικός και προσωπικός χώρος για δραστηριότητες και πρόσβαση στα παιχνίδια του.

Φανταστείτε πόσο δύσκολο θα είναι για ένα παιδί, έως και 2 ετών, να κινηθεί άνετα και με ασφάλεια, σε ένα χώρο όπου όλες οι πορσελάνες βρίσκονται στα χαμηλά τραπεζάκια του σπιτιού τα οποία φτάνει το παιδί και πόσο δύσκολο θα είναι για τους γονείς να ηρεμούν μέσα στο ίδιο τους το σπίτι μετά από μια κουραστική ημέρα στη δουλειά, όταν αναγκάζονται συνεχώς να παρακολουθούν το παιδί τους για να μη χτυπήσει ή να μη σπάσει κάτι (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

Δεν είναι πιο εύκολο να απομακρυνθούν σε κάποιο ψηλότερο μη προσβάσιμο από το παιδί σημείο τα όποια εύθραυστα ή πολύτιμα αντικείμενα και να υποδειχθεί στο παιδί ποιος είναι ο δικός του ασφαλής χώρος (π.χ. ένα δωμάτιο με καλυμμένες τις γωνίες στα έπιπλα), ώστε να μη χρειαστεί να φτάσουν οι γονείς και το παιδί στα όρια του εκνευρισμού; Μια τέτοια τακτική θα ήταν πολύ πιο βοηθητική, από τη στιγμή που, από την ίδια τη φύση τους, τα μικρά παιδιά (έως 2 ετών) και τα νήπια είναι περίεργα και θέλουν να εξερευνούν.

Αν πάλι τα παιδιά τείνουν να πιάσουν ένα επικίνδυνο αντικείμενο, θα πρέπει οι γονείς να του πουν «όχι» ήρεμα και παράλληλα να απομακρύνουν το παιδί ή το αντικείμενο από εκεί. Με τον τρόπο αυτό του δείχνεται και με λόγια και με πράξεις τι δεν είναι αποδεκτό (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

• Η καθαρότητα στους κανόνες του σπιτιού και της οικογένειας.

Οι σταθεροί, σαφείς και δίκαιοι κανόνες - που τίθενται και τηρούνται και από τους δυο γονείς – βοηθούν το παιδί να μάθει να ελέγχει την ίδια του τη συμπεριφορά, χωρίς απαραίτητα να του το υπενθυμίζουν συνεχώς. Ένας τέτοιος απaráβατος κανόνας για ένα 3χρονο παιδάκι π.χ. θα μπορούσε να είναι: «Να μένεις μακριά από τον αναμμένο φούρνο και, αν θέλεις, μπορείς να κοιτάζεις το φαγητό που μαγειρεύεται, αλλά δίχως να τον ανοίγεις όταν είσαι μόνος / η σου».

Τα παιδιά 3-5 ετών είναι σε θέση να καταλάβουν τη σχέση/σύνδεση μεταξύ δράσης (συμπεριφοράς) και συνέπειας. Αυτή η περίοδος θεωρείται και η πιο κατάλληλη για να μάθει τους κανόνες της οικογένειάς του. Είναι σημαντικό α) να δοθεί στο παιδί το μήνυμα πως «δεν μπορεί να κάνει ό,τι θέλει, όποτε θέλει» και β) να αρχίσει να ανέχεται την αναστολή των επιθυμιών του ή ακόμη και τη ματαίωσή τους (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

Καλό είναι οι κανόνες που τίθενται να μην είναι πάρα πολλοί, ώστε να μπορέσει να τους αφομοιώσει το παιδί, ανάλογα και με την ηλικία του. Επίσης, να αφορούν κυρίως συνθήκες προστασίας του παιδιού από κινδύνους ή κανόνες αποδεκτής κοινωνικής συμπεριφοράς που να ισχύουν και για άλλα μέλη της οικογένειας. Τέλος, οι κανόνες καλό είναι να εκφράζονται τόσο απλά και συγκεκριμένα, όσο χρειάζεται για να τους κατανοήσει το παιδί.

•Ο σχεδιασμός δράσεων σκεπτόμενοι τις ανάγκες των παιδιών, επίσης προλαμβάνει τις τεταμένες σχέσεις με τους γονείς του.

Για παράδειγμα, μπορεί οι γονείς να σχεδιάσουν μεταξύ τους καθημερινές συνήθειες και να τις προτείνουν στο παιδί τους με συνέπεια. Π.χ. ένας από τους δυο γονείς εναλλάξ ή και οι δυο μαζί συνοδεύουν 3 φορές την εβδομάδα το παιδί στην παιδική χαρά μετά το μεσημεριανό του ύπνο. Αν πάλι χρειαστεί να περιμένουν για ώρα μαζί με τα παιδιά (π.χ. σε μία αίθουσα αναμονής), θα πρέπει να επιχειρήσουν να συνδέσουν το γεγονός αυτό με κάτι ευχάριστο, π.χ. με το διάβασμα ενός παραμυθιού ή μ' ένα παιχνίδι που μπορούν να παίξουν με τα παιδιά στο συγκεκριμένο χώρο κ.τ.λ. (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

Επιπλέον, οι γονείς θα πρέπει να **προετοιμάζουν τα παιδιά τους (εκ των προτέρων) για κάτι που πρόκειται να κάνουν στη συνέχεια και να τους δίνουν το χρόνο, ώστε να ολοκληρώσουν τη δραστηριότητα** (π.χ. να πουν από το πρωί στον 7χρονο γιό τους: «Στις 5:00 το απόγευμα θα πάμε στο μάθημα κολύμβησης. Έχεις 6 ώρες να τελειώσεις το διάβασμά σου»). Θα πρέπει, πάντως, σε μια τέτοια περίπτωση να μένουν σταθεροί στις οδηγίες που δίνουν στα παιδιά και να τηρούν τα λεγόμενά τους (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

•Το να βοηθούν οι γονείς τα παιδιά τους στην επίλυση προβλημάτων, να τους δίνουν επιλογές, καθώς και το να τους εξηγούν τις συνέπειες των συμπεριφορών των ανθρώπων, επίσης προλαμβάνει τις μεταξύ γονιών και παιδιών εντάσεις.

Παράδειγμα: Την πρώτη φορά που η τρίχρονη κόρη κάποιου γονιού προσπαθήσει να ζωγραφίσει τον τοίχο του σαλονιού με μαρκαδόρο, θα πρέπει να της εξηγήσει για τι κάτι τέτοιο είναι μη αποδεκτό (λέγοντας π.χ. πως «Η μπογιά στον τοίχο δεν καθαρίζεται εύκολα και το να μη ζωγραφίζουμε πάνω σ' αυτόν ισχύει για όλους στο σπίτι. Έχουμε άλλωστε όλοι τα χαρτιά μας για να ζωγραφίζουμε»). Θα πρέπει, επίσης

να της εξηγήσει τι θα συμβεί (συνέπεια) αν το ξανακάνει (π.χ. «Θα χρειαστεί να με βοηθήσεις στο καθάρισμα του τοίχου και δυστυχώς θα στερηθείς και τους μαρκαδόρους σου για την υπόλοιπη ημέρα»). Οι γονείς, λοιπόν, θα πρέπει να συζητούν με τα παιδιά τους και να τα καθοδηγούν προς τη λύση ενός προβλήματος, ρωτώντας τα. Η πρακτική αυτή βοηθά και τα παιδιά να κάνουν καταλληλότερες επιλογές, αλλά και τους γονείς να παρακολουθούν τον τρόπο που εκείνα σκέφτονται και ανάλογα να τα καθοδηγούν. Από την πλευρά των γονιών, σίγουρα απαιτείται υπομονή, μιας και η ικανότητα επίλυσης προβλημάτων δεν κατακτάται (από τα παιδιά) με μία ή δύο θεματικές. Ακόμη, χρειάζεται επανάληψη και επιμονή στην εξάσκηση της μεθόδου αυτής, αλλά και επιβράβευση της προσπάθειας του παιδιού να σκέφτεται «πάνω» στα θέματα που του τίθενται (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

Οι λιγότερες ενδο-οικογενειακές εντάσεις, το χαμόγελο του παιδιού και η προσωπική του εξέλιξη θα ανταμείβουν τους γονείς για την προσπάθειά τους αυτή να είναι στοργικοί, δίκαιοι, ξεκάθαροι, σταθεροί και «εκεί» για τα παιδιά τους.

9.3. ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ, ΔΙΧΩΣ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ

Ένας σημαντικός στόχος του γονεϊκού ρόλου είναι να εμφυσήσει στο παιδί ένα «ρεπερτόριο δεξιοτήτων επίλυσης προβλημάτων» , καθώς και την ικανότητα και πεποίθηση πως μπορεί να το χρησιμοποιήσει, κατά τη διάρκεια της ζωής του (Gordon T.,1994).

Οι επιλογές που κάνουν οι γονείς όσον αφορά τις μεθόδους πειθαρχίας των παιδιών τους, προωθούν σ' αυτά ισχυρά πρότυπα, άλλοτε επιθετικότητας, άλλοτε αυτοελέγχου, αντεκδίκησης, επίλυσης δύσκολων καταστάσεων, άλλοτε πρότυπα επικοινωνίας και εμπάθειας.Οι επιλογές αυτές των γονιών επηρεάζουν

ανάλογα την ικανότητα ή ανικανότητα των παιδιών τους να «αγωνίζονται» όταν συναντούν τις καθημερινές προκλήσεις της ζωής, στη γειτονιά, στο σχολείο, στα αθλήματα (Gordon T.,1994).

Ακριβώς επειδή η σωματική τιμωρία είναι, στην καλύτερη περίπτωση αναποτελεσματική στο να διδάξει κοινωνικά αποδεκτές συμπεριφορές και επειδή, εν δυνάμει, μπορεί να αποβεί επιβλαβής- τόσο στο συναισθηματικό όσο και στο φυσικό/σωματικό επίπεδο-, οι φροντιστές των παιδιών (δάσκαλοι, γονείς, θεραπευτικό προσωπικό ιδρυμάτων για παιδιά, κηδεμόνες κ.α.) πρέπει να ενθαρρύνονται προς την ανάπτυξη εναλλακτικών και θετικών προσεγγίσεων πειθαρχίας (Gordon T.,1994).

Προηγουμένως αναφέρθηκαν κάποιες δεξιότητες που είναι καλό να έχουν οι γονείς, ώστε να βελτιώσουν το ενδοοικογενειακό κλίμα και τις σχέσεις με τα παιδιά τους. Άλλες δεξιότητες είναι να αποτελέσουν οι ίδιοι πρότυπα θετικών συμπεριφορών και να είναι συνεπής η συμπεριφορά τους με αυτήν που απαιτούν και από τα παιδιά τους. Ένας γονιός π.χ. που πολύ συχνά χρησιμοποιεί λεκτική βία κατά του/της συζύγου του πιθανόν γίνεται αναξιόπιστος όταν μαλώνει τον 5χρονο γιό του/της που βρίζει τους συμμαθητές του. Το παιδί, έτσι, δεν έχει κάποια άλλη συμπεριφορά να μιμηθεί, πλην της λεκτικής βίας.

Στην παρούσα ενότητα θα αναφερθούμε στις σύγχρονες μεθόδους διαπαιδαγώγησης, καθώς και στην εκμάθηση των ορίων στα παιδιά και τους εφήβους δίχως προσφυγή στη βία και επομένως στη σωματική τιμωρία (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

Σύμφωνα με την Παπαδιώτη-Αθανασίου, οι ψυχοπαιδαγωγικές αντιλήψεις για την εκμάθηση των ορίων στα παιδιά προσχολικής ηλικίας χωρίς προσφυγή στη βία ,περιλαμβάνουν μεθόδους όπως:

- Διδαχή και επεξήγηση καταστάσεων και επιλογών που κάνουν τα παιδιά

(με άλλα λόγια, οι γονείς να συζητήσουν με το παιδί).

- Ενίσχυση της συνεργατικότητας.
- Ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του παιδιού.
- «Μεταφορά» του μηνύματος πως το παιδί είναι σημαντικό πρόσωπο.
- Εποπτεία του παιδιού υπό την έννοια της «επίβλεψης»
- Έκφραση στοργής, τρυφερότητας από την πλευρά των γονιών και αφιέρωση χρόνου για παιχνίδι με το παιδί. Το παιδί μπορεί να κατανοήσει τα όρια και ακόμη και μέσα από τη διαφορετικότητα των δραστηριοτήτων του: χρόνος για παιχνίδι - χρόνος για διάβασμα - χρόνος για φαγητό - χρόνος για ύπνο. Όταν η μία κατάσταση δεν εμπλέκεται στην άλλη και όταν η διάρκεια της έχει προσυμφωνηθεί μεταξύ γονιού και παιδιού και τηρείται, τότε το παιδί οριοθετείται. Μαθαίνει να περιμένει, να εμπιστεύεται το γονιό, δεν ανησυχεί ότι θα αδικηθεί και ότι θα έχει μόνο υποχρεώσεις και όχι δικαιώματα.
- Ενίσχυση επιθυμητών συμπεριφορών, θα πρέπει δηλαδή να δοθεί προσοχή όταν εμφανίζονται θετικές συμπεριφορές και αντίστοιχα να επιδειχθεί αδιαφορία κατά την εμφάνιση αρνητικών συμπεριφορών, ώστε να αποδυναμωθεί η πιθανότητα επανεμφάνισής τους. Καλό είναι οι γονείς να ανταποκρίνονται με σταθερότητα σε παρόμοιες θετικές συμπεριφορές, ώστε να δίνουν επιπλέον κίνητρα στο παιδί για να εκφράζεται θετικά.
- Εγκαθίδρυση προσδοκιών, συνεπειών και ορίων ανάλογων με το αναπτυξιακό στάδιο στο οποίο βρίσκεται το παιδί.
- Προετοιμασία του παιδιού για τις μεταβατικές περιόδους (π.χ. όταν ξεκινά τον παιδικό σταθμό ή το δημοτικό σχολείο, όταν μένει με τη γιαγιά και το ζευγάρι φεύγει για ολιγοήμερες διακοπές).
- Σχεδιασμός αντιμετώπισης δύσκολων καταστάσεων για θέματα που το αφορούν/πιέζουν, μαζί με το παιδί.

- Δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε λογικές εναλλακτικές. Π.χ. το παιδί μπορεί να κληθεί να επιλέξει μεταξύ του να παίξει στο σπίτι για 1 ώρα και του να βγει με τους γονείς του για ψώνια για το ίδιο χρονικό διάστημα.

- Απόσπαση προσοχής του παιδιού από επικίνδυνα αντικείμενα

Οι παραπάνω μέθοδοι όχι μόνο απομακρύνουν τους γονείς/κηδεμόνες/φροντιστές από την άσκηση βίας, αλλά επίσης προωθούν τη θετική συμπεριφορά από τα ίδια τα παιδιά.

Επίσης, σύμφωνα με την Παπαδιώτη-Αθανασίου, οι σύγχρονες ψυχοπαιδαγωγικές αντιλήψεις καθοδήγησης και εκμάθησης των ορίων στα **μεγαλύτερα παιδιά** και τους **εφήβους** χωρίς προσφυγή στη βία περιλαμβάνουν μεθόδους όπως:

- Σαφή και ξεκάθαρη διατύπωση των προσδοκιών από πλευράς των ενηλίκων.

- Αναγνώριση και ανταμοιβή της θετικής συμπεριφοράς, δίνοντας προσοχή ή μέρος του χρόνου των γονιών αποκλειστικά στο παιδί ή τον/την έφηβο που την εξέφρασε.

- Βοήθεια από την πλευρά των ενηλίκων προς την ανεύρεση διεξόδων έκφρασης του εαυτού των ανηλίκων.

- Σεβασμός στην αυξανόμενη ανάγκη του παιδιού/εφήβου για ανεξαρτησία.

- Επεξήγηση της αναγκαιότητας ύπαρξης κανόνων και ορίων στην οικογένεια, στην τάξη κ.τ.λ.

- Εμφάνιση των γονιών ως πρότυπα συμπεριφορών: α) διαπραγματεύσεως και β) επίλυσης προβλημάτων.

- Δυνατότητα του γονιού να ακούει τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται/ερμηνεύει το παιδί και ο έφηβος τα πράγματα.

- Διδασχά του δίκαιου, της ευγένειας και της εντιμότητας.

- Κινητοποίηση του παιδιού προς την αλλαγή της συμπεριφοράς του και όχι προς το να κατηγορεί άλλους.
- Ευελιξία, προσεκτική ακρόαση των λεγομένων του παιδιού ή του εφήβου.
- Εμπλοκή του στη λήψη αποφάσεων.

9.4 ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ ΜΕΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥΣ

Όταν εμφανίζεται η ανεπιθύμητη συμπεριφορά, με τον όρο ανεπιθύμητη συμπεριφορά, εννοούμε τη συμπεριφορά που θέτει σε κίνδυνο την ακεραιότητα του παιδιού ή των άλλων γύρω του και που δεν συνάδει με τις λογικές προσδοκίες και απαιτήσεις των γονιών, χρειάζεται να τεθούν σε εφαρμογή στρατηγικές μείωσης ή περιορισμού της.

Ορισμένες φορές οι παρεμβάσεις αυτές απαιτείται να είναι άμεσες λόγω του κινδύνου που ενέχει η όποια ανεπιθύμητη συμπεριφορά και άλλες φορές χρειάζεται να είναι επαναλαμβανόμενες με σταθερό τρόπο - ώστε να αποτραπεί η γενίκευση της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς και σε άλλα πλαίσια, τομείς συνθήκες. Κάποια προβλήματα, επίσης, είναι καλύτερο να επιλύονται μετά την πάροδο της κρίσης και αφού τα άτομα που εμπλέκονται στην προβληματική κατάσταση αποστασιοποιηθούν από αυτή (Nelson G.& Lewak R., 1987).

Με άλλα λόγια, ειδικά όταν ανταλλάσσει κανείς έντονα συναισθήματα με τους οικείους του, καλό είναι να κάνει ένα διάλειμμα! Αυτό θα επιτρέψει στο γονιό να επανέλθει και να συζητήσει ξανά ό,τι συνέβη, αφού τα συναισθήματα καταλαγιάσουν. Με τον τρόπο αυτό αναπτύσσονται εναλλακτικοί τρόποι διαχείρισης της

προβληματικής/ανεπιθύμητης κατάστασης, αλλά και μαθαίνει κανείς να τις αποφεύγει (Nelson G.& Lewak R., 1987).

Παρακάτω ακολουθούν διάφορες τεχνικές αποδυνάμωσης μιας ανεπιθύμητης συμπεριφοράς.

α. Το «διάλειμμα» ή «διακοπή» ("time-out") αποδυναμώνει την ανεπιθύμητη συμπεριφορά: αφού εξηγηθεί με ήρεμο, αλλά και σταθερό τόνο στη φωνή των γονιών η μη αποδεκτή συμπεριφορά για την οποία το παιδί χρεώνεται το «διάλειμμα» και του ζητηθεί να αναλογιστεί πάνω σ'αυτή, το παιδί θα πρέπει να οδηγείται σε ένα ήσυχο, αλλά όχι απομονωμένο χώρο που να είναι παράλληλα ασφαλής, ουδέτερος, δίχως παιχνίδια ή τηλεόραση.

Στο χώρο ή τη θέση αυτή (καρέκλα, γωνία, τοίχο) το παιδί δεν πρέπει να νιώθει φόβο, αλλά κυρίως να του είναι βαρετός. Παράλληλα το παιδί θα πρέπει να ενημερωθεί για πόση ώρα θα παραμείνει εκεί και οι γονείς θα πρέπει να μείνουν συνεπείς στη δέσμευση τους αυτή. Τα παιδιά πρέπει να πιστέψουν ότι ο γονιός εννοεί αυτά που του λέει, διαφορετικά εκείνοι κινδυνεύουν να γίνουν αναξιόπιστοι στα μάτια των παιδιών. Προτείνεται να παραμένει το παιδί στην κατάσταση αυτή για τόσα λεπτά, όσα και η ηλικία του. Π.χ. ένα πεντάχρονο παιδί παραμένει για 5 λεπτά της ώρας. Χρειάζεται, ωστόσο, προσοχή από την πλευρά των γονιών ώστε να είναι ξεκάθαροι προς το παιδί για το ποια συμπεριφορά είναι ανεπιθύμητη και ποιες θα είναι οι συνέπειες της αν την εκφράσει (Nelson G.& Lewak R., 1987).

Θετικά στοιχεία της τεχνικής:

- Αποφεύγονται οι συγκρουσιακές καταστάσεις και η ένταση.

- Το παιδί καταλαβαίνει την άμεση επίπτωση της συμπεριφοράς του, όταν το «διάλειμμα» ακολουθεί ακριβώς μετά την εμφάνιση της.
- Η τεχνική συνδέει κάθε φορά/σταθερά το ερέθισμα (ανεπιθύμητη συμπεριφορά) με την αντίδραση ("time-out").
- Το παιδί κατανοεί πως η συγκεκριμένη συμπεριφορά του είναι αυτή που είναι ανεπιθύμητη και όχι το ίδιο.
- Η τεχνική είναι ιδιαίτερα χρήσιμη στο να «διορθώνει» συμπεριφορές επιθετικότητας, εκρήξεων θυμού, τσακωμών και νεύρων.
- Μακροπρόθεσμα, συνήθως είναι μία ιδιαίτερα αποτελεσματική τεχνική πειθαρχίας (Nelson G.& Lewak R., 1987).

Τι να προσεχθεί:

Δεν ενδείκνυται για παιδιά κάτω των 2 ετών (άλλες πηγές αναφέρουν πως δεν ανταποκρίνεται σε παιδιά κάτω των 18 μηνών) και άνω των 6 ετών.

- Βραχυπρόθεσμα, σπάνια αποδίδει τα επιθυμητά αποτελέσματα «συμμόρφωσης».
- Στόχος του("time-out"). είναι η απομάκρυνση του παιδιού από την προβληματική κατάσταση.
- Η αποτελεσματικότητα της τεχνικής έγκειται στο να μην αλληλεπιδρά ο γονιός με το παιδί για τα λεπτά που μένει μόνο του (π.χ. να μη του μιλάει ή απαντάει).
- Η κατάσταση του ("time-out"). πρέπει να ολοκληρωθεί αφού το παιδί έχει καταφέρει να μείνει ήρεμο τουλάχιστον για 15 δευτερόλεπτα.
- Πολύ σημαντικό είναι, στη σχέση του γονέα με το παιδί, να υπάρχει κατά βάση χρόνος που αλληλεπιδρούν θετικά και ο γονιός ασχολείται μαζί του ("time-in"), δίνοντας του προσοχή, πέρα από τις καταστάσεις κατά τις οποίες εκφράζει κάποια ανεπιθύμητη συμπεριφορά (Nelson G.& Lewak R., 1987).

β. Η «απομάκρυνση προνομίων» αποτελεί έναν άλλο τρόπο απόσβεσης της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς. Αφορά την απομάκρυνση επιθυμητών αντικειμένων ή συνθηκών που έχουν σημασία και αξία για το παιδί. Τέτοια μπορεί να είναι η θέαση ενός αγαπημένου τηλεοπτικού προγράμματος, η επίσκεψη σε φίλους κ.τ.λ. Θα πρέπει πάντα να εξηγείται ποια προνόμια θα στερηθεί το παιδί/ο έφηβος αν προβεί σε ανεπιθύμητη συμπεριφορά και για ποιο λόγο. Ο γονιός θα πρέπει να καθορίσει συγκεκριμένα ποια συμπεριφορά και ποια προνόμια είναι αυτά. Επίσης, να εκφράσει την απογοήτευση του στο παιδί γι' αυτό που κάνει. Παράλληλα, καλό είναι να το διορθώνει και να του επισημαίνει ποια συμπεριφορά είναι επιθυμητή από εκείνον (Nelson G.& Lewak R., 1987).

Θετικά στοιχεία της τεχνικής:

- Αποφεύγονται οι συγκρουσιακές καταστάσεις και η ένταση (καβγάδες, φωνές κ.τ.λ.).
- Το παιδί καταλαβαίνει την άμεση επίπτωση της συμπεριφοράς του όταν «η απομάκρυνση προνομίων» ακολουθεί ακριβώς μετά την εμφάνιση της (Nelson G.& Lewak R., 1987).

Τι να προσεχθεί:

- Αν και δεν αποτελεί αρνητικό στοιχείο της ίδιας της τεχνικής ακριβώς, ορισμένες φορές οι γονείς εσφαλμένα συγχέουν την «απομάκρυνση προνομίων» με την τιμωρία και «απειλούν» με αυτή τα παιδιά τους.
- Η τεχνική αυτή έχει καλύτερα αποτελέσματα όταν δεν χρησιμοποιείται συχνά.
- Ανταποκρίνεται κυρίως σε μεγαλύτερα παιδιά και εφήβους (Nelson G.& Lewak R., 1987).

γ. **Η.θετική ενίσχυση**, επίσης, είναι καίρια στον τομέα της πειθαρχίας. Μια πολύ ισχυρή μορφή θετικής ενίσχυσης είναι η γονεϊκή προσοχή, η οποία πρέπει να επικεντρώνεται κυρίως στις επιθυμητές («θετικές») συμπεριφορές παρά στις προβληματικές. Είναι καλό οι γονείς να εντοπίζουν συστηματικά την «κατάλληλη» (επιθυμητή) συμπεριφορά εκ μέρους του παιδιού και να του δίνουν συχνά ανατροφοδότηση, ανταμείβοντας τη θετική συμπεριφορά αμέσως μετά την έκφραση της, ώστε να συνδέσει το παιδί την «αμοιβή» με τη θετική του συμπεριφορά. Η αμοιβή δεν είναι απαραίτητο να είναι κάτι υλικό και έτσι να έχει την έννοια της εξαγοράς της καλής συμπεριφοράς. Μπορεί να είναι ένα χαμόγελο του γονιού, μια βόλτα μαζί με το παιδί, μια αγκαλιά, μια φράση που δηλώνει περηφάνια (Nelson G.& Lewak R., 1987).

Κάτι άλλο, «παιχνιδιάρικο» που μπορεί ο γονιός να κάνει είναι το σύστημα της «συμβολικής πληρωμής»: στην περίπτωση αυτή, το παιδί κερδίζει ένα (αυτοκόλλητο ή χάρτινο) αστερί κάθε φορά που εκδηλώνει μια θετική συμπεριφορά που του έχει ζητηθεί και χάνει ένα για κάθε αρνητική συμπεριφορά που επίσης έχει προκαθορισθεί. Τα αστερία «εξαργυρώνονται» σε «βραβεία» (σε κάτι δηλαδή που επιθυμεί πολύ το παιδί) μετά από ένα ορισμένο χρονικό διάστημα (π.χ. ένα μήνα) ή αφού έχει συμπληρώσει ένα ορισμένο αριθμό αστεριών (π.χ. 10) (Nelson G.& Lewak R., 1987).

Θετικά στοιχεία της τεχνικής:

- Το παιδί γνωρίζει και νιώθει πως το φροντίζουν και το ενθαρρύνουν.

- Η τεχνική αυτή αποτελεί τη βάση για να μπορέσει να δεχτεί το παιδί πιο «ανώδυνα» τις απαγορεύσεις, τους περιορισμούς και τους κανόνες που θα του τεθούν (Nelson G.& Lewak R., 1987).

Τι να προσεχθεί:

- Σε περίπτωση που οι υλικές ενισχύσεις (γλυκά, χρήματα κ.ο.κ.) υπερισχύσουν κατά πολύ των μη υλικών, το παιδί ενδέχεται να περιμένει από τους γονείς του ανταλλάγματα (!) για το καλό που κάνει και έτσι να πάρει εκείνο «τα ηνία στα χέρια του» («Δώσε μου σοκολάτα, για να κλείσω την τηλεόραση!»)
- Οι γονείς δεν θα πρέπει να το παρακάνουν ενισχύοντας θετικά το παιδί τους για όλες του τις θετικές συμπεριφορές, δίχως παράλληλα να του επιτρέπουν να απογοητεύεται ή και να θυμώνει, αν λ.χ. αναστέλλονται κάποιες επιθυμίες του (π.χ. ίσως να πρέπει να περιμένει ένα 5χρονο κορίτσι μέχρι μεθαύριο για να αγοραστεί το αγαπημένο του παιχνίδι, αντί να το έχει αμέσως) (Nelson G.& Lewak R., 1987).

δ. Η λεκτική αποδοκιμασία/επιτίμηση. Είναι πολύ σημαντικό να έχει κανείς στο νου του πως και η μέθοδος αυτή θα πρέπει να στοχεύει στη διαπαιδαγώγηση ή την αποδυνάμωση μιας ανεπιθύμητης συμπεριφοράς και όχι στην εκδίκηση. Η λεκτική αποδοκιμασία εκφράζεται όταν π.χ. κάποιος μαλώνει ένα παιδί. Σε καμιά περίπτωση πάντως δεν κρίνεται κατάλληλο να χρησιμοποιείται για συμπεριφορές των παιδιών που αποτελούν μέρος της φυσιολογικής τους ανάπτυξης (λ.χ. εκπαίδευση των νηπίων στη χρήση τουαλέτας) ή και για ατυχήματα/αποτυχίες κατάκτησης τμημάτων αυτών των σταδίων (Nelson G.& Lewak R., 1987).

Θετικά στοιχεία:

- Όταν χρησιμοποιούνται σπάνια και στοχεύοντας σε συγκεκριμένες συμπεριφορές οι λεκτικές αποδοκιμασίες έχουν παροδικού τύπου αποτελεσματικότητα, ωστόσο άμεση, ανακόπτοντας ή περιορίζοντας ανεπιθύμητες συμπεριφορές (Nelson G.& Lewak R., 1987).

Τι να προσεχθεί:

- Όταν χρησιμοποιείται συχνά και για ό,τι αρνητικό κάνει το παιδί, σοβαρό ή λιγότερο σοβαρό, αποδυναμώνεται η ισχύς της μεθόδου και, επιπλέον, το παιδί οδηγείται σε συναισθήματα ανησυχίας και αδιαφορίας για το γονιό και για τα όσα προσάπτει στο παιδί (Nelson G.& Lewak R., 1987).
- Επίσης, όταν η αποδοκιμασία χρησιμοποιείται ως μοναδική μέθοδος διαπαιδαγώγησης και πειθαρχίας (και απουσιάζει, λόγου χάρη, παράλληλα και η «θετική ενίσχυση» για τις επιθυμητές συμπεριφορές του παιδιού), τότε υπάρχει ο κίνδυνος της αύξησης της μη-συμμόρφωσης του παιδιού. Ειδικά τα παιδιά προσχολικής ηλικίας μπορεί να τα προκαλεί, να τα ερεθίζει και να τα αναστατώνει όταν χρησιμοποιείται κατ' αποκλειστικότητα. (Nelson G.& Lewak R., 1987).
- Οι χαρακτηρισμοί για το ίδιο το παιδί (π.χ. «είσαι ανίκανος», «.....άγαρμπη»,«... .άσχετη», «....απαράδεκτος») θα πρέπει να αποφεύγονται. Πληγώνουν περισσότερο! Αντίθετα, οι γονείς θα πρέπει να μιλούν για τη συμπεριφορά που παιδιού που δεν τους ικανοποιεί λέγοντας π.χ. «Αυτό που κάνεις είναι απαράδεκτο», «... ανεπίτρεπτο», «...προσβλητικό»,«... .άδικο» κ.τ.λ. (Nelson G.& Lewak R., 1987).

- Εάν το παιδί δεν εισπράττει αρκετό ενδιαφέρον από τους γονείς σε άλλες στιγμές της ζωής του, η λεκτική αποδοκιμασία μπορεί να λειτουργεί ενισχυτικά, προσφέροντας προσοχή στο παιδί! (Nelson G.& Lewak R., 1987).
- Θα πρέπει να αποφεύγεται η χρήση της λεκτικής αποδοκιμασίας ταυτόχρονα με την τεχνική του ("time-out"), μιας και η αποτελεσματικότητά της δεύτερης περιορίζεται κατά πολύ (Nelson G.& Lewak R., 1987).

ε. Ακολουθούν κάποια **άλλα παραδείγματα** τεχνικών και χειρισμών που μπορεί να βελτιώσουν την **επικοινωνία του γονέα με το παιδί, ανάλογα** και με την **ηλικία** του και την ψυχοσωματική του κατάσταση (αφορά σε χειρισμούς γονέων, κηδεμόνων, δασκάλων, φροντιστών) (Καραθανάση-Κατσαούνου Α.,1998).

- Όταν βλέπει κανείς πως η μαθήτριά/ο μαθητής του ή το παιδί του είναι εκνευρισμένο, θα πρέπει να το ρωτήσει «τι συμβαίνει». Με τον τρόπο αυτό ίσως να προλάβει μια κρίση, εφ' όσον θα υπάρξει λεκτική μετάβαση/διέξοδος της συναισθηματικής έντασης του παιδιού. Επίσης θα έχει πετύχει να τον αισθανθεί το παιδί νιώσει κοντά του και να πιστέψει πως αντιμετωπίζεται με κατανόηση. Ακόμη κι αν το παιδί δεν έχει ανεπτυγμένο λεξιλόγιο (ακόμη), θα πρέπει να το εξηγηθεί από τον ενήλικα τι εισπράττεται από τη συμπεριφορά του: π.χ. «Μάλλον είσαι εκνευρισμένος γιατί νυστάζεις Χρειάζεσαι ξεκούραση. Όταν ξυπνήσεις πιστεύω, θα έχεις καλύτερη διάθεση». Μια τέτοια ανταπόκριση από την πλευρά των ενηλίκων οδηγεί και το παιδί στην αναγνώριση των συναισθημάτων του (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

- Αν πάλι κάποιος ενήλικας αντιληφθεί πως το παιδί ή ο μαθητής/μαθήτριά του χτύπησε κάποιον άλλο, θα πρέπει να του

ζητήσει να σταματήσει (αν χρειαστεί ακόμα και να απομακρύνει ήρεμα το παιδί) και να προτρέψει το παιδί να μιλήσει, παρά να πράξει για αυτά που νιώθει. Στην περίπτωση που το παιδί αρνείται να μιλήσει, ίσως χρειάζεται λίγη ακόμα από τη βοήθεια του ενήλικα. Σε αυτήν την περίπτωση ο ενήλικας θα πρέπει να «μεταφράσει» το συναίσθημα του παιδιού ρωτώντας το απλά τι τον/την έχει θυμώσει ή στεναχωρήσει (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

- Ειδικά για τα **παιδιά ηλικίας 3-5 ετών** είναι σημαντικό να τους λέγεται τι να κάνουν, παρά τι να μην κάνουν. Καλό είναι να αποφεύγεται προτάσεις που περιέχουν απαγόρευση, δηλαδή. Λόγου χάρη μπορεί κανείς να πει στο παιδί «Κάθισε στο κάθισμα του αυτοκινήτου σε παρακαλώ», αντί για «Μη σηκώνεσαι όρθιος!». Ή αν πρέπει να αναφερθεί κανείς στο τι δεν επιτρέπεται να κάνουμε στη συνέχεια θα πρέπει να προσθέσει πώς πρέπει να το κάνουμε: «Δεν πετάμε τα παιχνίδια. Τα ακουμπάμε μαλακά στη θέση τους». Στην τελευταία αυτή περίπτωση καλό είναι ο ενήλικας να κάνει αυτό που ζητάει από το παιδί, μαζί με το παιδί. Έτσι, θα πρέπει να κρατήσει το παιδί από το χέρι, να το οδηγήσει στο δωμάτιο, π.χ., και να συγυρίσει μαζί με το παιδί τα παιχνίδια του. Έτσι, τίθενται τα όρια, το παιδί μιμείται τον ενήλικα, το πρότυπο του, και κατανοεί πως είναι μαζί του στην ίδια «ομάδα» και όχι αντιμέτωποι. Στη συνέχεια θα μπορεί να το κάνει και μόνο του, αλλά τις πρώτες φορές χρειάζεται και τον ενήλικα (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

- Οι ενήλικες θα πρέπει να **αποφύγουν τις μη ρεαλιστικές απειλές** προς τα παιδιά, είτε στο σπίτι, είτε σε κάποιο πλαίσιο ψυχικής υγείας είτε στο σχολείο, μιας και η μη τήρηση τους

αποδυναμώνουν και άλλους τους χειρισμούς: π.χ. «Δεν θα πας 5ήμερη, αν πάρεις κάτω από τη βάση» (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

- Αν πάλι κάποιος γονιός πει «θα γυρίσουμε αμέσως σπίτι, αν δε σταματήσετε να φωνάζετε!» και τα παιδιά όντως συνεχίσουν, θα πρέπει να το κάνει κι ας χάσει και αυτός μαζί με τα παιδιά τη βόλτα του. Θα πρέπει, δηλαδή, οι προειδοποιήσεις να τηρούνται (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

Ø Όταν τα παιδιά επιτίθενται λεκτικά στους γονείς τους:

Αρχικά θα πρέπει οι γονείς να μη φοβηθούν να αντιμετωπίσουν το θυμό των παιδιών τους!

1) Όταν δεν υπάρχει προφανής λόγος για την επίθεση αυτή:α) καλό είναι να μην την ενισχύσουν. Ίσως το παιδί απλώς να θέλει να τους προκαλέσει. Ενίσχυση στην προκειμένη μπορεί να είναι ο διάλογος εκείνη τη στιγμή με το παιδί ή ακόμη και η ανταπάντηση των γονιών στο ίδιο ύφος .Πιο συγκεκριμένα:

- Οι γονείς θα πρέπει να αποφύγουν να μιλούν και αυτοί με προκλητικές εκφράσεις και εριστικό ύφος τύπου: «Άλλες βρισιές δεν ξέρεις;»

- Καλό είναι επίσης να ζητούν από το παιδί ένα πράγμα τη φορά ή τη στιγμή εκείνη, όχι π.χ. **και** να μη βρίζει **και** να πάει στο δωμάτιο του **και** να φορέσει τα παπούτσια του/της κ.τ.λ. (Σβορώνου Α.,1999).

β) τις περισσότερες φορές καλό είναι να αδιαφορούν για την προκλητική αυτή συμπεριφορά -όχι για το άτομο- αποστρέφοντας ακόμη και το βλέμμα τους (να μην τον/την κοιτούν). Ίσως να χρειαστεί ακόμη και να αποχωρήσουν από το χώρο όπου βρίσκεται το παιδί, όταν αυτό είναι εφικτό και ασφαλές. Έτσι, προστατεύεται αρχικά την ψυχική ηρεμία των γονιών, αλλά και δείχνεται έμπρακτα στο παιδί -και όχι με λεκτική παρατήρηση που μπορεί να κουράζει- πως αυτή η συμπεριφορά ενοχλεί πραγματικά και αυτό του έγινε καθαρό. Οι γονείς μπορούν, ωστόσο, να του πουν, ειδικά αν τους ακολουθεί προκλητικά όπου πάνε(!), πως θα μπορέσουν να συνεννοηθούν και να μιλήσουν μαζί του όταν σταματήσει την επίθεση του και ηρεμήσει (Σβορώνου Α.,1999).

2) Όταν υπάρχει προφανής λόγος για τη λεκτική επιθετικότητα ή οι γονείς έχουν λόγους να πιστεύουν ότι κάτι έχει ενοχλήσει το παιδί, καλό είναι να διερευνήσουν εκείνη τη στιγμή τους λόγους του εκνευρισμού του, ρωτώντας π.χ. «Τι συμβαίνει;». Η κουβέντα -για άλλη μια φορά- ίσως να αποφορτίσει την ένταση και να δώσει στοιχεία για το τι ενοχλεί το παιδί, και να αναδείξει τις ανάλογα παρεμβάσεις. Για παράδειγμα, αν τα αίτια του θυμού του παιδιού είναι ανάλογα, οι γονείς θα μπορέσουν να χαμηλώσουν την ένταση της τηλεόρασης γιατί δεν μπορεί να συγκεντρωθεί ή να του αλλάξουν κάποια πράγματα στο δωμάτιο του, οι εκπαιδευτικοί να του αλλάξουν θρανίο, κ.τ.λ. (Σβορώνου Α.,1999).

Και στις 2 παραπάνω περιπτώσεις φαίνεται αποτελεσματική η ψυχραιμία των ενηλίκων, θα πρέπει, δηλαδή, οι ενήλικες να μιλήσουν στο παιδί με ήπιο και σταθερό τόνο στη φωνή τους, όντας σε τέτοια φυσική απόσταση από το παιδί που να μη νιώθει απειλή ή φόβο και δίχως να του μεταβιβάζουν πανικό ή

αγανάκτηση. Όπως κι αν έχει πάντως, είτε κανείς είναι γονιός είτε εκπαιδευτικός είτε φροντιστής ατόμων με αναπηρίες κ.ά. δεν θα πρέπει να παραλείψει να βρει την κατάλληλη στιγμή να υπενθυμίσει στο παιδί, πως δεν του επιτρέπεται να μιλά έτσι (π. χ. να βρίζει ή να χρησιμοποιεί υποτιμητικούς χαρακτηρισμούς για τον ανήλικα, εφ' όσον κι εκείνος δεν κάνει το ίδιο στο παιδί!) (Σβορώνου Α.,1999).

- Θα πρέπει να αποφεύγονται οι σκληροί περιορισμοί: Αν ο ενήλικας απαγορεύσει στο παιδί του (ή στο παιδί που φροντίζει) να παίξει για ένα μήνα έξω από το σπίτι (τον ξενώνα, το οικοτροφείο κ.τ.λ.) για κάτι αρνητικό που έκανε, ίσως το παιδί να μην νιώσει κινητοποίηση, ώστε να αλλάξει τη συμπεριφορά του, μιας και πλέον του στερήθηκαν όλα το μήνα του περιορισμού του(Σβορώνου Α.,1999).

- Είναι προτιμότερο για κάθε «όχι» (περιορισμός) που λέει κανείς στο παιδί να του δίνει παράλληλα και δύο επιθυμητές επιλογές: π.χ. «Όχι, Μαίρη. Αυτό το βιβλίο είναι δικό μου! Μπορείς να χρωματίσεις στο μπλοκ ή στο δικό σου βιβλίο». Η τεχνική αυτή θέτει όρια από τη μια, αλλά από την άλλη ενθαρρύνει και το παιδί να ανεξαρτητοποιηθεί και να πάρει αποφάσεις (Σβορώνου Α.,1999).

- Όταν οι ενήλικες απευθύνονται στα παιδιά και τους δίνουν μια οδηγία είναι προτιμότερο να χρησιμοποιούν ολοκληρωμένες προτάσεις και όχι ελλιπείς.Χρησιμοποιώντας ολοκληρωμένες προτάσεις α) προάγεται η εκπαίδευση στον επικοινωνιακό λόγο, ακόμη και για τα παιδιά που δεν έχουν ανεπτυγμένο λόγο, β) διατηρείται το θετικό πρότυπο, γ) αποφεύγονται οι διαταγές προς το

παιδί, δ) αποφεύγονται οι παρεξηγήσεις. Άλλωστε, αν το σκεφτεί κανείς καλύτερα, η πρόταση «Μαρία, μπάνιο» δε σημαίνει κάτι συγκεκριμένο και εύκολα ο κάθε ένας να την εκλάβει διαφορετικά. Ειδικά στους ανθρώπους που έχουν κάποια ψυχική, νοητική ή αναπτυξιακή διαταραχή, ο λόγος είναι καλό να είναι άμεσος, σαφής και συγκεκριμένος. Τέλος, έτσι οι ενήλικες είναι και πιο ευγενικοί! (Σβορώνου Α.,1999).

- Οι γονείς θα πρέπει να αποφεύγουν το να κατηγορούν τους εφήβους και τα παιδιά, προσπαθώντας, αντίθετα, να επικοινωνήσουν μαζί τους με σεβασμό, προστατεύοντας έτσι τον αυτοσεβασμό τους και την τάση τους για συνεργασία: π.χ. αντί για «Μη μου λες εμένα ψέματα!», θα πρέπει να προτιμούν να τους πουν «Διαφωνώ» ή «Πιστεύω πως αυτό δεν έγινε έτσι». Με τον τρόπο αυτό, επίσης, και τα παιδιά δεν ερεθίζονται και αποφεύγεται η κορύφωση της έντασης (Σβορώνου Α.,1999).

- Χρησιμοποιήστε το παράδοξο: αν π.χ. ο γιος κάποιου γονιού δεν έχει τελειώσει το διάβασμα μέχρι την ώρα που πρέπει να κοιμηθεί, αντί να εμπλακεί ο γονιός σε καβγά μαζί του και να επιμένει στο να ξενυχτήσει για να τελειώσει -συμπεριφορά δηλαδή που το παιδί θα περίμενε- είναι κάποτε προτιμότερο ο γονιός να κάνει κάτι απρόοπτο: Να αφήσει το παιδί να πάει αδιάβαστο για το αυριανό διαγώνισμα! Με τον τρόπο αυτό το παιδί θα αντιμετωπίσει φυσικά τις συνέπειες (κακή βαθμολογία). Είναι επόμενο να θέλει ο κάθε γονιός να «σώσει» το παιδί του από λάθη, αλλά αν το αφήνει και κάποιες φορές να ματαιώνεται, το διαπαιδαγωγεί επίσης με άλλο τρόπο. Αν ωστόσο το παιδί (κυρίως στις ηλικίες 9-12 ετών) δε φαίνεται να μαθαίνει από τις «φυσικές» συνέπειες των πράξεων του, τότε θα χρειαστεί να θέσει ο

γονιός άλλες συνέπειες, ώστε να το κινητοποιήσουν πιο αποτελεσματικά προς τη θετική του συμπεριφορά (Σβορώνου Α.,1999).

- Σε μεγαλύτερες ηλικίες, **13 ετών και άνω**, η/ο έφηβος ξέρει τι να περιμένει από τους γονείς του και τι αυτοί προσδοκούν από εκείνον. Αυτό δεν σημαίνει πως τα όρια είναι άχρηστα πλέον. Οι έφηβοι χρειάζονται την τάξη στη ζωή τους. Οι γονείς θα πρέπει, λοιπόν, να συνεχίσουν να θέτουν όρια όσον αφορά π.χ. τις υποχρεώσεις του εφήβου, το διάβασμα, τις επισκέψεις σε φίλους, την ώρα επιστροφής του στο σπίτι. Είναι καλύτερα να τα έχει κανείς προσυμφωνήσει μαζί του σε μια στιγμή ψυχραιμίας και όχι έντασης (όχι λ.χ. κατά τη διάρκεια ή αμέσως μετά από έναν καβγά, οπότε συνήθως κανείς δεν «ακούει»). Παράλληλα, οι γονείς θα πρέπει να αφήνουν στο παιδί τους και ορισμένες ελευθερίες. Καθώς οι έφηβοι μεγαλώνουν (16 ετών και άνω) οι γονείς θα πρέπει να επιτρέψουν στους εφήβους ελευθερίες και σε περισσότερους τομείς ή και να γίνουν πιο ελαστικοί. Τέλος, οι γονείς των εφήβων αντί να τους αφαιρέσουν μισή ώρα από το να πάνε για skateboard, π.χ., όταν εκφράζουν μια αρνητική συμπεριφορά, μπορούν να προσθέσουν μισή ώρα παραπάνω σε περίπτωση που εκφράσουν μια επιθυμητή συμπεριφορά (π.χ. που δηλώνει υπευθυνότητα) (Σβορώνου Α.,1999)

- **Να ενισχύεται η εξωλεκτική επικοινωνία.** Ένας απλός τρόπος ώστε να λάβει ο συνομιλητής μας το μήνυμα ότι τον προσέχουμε, τον ακούμε και δεν αδιαφορούμε ή δεν τον υποτιμούμε, είναι να διατηρούμε τη βλεμματική επαφή μαζί του, για όσο διαρκεί ο διάλογος. Το ότι δείχνουμε κατανόηση στο συνομιλητή μας φαίνεται επίσης από τον τόνο της φωνής μας, τη στάση του σώματος, τις

εκφράσεις του προσώπου μας. Το ίδιο ισχύει όταν ο συνομιλητής μας είναι ανήλικος. Έτσι, ακόμη και όταν το παιδί ρωτά κάτι / σύντομα, καλό είναι οι ενήλικες να γυρίζουν προς το μέρος του και να του απαντούν, κοιτάζοντας το. Ορισμένες φορές μπορεί να απαντάμε σε κάποιον, αλλά παράλληλα να ασχολούμαστε και με κάτι άλλο και να μην τον κοιτάμε βαριόμαστε. Επομένως οι γονείς πρέπει να προσέξουν ιδιαίτερα, στην επικοινωνία με τα παιδιά τους έτσι ώστε τα λεκτικά και τα εξωλεκτικά τους μηνύματα να έχουν τον ίδιο στόχο (Σβορώνου Α., 1999).

Γενικά, όταν οι γονείς μιλούν ή απαντούν στο παιδί είναι προτιμότερο:

- Να είναι **ακριβείς** και **περιγραφικοί** σε αυτό που λένε (, χωρίς να γενικεύουν (αποφεύγουν δηλ. φράσεις τύπου «Πάντα απρόσεκτος είσαι». Αντίθετα μπορούν να πουν στο παιδί «Προτείνω να κάνεις προσεκτικές κινήσεις, καθώς βάζεις νερό στα ποτήρια») (Χάιντς Ε., 2000).

- Να διατυπώνουν τις σκέψεις τους με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι εμφανές ότι πρόκειται για τη δική τους άποψη ή εντύπωση. Δηλαδή, «Πιστεύω πως αυτή η μπλούζα δεν πάει με αυτό το παντελόνι» και όχι: «Δεν έχεις γούστο», «Αυτά τα ρούχα δεν πάνε» ή «Τι έβαλες πάλι;» κ.τ.λ. (Χάιντς, 2000).

- Να είναι σίγουροι και ξεκάθαροι μέσα τους γι' αυτό που θέλουν να πουν στο παιδί ή γι' αυτό που του ζητάνε (Χάιντς Ε., 2000).

- Να φροντίζουν τα λεγόμενα τους να περιλαμβάνουν το πώς νιώθουν οι ίδιοι, αλλά και να δείχνουν ότι κατανοούν την άποψη ή τη θέση του παιδιού. Παράδειγμα: «Καταλαβαίνω ότι θέλεις να πας βόλτα τώρα αμέσως, αλλά μου είναι δυσάρεστο με το που μπαίνω σπίτι να σε ακούω να φωνάζεις». Ή «Καταλαβαίνω πως θέλεις να παίξουμε με το φορτηγό, αλλά αυτή τη στιγμή μαγειρεύω και δεν μπορώ» ή « αυτή τη

στιγμή παίζει μ' αυτό η Μάγδα». Με τον τρόπο αυτό το παιδί βλέπει πως οι γονείς του είναι ειλικρινείς και δίκαιοι απέναντι του, ότι ηγούνται των καταστάσεων δίχως να επιφυλάσσονται και κατανοεί πως και οι άλλοι άνθρωποι έχουν ανάγκες ή άλλες προτεραιότητες (Χάιντς Ε.,2000).

Στις ανωτέρω περιπτώσεις οι γονείς θα πρέπει να φροντίζουν να δίνουν προοπτική λύσης και ικανοποίησης του αιτήματος του παιδιού .

9.5 ΤΑ «ΠΡΕΠΕΙ» ΚΑΙ ΤΑ «ΘΕΛΩ» ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

Είναι σημαντικό τα παιδιά να έχουν δικαιώματα και κάλυψη των επιθυμιών τους, πέρα από υποχρεώσεις και απαγορεύσεις στη ζωή τους.Έτσι άλλωστε ισχυροποιείται και η αποτελεσματικότητα και η αξία των ορίων που τους θέτουν οι ενήλικες.

Φανταστείτε να ζούσε κανείς το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας του σε ένα εργασιακό περιβάλλον γεμάτο περιορισμούς (π.χ. να μη φορούσε ρούχα της αρεσκείας του, να μη δεχόταν προσωπικά τηλεφωνήματα στη δουλειά, να μη δικαιούταν το μισάωρο διάλειμμα και να μην μπορούσε να φύγει καθόλου έξω από τον εργασιακό του χώρο, ούτε για να πάει μέχρι το περίπτερο!). Θα είχε πιστεύετε κίνητρο να αναπτύξει κάποια θετική συμπεριφορά, βάσει των κριτηρίων του όποιου αφεντικού του (π.χ. να καθίσει 2 ώρες παραπάνω στη δουλειά) .Το ίδιο συμβαίνει και με τα παιδιά. Για να έχουν όρεξη να δώσουν κάτι καλό (αποδεκτή / θετική / επιθυμητή συμπεριφορά, τήρηση κανόνων κ.ά.) πρέπει να έχουν ήδη πάρει και αρκετά καλά (θετικά παραδείγματα από τους σημαντικούς ανθρώπους γύρω τους, προνόμια, επιβράβευση, ασφάλεια) (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

Παρακάτω θα δούμε τους σημαντικούς κανόνες που καλό είναι να τηρούνται σε διάφορες ηλικίες και τις σημαντικές επιθυμίες των παιδιών που χρειάζεται να καλύπτονται αντίστοιχα: (Παπαδιώτη-Αθανασίου Β.,2000).

1) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ 0-1 ΕΤΟΥΣ:

Πρέπει

Να βιώνει καταστάσεις ματαίωσης(π.χ. αναστολή ικανοποίησης βιολογικών αναγκών,άλλαγμα,διατροφή,κ.α.)που να εναλλάσσονται με καταστάσεις αποδοχής και ικανοποίησης των αναγκών του.

Θέλει

Τροφή

Προσοχή

Στενή Επικοινωνία

Φροντίδα της υγείας του.

2) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ 1-3 ΕΤΩΝ:

Πρέπει

Να ακολουθεί τους κανόνες που του επιβάλουν οι γονείς του.(το παιδί θα πειθαρχήσει όταν έχει μια καλή σχέση με τους γονείς του).

Να περνά ποιοτική ώρα με τους γονείς του(να μοιράζονται δραστηριότητες).

Να επιβλέπεται.

Να προφυλάσσεται από τα ατυχήματα

Να τρέφεται υγιεινά.

Θέλει

Να γνωρίσει και να οργανώσει τον κόσμο γύρω του.

Να παίρνει απαντήσεις στις πολλές ερωτήσεις του.

Να μετακινείται σωματικά και πνευματικά.

Να εξερευνά(π.χ.να δοκιμάζει,να αγγίζει,να μυρίζει,να ταξινομεί) και να δημιουργεί.

Να επιβεβαιώνεται,να του χαμογελούν,να το φιλάνε,να το αγκαλιάζουν.

3) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ 3-5 ΕΤΩΝ:

Πρέπει

Να κατανοήσει ότι οι γονείς του έχουν περισσότερα προνόμια και μεγαλύτερη δύναμη.

Να του επιτραπεί η ανάπτυξη μέσω καθοδήγησης και όχι μέσω τιμωρίας.

Να υπάρχουν σταθεροί κανόνες που να τηρούνται από όλη την οικογένεια.

Να βοηθηθεί το παιδί ώστε να απομακρυνθεί σταδιακά από την οικογένειά του και να στρέψει σιγά σιγά το ενδιαφέρον του σε ομάδες συνομηλίκων του.

Θέλει

Να δοκιμάζει συνέχεια νέες δραστηριότητες.

Να δημιουργήσει σχέσεις με πρόσωπα εκτός της οικογένειάς του.

Προσοχή και ενθάρρυνση.

Να επανορθώσει αν τυχόν παραβιάσει τους κανόνες που του έχουν τεθεί.

Να νιώσει πως κατέχει κάτι πριν το μοιραστεί.

4) ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΣΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ 5-10 ΕΤΩΝ:

Πρέπει

Να ασκείται σε δεξιότητες.

«Να σταθεί στα πόδια του»(κοινωνική προσδοκία),και οι γονείς του «να το αφήσουν να μεγαλώσει» και να του επιτρέπουν να φύγει από το σπίτι.(π.χ.για να πάει στο σχολείο.να συμμετέχει σε εξωσχολικές δραστηριότητες,κ.τ.λ.).

Να ανταποκριθεί στις σχολικές απαιτήσεις.

Θέλει

Να επιτύχει.

Να μελέτα.

Να μαθαίνει.

Να αναγνωρίζεται.

Να κάνει παρέα κυρίως με παιδιά του ίδιου φύλου.

5) ΣΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΤΩΝ 11-18 ΕΤΩΝ:

Να βοηθηθεί η\ο έφηβος από τους γονείς,ώστε να αποκτήσει αυτονομία και να διαμορφώσει τη ταυτότητά του.

Να υπάρχουν σταθερά όρια ,αξίες και κανόνες από την πλευρά των γονιών του.

Να μην υποχωρούν οι γονείς από την ορθότητα των θέσεών τους,αλλά να «ακούν» παράλληλα και τις απόψεις του εφήβου.

Να μην «παίρνουν οι γονείς την επίθεση του εφήβου ως προσωπική,αλλά ως επίθεση στο γονεϊκό ρόλο.

Να δείχνουν οι γονείς αποδοχή,δημοκρατική συμπεριφορά,έλεγχο και εμπιστοσύνη.

Θέλει

Να επικοινωνεί με τις φίλες ή τους φίλους του.

Να διαμορφώσει τις δικές του αρχές και αξίες.

Να δοκιμάζει τρόπους ζωής.

Να συζητά τις θέσεις του\της με τους γονείς του\της.

Να αντιπαρατίθεται(ως μέσο διαφοροποίησης).

9.6 ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΩΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ ΜΕ ΤΗ ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΤΙΜΩΡΙΑ.

Αρνητικές μέθοδοι πειθαρχίας θεωρούνται οι μέθοδοι που εμπεριέχουν κριτική, αποθάρρυνση, κατηγορία, «ντρόπιασμα», σαρκαστικό και σκληρό χιούμορ, καθώς και φυσική/σωματική τιμωρία. Κάθε ενήλικας, περιστασιακά, είναι πιθανό να χρησιμοποιήσει κάποιες από αυτές. Καταφεύγοντας όμως σε τέτοιες μεθόδους συχνότερα από «μια φορά στο τόσο», σημαίνει πως η αρνητική προσέγγιση στην πειθαρχία γίνεται συνήθεια και χρειάζεται αντικατάσταση, πριν να προλάβει το παιδί να βιώσει την αίσθηση της χαμηλής αυτοεκτίμησης, ως μόνιμη εμπειρία και ως κομμάτι της προσωπικότητάς του.

- Η σωματική τιμωρία σε σύγκριση με τις θετικές μεθόδους και τεχνικές πειθαρχίας έχει, επιπλέον ένα σημαντικό μειονέκτημα. Δεν είναι ούτε επεξηγηματική ούτε και καθοδηγητική, στοιχεία δηλαδή καίρια για την πειθαρχία. Παρά το γεγονός ότι μπορεί για το επόμενο άμεσο χρονικό διάστημα να μην επαναληφθεί η συμπεριφορά για την οποία το παιδί τιμωρήθηκε σωματικά, ωστόσο δεν του μαθαίνει τι να κάνει αντί γι' αυτό που έκανε. Με άλλα λόγια, η πειθαρχία μέσω σωματικής τιμωρίας δεν είναι αποτελεσματική μακροπρόθεσμα και κυρίως τιμωρεί και αντεκδικείται, δεν μεταβάλλει τη συμπεριφορά του παιδιού προς μία άλλη πιο επιθυμητή (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

- Η σωματική τιμωρία αποτελεί παράγοντα επικινδυνότητας για την ανάπτυξη κατάθλιψης, αισθήματος ανησυχίας, δυστυχίας και έλλειψης ελπίδας στα παιδιά και τους νέους. Σε επίπεδο συμπεριφοράς, η σωματική τιμωρία έχει βρεθεί να συνεπάγεται αυξημένα επίπεδα επιθετικότητας επίσης σε παιδιά και νέους. Το ίδιο -και μάλιστα σε επίπεδο αντικοινωνικής συμπεριφοράς- φαίνεται

να συμβαίνει ακόμη και όταν οι γονείς τιμωρούν σωματικά τα παιδιά τους επειδή χτυπούν άλλα παιδιά ή εκφράζουν συμπεριφορά «παλληκαρισμού» (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

- Ακόμη, όταν η σωματική τιμωρία ασκείται ανεξάρτητα από την ηλικία του παιδιού, γίνεται εξαιρετικά αναποτελεσματική ως πειθαρχικό μέσο. Οι ανωτέρω τεχνικές και μέθοδοι είδαμε ότι διαφοροποιούνται και διαχωρίζονται ανάλογα και με την ηλικία του παιδιού. Πέρα από αυτό, «βάζουν στο παιχνίδι» και τις προσδοκίες των γονιών (δασκάλων, φροντιστών κ.τ.λ.), την προοπτική δηλαδή στη ζωή του παιδιού. Η σωματική τιμωρία δεν προσδοκά κάτι πέρα από την άμεση παύση μιας ανεπιθύμητης συμπεριφοράς (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

Πόσες φορές όμως δεν έχουμε δει παιδιά να τρώνε ξύλο ξανά και ξανά, επειδή επαναλαμβάνουν την ίδια «αταξία»; Μάλλον «έπαθαν, αλλά δεν έμαθαν!». Οι μέθοδοι που προτάθηκαν παραπάνω, αντίθετα, υποστηρίζουν τη συζήτηση, την επεξήγηση, το γιατί δεν επιτρέπεται η τάδε συμπεριφορά και έτσι τα παιδιά μαθαίνουν (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

Επιπλέον, φέρνουν κοντά τους γονείς με το παιδί. Δεν χτίζουν έναν τοίχο φόβου, όπως μπορεί να συμβαίνει με τα νήπια όταν δέρνονται. Ούτε καταλήγουν να είναι αναποτελεσματικά μέσα διαπαιδαγώγησης, όπως μπορεί να συμβαίνει με τα μεγαλύτερα παιδιά που τιμωρούνται σωματικά, τα οποία μετά από τις πολλές σφαλιάρες που έχουν δεχτεί, ενδεχομένως να αναρωτιούνται «Άλλη μία, τι πειράζει»; Πολλά παιδιά μάλιστα γελούν όταν τα χτυπούν οι γονείς τους, θάβοντας έτσι τα πραγματικά τους συναισθήματα και προκαλώντας τους γονείς τους κι άλλο. (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

- Η σωματική τιμωρία σε σύγκριση με τις εναλλακτικές προτάσεις που έγιναν παραπάνω μπορεί να απελευθερώνει το γονιό από τα συναισθήματα θυμού του και τον κάνει να νιώθει καλύτερα βραχυπρόθεσμα, αλλά δεν παύει να οδηγεί το παιδί στο να νιώθει φόβο και εξευτελισμό. Η πλειονότητα δε των

γονιών που καταφεύγουν στη σωματική τιμωρία μετανιώνουν για την πράξη τους αργότερα! Έτσι, η σωματική τιμωρία ισοδυναμεί με την απώλεια μιας σχέσης φροντιστή-παιδιού βασισμένης στον μεταξύ τους σεβασμό (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

- Τέλος, τα παιδιά που τιμωρούνται σωματικά νιώθουν εξευτελισμένα, κρύβουν τα λάθη τους, τείνουν να είναι θυμωμένα, κατηγορούν τους άλλους και αποτυγχάνουν στον αυτοέλεγχο. Αντίθετα, τα παιδιά που πειθαρχούν με άλλους τρόπους μαθαίνουν να μοιράζονται και να συνεργάζονται, είναι περισσότερο ικανά να διαχειρίζονται το θυμό τους, αναλαμβάνουν την ευθύνη των πράξεων τους και νιώθουν επιτυχημένα και με δυνατότητες αυτοελέγχου (Χατζηφωτίου Σ.,2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 : Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στην οικογένεια

10.1 ΟΙ ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

Από τη στιγμή που δεχόμαστε ότι η ρίζα πολλών προβλημάτων βρίσκεται μέσα στην οικογένεια, είναι λογικό να θεωρούμε ότι εκεί μπορεί να βρεθεί και η λύση τους. Κανείς δεν κουβαλά την αρρώστια του μέσα σε αεροστεγές δοχείο, αντίθετα, την εκδηλώνει στις πράξεις του και στις σχέσεις του με τους άλλους ανθρώπους και κυρίως με τα μέλη της οικογένειάς του. Η οικογένεια, λοιπόν, είναι ο καλύτερος χώρος για να γίνει μια ακριβή εκτίμηση των δυσκολιών του ατόμου και να εφαρμοστεί μια αποτελεσματική θεραπευτική αντιμετώπιση. (Ζαφείρης, Ζαφείρη, Μουζακίτης, 1999)

Στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της οικογένειας κάθε ατόμου μπορούμε να εντοπίσουμε τις περισσότερες από τις δυσκολίες του. Τα χαρακτηριστικά αυτά δεν είναι ίδια σε όλες τις οικογένειες. Καθεμία έχει το δικό της στυλ, τη δική της ατμόσφαιρα και κοινωνική δομή, τις δικές της αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ρόλων και τις δικές της προσδοκίες.

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων που παρουσιάζει το συγκεκριμένο μέλος μέσα στο πλαίσιο του συστήματος της οικογένειας αποδεικνύεται εξαιρετικά ωφέλιμη, ειδικά όταν πρόκειται για παιδί. Αυτό, διότι βοηθά την οικογένεια:

- Να συμβαδίζει με τις εξελίξεις.
- Να βελτιώνει το σύστημα επικοινωνίας, τη συμπάθεια και την ανεκτικότητα της απέναντι στην αμφισβητούμενη συμπεριφορά του συγκεκριμένου μέλους.
- Να ελέγχει την εφαρμογή όσων συναλλαγών

πραγματοποιούνται κατά την θεραπευτική συνεδρία ανάμεσα στα μέλη και ανάμεσα στον θεραπευτή και στα μέλη.

- Να ανακαλύπτει συγκρούσεις που συνήθως δεν εκφράζονται στις ατομικές θεραπευτικές συνεδρίες
- Να εστιάζεται στο «εδώ και τώρα», δηλαδή να συνδέει στο παρόν το παρελθόν και το μέλλον της οικογένειας.
- Να αποτρέπει την απόδοση απρόσφορων ρόλων, όπως είναι εκείνος του «αποδιοπομπαίου τράγου»
- Να αναπτύσσει ανάμεσα στα μέλη της μια λειτουργία που χαρακτηρίζεται από συμπληρωματικότητα.
- Να δημιουργεί νέους τρόπους λειτουργίας. (Ζαφείρης, Ζαφείρη, Μουζακίτης, 1999, 2000).

10.2 ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

Η οικογενειακή θεραπεία έχει εν γένει στόχο να ανακουφίσει τα μέλη της οικογένειας, να τα βοηθήσει να προσαρμοστούν στο οικογενειακό (εσωτερικό) και στο κοινωνικό (εξωτερικό) περιβάλλον και να προάγει μέσα και τρόπους πρόληψης των κρίσεων και επίλυσης των κοινωνικών και συναισθηματικών προβλημάτων της οικογένειας. (Ζαφείρης, Ζαφείρη, Μουζακίτης, 1999)

Ο ειδικός στόχος της οικογενειακής Θεραπείας είναι:

- να βελτιώσει τους τρόπους επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης των μελών της οικογένειας, προκειμένου:
- να απελευθερώσει τα μέλη της οικογένειας από τις αναστολές του σε ότι αφορά την έκφραση συναισθημάτων, επιθυμιών, ιδανικών, στόχων, αξιών,
- να θέσει υπό έλεγχο την επικοινωνία της οικογένειας, δηλαδή να

βοηθήσει την οικογένεια να αναπτύξει νέους τρόπους έκφρασης, ώστε η επικοινωνία μεταξύ των μελών της να γίνεται πιο αυθόρμητα, με λιγότερες στερεότυπες αντιδράσεις και ανεξέλεγκτες επαναλήψεις, που δεν έχουν νόημα και δημιουργούν Χάος,

- να καταδείξει τη σημασία της οικογενειακής ενότητας και της αμοιβαίας εξάρτησης των μελών,

- να βοηθήσει την οικογένεια να συνειδητοποιήσει ακόμη περισσότερο τους ρόλους που παίζουν τα μέλη της, το ένα σε σχέση με το άλλο,

- να βοηθήσει την οικογένεια να εξετάσει, να εκφράσει λεκτικά και να επαναβεβαιώσει τις δυνάμεις της, τους θετικούς δεσμούς της, και το νόημα που αποδίδει σε όλα αυτά. Με τον τρόπο αυτό επιταχύνεται η διευθέτηση των διαφορών.

Η οικογενειακή θεραπεία δεν είναι αποτελεσματική όταν επικεντρώνεται αποκλειστικά σε θέματα που προκαλούν εντάσεις, εχθρότητα και διάσπαση στην οικογένεια. (Ζαφείρης, Ζαφείρη, Μουζακίτης, 1999)

10.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ.

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού στην προσπάθεια της οικογένειας, του σχολείου και του ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος, για την ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού είναι σημαντική. Ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να εργαστεί σύγχρονα με τους γονείς του παιδιού, το σχολείο, καθώς και με μια ομάδα άλλων επαγγελματιών, οι οποίοι συμβάλλουν ουσιαστικά στη ζωή του παιδιού.

- Η προσπάθεια του θα εστιάζεται στο να χειριστεί προβλήματα που προκύπτουν από τις δυσκολίες σχέσεων γονέων - παιδιών, όπως αδιαφορία, κατάχρηση πατρικής εξουσίας, υπερπροστασία, υπερβολικές απαιτήσεις.

- Συνεργάζεται με σκοπό την βελτίωση των συνθηκών του οικογενειακού περιβάλλοντος όπου κρίνεται απαραίτητο (αρνητικές οικογενειακές συνθήκες: όπως οικονομικές δυσκολίες, κακή στέγαση, προβλήματα υγείας).

- Ασχολείται με τη διάγνωση των εξωσχολικών κοινωνικών συνθηκών χρησιμοποιώντας όλες τις μεθόδους της κοινωνικής εργασίας, συνεργάζεται με τους γονείς, το παιδί ατομικά ή και με τους γονείς, το σχολείο και την κοινότητα, με ομάδες παιδιών και γονέων.

Σε περιπτώσεις αντικοινωνικής ή παραπτωματικής συμπεριφοράς οι αρμοδιότητες του κοινωνικού λειτουργού είναι οι εξής:

α) Κοινωνική εργασία με παιδί.

Ο κοινωνικός λειτουργός:

- Συνεργάζεται με το παιδί για την αντιμετώπιση ατομικών προβλημάτων. Μπορεί να παρέμβει σε ειδικές καταστάσεις, όπως χρήση ναρκωτικών, αντικοινωνική συμπεριφορά.

- Χειρίζεται προβλήματα σχετικά με συγκρούσεις με παράγοντες της οικογένειας ή του σχολείου

β) Κοινωνική εργασία με οικογένεια.

Με βάση τα προβλήματα που παρουσιάζει το παιδί, ο κοινωνικός λειτουργός

- Προσφέρει συμβουλευτικές υπηρεσίες σχετικές με την αγωγή του παιδιού.

- Μελετά θέματα οικογενειακών σχέσεων

- Συνεργάζεται με σκοπό τη δημιουργία προϋποθέσεων θετικής επικοινωνίας μεταξύ των μελών της οικογένειας και υιοθέτηση συμπεριφοράς ανάλογης με τους ρόλους του κάθε μέλους

γ) Κοινωνική εργασία με ομάδες

Ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να δημιουργήσει ομάδα γονέων με

επίκεντρο σχολείο:

- για τη συζήτηση κοινών προβλημάτων συνδεδεμένων με τη συμπεριφορά του εφήβου στο σπίτι και στο σχολείο
- για την επιμόρφωση των γονέων σε θέματα άγνωστα όσον αφορά την αγωγή του παιδιού.
- Χρήσιμες είναι οι ομάδες γονέων με επίκεντρο την κοινότητα λ.χ. ομάδες στα πλαίσια των κέντρων νεότητας ή των πολιτιστικών κέντρων

Ομάδες παιδιών

Ο κοινωνικός λειτουργός επιδιώκει να προσφέρει στους νέους ομαδικές εμπειρίες, σχεδιασμένες για να διευκολύνουν θετικά τις κοινωνικές σχέσεις των παιδιών, και τις σχέσεις με την οικογένεια. Όλες αυτές οι ομάδες επιδιώκουν την καλύτερη ένταξη του παιδιού στο περιβάλλον του, τη διευκόλυνση των κοινωνικών του σχέσεων και την ανάπτυξη της προσωπικότητας του.

Ομάδες εκπαιδευτικών

Ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να προκαλέσει τη δημιουργία ομάδων με σκοπό την ευαισθητοποίηση και την ανταλλαγή γνώσεων των εκπαιδευτικών με διάφορους τρόπους προσέγγισης των προβλημάτων των παιδιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11 : Συμπεράσματα

Ø Ο ρόλος των γονέων στην εξέλιξη του παιδιού είναι πολύ σημαντικός, γιατί υπάρχει σχέση αλληλεπίδρασης και ταύτισης με αυτούς. Οι γονείς δημιουργούν τις προϋποθέσεις ανάπτυξης του παιδιού, διαμορφώνοντας το άμεσο περιβάλλον του και του παρέχουν τις δυνατότητες για ποικίλες κοινωνικές επαφές.

Ø Ένα παιδί που έχει μεγαλώσει χωρίς το πατρικό και μητρικό πρότυπο δεν θα μπορέσει να βρει μια ταυτότητα ή δεν θα μπορέσει να αναπτύξει μια πλήρης και ώριμη προσωπικότητα.

Ø Τα παιδιά έχουν πραγματική ανάγκη να ανατραφούν σε ένα ζεστό οικογενειακό περιβάλλον. Έχουν ανάγκη από αγάπη, σταθερότητα, συνεπή και σαφή φροντίδα, καθώς και μόνιμες σχέσεις με ανθρώπους που ενδιαφέρονται για να τους φροντίσουν.

Ø Η παραμέληση, η κακομεταχείριση και η αδιαφορία εμποδίζουν το παιδί να αντιληφθεί τον κόσμο ως καλό, αξιόπιστο και στον οποίο μπορεί να αναπτύξει την ανεξαρτησία του.

Ø Η πειθαρχία είναι το δεύτερο σημαντικότερο πράγμα μετά την αγάπη. Τα παιδιά πρέπει να γνωρίζουν τα όρια τους. Σε καμία περίπτωση η πειθαρχία δεν είναι συνώνυμη της τιμωρίας. Αντίθετα, αποτελεί ένα είδος διδασκαλίας και έναν τρόπο εκδήλωσης της αγάπης απέναντι στα παιδιά.

Ø Οι μέθοδοι και οι τεχνικές που αναφέρθηκαν, ενθαρρύνουν τη θέσπιση ορίων στη σχέση με το παιδί και τον έφηβο, προάγουν την αυτοεκτίμηση, την πειθαρχία και την αυτοπειθαρχία του παιδιού, δίχως καταφυγή στη σωματική τιμωρία του. Αρκεί τα όρια να είναι σαφή, ξεκάθαρα και να υποστηρίζονται από τους ενήλικες.

Ø Η σωματική τιμωρία αποτελεί παραβίαση των δικαιωμάτων του παιδιού και έχει δυσμενείς συνέπειες τόσο για τα ίδια όσο και για τις ενδο-οικογενειακές σχέσεις, αλλά και για το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο.

Ø Η χρήση της σωματικής τιμωρίας αποτελεί συνηθισμένο τρόπο πειθαρχίας των παιδιών σε πολλές χώρες ακόμα, κυρίως στο οικογενειακό πλαίσιο. Τα στοιχεία των επιδημιολογικών ερευνών σχετικά με τον επιπολασμό και τη συχνότητα στη χρήση της σωματικής τιμωρίας είναι ενδεικτικά από τη μια της προσπάθειας των τελευταίων χρόνων να υπάρξει σεβασμός προς τα δικαιώματα των παιδιών και από την άλλη της ανάγκης αυτή η προσπάθεια να επεκταθεί σε όλο τον κόσμο και να γίνει πιο συστηματική

Ø Οι επαγγελματίες της σωματικής και ψυχικής είναι αναγκαίο να ενημερωθούν για τις ενδείξεις των σοβαρών μακροχρόνιων συνεπειών που έχει η βίωση της σωματικής τιμωρίας κατά την παιδική ηλικία

Ø Πειθαρχία σημαίνει να εξασκείς, να δίνεις οδηγίες και να εκπαιδεύεις. Όταν οι γονείς σταματούν να τιμωρούν φυσικά/σωματικά το παιδί τους, δεν σημαίνει πως σταματούν να ασκούν πειθαρχία.

Όπως και να έχει, θεωρείται πως ο σημαντικότερος παράγοντας για να διαφοροποιήσει κανείς τη συμπεριφορά του, έγκειται σε επίπεδο πεποίθησης αλλά και συναισθήματος, παρά σε επίπεδο δράσης. Δηλαδή, το τι θεωρεί ο κάθε δάσκαλος, φροντιστής, κηδεμόνας γονιός αποτελεσματικό, αναγκαίο και χρήσιμο για το παιδί που φροντίζει, αλλά και το πώς νιώθει όταν κάνει κάτι, είναι ιδιαίτερα καθοριστικό για το αν και κατά πόσο θα προσφύγει στη σωματική τιμωρία ή θα προτιμήσει κάποια άλλη μέθοδο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε. (1998). *Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού*. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού
- Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε. (1993). *Οικογένεια, παιδική προστασία, κοινωνική πολιτική*. Αθήνα: Ινστιτούτο υγείας του παιδιού
- Ασλανίδου, Σ. (2000). *Ο μύθος του παθητικού τηλεθεατή*. Αθήνα: Δρομέας
- Βουιδάσκης, Β. (1987). *Η επιθετικότητα σαν κοινωνικό πρόβλημα στην οικογένεια και στο σχολείο*. Αθήνα: Γρηγόρης
- Γαβαλάς, Α. *Η αγωγή που μας λείπει*. Αθήνα: Νέα έκδοση
- Γιαννικόπουλος, Α. (1991). *Ψυχολογία προσαρμογής του παιδιού και του ενήλικου*. Αθήνα: Γρηγόρης
- Διαμαντόπουλος, Δ.Π. (2007). *Σύγχρονο Λεξικό Βασικών Εννοιών*. Αθήνα: Πατάκη
- Ζαχαρενάκη, Κ. (1995). *Διαφορική κοινωνικοποίηση*. Ηράκλειο: Αυτοέκδοση
- Ζαφείρης, Α., Ζαφείρη, Ε., Μουζακίτης, Χ. (1999). *Οικογενειακή θεραπεία. Θεωρία και πρακτικές εφαρμογές*. Αθήνα : Gutenberg
- Ζουρδάκη, Δ. (1984). *Διαδικασίες κοινωνικοποίησης*. Αθήνα : Σκαρβαβίος
- Ζωγράφου, Α. (1993). *Σχολική κοινωνική εργασία. Θεωρία. Πράξη. Πραβληματισμοί*. Πάτρα: Αυτοέκδοση
- Ιντζεσιλόγλου, Ν. *Η κοινωνικοποίηση του ατόμου*. Θεσσαλονίκη : Παρατηρητής
- Κακαβούλη, Δ. (1990). *Συναισθηματική ανάπτυξη και αγωγή*. Αθήνα : Αυτοέκδοση

- Καλτσούνη Νόβα, Χρ. (1993). *Η κοινωνικοποίηση*. Αθήνα:Gutenberg
- Καραθανάση-Κατσαούνου, Α. (1998). *Πώς θα διαπαιδαγωγήσω το παιδί μου.Η παιδική ζήλεια*. Αθήνα:Γρηγόρης
- Κασιμάτη, Ρ., Γεωργούλας Στρ., Παπαιωάννου Μ., Πράνταλος Ι. (2006). *Κοινωνιολογία γ' Λυκείου, Βιβλίο του μαθητή*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων
- Κρασανάκης, Γ.Ε.(1999). *Η επιθετικότητα στην οικογένεια,στο σχολείο και στην κοινωνία*. Αθήνα :Ελληνικά Γράμματα
- Μάνος, Κ. (1990). *Παιδαγωγική ψυχολογία, ψυχοπαιδαγωγική*. Αθήνα: Γρηγόρης
- Μάρκου, Γ.(1998). *Η πολυπολιτισμικότητα της ελληνικής κοινωνίας.Η διαδικασία Διεθνοποίησης και η αναγκαιότητα της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Αυτοέκδοση
- Μουδατσάκη, Δ.(1995).*Οικογένεια και παιδί*. Ηράκλειο: Αυτοέκδοση
- Μουσούρου, Μ.Α.(1993).*Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*. Αθήνα: Gutenberg
- Μπαμπινιώτης ,Δ. (2008). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε.
- *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια-Λεξικό*. (1991). Αθήνα: Εκδ.Ελληνικά Γράμματα.
- Παπαδιώτη, Αθανασίου, Β.(2000).*Οικογένεια και όρια. Συστημική προσέγγιση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Παρασκευόπουλος, Ν.Ι.(1985). *Εξελικτική Ψυχολογία*. Αθήνα : Αυτοέκδοση
- Πετρουλάκης, Ι. (1984). *Ψυχολογία της προσαρμογής*. Αθήνα :Γρηγόρης
- Πυργιωτάκης, Ι. (1989). *Κοινωνικοποίηση και εκπαιδευτικές ανισότητες*. Αθήνα: Γρηγόρης

- Σταυριανάκη, Μ. (2000). *Η χρήση βίας στην διαπαιδαγώγηση των παιδιών: από την έρευνα στην κοινωνική πολιτική. Κοινωνική Εργασία*(59)
- Σβορώνου, Α.(1999). *Τεχνική της ενθάρρυνσης*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα
- Τσαούσης, Γ.Δ. (1991). *Η κοινωνία του ανθρώπου*. Αθήνα :Gutenberg
- Τσαρδάκης, Γ.Δ. (1993). *Η γένεση του κοινωνικού ανθρώπου(διαδικασίες κοινωνικοποίηση*. Αθήνα: Παπαζήσης
- Τσιαντής, Ι. (1987). *Ψυχική υγεία του παιδιού και της οικογένεια*. Αθήνα: Καστανιώτης
- Χαραλαμπίδης, Β. (1993). *Η ανάπτυξη της προσωπικότητας*. Αθήνα: Gutenberg
- Χατζηφωτίου, Σ. (2005). *Ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών και παιδιών: Διαπιστώσεις και προκλήσεις για την κοινωνική εργασία* Θεσσαλονίκη: Τζίολας
- Χουμουντάδη, Α.(1994). *Παιδιά και γονείς στο ξεκίνημα μιας σχέσης*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Χουρδάκη, Μ.(1992). *Οικογενειακή ψυχολογία*. Αθήνα: Γρηγόρης
- Φερέτη, Ε. (2001) *Η χρήση βίας στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών:ερευνητικά δεδομένα και προεκτάσεις,(στο Εγκληματίες και θύματα στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα)* Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Φερέτη, Ε. (2000). *Ενδ-οικογενειακή βία: Μορφές, ρόλοι και συσχετισμοί,(στο Σπάζοντας τη σιωπή)* Αθήνα: Κ.Ε.Θ.Ι.
- Φάρου, Φ.\Κοφινά , Σ.,(1993) *Γονείς και παιδιά*. Μάρτιος

ΞΕΝΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Canitz ,Η, (1980) *Πατέρας:Ο νέος ρόλος του άνδρα στην οικογένεια*,Νότος

- Caroni M-Castells M., *Η παγκοσμιοποίηση, η κοινωνία της γνώσης και το κράτος στο Ελληνική Εταιρεία και Πολιτικής Επιστήμης*. Ρήγος, Α.& Τσουκαλάς, Κ (επιμ.) *Η πολιτική Σήμερα*
- De Singly Francois, (1996), *Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας*, (μτφ) Παλλαντίου, Αθάνα: Σαββάλας,
- Gordon ,Τ. *Ο αποτελεσματικός γονέας* (μτφ) Κοντογιώργος, Β.& Ορφανίδης ,Τ. Αθήνα: Ευρωσπουδή
- Helmut, F.,(1989). *Κοινωνική ένταξη και εκπαίδευση:μία εισαγωγή στην έρευνα της κοινωνικής ένταξη*. (μτφ) Κακαλέτρης. Αθήνα: Καστανιώτης
- Herbert, M. (2000) .*Τα όρια στη συμπεριφορά των παιδιών:Θετικοί τρόποι διαπαιδαγώγησης*». (μτφ) Τσοβίλη Θ. & Παπαδιώτη-Αθανασίου Β., Αθήνα: Ελληνικά Γραμματα
- Mulbauer, K.(1985) .*Κοινωνικοποίηση.Θεωρία και έρευνα*,(μτφ) Δημοκίδης, Δ. Θεσσαλονίκη:Αφοι Κυριακίδη
- Μισέλ Α.(1993). *Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου*»,(μτφ) Μουσούρου ,Λ. Μ. Αθήνα:Gutenberg
- Μπέρναρντ Μύλντροφ. *Ο ρόλος του πατέρα στην οικογένεια*. Αθήνα: Οδυσσεάς
- Nelson, G.&Lewak, R.(1987). *Ποιος είναι το αφεντικό:το δυναμικό και ελεύθερο παιδί και γονείς(Η μέθοδος μιας σωστής πειθαρχίας)*.(μτφ) Λώμη, Μ. Αθήνα: Γλάρος
- Ντράικωρς, Ρ. (1991). *Η πρόκληση να είμαστε γονείς*. Ηράκλειο: Γλάρος
- Ντράικωρς Ρ., (1991) .*Το δικαίωμα να είσαι παιδί*. Ηράκλειο: Γλάρος
- Ντράικωρς Ρ., (1979) .*Το παιδί μια νέα αντιμετώπιση*. Αθήνα: Ερμής
- White Seldon,Barbara Notkin-White (1981). *Η παιδική ηλικία.Τα μονοπάτια της ανακάλυψης*. (μτφ) Μαράτου ,Ο. Αθήνα: Ψυχογιός

- Winnicott, D.(1988). *Το παιδί, η οικογένεια και ο εξωτερικός του κόσμος*. (μτφ) Αθήνα: Καστανιώτης
- Wyckoff, Jerry L.,Unwell,Barbara C. (2004) *Πειθαρχία χωρίς Ξύλο και φωνές*. (μτφ) Αθανασιάδης, Β. Αθήνα: Lector
- Zeger ,Imogen, (1997). *Εισαγωγή στην κοινωνιολογία*. (μτφ) Μαστοράκη Τζένη. Αθήνα
- Χάιντς, Ε.,(2000) . *Συζυγική θεραπεία. Τρόποι βελτίωσης της επικοινωνίας*, Αθήνα: .Ελληνικά Γράμματα

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- *American Academy of Pediatrics* . (2000). Corporal punishment in schools. Vol.106
- *American Academy of Pediatrics* . (1998). Corporal punishment in schools,vol.101,
- Banks, J.B. (2002). Childhood discipline:challenges for clinicians and parents. *American Family Physician*. Vol.66,8
- Bardi, M.,& Borgognini-Tarli,S.A. (2001).A survey of parent-child conflict resolution:Intrafamily violence in Italy. *Child Abuse And Neglect*.Vol.25, 2001
- Baron, J.H., (2005). Corporal punishment of children in England and the United States:Current issues. *The Mount Sinai Journal of Medicine*. Vol.128,4
- Bussman, K.D.(2004). Evaluating the subtle impact of a ban in corporal punishment of children in Germany. *Child Abuse Review*. Vol.13
- Giles-Simes J.&Stauss , M.A.&Sugarman, D.B., (1995). Child,maternal and family characteristics associated with spanking. *Family Relations*. Vol.44

- Haeuser, A. (1992). Swedish parents don't spank. *Mathering*. Vol.63
- Kazdin, A.E&Benjet, C. (2003). Spanking children:evidence and issues. *Current Directions in Psychological Science*. Vol.12,3
- Larzellere ,R.E. (2000). Child outcomes of on-abusive and customary physical punishment by parents:An update literature review. *Clinical Child And Familly Psychology Reviw*. Vol.3,4
- Ripoll-Nunez ,K.J.&Rohner R.P. (2006). Corpolar Punishment in Cross-cultural Perspective:Directions for a Research Agenda. *Cross-cultural Researc*. Vol.40,3
- Stauss, M.A. (1994). *Beating the devil out Of Them:Corpolar punishment in American Families*. San Francisco: New Lexington Press

ΠΗΓΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- Durrant J.E., “Child Abuse in Sweden”,<http://www.nospank.net/toc.htm#durrant2,2003>
- Unicef, “Speaking out!Voices of children And Adolescents in East Asia and the Pacific”,<http://www.unicef.org/polls/earpo/index.html,2001>
- Unicef, “Young Voices Opinion Survey and Young People in Europe and Central Asia”,<http://www.unicef.org/polls/earpo/index.html>
- Αρτινοπούλο Β.,
<http://www.idkaramanlis.gr/html2/arxeio/articles/artinopoulou/arti051003-1.html,2005>
- «Δίκτυο Φορέων για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Σωματικής Τιμωρίας στα Παιδιά»:www.somatikitimoria.gr
- «Πώς να δείξετε στο παιδί αγάπη»<http://health.ana-mpa.gr>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Το σημαντικότερο κείμενο για τα δικαιώματα του παιδιού, η Διεθνής Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ρυθμίζει τις υποχρεώσεις των κρατών για την προστασία και προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού.

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1989 και τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990. Μέχρι σήμερα έχει κυρωθεί από 191 χώρες. Στην Ελλάδα κυρώθηκε στις 3 Δεκεμβρίου του 1992 με τον Ν.2101/92.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού περιλαμβάνει τρεις μεγάλες κατηγορίες δικαιωμάτων:

- Προστασία (από κάθε μορφής κακοποίηση, εκμετάλλευση, διάκριση, ρατσισμό, κ.λπ.)
- Παροχές (δικαίωμα στην εκπαίδευση, την υγεία, την ψυχαγωγία, κ.λπ.)
- Συμμετοχή (δικαίωμα στην έκφραση γνώμης, την πληροφόρηση, τον ελεύθερο χρόνο, κ.λπ.)

Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1989 και τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990. Μέχρι σήμερα έχει κυρωθεί από 191 χώρες.

Στην Ελλάδα κυρώθηκε στις 3 Δεκεμβρίου του 1992 με τον Ν.2101/92.Ν. 2101/92 (ΦΕΚ Α' 192) : Κύρωση της Διεθνούς Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού

Άρθρο πρώτο

Κυρώνεται και έχει την ισχύ που ορίζει το άρθρο 28 παράγραφος 1 του Συντάγματος η διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού, που υπογράφηκε στη Ν. Υόρκη στις 26 Ιανουαρίου 1990, της οποίας το κείμενο στο πρωτότυπο στη γαλλική γλώσσα και σε μετάφραση στην ελληνική έχει ως εξής:

ΣΥΜΒΑΣΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Τα Συμβαλλόμενα στην παρούσα Σύμβαση Κράτη

Επειδή, σύμφωνα με τις αρχές που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, η αναγνώριση της εγγενούς αξιοπρέπειας και των ίσων και αναφαίρετων δικαιωμάτων όλων των μελών της ανθρώπινης οικογένειας, αποτελεί το θεμέλιο της ελευθερίας, της δικαιοσύνης και της ειρήνης στον κόσμο,

Έχοντας υπόψη ότι οι λαοί των Ηνωμένων Εθνών έχουν διακηρύξει εκ νέου, στον Καταστατικό Χάρτη, την πίστη τους στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα και στην αξιοπρέπεια και την αξία του ανθρώπου, και έχουν αποφασίσει να προαγάγουν την κοινωνική πρόοδο και να καθορίσουν καλύτερες συνθήκες ζωής μέσα στα πλαίσια μιας μεγαλύτερης ελευθερίας,

Αναγνωρίζοντας ότι τα Ηνωμένα Έθνη, στην Παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στις διεθνείς συνθήκες για τα ανθρώπινα δικαιώματα διακήρυξαν και συμφώνησαν ότι καθένας δικαιούται να απολαμβάνει όλα τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που αναφέρονται σε αυτές,

χωρίς καμία απολύτως διάκριση ιδίως εξαιτίας της φυλής, του χρώματος, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών του ή άλλων πεποιθήσεων, της εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, της περιουσίας, της γέννησης ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης,

Υπενθυμίζοντας ότι, στην παγκόσμια Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τα Ηνωμένα Έθνη διακήρυξαν ότι τα παιδιά δικαιούνται ειδική βοήθεια και υποστήριξη,

Έχοντας πεισθεί ότι η οικογένεια όντας η θεμελιώδης μονάδα της κοινωνίας και το φυσικό περιβάλλον για την ανάπτυξη και την ευημερία όλων των μελών της, και ιδιαίτερα των παιδιών, πρέπει να έχει την προστασία και την υποστήριξη που χρειάζεται για να μπορέσει να διαδραματίσει πληρέστατα το ρόλο της στην κοινότητα,

Αναγνωρίζοντας ότι το παιδί, για την αρμονική ανάπτυξη της προσωπικότητάς του, πρέπει να μεγαλώνει μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, σε ένα κλίμα ευτυχίας, αγάπης και κατανόησης,

Επειδή είναι σημαντικό να προετοιμαστεί πλήρως το παιδί για να ζήσει μία ατομική ζωή στην κοινωνία και να ανατραφεί μέσα στο πνεύμα των ιδανικών που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και ειδικότερα μέσα σε πνεύμα ειρήνης, αξιοπρέπειας, ανοχής, ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης,

Έχοντας υπόψη ότι η ανάγκη να παρασχεθεί στο παιδί ειδική προστασία εξαγγέλθηκε στη Διακήρυξη της Γενεύης του 1924 για τα δικαιώματα του παιδιού και στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, που υιοθέτησε η Γενική Συνέλευση στις 20 Νοεμβρίου 1959 και που αναγνωρίστηκε στην παγκόσμια Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στο διεθνές Σύμφωνο για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα (ιδιαίτερα στα άρθρα 23 και 24), στο

Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, τα κοινωνικά και τα πολιτιστικά δικαιώματα (ιδιαίτερα στο άρθρο 10) και στο καταστατικό και στα αρμόδια όργανα των ειδικευμένων οργανισμών και των διεθνών οργανώσεων που μεριμνούν για την ευημερία του παιδιού,

Έχοντας υπόψη ότι, όπως αναφέρεται στη Διακήρυξη των δικαιωμάτων του παιδιού, το παιδί, λόγω της φυσικής και διανοητικής του ανωριμότητας, χρειάζεται ειδική προστασία και μέριμνα, συμπεριλαμβανομένης και της νομικής προστασίας, τόσο πριν όσο και μετά τη γέννησή του,

Υπενθυμίζοντας τις διατάξεις της Διακήρυξης για τις νομικές και κοινωνικές αρχές σχετικά με την προστασία και την ευημερία των παιδιών, ειδικά όσον αφορά την υιοθεσία και την τοποθέτηση σε ανάδοχες οικογένειες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, τις διατάξεις του συνόλου των ελάχιστων κανόνων των Ηνωμένων Εθνών για τη διοίκηση της δικαιοσύνης για ανηλίκους (Κανόνες του Πεκίνου), και της Διακήρυξης για την προστασία των γυναικών και των παιδιών σε περίοδο επείγουσας ανάγκης και ένοπλης σύρραξης,

Αναγνωρίζοντας ότι σε όλες τις χώρες του κόσμου υπάρχουν παιδιά που ζουν κάτω από ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες, και ότι είναι αναγκαίο να δοθεί στα παιδιά αυτά ιδιαίτερη προσοχή,

Λαμβάνοντας δεόντως υπόψη τη σημασία των πολιτιστικών παραδόσεων και αξιών κάθε λαού για την προστασία και την αρμονική ανάπτυξη του παιδιού,

Αναγνωρίζοντας τη σημασία της διεθνούς συνεργασίας για τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των παιδιών σε όλες τις χώρες, και ιδιαίτερα στις υπό ανάπτυξη χώρες,

Συμφώνησαν τα εξής:

ΜΕΡΟΣ 1

Άρθρο 1

Για τους σκοπούς της παρούσας Σύμβασης, θεωρείται παιδί κάθε ανθρώπινο ον μικρότερο των δεκαοκτώ ετών, εκτός εάν η ενηλικίωση επέρχεται νωρίτερα, σύμφωνα με την ισχύουσα για το παιδί νομοθεσία.

Άρθρο 2

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να σέβονται τα δικαιώματα, που αναφέρονται στην παρούσα Σύμβαση και να τα εγγυώνται σε κάθε παιδί που υπάγεται στη δικαιοδοσία τους, χωρίς καμία διάκριση φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων του παιδιού ή των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή της εθνικής, εθνικιστικής ή κοινωνικής καταγωγής τους, της περιουσιακής τους κατάστασης, της ανικανότητάς τους, της γέννησής τους ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα ώστε να προστατεύεται αποτελεσματικά το παιδί έναντι κάθε μορφής διάκρισης ή κύρωσης, βασισμένης στη νομική κατάσταση, στις δραστηριότητες, στις εκφρασμένες απόψεις ή στις πεποιθήσεις των γονέων του, των νόμιμων εκπροσώπων του ή των μελών της οικογένειάς του.

Άρθρο 3

1. Σε όλες τις αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, είτε αυτές λαμβάνονται από δημόσιους ή ιδιωτικούς οργανισμούς κοινωνικής προστασίας, είτε από τα δικαστήρια, τις διοικητικές αρχές ή από τα νομοθετικά όργανα, πρέπει να λαμβάνεται πρώτιστος υπόψη το συμφέρον του παιδιού.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα

δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του, των επιτρόπων του ή των άλλων προσώπων που είναι νόμιμα υπεύθυνα γι' αυτό, και παίρνουν για το σκοπό αυτόν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε η λειτουργία των οργανισμών, των υπηρεσιών και των ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν παιδιά και που είναι υπεύθυνοι για την προστασία τους να είναι σύμφωνη με τους κανόνες που έχουν θεσπιστεί από τις αρμόδιες αρχές, ιδιαίτερα στον τομέα της ασφάλειας και της υγείας και σε ότι αφορά τον αριθμό και την αρμοδιότητα του προσωπικού τους, καθώς και την ύπαρξη μιας κατάλληλης εποπτείας.

'Αρθρο 4

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υποχρεούνται να παίρνουν όλα τα νομοθετικά, διοικητικά και άλλα μέτρα που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των αναγνωρισμένων στην παρούσα Σύμβαση δικαιωμάτων.

Στην περίπτωση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων, παίρνουν τα μέτρα αυτά μέσα στα όρια των πόρων που διαθέτουν και, όπου είναι αναγκαίο, μέσα στα πλαίσια της διεθνούς συνεργασίας.

'Αρθρο 5

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται την ευθύνη, το δικαίωμα και το καθήκον που έχουν οι γονείς ή, κατά περίπτωση, τα μέλη της διευρυμένης οικογένειας ή της κοινότητας, όπως προβλέπεται από τα τοπικά έθιμα, οι επίτροποι ή άλλα πρόσωπα που έχουν νόμιμα την ευθύνη για το παιδί, να του παρέχουν, κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του, τον προσανατολισμό και τις κατάλληλες συμβουλές για την άσκηση των δικαιωμάτων που του αναγνωρίζει η παρούσα Σύμβαση.

'Αρθρο 6

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι κάθε παιδί έχει εγγενές δικαίωμα

στη ζωή.

2. Τα Συμβαλλόμενα κράτη μέρη εξασφαλίζουν, στο μέτρο του δυνατού, την επιβίωση και την ανάπτυξη του παιδιού.

Άρθρο 7

1. Το παιδί εγγράφεται στο ληξιαρχείο αμέσως μετά τη γέννησή του και έχει από εκείνη τη στιγμή το δικαίωμα ονόματος, το δικαίωμα να αποκτήσει ιθαγένεια και, στο μέτρο του δυνατού, το δικαίωμα να γνωρίζει τους γονείς του και να ανατραφεί από αυτούς.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν για τη θέση σε εφαρμογή αυτών των δικαιωμάτων, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους και με τις υποχρεώσεις που τους επιβάλλουν οι ισχύουσες σ' αυτό το πεδίο διεθνείς συνθήκες, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, ελλείψει αυτών, το παιδί θα ήταν άπατρις.

Άρθρο 8

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για διατήρηση της ταυτότητάς του, συμπεριλαμβανομένων της ιθαγένειάς του, του ονόματός του και των οικογενειακών σχέσεών του, όπως αυτά αναγνωρίζονται από το νόμο, χωρίς παράνομη ανάμιξη.

2. Εάν ένα παιδί στερείται παράνομα ορισμένα ή όλα τα στοιχεία που συνιστούν την ταυτότητά του, τα Συμβαλλόμενα Κράτη οφείλουν να του παράσχουν κατάλληλη υποστήριξη και προστασία, ώστε η ταυτότητά του να αποκατασταθεί το συντομότερο δυνατόν.

Άρθρο 9

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη μεριμνούν ώστε το παιδί να μην αποχωρίζεται από τους γονείς του, παρά τη θέλησή τους, εκτός εάν οι αρμόδιες αρχές αποφασίσουν, με την επιφύλαξη δικαστικής αναθεώρησης και σύμφωνα με τους

εφαρμοζόμενους νόμους και διαδικασίες, ότι ο χωρισμός αυτός είναι αναγκαίος για το συμφέρον του παιδιού. Μια τέτοια απόφαση μπορεί να είναι αναγκαία σε ειδικές περιπτώσεις, για παράδειγμα όταν οι γονείς κακομεταχειρίζονται ή παραμελούν το παιδί, ή όταν ζουν χωριστά και πρέπει να ληφθεί απόφαση σχετικά με τον τόπο διαμονής του παιδιού.

2. Σε όλες τις περιπτώσεις που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου, όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν στις διαδικασίες και να γνωστοποιούν τις απόψεις τους.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού που ζει χωριστά από τους δύο γονείς του ή από τον έναν από αυτούς να διατηρεί κανονικά προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με τους δύο γονείς του, εκτός εάν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού.

4. Όταν ο χωρισμός είναι αποτέλεσμα μέτρων που έχει πάρει ένα Συμβαλλόμενο Κράτος, όπως η κράτηση, η φυλάκιση, η εξορία, η απέλαση ή ο θάνατος (συμπεριλαμβανομένου του θανάτου από οποιαδήποτε αιτία, ο οποίος επήλθε κατά το χρόνο κράτησης) των δύο γονέων ή του ενός από αυτούς ή του παιδιού το Συμβαλλόμενο Κράτος δίνει, μετά από αίτηση, στους γονείς, στο παιδί ή, εάν χρειαστεί, σε ένα άλλο μέλος της οικογένειας τις ουσιώδεις πληροφορίες σχετικά με τον τόπο όπου βρίσκονται το απόν μέλος ή τα απόντα μέλη της οικογένειας, εκτός εάν η αποκάλυψη των πληροφοριών αυτών θα είναι επιζήμια για την ευημερία του παιδιού. Τα Συμβαλλόμενα κράτη φροντίζουν εξάλλου ώστε η υποβολή ενός τέτοιου αιτήματος να μη επισύρει δυσμενείς συνέπειες για το ενδιαφερόμενο ή τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα.

Άρθρο 10

1. Σύμφωνα με την υποχρέωση των Συμβαλλόμενων Κρατών δυνάμει της παραγράφου 1 του άρθρου 9, κάθε αίτηση από ένα παιδί ή από τους γονείς του για την είσοδο σε ένα Συμβαλλόμενο Κράτος ή την έξοδο από αυτό με σκοπό την οικογενειακή επανένωση αντιμετωπίζεται από τα Συμβαλλόμενα Κράτη με

θετικό πνεύμα, ανθρωπισμό και ταχύτητα. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη φροντίζουν επιπλέον ώστε η υποβολή μιας τέτοιας αίτησης να μην επισύρει δυσμενείς συνέπειες για τον αιτούντα ή για τα μέλη της οικογένειάς του.

2. Το παιδί του οποίου οι γονείς διαμένουν σε διαφορετικά Κράτη έχει το δικαίωμα να διατηρεί εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, προσωπικές σχέσεις και τακτική άμεση επαφή με δύο γονείς του.

Για το σκοπό αυτόν και σύμφωνα με την υποχρέωση που βαρύνει τα Συμβαλλόμενα Κράτη δυνάμει της παραγράφου 2 του άρθρου 9, τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα που έχουν το παιδί και οι γονείς του να εγκαταλείψουν οποιαδήποτε χώρα, συμπεριλαμβανομένης της χώρας αυτού του ίδιου του Συμβαλλόμενου Κράτους και να επιστρέψουν στη δική τους χώρα.

Το δικαίωμα εγκατάλειψης οποιασδήποτε χώρας μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζει ο νόμος και που είναι αναγκαίοι για την προστασία της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημόσιων ηθών, ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων, και που είναι συμβατοί με τα υπόλοιπα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στην παρούσα Σύμβαση.

Άρθρο 11

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν μέτρα εναντίον των αθέμιτων μετακινήσεων παιδιών στο εξωτερικό εναντίον της μη επανόδου τους.

2. Για το σκοπό αυτόν, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ευνοούν τη σύναψη διμερών ή πολυμερών συμφωνιών ή την προσχώρηση στις ήδη υπάρχουσες συμφωνίες.

Άρθρο 12

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη εγγυώνται στο παιδί που έχει ικανότητα διάκρισης το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης της γνώμης του σχετικά με οποιοδήποτε θέμα που το αφορά, λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις του παιδιού ανάλογα με την

ηλικία του και με το βαθμό ωριμότητάς του.

2. Για το σκοπό αυτόν θα πρέπει ιδίως να δίνεται στο παιδί η δυνατότητα να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά, είτε άμεσα είτε μέσω ενός εκπροσώπου ή ενός αρμόδιου οργανισμού, κατά τρόπο συμβατό με τους διαδικαστικούς κανόνες της εθνικής νομοθεσίας.

Άρθρο 13

1. Το παιδί έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης. Το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ελευθερία αναζήτησης, λήψης και διάδοσης πληροφοριών και ιδεών οποιουδήποτε είδους, ανεξαρτήτως συνόρων, υπό μορφή προφορική, γραπτή ή τυπωμένη, ή καλλιτεχνική ή με οποιοδήποτε άλλο μέσο της επιλογής του.

2. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μόνο των περιορισμών που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι:

α. Για το σεβασμό των δικαιωμάτων και της υπόληψης των άλλων ή

β. Για τη διαφύλαξη της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημόσιων ηθών.

Άρθρο 14

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού για ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα και το καθήκον των γονέων ή, κατά περίπτωση, των νόμιμων εκπροσώπων του παιδιού, να το καθοδηγούν στην άσκηση του παραπάνω δικαιώματος κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στην ανάπτυξη των ικανοτήτων του.

3. Η ελευθερία της δήλωσης της θρησκείας του ή των πεποιθήσεών του μπορεί να υπόκειται μόνο στους περιορισμούς που ορίζονται από το νόμο και που είναι αναγκαίοι για τη διαφύλαξη της δημόσιας ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της δημόσιας υγείας και των δημόσιων ηθών, ή των ελευθεριών και των

θεμελιωδών δικαιωμάτων των άλλων.

Άρθρο 15

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τα δικαιώματα του παιδιού στην ελευθερία του να συνεταιρίζεται και του να συνέρχεται ειρηνικά.
2. Δεν τίθενται περιορισμοί για την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών, εκτός από αυτούς που ορίζει ο νόμος και που είναι αναγκαίοι σε μια δημοκρατική κοινωνία, προς το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας ασφάλειας ή της δημόσιας τάξης ή για την προστασία της δημόσιας υγείας ή των δημόσιων ηθών, ή των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων.

Άρθρο 16

1. Κανένα παιδί δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένειά του, στην κατοικία του ή στην αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψής του.
2. Το παιδί δικαιούται να προστατεύεται από το νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών.

Άρθρο 17

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν τη σημασία του έργου που επιτελούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και φροντίζουν ώστε το παιδί να έχει πρόσβαση σε ενημέρωση και σε υλικό, που προέρχονται από διάφορες εθνικές και διεθνείς πηγές, ιδίως σ' αυτά που αποσκοπούν στην προαγωγή της κοινωνικής, πνευματικής και ηθικής ευημερίας του, καθώς και της σωματικής και πνευματικής υγείας του.

Για το σκοπό αυτόν, τα Συμβαλλόμενα Κράτη:

- α. Ενθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στη διάδοση πληροφοριών και υλικού που παρουσιάζουν κοινωνική και πολιτιστική χρησιμότητα για το παιδί

και που είναι σύμφωνα με το πνεύμα του άρθρου 29.

β. Ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία για την παραγωγή, ανταλλαγή και διάδοση πληροφοριών και υλικού αυτού του τύπου, που προέρχονται από διάφορες πολιτιστικές, εθνικές και διεθνείς πηγές.

γ. Ενθαρρύνουν την παραγωγή και τη διάδοση παιδικών βιβλίων.

δ. Ενθαρρύνουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να λαμβάνουν ιδιαίτερα υπόψη τους τις γλωσσολογικές ανάγκες των αυτόχθονων παιδιών ή των παιδιών που ανήκουν σε μια μειονότητα.

ε. Ευνοούν την επεξεργασία κατάλληλων κατευθυντήριων αρχών που να προορίζονται για την προστασία του παιδιού από την ενημέρωση και το υλικό που βλάπτουν την ευημερία του, λαμβάνοντας υπόψη τις διατάξεις των άρθρων 13 και 18.

Άρθρο 18

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την εξασφάλιση της αναγνώρισης της αρχής, σύμφωνα με την οποία και οι δύο γονείς είναι από κοινού υπεύθυνοι για την ανατροφή του παιδιού και την ανάπτυξή του. Η ευθύνη για την ανατροφή του παιδιού και για την ανάπτυξή του ανήκει κατά κύριο λόγο στους γονείς ή, κατά περίπτωση στους νόμιμους εκπροσώπους του. Το συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί τη βασική τους μέριμνα.

2. Για την εγγύηση και την προώθηση των δικαιωμάτων που εκφράζονται στην παρούσα Σύμβαση, τα Συμβαλλόμενα Κράτη παρέχουν την κατάλληλη βοήθεια στους γονείς και στους νόμιμους εκπροσώπους του παιδιού, κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους για την ανατροφή του παιδιού, και εξασφαλίζουν τη δημιουργία οργανισμών, ιδρυμάτων και υπηρεσιών επιφορτισμένων να μεριμνούν για την ευημερία των παιδιών.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου να εξασφαλίσουν στα παιδιά των οποίων οι γονείς εργάζονται το δικαίωμα να

επωφελούνται από τις υπηρεσίες και τα ιδρύματα φύλαξης παιδιών, εφόσον τα παιδιά πληρούν τους απαιτούμενους όρους.

Άρθρο 19

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη λαμβάνουν όλα τα κατάλληλα νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα, προκειμένου να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή βίας, προσβολής ή βιαιοπραγιών σωματικών ή πνευματικών, εγκατάλειψης ή παραμέλησης, κακής μεταχείρισης ή εκμετάλλευσης, συμπεριλαμβανόμενης της σεξουαλικής βίας, κατά το χρόνο που βρίσκεται υπό την επιμέλεια των γονέων του ή του ενός από τους δύο, του ή των νόμιμων εκπροσώπων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου στο οποίο το έχουν εμπιστευθεί.

2. Αυτά τα προστατευτικά μέτρα θα πρέπει να περιλαμβάνουν, όπου χρειάζεται, αποτελεσματικές διαδικασίες για την εκπόνηση κοινωνικών προγραμμάτων, που θα αποσκοπούν στην παροχή της απαραίτητης υποστήριξης στο παιδί και σε αυτούς οι οποίοι έχουν την επιμέλειά του, καθώς και για άλλες μορφές πρόνοιας και για το χαρακτηρισμό, την αναφορά, την παραπομπή την ανάκριση την περίθαλψη και την παρακολούθηση της εξέλιξής τους στις περιπτώσεις κακής μεταχείρισης του παιδιού που περιγράφονται πιο πάνω, και, όπου χρειάζεται, για διαδικασίες δικαστικής παρέμβασης.

Άρθρο 20

1. Κάθε παιδί που στερείται προσωρινά ή οριστικά το οικογενειακό του περιβάλλον ή το οποίο για το δικό του συμφέρον δεν είναι δυνατόν να παραμείνει στο περιβάλλον αυτό δικαιούται ειδική προστασία και βοήθεια εκ μέρους του Κράτους.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προβλέπουν γι' αυτό το παιδί μια εναλλακτική επιμέλεια, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους.

3. Αυτή η επιμέλεια μπορεί να έχει, μεταξύ άλλων, τη μορφή της τοποθέτησης

σε μία οικογένεια, της ΚΑΦΑΛΑΗ του ισλαμικού δικαίου, της υιοθεσίας ή, σε περίπτωση ανάγκης, της τοποθέτησης σε ένα κατάλληλο για την περίπτωση ίδρυμα για παιδιά. Κατά την επιλογή ανάμεσα σ' αυτές τις λύσεις, λαμβάνεται δεόντως υπόψη η ανάγκη μιας συνέχειας στην εκπαίδευση του παιδιού, καθώς και η εθνική, θρησκευτική, πολιτιστική και γλωσσολογική καταγωγή του.

Άρθρο 21

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη που αναγνωρίζουν και/ή επιτρέπουν την υιοθεσία διασφαλίζουν ότι εκείνο που λαμβάνεται πρωτίστως υπόψη στην προκειμένη περίπτωση είναι το συμφέρον του παιδιού και :

α. Μεριμνούν ώστε η υιοθεσία ενός παιδιού να μην επιτρέπεται παρά μόνο από τις αρμόδιες αρχές, οι οποίες αποφαινόμενες, σύμφωνα με το νόμο και με τις εφαρμοζόμενες διαδικασίες και επί τη βάση όλων των αξιόπιστων σχετικών πληροφοριών, εάν η υιοθεσία είναι δυνατή εν όψει της κατάστασης του παιδιού σε σχέση με τον πατέρα και τη μητέρα του, τους συγγενείς του και τους νόμιμους εκπρόσωπους του και εάν, εφόσον αυτό απαιτείται, τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα έδωσαν τη συναίνεσή τους για την υιοθεσία, έχοντας γνώση των πραγμάτων και μετά από την αναγκαία παροχή συμβουλών.

β. Αναγνωρίζουν ότι η υιοθεσία στο εξωτερικό μπορεί να αντιμετωπισθεί ως ένα άλλο μέσο εξασφάλισης στο παιδί της αναγκαίας φροντίδας, εάν αυτό δεν μπορεί να τοποθετηθεί σε μία ανάδοχη ή σε μία υιοθετούσα οικογένεια ή να ανατραφεί σωστά στη χώρα της καταγωγής του.

γ. Μεριμνούν ώστε, σε περίπτωση υιοθεσίας στο εξωτερικό, το παιδί να απολαμβάνει των ίδιων προστατευτικών μέτρων και προδιαγραφών με εκείνα που υπάρχουν στην περίπτωση εθνικής υιοθεσίας.

δ. Παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσουν ότι, σε περίπτωση διακρατικής υιοθεσίας, η τοποθέτηση του παιδιού δεν απολήγει σε ανάρμοστο υλικό όφελος για τα πρόσωπα που είναι αναμιγμένα σ' αυτή.

ε. Προωθούν τους αντικειμενικούς σκοπούς του παρόντος άρθρου με τη σύναψη

διμερών ή πολυμερών διακανονισμών ή συμφωνιών, ανάλογα με την περίπτωση, και προσπαθούν, μέσα σ' αυτά τα πλαίσια, να επιτύχουν οι τοποθετησείς παιδιών στο εξωτερικό να πραγματοποιούνται από αρμόδιες αρχές ή αρμόδια όργανα.

Άρθρο 22

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα προκειμένου ένα παιδί, το οποίο επιζητεί να αποκτήσει το νομικό καθεστώς του πρόσφυγα ή που θεωρείται πρόσφυγας δυνάμει των κανόνων και των διαδικασιών του ισχύοντος διεθνούς ή εθνικού δικαίου, είτε αυτό είναι μόνο είτε συνοδεύεται από τους γονείς του ή από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο, να χαίρει της κατάλληλης προστασίας και ανθρωπιστικής βοήθειας, που θα του επιτρέψουν να απολαμβάνει τα δικαιώματα που του αναγνωρίζουν η παρούσα Σύμβαση και τα άλλα διεθνή όργανα τα σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου ή ανθρωπιστικού χαρακτήρα, στα οποία μετέχουν τα εν λόγω Κράτη.

2. Για το σκοπό αυτόν τα Συμβαλλόμενα Κράτη συνεργάζονται, όπως αυτά το κρίνουν αναγκαίο, σε όλες τις προσπάθειες που γίνονται από τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών και τους άλλους αρμόδιους διακυβερνητικούς ή μη κυβερνητικούς οργανισμούς που συνεργάζονται με τον Οργανισμό των Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου να προστατεύσουν και να βοηθήσουν τα παιδιά που βρίσκονται σε παρόμοια κατάσταση, και προκειμένου να αναζητήσουν τους γονείς ή άλλα μέλη της οικογένειας κάθε παιδιού πρόσφυγα και για να συλλέξουν πληροφορίες αναγκαίες για την επανένωση του παιδιού με την οικογένειά του. Σε περίπτωση που ούτε ο πατέρας ούτε η μητέρα ούτε κανένα άλλο μέλος της οικογένειας είναι δυνατόν να ανευρεθεί, το παιδί έχει δικαίωμα να τύχει της ίδιας προστασίας που παρέχεται σε οποιοδήποτε άλλο παιδί στερημένο οριστικά ή προσωρινά του οικογενειακού του περιβάλλοντος για οποιονδήποτε λόγο, σύμφωνα με τις αρχές της παρούσας Σύμβασης.

Άρθρο 23

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν ότι τα πνευματικώς ή σωματικώς ανάπηρα παιδιά πρέπει να διάγουν πλήρη και αξιοπρεπή ζωή, σε συνθήκες οι οποίες εγγυώνται την αξιοπρέπειά τους, ευνοούν την αυτονομία τους και διευκολύνουν την ενεργό συμμετοχή τους στη ζωή του συνόλου.
2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα των ανάπηρων παιδιών να τυγχάνουν ειδικής φροντίδας και ενθαρρύνουν και εξασφαλίζουν, στο μέτρο των διαθέσιμων πόρων, την παροχή, μετά από αίτηση, στα ανάπηρα παιδιά που πληρούν τους απαιτούμενους όρους και σε αυτούς που τα έχουν αναλάβει, μιας βοήθειας προσαρμοσμένης στην κατάσταση του παιδιού και στις περιστάσεις των γονέων του ή αυτών στους οποίους τα έχουν εμπιστευθεί.
3. Εν όψει των ειδικών αναγκών των ανάπηρων παιδιών, η χορηγούμενη σύμφωνα με την παρ. 2 του παρόντος άρθρου βοήθεια παρέχεται δωρεάν, εφόσον αυτό είναι δυνατό, κατόπιν υπολογισμού των οικονομικών πόρων των γονέων τους και αυτών στους οποίους έχουν εμπιστευθεί το παιδί, και σχεδιάζεται κατά τέτοιον τρόπο ώστε τα ανάπηρα παιδιά να έχουν αποκλειστική πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην επιμόρφωση, στην περίθαλψη, στην αποκατάσταση αναπήρων, στην επαγγελματική εκπαίδευση και στις ψυχαγωγικές δραστηριότητες, έτσι που να επιτυγχάνεται η όσο το δυνατόν πληρέστερη κοινωνική ένταξη και προσωπική τους ανάπτυξη, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής και πνευματικής τους εξέλιξης.
4. Μέσα σε πνεύμα διεθνούς συνεργασίας, τα Συμβαλλόμενα Κράτη προωθούν την ανταλλαγή κατάλληλων πληροφοριών στον τομέα της προληπτικής περίθαλψης και της ιατρικής, ψυχολογικής και λειτουργικής θεραπείας των ανάπηρων παιδιών, συμπεριλαμβανομένης της διάδοσης και της πρόσβασης στις πληροφορίες που αφορούν τις μεθόδους αποκατάστασης αναπήρων και τις υπηρεσίες επαγγελματικής κατάρτισης, με σκοπό να επιτραπεί στα Συμβαλλόμενα Κράτη να βελτιώσουν τις δυνατότητες και τις αρμοδιότητές τους και να διευρύνουν την πείρα τους σε αυτούς τους τομείς. Σ' αυτό το πεδίο

λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 24

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να απολαμβάνει το καλύτερο δυνατό επίπεδο υγείας και να επωφελείται από τις υπηρεσίες ιατρικής θεραπείας και αποκατάστασης αναπήρων.

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επιδιώκουν να διασφαλίσουν το ότι κανένα παιδί δεν θα στερείται το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες αυτές.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επιδιώκουν να εξασφαλίσουν την πλήρη εφαρμογή του παραπάνω δικαιώματος και ιδιαίτερα παίρνουν τα κατάλληλα μέτρα για:

α. Να μειώσουν τη βρεφική και παιδική θνησιμότητα.

β. Να εξασφαλίσουν σε κάθε παιδί την απαραίτητη ιατρική αντίληψη και περίθαλψη δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη της στοιχειώδους περίθαλψης.

γ. Να αγωνιστούν κατά της ασθένειας και της κακής διατροφής και μέσα στα πλαίσια της στοιχειώδους περίθαλψης, με την εφαρμογή - ανάμεσα στα άλλα - της ήδη διαθέσιμης τεχνολογίας και με την παροχή θρεπτικών τροφών και καθαρού πόσιμου νερού, λαμβάνοντας υπόψη τους κινδύνους της μόλυνσης του φυσικού περιβάλλοντος.

δ. Να εξασφαλίσουν στις μητέρες κατάλληλη περίθαλψη πριν και μετά από τον τοκετό.

ε. Να μπορούν όλες οι ομάδες της κοινωνίας, ιδιαίτερα οι γονείς και τα παιδιά να ενημερώνονται για τα θέματα της υγείας και της διατροφής του παιδιού, για τα πλεονεκτήματα του φυσικού θηλασμού, την υγιεινή και την καθαριότητα του περιβάλλοντος και την πρόληψη των ατυχημάτων και να βρίσκουν υποστήριξη στη χρήση των παραπάνω βασικών γνώσεων.

στ. Να αναπτύξουν την προληπτική ιατρική φροντίδα, την καθοδήγηση των γονέων και την εκπαίδευση και τις υπηρεσίες του οικογενειακού

προγραμματισμού.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα για να καταργηθούν οι παραδοσιακές πρακτικές που βλάπτουν την υγεία των παιδιών.

4. Τα Συμβαλλόμενα κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προωθήσουν και να ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία, ώστε να επιτύχουν σταδιακά την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος που αναγνωρίζεται στο παρόν άρθρο. Εν όψει αυτού, λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 25

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί, που τοποθετήθηκε από τις αρμόδιες αρχές σε μία οικογένεια, με σκοπό την παροχή φροντίδας, προστασίας ή θεραπείας της σωματικής ή πνευματικής του υγείας, το δικαίωμα σε μια περιοδική αναθεώρηση της παραπάνω θεραπείας και κάθε άλλης περίπτωσης σχετικής με την τοποθέτησή του.

Άρθρο 26

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί το δικαίωμα να επωφελείται από την κοινωνική πρόνοια, συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών ασφαλίσεων, και παίρνουν τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίσουν την πλήρη πραγματοποίηση του δικαιώματος αυτού, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία τους.

2. Τα ωφελήματα, όπου είναι αναγκαία, πρέπει να δίνονται, αφού ληφθούν υπόψη οι πόροι και η κατάσταση του παιδιού και των προσώπων που έχουν αναλάβει την ευθύνη της συντήρησής του, καθώς και κάθε άλλη εκτίμηση σχετιζόμενη με την αίτηση παροχής ωφελημάτων που γίνεται από το παιδί ή για λογαριασμό του.

Άρθρο 27

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε παιδιού για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής που να επιτρέπει τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξή του.
 2. Στους γονείς ή στα άλλα πρόσωπα που έχουν αναλάβει το παιδί ανήκει κατά κύριο λόγο η ευθύνη της εξασφάλισης, μέσα στα όρια των δυνατοτήτων τους και των οικονομικών μέσων τους, των απαραίτητων για την ανάπτυξη του παιδιού συνθηκών ζωής.
 3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη υιοθετούν τα κατάλληλα μέτρα, σύμφωνα με τις εθνικές τους συνθήκες και στο μέτρο των δυνατοτήτων τους, για να βοηθήσουν τους γονείς και τα άλλα πρόσωπα που είναι υπεύθυνα για το παιδί, να εφαρμόσουν το δικαίωμα αυτό και προσφέρουν, σε περίπτωση ανάγκης, υλική βοήθεια και προγράμματα υποστήριξης, κυρίως σε σχέση με τη διατροφή, το ρουχισμό και την κατοικία.
 4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσουν την είσπραξη της διατροφής του παιδιού από τους γονείς του ή από τα άλλα πρόσωπα που έχουν την οικονομική ευθύνη για αυτό, είτε εντός της επικράτειας είτε στο εξωτερικό.
- Ειδικά στην περίπτωση που το πρόσωπο το οποίο έχει την οικονομική ευθύνη για το παιδί ζει σε ένα Κράτος διαφορετικό από εκείνο του παιδιού, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ευνοούν την προσχώρηση σε διεθνείς συμφωνίες ή τη σύναψη τέτοιων συμφωνιών, καθώς και την υιοθέτηση κάθε άλλης κατάλληλης ρύθμισης.

Άρθρο 28

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση και, ιδιαίτερα, για να επιτευχθεί η άσκηση του δικαιώματος αυτού προοδευτικά και στη βάση της ισότητας των ευκαιριών:
 - α. Καθιστούν τη στοιχειώδη εκπαίδευση υποχρεωτική και δωρεάν για όλους.
 - β. Ενθαρρύνουν την ανάπτυξη διαφόρων μορφών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης,

τόσο γενικής όσο και επαγγελματικής, τις καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί, και παίρνουν κατάλληλα μέτρα, όπως η θέσπιση της δωρεάν εκπαίδευσης και της προσφοράς χρηματικής βοήθειας σε περίπτωση ανάγκης.

γ. Εξασφαλίζουν σε όλους την πρόσβαση στην ανώτατη παιδεία με όλα τα κατάλληλα μέσα, σε συνάρτηση με τις ικανότητες του καθενός.

δ. Καθιστούν ανοιχτές και προσιτές σε κάθε παιδί τη σχολική και την επαγγελματική ενημέρωση και τον προσανατολισμό.

ε. Παίρνουν μέτρα για να ενθαρρύνουν την τακτική σχολική φοίτηση και τη μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης των σχολικών σπουδών.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για την εφαρμογή της σχολικής πειθαρχίας με τρόπο που να ταιριάζει στην αξιοπρέπεια του παιδιού ως ανθρώπινου όντος, και σύμφωνα με την παρούσα Σύμβαση.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προάγουν και ενθαρρύνουν τη διεθνή συνεργασία στον τομέα της παιδείας, με σκοπό να συμβάλλουν κυρίως στην εξάλειψη της άγνοιας και του αναλφαβητισμού στον κόσμο και να διευκολύνουν την πρόσβαση στις επιστημονικές και τεχνικές γνώσεις και στις σύγχρονες εκπαιδευτικές μεθόδους. Για το σκοπό αυτόν, λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψη οι ανάγκες των υπό ανάπτυξη χωρών.

Άρθρο 29

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη συμφωνούν ότι η εκπαίδευση του παιδιού πρέπει να αποσκοπεί:

α. Στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού και στην πληρέστερη δυνατή ανάπτυξη των χαρισμάτων του και των σωματικών και πνευματικών ικανοτήτων του.

β. Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τα δικαιώματα του ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες και για τις αρχές που καθιερώνονται στο Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών.

γ. Στην ανάπτυξη του σεβασμού για τους γονείς του παιδιού, την ταυτότητά του,

τη γλώσσα του και τις πολιτιστικές του αξίες, καθώς και του σεβασμού του για τις εθνικές αξίες της χώρας στην οποία ζει, της χώρας από την οποία μπορεί να κατάγεται και για τους πολιτισμούς που διαφέρουν από το δικό του.

δ. Στην προετοιμασία του παιδιού για μία υπεύθυνη ζωή σε μία ελεύθερη κοινωνία μέσα σε πνεύμα κατανόησης, ειρήνης, ανοχής, ισότητας των φύλων και φιλίας ανάμεσα σε όλους του λαούς και τις εθνικιστικές, εθνικές και θρησκευτικές ομάδες και στα πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής.

ε. Στην ανάπτυξη του σεβασμού για το φυσικό περιβάλλον.

2. Καμία διάταξη του παρόντος άρθρου ή του άρθρου 28 δεν μπορεί να ερμηνευτεί με τρόπο που να θίγει την ελευθερία των φυσικών ή νομικών προσώπων για τη δημιουργία και τη διεύθυνση εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, υπό τον όρο ότι θα τηρούνται οι εκφρασμένες στην παρ. 1 του παρόντος άρθρου αρχές και ότι η παρεχόμενη στα ιδρύματα αυτά εκπαίδευση θα είναι σύμφωνη με τις ελάχιστες προδιαγραφές που θα έχει ορίσει το Κράτος.

Άρθρο 30

Στα Κράτη όπου υπάρχουν εθνικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές μειονότητες ή πρόσωπα αυτόχθονης καταγωγής, ένα παιδί αυτόχθονας ή που ανήκει σε μία από αυτές τις μειονότητες δεν μπορεί να στερηθεί το δικαίωμα να έχει τη δική του πολιτιστική ζωή, να πρεσβεύει και να ασκεί τη δική του θρησκεία ή να χρησιμοποιεί τη δική του γλώσσα από κοινού με τα άλλα μέλη της ομάδας του.

Άρθρο 31

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν στο παιδί το δικαίωμα στην ανάπαυση και στις δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου, στην ενασχόληση με ψυχαγωγικά παιχνίδια και δραστηριότητες που είναι κατάλληλες για την ηλικία του και στην ελεύθερη συμμετοχή στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται και προάγουν το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει πλήρως στην πολιτιστική και καλλιτεχνική ζωή και ενθαρρύνουν

την προσφορά κατάλληλων και ίσων ευκαιριών για πολιτιστικές, καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες και για δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου.

Άρθρο 32

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από την οικονομική εκμετάλλευση και από την εκτέλεση οποιασδήποτε εργασίας που ενέχει κινδύνους ή που μπορεί να εκθέσει σε κίνδυνο την εκπαίδευσή του ή να βλάψει την υγεία του ή τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική ή κοινωνική ανάπτυξή του.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν νομοθετικά, διοικητικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά μέτρα για να εξασφαλίσουν την εφαρμογή του παρόντος άρθρου. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των άλλων διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη ειδικότερα:

α. Ορίζουν ένα κατώτατο όριο ή κατώτατα όρια ηλικίας για την είσοδο στην επαγγελματική απασχόληση.

β. Προβλέπουν μία κατάλληλη ρύθμιση των ωραρίων και των συνθηκών εργασίας.

γ. Προβλέπουν κατάλληλες ποινές και άλλες κυρώσεις, για να εξασφαλίσουν την αποτελεσματική εφαρμογή του παρόντος άρθρου.

Άρθρο 33

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα, συμπεριλαμβανομένων νομοθετικών, διοικητικών, κοινωνικών και εκπαιδευτικών μέτρων, για να προστατεύσουν τα παιδιά από την παράνομη χρήση ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, όπως αυτές προσδιορίζονται στις σχετικές διεθνείς συμβάσεις, και για να εμποδίσουν τη χρησιμοποίηση των παιδιών στην παραγωγή και την παράνομη διακίνηση αυτών των ουσιών.

'Αρθρο 34

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να προστατεύσουν το παιδί από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και σεξουαλικής βίας.

Για το σκοπό αυτόν, τα Κράτη, ειδικότερα, παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν:

α. Την παρακίνηση ή τον εξαναγκασμό των παιδιών σε παράνομη σεξουαλική δραστηριότητα.

β. Την εκμετάλλευση των παιδιών για πορνεία ή για άλλες παράνομες σεξουαλικές δραστηριότητες.

γ. Την εκμετάλλευση των παιδιών για την παραγωγή θεαμάτων ή υλικού πορνογραφικού χαρακτήρα.

'Αρθρο 35

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα σε εθνικό, διμερές και πολυμερές επίπεδο για να εμποδίσουν την απαγωγή, την πώληση ή το δουλεμπόριο παιδιών, για οποιονδήποτε σκοπό και με οποιαδήποτε μορφή.

'Αρθρο 36

Τα Συμβαλλόμενα κράτη προστατεύουν το παιδί από κάθε άλλη μορφή εκμετάλλευσης επιβλαβή για οποιαδήποτε πλευρά της ευημερίας του.

'Αρθρο 37

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ώστε :

α. Κανένα παιδί να μην υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή σε άλλες σκληρές, απάνθρωπες ή εξευτελιστικές τιμωρίες ή μεταχείριση.

Θανατική ποινή ή ισόβια κάθειρξη χωρίς δυνατότητα απελευθέρωσης δεν πρέπει να απαγγέλλονται για παραβάσεις, τις οποίες έχουν διαπράξει πρόσωπα κάτω των δεκαοκτώ ετών.

β. Κανένα παιδί να μη στερείται την ελευθερία του κατά τρόπο παράνομο ή

αυθαίρετο. Η σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση ενός παιδιού πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να μην αποτελεί παρά ένα έσχατο μέτρο και να είναι της μικρότερης δυνατής χρονικής διάρκειας.

γ. Κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία να αντιμετωπίζεται με ανθρωπισμό και με τον οφειλόμενο στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου σεβασμό, και κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της ηλικίας του. Ειδικότερα, κάθε παιδί που στερείται την ελευθερία θα χωρίζεται από τους ενήλικες, εκτός εάν θεωρηθεί ότι είναι προτιμότερο να μη γίνει αυτό για το συμφέρον του παιδιού, και έχει το δικαίωμα να διατηρήσει την επαφή με την οικογένειά του δι' αλληλογραφίας και με επισκέψεις, εκτός εξαιρετικών περιστάσεων.

δ. Τα παιδιά που στερούνται την ελευθερία τους να έχουν το δικαίωμα για ταχεία πρόσβαση σε νομική ή σε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση, καθώς και το δικαίωμα να αμφισβητούν τη νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας τους ενώπιον ενός δικαστηρίου ή μιας άλλης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής, και για τη λήψη μιας ταχείας απόφασης πάνω σ' αυτό το ζήτημα.

Άρθρο 38

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να σέβονται και να διασφαλίζουν το σεβασμό στους κανόνες τους διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου που εφαρμόζονται σε αυτά σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, και των οποίων η προστασία επεκτείνεται στα παιδιά.

2. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα δυνατά μέτρα για να διασφαλίσουν ότι τα πρόσωπα κάτω των δεκαπέντε ετών δεν θα συμμετέχουν άμεσα στις εχθροπραξίες.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη απέχουν από την επιστράτευση στις ένοπλες δυνάμεις τους κάθε πρόσωπου κάτω των δεκαπέντε ετών.

Κατά την επιστράτευση ανάμεσα σε πρόσωπα άνω των δεκαπέντε ετών αλλά κάτω των δεκαοκτώ ετών, τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να δίνουν

προτεραιότητα στα πρόσωπα μεγαλύτερης ηλικίας.

4. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη, σύμφωνα με την υποχρέωση που έχουν, δυνάμει του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, να προστατεύουν τον άμαχα πληθυσμό σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης, παίρνουν όλα τα δυνατά μέτρα για την προστασία και τη φροντίδα των παιδιών, που θίγονται από την ένοπλη σύρραξη.

Άρθρο 39

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να διευκολύνουν τη σωματική και ψυχολογική ανάρρωση και την κοινωνική επανένταξη κάθε παιδιού θύματος : οποιασδήποτε μορφής παραμέλησης, εκμετάλλευσης ή κακοποίησης, βασανισμού ή κάθε άλλης μορφής σκληρής, απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας ή ένοπλης σύρραξης. Η ανάρρωση αυτή και η επανένταξη γίνονται μέσα σε περιβάλλον, που ευνοεί την υγεία, τον αυτοσεβασμό και την αξιοπρέπεια του παιδιού.

Άρθρο 40

1. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για παράβαση του ποινικού νόμου το δικαίωμα σε μεταχείριση που να συνάδει με το αίσθημα της αξιοπρέπειάς του και της προσωπικής αξίας, που να ενισχύει το σεβασμό του για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των άλλων και που να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του, καθώς και την ανάγκη για επανένταξη στην κοινωνία και την ανάληψη από το παιδί ενός εποικοδομητικού ρόλου στην κοινωνία.

2. Για το σκοπό αυτόν, και λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές διατάξεις των διεθνών οργάνων, τα Συμβαλλόμενα Κράτη επαγρυπνούν ιδιαίτερα ώστε :

α. Κανένα παιδί να μην καθίσταται ύποπτο, να μην κατηγορείται και να μην καταδικάζεται για παράβαση του ποινικού νόμου λόγω πράξεων ή παραλείψεων, που δεν απαγορεύονται από το εθνικό ή διεθνές δίκαιο κατά το χρόνο που διαπράχθηκαν.

β. Κάθε παιδί ύποπτο ή κατηγορούμενο για παράβαση του ποινικού νόμου να έχει τουλάχιστον δικαίωμα στις ακόλουθες εγγυήσεις:

i. Να θεωρείται αθώο μέχρι να αποδειχθεί νόμιμα η ενοχή του.

ii. Να ενημερώνεται χωρίς καθυστέρηση και απευθείας για τις εναντίον του κατηγορίες ή, κατά περίπτωση, μέσω των γονέων του ή των νόμιμων εκπροσώπων του και να έχει νομική ή οποιαδήποτε άλλη κατάλληλη συμπαράσταση για την προετοιμασία και την παρουσίαση της υπεράσπισής του.

iii. Να κρίνεται η υπόθεσή του χωρίς καθυστέρηση από μία αρμόδια, ανεξάρτητη και αμερόληπτη αρχή ή δικαστικό σώμα, σύμφωνα με μια δίκαιη κατά το νόμο διαδικασία, με την παρουσία ενός νομικού ή άλλου συμβούλου και την παρουσία των γονέων του ή των νομίμων εκπροσώπων του, εκτός αν αυτό θεωρηθεί αντίθετο προς το συμφέρον του παιδιού, λόγω κυρίως της ηλικίας ή της κατάστασής του.

iv. Να μην υποχρεώνεται να καταθέσει ως μάρτυρας ή να ομολογήσει την ενοχή του, να υποβάλλει ερωτήσεις το ίδιο ή μέσω άλλου στους μάρτυρες κατηγορίας και να επιτυγχάνει την παράσταση και την εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης κάτω από συνθήκες ισότητας.

v. Εάν κριθεί ότι παρέβη τον ποινικό νόμο, να μπορεί να προσφύγει κατ' αυτής της απόφασης και κατά οποιουδήποτε μέτρου που λήφθηκε ως συνέπεια αυτής ενώπιον μιας ανώτερης αρμόδιας, ανεξάρτητης και αμερόληπτης αρχής ή δικαστικού σώματος, σύμφωνα με το νόμο.

vi. Να έχει τη δωρεάν βοήθεια ενός διερμηνέα, σε περίπτωση που δεν καταλαβαίνει ή δεν μιλάει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται.

vii. Να αντιμετωπίζεται η ιδιωτική του ζωή με απόλυτο σεβασμό σε όλα τα στάδια της διαδικασίας.

3. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη προσπαθούν να προαγάγουν τη θέσπιση νόμων, διαδικασιών, αρχών και θεσμών εφαρμοζόμενων ειδικώς στα παιδιά που είναι ύποπτα, κατηγορούμενα ή καταδικασμένα για παράβαση του ποινικού νόμου και ιδιαίτερα:

α. Τη θέσπιση ενός ελάχιστου ορίου ηλικίας κάτω από το οποίο τα παιδιά θα θεωρούνται ότι δεν έχουν την ικανότητα παράβασης του ποινικού νόμου.

β. Την εισαγωγή μέτρων, εφόσον αυτό είναι δυνατόν και ευκαταίε, για την αντιμετώπιση τέτοιων παιδιών, χωρίς ανάγκη προσφυγής στη δικαιοσύνη, με την προϋπόθεση βέβαια ότι τηρείται ο απόλυτος σεβασμός στα ανθρώπινα δικαιώματα και στις νόμιμες εγγυήσεις.

4. Μια σειρά διατάξεων σχετικών κυρίως με την επιμέλεια, την καθοδήγηση και την επιτήρηση, τους συμβούλους, τη δοκιμασία, την τοποθέτηση σε οικογένεια, τα προγράμματα γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης και τις άλλες εναλλακτικές δυνατότητες πλην της επιμέλειας, θα εξασφαλίζει στα παιδιά μια μεταχείριση που να εγγυάται την ευημερία τους και που να είναι ανάλογη και με την κατάστασή τους και με την παράβαση.

Άρθρο 41

Καμία από τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης δεν θίγει διατάξεις ευνοϊκότερες για την πραγματοποίηση των δικαιωμάτων του παιδιού και οι οποίες είναι δυνατόν να περιέχονται:

α. Στην νομοθεσία ενός Συμβαλλόμενου Κράτους ή

β. Στο ισχύον για το Κράτος αυτό διεθνές δίκαιο.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Άρθρο 42

Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναλαμβάνουν να κάνουν ευρέως γνωστές τόσο στους ενήλικες όσο και στα παιδιά, τις αρχές και τις διατάξεις της παρούσας Σύμβασης με δραστήρια και κατάλληλα μέσα.

ΓΙΑ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ, ΠΗΓΗ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΑ ΤΗΣ
UNICEF: <http://www.0-18.gr>

Ο ΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

- ✚ 1. Τα παιδιά, όπως και οι μεγάλοι, έχουν δικαίωμα στην προστασία από κάθε μορφή βίας.
Η σωματική τιμωρία είναι μια μορφή βίας.
- ✚ 2. Το ξύλο, το χαστούκι, το τράβηγμα αυτιού και γενικά η επιβολή σωματικού πόνου στο παιδί είναι μορφές σωματικής τιμωρίας και πλέον δεν επιτρέπονται από το νόμο (Ν.3500/06, άρθρο 4).
- ✚ 3. Κανένα πρόσωπο που έχει στην ευθύνη του ένα παιδί δεν έχει δικαίωμα να του επιβάλλει σωματική τιμωρία.
- ✚ 4. Οι γονείς έχουν την ευθύνη της διαπαιδαγώγησης των παιδιών τους και οφείλουν να τα μεγαλώνουν χωρίς να χρησιμοποιούν βία σε βάρος τους και να προσβάλλουν την αξιοπρέπειά τους.
- ✚ 5. Η σωματική τιμωρία θίγει την προσωπικότητα του παιδιού.
- ✚ 6. Η σωματική τιμωρία δεν είναι αποτελεσματικό μέσο διαπαιδαγώγησης.
- ✚ 7. Ένα παιδί που μεγαλώνει με ξύλο, μαθαίνει να λύνει τα προβλήματά του με βίαιο τρόπο και είναι πιθανό να ασκήσει βία σε άλλους αργότερα.
- ✚ 8. Η σωματική τιμωρία μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρές μορφές κακοποίησης.

- ✚ **9.** Ο διάλογος και η μη βίαιη διαπαιδαγώγηση είναι ο καλύτερος τρόπος για να μαθαίνει ένα παιδί τους κανόνες και τα όρια που χρειάζεται στη ζωή του.

- ✚ **10.** Είναι στο χέρι μας να βγάλουμε το ξύλο και τη βία από τη ζωή των παιδιών!

ΧΩΡΕΣ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ

Σύμφωνα με στοιχεία της Παγκόσμιας Πρωτοβουλίας για την Εξάλειψη κάθε μορφής Σωματικής Τιμωρίας στα Παιδιά (Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children, του 2007, η χρήση της σωματικής τιμωρίας στο πλαίσιο της οικογένειας απαγορεύεται με ρητή διάταξη στον νόμο, σε 17 από τις 46 χώρες του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Επιπρόσθετα υπογραμμίζεται ότι σε όλες πλέον τις χώρες υπάρχει απαγόρευση για τη σωματική τιμωρία των παιδιών στα σχολεία, στα ιδρύματα και στα σωφρονιστικά καταστήματα.

Στη συνέχεια παρατίθεται πίνακας των χωρών της Ανατολικής Ασίας και της Ευρώπης (46 από τις οποίες συμμετέχουν στο Συμβούλιο της Ευρώπης) που έχουν απαγορεύσει με νόμο τη σωματική τιμωρία στα παιδιά. Με έντονα στοιχεία είναι οι χώρες οι οποίες έχουν προχωρήσει σε πλήρη απαγόρευση.

ΧΩΡΑ	Απαγόρευση στην οικογένεια	Απαγόρευση στο σχολείο	Απαγόρευση στο ποινικό σύστημα	Απαγόρευση στα ιδρύματα πρόνοιας
ΑΛΒΑΝΙΑ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΑΝΔΟΡΑ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΑΡΜΕΝΙΑ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΑΥΣΤΡΙΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΑΖΕΡΜΠΑΪΤΖΑΝ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΛΕΥΚΟΡΩΣΙΑ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ
ΒΕΛΓΙΟ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ
ΒΟΣΝΙΑ-ΕΡΖΕΓΟΒΙΝΗ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΚΡΟΑΤΙΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΚΥΠΡΟΣ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΤΣΕΧΙΑ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΔΑΝΙΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΕΣΘΟΝΙΑ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΦΙΝΛΑΝΔΙΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΓΑΛΛΙΑ	ΟΧΙ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΟΧΙ
ΓΕΩΡΓΙΑ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΕΛΛΑΔΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΙΣΛΑΝΔΙΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΙΡΛΑΝΔΙΑ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ
ΙΤΑΛΙΑ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ
ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ	ΟΧΙ	ΝΑΙ	ΝΑΙ	ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ

ΠΗΓΗ:ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΞΑΛΕΙΨΗ ΚΑΘΕ ΜΟΡΦΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ(2007) www.endcorporalpunishment.org